

Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

Normas de uso

Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

Asimismo, le pedimos que:

- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

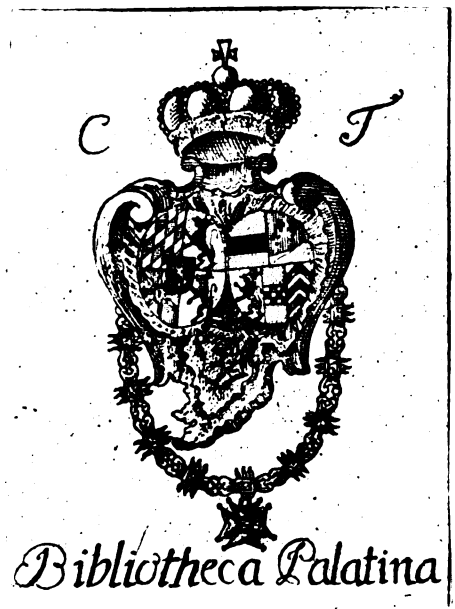
Acerca de la Búsqueda de libros de Google

El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

Ph. Sp.
88^{1/2} 4^u

Herbert

<36601490320017

<36601490320017

Bayer. Staatsbibliothek

DE
VERITATE,
PROVT DISTINGVITVR
A REVELATIONE,
A VERISIMILI, A POSSIBILI,
ET A FALSO.

HOC OPVS CONDIDIT
EDOARDUS
BARO HERBERT
DE CHERBURY IN ANGLIA,
ET CASTRI INSVLÆ DE KERRY IN
HIBERNIA, ET PAR VTRIVSQUE
REGNI.

ET LECTORI CVIVIS,
integri & illibati Iudicii.
dicavit.

Exc. LVTETIAE PARISIORVM. CIO IOC XXIV.

Iam denuò sed auctius & emendatius recud. LONDINI
Per AVGVSTINVM MATTHAEVM.

CIO IOC XXXIII.

Decemb. xxxj. 1632.

Perlegi hunc Tractatum cui Titulo est *De Veritate, prout distinguitur à Revelatione, à Verifimili, à Possibili, & à Falso*, qui quidem Liber continet paginas jam Impressas 227. manuscriptas autem circa 17. In quibus nihil reperio bonis moribus, aut veritati Fidei contrarium, quo minùs cum utilitate publicâ Imprimatur.

GVILIELMVS HAYWOOD
Episcop. LONDIN. Capell.
domest.

LECTORI INGENVO.

VIA de VERITATE satis ambitiosus pro-
stare videatur Titulus, præmittere placuit;
veritates Intellectus, non Fidei, hoc in ope-
re proponi. Quæ igitur ad Fidem atti-
nent, propriâ luce conspicienda; relinquimus; Adeo no-
vum omne intereâ istiusmodi declinamus dogma, ut so-
la veritatum universalium ^{in quâ} sustineat Institu-
tum nostrum. Quæ ideò circa Fidei Mysteria, hinc
inde disseminata comperies, tanquam è re nata emer-
gentia habe; neque enim aliter quæ heic attulimus di-
stinguere, & seorsim explicare licuit. Quod adæqua-
tum inde libri subjectum, est communis illa in omni ho-
mine sano & integro, veritatem investigandi ratio;
quæ quàm ardua sit, vel ex eo conijcias, quòd nullo in
publicum prodierit sæculo, qui Argumentum istud ex
professo tractaverit; Quid quod inter rei literariæ can-
didatos, neminem adhuc cõvenire potuerim, qui aptam
veritatis definitionem tradere in se reciperet? Deter-
ruit fortasse texturæ difficultas, eoque magis, quod non
tam è rebus ipsis, quàm aliorum opinionibus, doctrinæ
conflare aggressi sint Syntagma: Nihilosecius, cum
errores, devitantes, tum in veritates solennes, crebrò
impingentes Authores celeberrimos observamus: sed
felici dicam an fortuito incurso: Certè utcunque ve-
ra perhiberi possint, quæ ab istis prædicantur, nam ipsi

EPISTOLA

veri, haud abs re ambigatur. Qui enim verum impru-
dens dixerit, ane ille statim verus fuerit? sed detur
fuisse: At qualis illa veritas? Nonne veluti abnor-
mem sermonem à rudioribus illis (qui artem legendi
vel scribendi ignorant) prolatum, ita indigestum om-
ne, vel ex tenui conjecturà ortum Mathematica, præca-
riam quandam & obnoxiam disciplinam existimave-
ris Lector? Vtcunque se res habeat, nos quidem non
solummodo plurimum illis tribuimus, sed eorum senten-
tias, ubi veræ fuerint, summo honore amplectimur.
Dum tamen leges & sanctiones veritatis heic tradi-
tas nescivisse visi sunt, & sibi ipsis & alijs imposuisse
sæpenumerò animadvertimus; Ante vestibulum igitur
(ne dicam in Apodyterio) scruta scilicet opiniones
exnant, Adyta veritatis ingressuri. Omnia enim ad
sensum, (ubi ipsi nihil anteverterint) patere saltem
vel recludi comperient; Miserè enim nobiscum actum
esset, si ad objecta externa percipienda, certa daretur
Norma, nulla autem ad internas, æternas, veritates,
(ubi suo ordine retexuntur) sine errore superesset via;
Neque te moveat, quod ista à veteri non satis expli-
centur Scholâ; Dum enim aliorum placita convelle-
re potius quàm quod res fuit docere, satius habuerunt,
vel sædè destituebant, vel in medio saltem relinque-
bant veritatem. Sed neque auspiciores (ubique)
posterioris istius sæculi Scriptores dicendi sunt. Quan-
tum vis

AD LECTOREM.

tum vis enim, vibrantia attollant supercilia, dum tamen ratione excussâ, sese aliorum, mancipant opinionibus, unâ cum libertate animum abjecisse videntur; Fit ita, ut pro Regionum & Fidei diversitate, in id potissimum, incumbant, ne illos domi malè multet inopia, adeoque non tam quid in se verum, quàm quid sibi ipsis utile exquirant. Ideo in Doctorum suorum sententiam, non ~~perterrita~~ solum, sed pedibus etiam ire videntur, à quâ neque transversum digitum recedunt, nisi ut acuminis specimina aliqua ostentent: Non est igitur à larvato aliquo vel stipendioso Scriptore, ut verum cõsummatũ opperiari. Illorũ apprimè interest, ne personam deponant, vel aliter quidem sentiant: Fringenuus & sui arbitrij ista solummodò præstabit Author; Quo nomine tamen, ne laudem occupasse videamur, sciat Lector; Vt liberè quidem philosophemur, nullasque subinde transeamus in partes, ut veritatem sine dote, (quemadmodum olim dictum) queramus, nobis tamen ad alia omnia fere, quàm literarũ studia (uti oportuit) exequenda, otium fuisse; Partim Armis in diversis regionibus, partim quinquennali Legationi in Gallia, partim negotijs tũ publicis, tum privatis vacavimus; Neq; erit igitur, ut ita accuratũ hoc in Argumento expectes scrutinium, cum istã ob causam, tum quod lib. nostro De errorum causis, quæ heic obscura tam rationibus quàm exemplis illustrare, (presertim ubi
ista

EPISTOLA.

ista grata fuisse intelligam) iuvante Deo, propositum
 habeamus. Satis fuerit interea ista veritatis funda-
 menta (ad Euthygrammæ cujusdā Ichnographiæ mo-
 dum) posuisse. Ad methodum quod spectat, nova om-
 nino cum sit, vel in partem necessum fuit, vel usitata
 saltem (ubicumq; fieri potuit) in nostrū pertrahere sen-
 sum vocabula. Posterius illud placuit, tum eam potissi-
 mū ob causam, quod quædam saniori intelligentiæ,
 alia vel ipsis Natalibus restituantur; Ita Natura
 quæ aliquibus Fatum, alijs depravatum quiddam si-
 gnificat, nobis providentiā Divinam universalē deno-
 tat; Ita libertas arbitrij quæ nonnullis vel illiberale
 quiddam sonat, nobis est sensus ille internus, ex quo se
 flectere undequaq; potest homo; Ita facultas (verbum
 Scholis alioquin satis insolens) provisive potentiā illa
 internā, quæ objecto cognato suo sub conditionibus de-
 bitis respondet, à nobis passim accipitur: Quapropter
 non tam verba, quàm definitiones nostræ consulendæ
 sunt; Neque enim in doctrina ardua nomenclaturæ
 vulgari stari volumus; Hoc si impetravero, non erit
 (uti spero) unde hæc nostra, vel Orthodoxis, vel
 quidem Heterodoxis displicuisse mereantur, cum non
 ad controversias excitandas, sed solvendas, vel saltem
 eliminandas, editus sit liber hic, quod te scire volui,
 Lector.

Dab. Castr. Nostr. de Montgomery, pridie Idus Oct.

C13 10C XXXII.

V M odò jam deventum fit, ut à prioribus
 sæculis excogitatæ opinioniones, nostris, id
 negotij facessant, ut nullus jam sit ferè
 mortalium, qui in proprio & sibi condi-
 cto veritatem indagandi modo acquies-
 cat, sed ad normam peregrinæ alicujus,
 sive Ecclesiæ, sive Scholæ, se ita componat, ut sua omnino
 abneget; Cum demique non jam, quod olim, de rerum ve-
 ritate, sit omnis quæstio, sed quod mirum priscis illis tempo-
 ribus visum fuisset, ipsa etiam rerum vexetur Bonitas; Quid
 modò tam integrum, tam sanum, in rebus, ut sit, quò anxius,
 & sui malè compos animus se vertat? Hinc, tot sectæ, schis-
 mata *diaplores, triadaplores, quadaplores,* ex quibus ingenia doctorum,
 consuetudinæ indoctorum, miserè torquentur. Ut non jam
 mundus, sed ipsa mundi doctrina, ex pugnantibus, & temere
 inter se collatis principijs, constare videatur; Cum tamen
 portentosum istud, & informe opinionum Chaos, anima
 quedâ veritatis permeet, vitam et motum, ipsis etiam errori-
 bus suppeditans; illam utcunque inuestigare, eruere, & sibi
 vindicare, hoc in opere, propositum habemus; quod quidem
 eo animo & pietate tractandum cepimus, ut ea que sunt Na-
 turæ sive prouidentie rerum communis, cum gratiâ sive pro-
 uidentia rerum particulari, ita conciliemus, ut utrique sua
 stet dignitas.

Primò igitur veritatem ipsam, postea etiam que tanquam
 vera adferuntur, expendimus; ita ante merces, ipsa venire
 solet in examen statera, quæ nisi justa fuerit, neque erunt,
 que ex illâ æstimantur. Nunquam satis interea mirari subit;
 auctores, utcunque veros in doctrinis suis haberi velle, cum
*quid sit veritas, vel qualis, vel quanta, vel quadruplex, vel ad
 quid vel quomodo, vel quando, vel ubi, vel unde, vel cuius
 gratia sit, adeo nesciant, ut neque que ipsi de veritate proce-
 lerunt,*

lêrunt, intellexisse videantur. Sunt plane insulsa, quæ de veritate vulgò prædicantur; quorum historiam ut paucis subtexamus, observare licet, Palliatorum veterum, tam infœlix & protervum, sæculis suis semper extitisse genus, ut pari studio, & ambitu, & omnia sciri posse, & nihil, docuerint. Hij veritatem in puteo latere, se hoc unicum scire se nihil scire, & sexcentas hujusmodi ineptias, & contradictiones ut hominum sapientissimi existimarentur, affirmantes; Illi, alterâ ex parte, ex principijs cognitionis (quæ sola nostra) etiam principia constitutionis rerum, mirâ temeritate adstruentes, se, nihil denique non perspectum habere, damno veritatis inestimabili, prædicantes.

Hinc in varias diduci classes cœptum est, unoquoque prout fautores invenerit, è populi suffragijs, inane & tumultuarium emendicante nomen. Hanc litem in rem suam ut verteret, subsequenter sæculis, nova & eatenus incognita emerfit *id est*, quæ ratione omnino præposterâ, doctrinas suas, ex fide quâdam etiam implicitâ petitas, sancire, conata est, propius certè eo nomine, ad illos, qui nihil sciri potuisse docuere, accedens. Sed iniquo judicio, & luxatis facultatibus, dum enim fidem rationi præponunt, sententiam ferunt, antequam causa dicatur: denique quid non isto pacto imponi possit, cui demum non liceat ista obtendere? Quæ igitur sententiæ pervulgatæ insidet veritas ex ijs quædam, quæ supra rationem, credenda docens, ita explicanda venit ut notitiæ illæ communes, sive recepta demonstrationum principia, rata habeantur, etiamsi nullo prævio facultatum indicio, constant. Quod igitur in omnium est ore, tanquam verum accipimus; neque enim sine providentiâ illâ universali momenta actionum disponente, fieri potest quod ubique fit; denique si quicquam, intra nos, instinctus naturalis potest, hoc potest certe; qui cum in Elementis, plantis, irrationaliter, hoc est sine discursu operetur; cur non

non in nobis idem præstiterit, præsertim in ijs quæ ad nostram spectant conservationem, cum in Homine & plura desiderentur, & in illo demum reliqua perficiantur animantia? Ex consensu igitur universali, doctrinam instinctus naturalis eruimus, quam omnino, etiamsi ratione vacet, credendam ducimus; Nos interim (non diffitemur) diu torsere opinionum luctæ & contradictiones; dum modo hij, modo illi, se veros in doctrinis suis, reliquos falsarios, mendaces, impostores, clamitant; eadem fronte ex adversâ parte disputatum fuit, neque habui quò confugerem, proprias abnegare, alienas edoctus amplecti facultates. Tandem etiam & desipere jubeor, neque aliquibus in doctrinis, mitius agitur, si tergiversarer, quam ut damnationem utrinque subirem æternam. Certe, utriusque terroribus istis, siue justis, siue injustis, affecti, præsidium aliunde quam à Deo Opt. Max. non expectavimus; ad hunc igitur conversi, ex verâ fide, oratione & totis quæ gratiam, siue providentiam suam particularem provocant facultatibus, auxilium ejus salutare impetravimus: deinde etiam Auctores evolvimus, ut quid fuerit ista veritas, ex communi sententia, exploratum haberemus; Hunc interea librum, veram Philosophiam, illum, veram Theologiam, illum, veræ Ecclesiæ doctrinam, illum, verum salutis mysterium, in diversis Philosophiis, religionibus, linguis, regionibus, sæculis, comperimus; Cum igitur veritatem, tanquam commune prædicatum, omnis doctrinæ scopum esse, advertimus, definitiones veritatis, undique ex auctoribus conquisivimus; sed vel nullas, vel mutilas, vel contradictorias, vel quæ rem circumloquuntur, invenimus. Dehinc abjectis libris, veritates nostras, quas tanquam (naturæ & gratiæ opus commune, publici juris facimus) in ordinem digessimus.

Proinde neque *Omnia* sciri posse, neque *Nihil* deprehendimus,

dimus, sed, *quædam*. Ea scilicet, quæ facultatem aliquam attestantem obtinent, neque statim si adsit facultas, & objectum, inter se conformantur. Conditiones enim nisi accedant mediæ, intra suos utrinque sistent terminos; inde veritatem inter objecta & facultates, conformitatem summè conditionalem comperimus; denique & legibus & Analogiâ veritatum expensis, omnem facultatem, cum objecto suo proprio conformari posse, sub quibusdam conditionibus, deprehendimus, proinde & facultatem illam, quæ Beatitudinem æternam appetit, cum omni homini insit, frustra dari non posse, sed ex medio, sive conditionibus suis, verâ nimirum religione, conformari posse advertimus; neque enim sine medio finem, vel Deus proposuit, vel ipsa rerum natura patitur; Est igitur Beatitudo æterna possibilis; Meeum, interea consentiet humanum genus, congrua si sit Homini quæ Rosæ, Communis illa notitia, easdem obtinere vires, quæ eodem modo afficiunt facultates totas; à nobis igitur, universum æstimamus humanum genus, & easdem facultates, homine quocunque sano & integro, ab omni ævo, in foro interiori descriptas fuisse, tanquam notitiam aliquam communem proponimus. Proinde & facultates ad sapientiam, respicientiam, scientiam, conscientiam, quæ nobis una cum objectis, tradite, nulli defuisse vel sæculo, vel regioni, vel quidem Homini existimandum est; vires easdem quæ Pergami, olim, modò obtinet rosa; idem de facultatibus, objectis, immo & de providentiâ rerum univesali existimandum est. Ita enim instructi, rectius de rebus sentiemus, ut variæ interim rerum conformitates, à verisimili historia conjiciantur; si tamen veritatem illam æternam, ex probâ facultatum conformatione (quam heic tradimus) in promptu esse Lector existimet, aliquam veritatis definitionem apud se cogitet, vel demum ex auctoribus exhibeat, si autem vel nullâ adsit,

vel

vel inepta, nonne miserè impingetur? Videat definitionem illam, quâ veritas dicitur, *Id quod est*, annon errori quodammodo competat; videat an ex definitione illâ, quâ veritas perhibetur *Resistudo sola mente perceptibilis*, veritatem eruiere possit; videat an ex illis definitionibus, quibus Veritas, sive *adequatio*, sive *congruentia*, sive *conformitas*, sive *rei & intellectus*, sive *intellectus & rei* statuitur, deprehendere valeat, quibus legibus res & intellectus, sive intellectus & res, vel adæquentur, vel congruant, vel conformentur. Nimius essem, si singulas recenserem: apud te igitur tuam cogita definitionem, tuas leges, tuas conformitates; nulla autem si adsit, unde factum satis in foro interiori existimes, nostra expende. Quâ enim fronte, veritates obtrudes tuas, si neque cunctas facultates proprias, neque earum vires & fortitudinem, in objectis cognatis proprijs, neque leges & condiciones conformitatum, neque demum quid sit ipsa veritas, nondû perspicias; vel ut paucis dicam, totas veritates complectêris, cum non occurrant condiciones, unde vel unus conformatur sensus. Decem, adesse oportet, ut nudos istos spectes characteres; si scis perge, sin minus antequam progrediaris expende; qui enim sensus falli aliquando circa objecta docent, vera prædicant, sed condiciones si adsint, qui illos falli posse docent, ipsi sunt falsi. Qui igitur ita de omnibus ambigunt ut nihil sciri posse contendant, condiciones ex quibus facultates, cum objectis conformantur, ignorant, neque aliter de illis sentiendum est. Totum igitur in hoc situm negotium est, ut numerum & ordinem facultatum, leges denique ex quibus conformantur, cum objectis cognatis, sive proprijs sive communibus, adsequaris; neque enim verum aliquod, veritate nimirum intellectus esse potest, quod facultatem aliquam attestantem non asserit, verum licet ex veritate rei existat; Hoc igitur tanquam doctrinæ nostræ funda-

mentum jacimus; neque tamen, istâ ex distinctione, quam utilissimam comperies, factum satis existimes; nisi enim veritatem rei à veritate apparentiæ, veritatem conceptus à veritate intellectus distinguere valeas, te totum à sophistis expedies nunquam; universa igitur veritatis nostræ doctrina, ad probam facultatum conformationem, reducitur, quas varias, in se ipso, juxta objectorum differentias unusquisque comperiet. Quodcunque interea verum est, lubenter creditur (Harmonicè enim objecta facultatibus, & vice versâ respondent) ut ideo post singulas propositiones maturè expensas, in omni doctrina, advertas, quis detur sensus, cum se variè ex doctrinis affici unusquisque sentire possit. Ideò cum gratitudo in Deum, justitia, fortitudo, temperantia jubentur, Adensus (ita enim sonat verbum) datur internus, & intus respondet facultas, quæ rem ita esse docet. Demum ad amussim consensus universalis, doctrina ista probatur, nemo enim aliter sensit; sed in vitijs & opinionibus, neque adensus datur integer, neque consensus universalis respondet, sed hæsitacione excipitur, quod ex istis suaderi solet. Quod igitur heic docemus, est, ne sapiamus ultra facultates, sed ut id semper in lectione auctorum occurrat, ex qua facultate probant, suas quas adducunt sententias, si enim quæ vera, facultatem aliquam attestantem, debitè conformatam obtinent, quæ falsa obtinebunt nullam. Ad te igitur spectare non possunt, quæ debitè expensa ut sint, nullo facultatum indicio constant. Miro interim artificio vera, verisimilia, possibilia, & falsa, inter se committi solent, quorum separationem, per Zetetica nostra (quæ propositiones singulas expendit) instituemus; tutissimum interea, contra opiniones præsidium, ut ne nimium credas, nisi totas deglutire satius ducas contradictiones.

Revelationi inter hæc sua stet veritas, quam lubenter agnoscimus, eâ lege, ut verè revelatum esse constet, quod isto nomine

nomine obijcitur. Quemadmodum enim revelationes sanæ, à tentationibus insanis, ita quidem quæ fide historicâ traduntur, ab ijs quæ fide divinâ accipiuntur, non ipso solummodo sentiendi actu, sed toto etiam cœlo distare videntur. Tantum abest interea ut novam aliquam adstruamus opinionem, ut maximè receptam sententiam, ex omni Philosophia, religione, sæculo venemur; illi adstipulantes ubique, nisi ubi discursus, ipsi sensui rectè conformato, adversatur, vel cum aliquâ notitiâ communi, ex diametro pugnat; universalia enim, nulla ut sint falsâ dogmata, late tamen errorem, ubi magnam veri misturam obtinet, sese diffundere, sæpenumero observamus. Ideò nihil ita animum invadit ac religio, etiam falsâ, nullam cum habeat vel antiquiorem, vel magis necessariam conformitatem, mens nostra, quàm illam, quæ cum Deo instituitur; Nos interim de veritate in sermone, in scriptura, in actione, quia facile ex nostris intelligi possunt, pauca subjunximus.

Si tamen contendat quispiam, se, verum, etsi unde sit illa veritas, nesciat, uti lucem, licet nunquam intueatur solem, percipere posse, non moramur; nos ista præfati, totam veritatis doctrinam, septem propositionibus complectemur, quarum explicationem, ad calcem adjecimus, ab humilibus istis principijs ad majora adsurgentes.

Est

I.

Est veritas.

EX propositione istâ quæ contra infanos & Scepticos instituitur, nihil præterea volumus, quàm veritatem esse.

II.

Hæc veritas est coæterna, seu coævarebus.

EX propositione istâ subjectum veritatis statuitur, scilicet Ens; quodcumque igitur in rebus, est, vel fuit, vel quidem erit, huic coæterna datur seu coæva; offendi veritas, cum ipso convertibilis; unde non incite à Neotericis vocatur, falsio Entis. Ideò autem, adjungimus coævam, ut veritates æternæ, ab ijs quæ sunt ad tempus distinguantur; veritas enim ista, Herbertus sedet, non erit vera illo ambulante.

III.

Hæc veritas est ubique.

PER propositionem tertiam, locus sive latitudo veritatis investigatur; Ens igitur quodcumque sive finitum, sive infinitum, sive non Ens etiam, sub expanso veritatis cadit, est enim veritas quædam circa non entia, ficta & falsa: verè enim talia perhiberi possunt; latissimum quiddam igitur est ista veritas, ita proximè ad infiniti naturam accedens, ut Ens ipsum quodammodò transcendat.

IV.

Hæc veritas est in se manifesta.

PER propositionem istam, à veritate illa quæ est in rebus per se, sive ratione illâ ex quâ res à non rebus distinguuntur,

tur, devenitur ad veritatem illam, quæ est in apparentijs rerum, atq; inde proprietas quædam veritatis rerum designatur, scilicet sui manifestatio, quam veritatem apparentiæ, proprio nomine vocamus; esse autem in se manifestam dicimus, quia ut sit in nobis, plura desiderantur. Est autem admodum conditionalis veritas apparentiæ, neque facillè cum rebus ipsis conformatur; ideò falsæ esse possunt apparentiæ, res falsæ esse non possunt; sua tamen veritas apparentiæ falsæ inest, verè enim ita apparebit; vera tamen ex veritate rei non erit; ideò omnino veritates apparentiarum à veritatibus, quæ sunt in rebus distinguimus; quia hæc conditionalis, illa verò est absoluta, hæc reale quiddam, illa res ipsa existat, hæc explicari & quodammodo sejungì possit, illa in se ipsa manens, uno eodemque modo, ubique se habeat: quæ verò lege, veritas apparentiæ veritati rei respondeat, suo loco docebimus; heic satis erit monuisse, veritates istas conditionales, esse fundamenta specierum, quæ in memoriâ servatæ, ita naturam eorum à quibus deciduntur, retinent, ut cõmunionem cum sensibus internis penè eadem, cum prototypis suis fruuntur; ideò quod pulchrum in specie, nos eodem modo quò ipsum pulchrum afficit; non ita species caloris, & frigoris: quia illa corporea & crassa natura, ultra sensus externos non lata, in illis exiit, vel quidem extinguitur.

V.

Tot sunt veritates, quot sunt rerum differentie.

PER propositionem istam, quæ veritates rerum quascunque enumerans, ipsas etiam apparentiarum veritates complectitur, universa entis natura, in differentias suas five communes, five proprias deducitur: Exindè etiam Ens ipsum signatur, & per differentiam suam, in numerum &

B

ordinem

ordinem veritatum adscribitur; quemadmodum igitur ex novâ differentiâ, nova veritas, ita ex novo termino nova differentia insurgit. Ista igitur se mutuo constituunt. Deniq; differentiam communem eam vocamus cujus ratio in pluribus deprehendi potest, propriam quæ in uno solo; ex differentijs autem communibus, quædam sunt magis, quædam sunt minus communes, ex quibus genera summa & subalterna investigamus, usque quò ad species, deinde etiam ad differentiam rei quidditatem perstringentem deveniatur; Terminum autem id omne vocamus, ex quo differentia latitudo præfinitur; in quorum investigatione accuratam exposcimus diligentiam, neque enim aliâ ad veritatum nostrarum scrutinium superest via. Denique observamus, differentias esse signaturas, sive Characterismos ad mutuas rerum Analogias percipiendas accommodatas; prout enim ex differentijs communibus, rerum convenientias, ita ex differentijs proprijs, earum disconvenientias indagamus; in hijs autem duobus tota rerum Analogia sita est.

Habent igitur differentia, rationes objectorum, sive in rebus, sive in verbis, sive in signis, sive in nobis, sive extra nos deprehendantur. Hoc interim observatu dignum est, in quocunque horum terminum si addas, vel tollas, mutari objectum & novam induci differentiam, de quâ nova veritas dari potest; numerum differentiarum simplicium qui postulat, dictionaria, (manca ut sint) consulat, quas mirè complicatas in auctorum sententijs comperiet.

VI.

Differentia rerum à potentijs, sive facultatibus, nobis insitis, innotescunt.

OMNEM differentiam, aliquod individuationis principium obtinere statim docebimus. Huic igitur aliquod Analogū in nobis respondere volumus, quod quidem terminos

terminos inueniat, vel ponat; Quemadmodum in prioribus igitur, veritatem rei & apparentiæ proposuimus, ita in ista veritatem conceptus, quæ ultra conditiones ad veritatem apparentiæ requisitas, suas proprias vindicat, sine quibus nullo pacto constare potest; hæc autem sola è prioribus nostra est, neque tamen res semper à conceptu perfectè adæquantur; si enim organum non sit integrum, si ullâ pravâ qualitate imbutum, si præconceptæ opiniones sint falsæ, totus vitiatur conceptus; adeò ut ultra istam, veritatem intellectus poni necessum fuerit; qui rectè ne, an secus, senserint facultates nostræ prodromæ, ex innata intelligentia, sive notitijs suis communibus, unicè dijudicare potest; rectè enim olim ab Oratorum Príncipe dictum: *Conclufit intelligentiam in anima, animam corpore Deus.* Est autem propositio ista indefinita, & intelligi debet de differentijs quæ ex facultatibus suis analogis, conformari possunt. Plurima enim nos latere, quæ verè tamen existunt, nemo sanus quidem dubitavit unquam; qui tamen ultra facultates sapit, desipit, quod credulis ubique contingit; nos interea facultates illas, quæ ad veritatem, sive conceptus, sive intellectus postulantur, suo loco explicabimus; Heic satis erit monuisse, fundamentum veritatis rerum, in rebus ipsis, fundamentum veritatis nostræ, in intellectu existere; solus enim errata corrigere potest intellectus noster; ex quo deducitur propositio sequens; interim conijciat Lector, ista si ad veritates simplices prænoisse oporteat, quanta ad complexas desideret.

VII.

Est veritas quedam harum veritatum.

EX propositione istâ tandem veritas intellectus insurgit, & tota præcedentium fabrica construitur. Ita enim intellectus intelligens se ritè intellexisse, ad primam redit veritatem. Ad veritatem intellectus igitur plurima desideratur, scilicet veritas rei, veritas apparentiæ & veritas conceptus,

neque heic sistendum est; quando enim ad compositionem devenitur, & communis rerum natura investigatur, nisi cunctæ rerum veritates ritè inter se conformentur, frustra intellectus, perfectam & consummatam illam, rerum molietur cognitionem; est igitur veritas intellectus, arduum, delicatum & conquistum quiddam; nisi enim tum res, tum apparentiæ, tum inter se, tum cum facultatibus internis, conformentur, nisi denique communis rerum natura, juxta differentiarum Analogiam ubique servetur, complexæ cum fuerint veritates istæ, quot opiniones, tot erunt errores. Iam autem veritati stravimus viam; condiciones tamen supersunt, de quibus suo loco, neque ideò novas, adferri existimes; sunt illæ ipsæ planè, quibus inscienter uteris; parum advertens forsàn ista si desint, & ipsam defuturam veritatem, neque aliter demum facultates cum objectis suis conformari posse: aliqua tamen uti sanitatis, ita & veritatis, datur latitudo: & quædam ut non adsint condiciones, satis commoda instituitur veritatum notitia, & delectus; de maximè communibus primus erit sermo; *Quiddam proprium enim omnis facultas, ut cum objecto suo cognato conformetur, vindicat;* interim velis, nolis, alia, tua, quàm hæc nostra, veritas non erit, cujus definitionem post Zetetica nostra, habebis Lector.

Nos interim septem istas propositiones excogitavimus ad distinguendum varias veritatis acceptiones, in quibus, compendiosè licet, tota veritatis rudimenta proponuntur. Ex hijs igitur neque aliter, miræ auctorum contradictiones solvi possunt, dum modo in hanc, modo in illam veritatem impingunt, quâ ratione distinguantur, omnino nescij.

Ex quibus patet omnem veritatem distingui in veritatem rei, veritatem apparentiæ, veritatem conceptus & veritatem intellectus; est autem veritas rei, Inhærens illa conformitas rei cum seipsâ, sive illa ratio, ex quâ res unaquæque sibi

sibi constat; veritas apparentiæ, est illa conditionalis conformitas apparentiæ cum re; veritas-conceptus, est illa conditionalis conformitas inter facultates nostras prodromas, & res secundum apparentias suas; veritas intellectus est conformitas illa debita, inter conformitates prædictas. Est igitur omnis veritas nostrâ, conformitas; cum autem omnis conformitas sit relatio; veritates quæcunque erunt relationes, sive habitudines in actum, id est in sensum deductæ; neque aliter de veritate existimandum est. Cùm autem omnis veritas, veritate rei exceptâ, sit conditionalis, propius rem perstringendo, tria in omni veritate spectanda veniunt; Quod conformatur sive objectum, quod conformat, sive facultas, & media, leges, sive conditiones conformitatis. Primò autem de veritate rei, sive vero objecto. Verùm igitur & adæquatum objectum, id vocamus, quod, cùm ad Analogiam nostram spectet, ita facultates nostras immutare potest, ut nihil intra illud sit, ad quod ferri non possint; Accurata est definitio ista; an verò ullum tale detur objectum, meritò dubitari potest. Iuvat interea regula ista, ne ultra facultates nos sapere posse arbitremur, & ut sobriè de objectis decernamus; neque enim in promptu est, cur Herbarum, bruta, &c. in hoc theatrum, prodeant, in tali, licet, Analogiâ erga nos, sint constituta. Quia tamen, quod ullo tandem modo percipitur, ad nostras partes spectare videtur, leges & conditiones istius cognitionis, investigandæ sunt; inter quas quæ occurrit.

Conditio prima est, ut intra nostram stet Analogiam.

QUOD reverâ existit, non statim, verum esse objectum satis constat; plurima enim in ipsâ rerum naturâ existere, quorum Causæ & ipsa demum effecta nos omninò latent, communis est notitia, & ab experientia desumpta conclusio.

conclusio. Ideò non solummodò orbis cœlestis magnalia, sed ea etiam quæ ad intimam mundi inferioris Analogiam spectant, extra sensuum vulgarium pomæria sita esse, nemo nisi infruniti ingenij Homuncio negaverit unquam; vera igitur ut res sit & quatenus verum objectum istius modi quodcunque, quatenus tamen, abstrusum aliquod in se recondit, adæquatum non est objectum: Quæ de istiusmodi igitur objectis, suboritur scientia, imperfecta est, & secundum aliquos terminos; defectus licet, in conditionum indigentiam, non in facultates, quæ nihil non percipere possunt, (modò debita adsint media) rejici debeat; satis fuerit interea, in Analogiâ propriâ sapere posse.

*Conditio secunda est, ut objectum justam habeat
magnitudinem.*

QVAE DAM enim ob parvitatem delitescunt, ut atomi sive rerum minimæ portiunculæ; quod non solum in objectis tactus & visus, sed & reliquorum sensuum satis constat, dum nullâ manifestâ qualitate imbutunt sensoria nostra: ideò odorum, saporum, &c. minutissimæ illæ portiunculæ non percipiuntur: quod igitur minimum est, nulla præter intellectum facultas adsequitur; lineam tamen materiale in partes infinitas, secari posse, existimant Scholæ; sed quia conditionem istam quæ magnitudinem aliquam inter primas ad objecti veritatem condiciones desiderat, non advertunt, falluntur. Est igitur communis notitia, aliquid in rebus dari minimum, quod nulla, præter intellectum, facultas pertingit. Per negationem tamen ad ea etiam, quæ non sunt, pervenire possumus; res enim complectitur, & quidem, ultra illas, fertur intellectus noster divinus. Sed non solum, minima nostros latent sensus, sed & transcendentia quævis, humanam exuperant perceptionem: ideò infinitum, æternum imperfectè, & non nisi sub ratione finiti, & temporis adumbrantur.

Ad

Ad veritatem objecti tertia conditio est, ut habeat differentiam aliquam signantem.

QUOD enim nullo ex termino innotescit, ab alijs distingui nequit; ideò sive externas facultates spectes, sive internas, primæ notitiæ è differentijs sumuntur: sunt enim differentiæ, determinationes aliquæ, materiæ rudis & indigestæ, ut ex illis, mutux rerum Analogiæ percipiantur. Habet autem omnis differentia, suum individuationis principium, quod illam signat, & à cæteris quibuscunque distinguit; quemadmodum igitur ex terminis externis, externa rerum notitia oritur, ita ex individuationis principio, sive termino suo interno, facultati illi Analogæ, quæ in nobis, respondet objectum quodcunque. Hoc igitur in doctrinæ nostræ limine advertendum est, cum alioquin Microcosmi ad Macrocosmum Analogiam, percipere nequeas, proinde.

Ad veritatem objecti, conditio quarta est, ut sit alicui facultati cognatum.

NEque enim satis fuerit in genere, res stare intra Analogiam nostram, nisi cognatio quædam particularis intercedat; Ad objecta enim facultates suas Analogas Harmonicè excitari, suprâ monuimus: quòd quidem ipso ex sensu interno, iudice in objectis suis supremo, satis constat. Cognationes autem dantur omninò dissimiles: ideò quarundam Herbarum, fructuum, &c. dote, diversâ prorsus lege, ab eâ quâ cum brutis, conformantur; quod ex una parte, in Cicutâ, Napello, &c. ex altera in Doronico, Rhododaphne, &c. liquere Botanici peritiores tradunt. Quæ verò inter objecta & facultates datur cognatio (neque enim promiscue conformantur) suo loco expecta Lector, alia, unde ab erroribus expediaris, cum non super sit via. Hæ autem sunt imprimis conditiones, quæ ad explicationem objecti, vulgò rei desiderantur.

Ad

Ad veritatem apparentiæ conditio prima est, ut objectum debito tempore commoretur.

A Conditionibus objectum verum designantibus, ad illas ex quibus species, sive apparentiæ rerum, cum prototypis suis conformantur, accedimus; inter quas ista meritò habetur prima, ex quacunque instituat parte: Nisi enim ex parte objecti, vel facultatis, mora adsit debita, res non percipiuntur, facultatibus cognatæ ut fuerint. Neque igitur missilia à machinis bellicis displosa, odores, saponis, in transitu velocissimo percipiuntur; neque quidem, quod magis est mirum, ipsi soni; quod audis igitur ex reciprocatione quadam provenire videtur, neque enim aliter quispiam se ipsum audiret loquentem. An verò ipsum tactum (tanquam reliquorum basim) præterire possint objecta sua, dubitari potest; sed, & ipsum sensorium tactus, in transitu velocissimo, ita leviter affici posse, ab objecto suo cognato, ut nulla manifesta qualitate illud imbuat, æquum est credere. Sed cum à foro exteriori in interius illud ventum fuerit, mora adeò est necessaria, ut sine illâ nihil perfici queat; inde ex propositionibus non satis expensis, præcocia & temeraria iudicia, fides sublesta & vermiles, imò & nullæ, oriuntur; neque exinde tempus, & vitam conteri, queramus: In hoc enim nati sumus, ut dubia ubicūq; fuerint enodatione digna, exagitemus, solvamus & in rem nostram vertamus; Videant interea qui inutiliter horas impendunt suas, quanto impetu feratur, machina ista ingens, ut ideò omni momento, maximum quiddam, natura, cursu suo peragat incitato, dum in magnum protrahitur ævum, nostra quævis minima cogitatiuncula.

Ad veri-

Ad veritatem apparentie Conditio secunda est, ut debitum habeat transitionis medium.

EX utrâque parte debitum transitionis medium postulatur, siue facultates, siue objecta expendas; nos tamen conditiones ex parte objecti, ubique (ubi fieri potuit) posuimus, facultates, per se, ut maneant integre, & propria dignitate conspiciant; inter cunctas autem conditiones, quæ veritatem intellectus absolvunt, uti nulla magis necessaria, ita neque magis diversa existit; aliud igitur medium in objectis gustus quàm tactus, (neque enim durum vel molle sapit) aliud in objectis visus quàm auditus, (quorsum enim sine lumine aer?) & ut paucis dicam, in omni differentia novâ, aliquod novum in medio suo, ut ritè conformetur, desiderari comperies, quod sæpenumero tamen adeò exile, ut Mathematici potius fuerit, quàm Physici ista demonstrare; cum demum ad forum interius ventum fuerit, observare licet, quæ in seipsis sunt principia, respectu aliorum esse media, ideò non solum facultas visiva, principium ut sit respectu sui, medium est respectu intellectus, sed & ipsæ notitiæ communes, tanquam summa demonstrationum media, habenda sunt, universa igitur ex medijs, veritatis certitudo eruitur, ut ideò post facultates & objecta cognata, id semper in lectione authorum occurrat, quo medio probationis usi sunt; ista igitur cum diversa sint, simul doceri non possunt. Hoc interim persuasum habeat Lector, ita nobis à Deo Opt. Max. prospectum esse, ut si facultates, objecta, & media nobis ex naturâ, siue providentiâ ejus communi condonentur, reliqua ad nostram spectare vigilantiam; eâ lege ut si illis fruamur, totum gratiæ, siue providentiæ suæ particulari acceptû referatur. Neq; enim aliter vel panis, vel cibus, vel vestis, in istâ indulgetur vitâ, vel quæ ab omnibus (post istam)

C

experitur

expetitur Beatitudo æterna; magnum est interea, si cogites naturam ultra media non ferri, sed in illis quidem deesse nunquam; interim observatu dignissimum est, media quo simpliciora, eo perfectiora existere; in omni igitur medio, puritas, seu denudatio quædam ab omni qualitate proprietates apparentiarum corrumpente requiritur: itaque in aere turbido citius fallitur visus, quàm in illo sereno, & in aqua rursus, quàm in aere turbido, ita in affectibus turbidis, puta irâ, timore, citius fallitur iudicium, quàm in illis pacatis, ideò denique hic odor, illius odorem, hæc opinio illius veritatem obstruit, & aliquando expugnat: in omni interea medio, impuro, & præaffecto, veritates apparentiarum corrumpuntur, secundum gradum qualitatis corrumpentis, ideò uno principio male posito, innumeræ consecrabuntur absurditates, & simplex error tandem fit multiplex; neque est inter cunctas systematis humani partes, cui magis isto pacto imponatur quàm conscientiæ; si enim quod pro veritate obtruditur, impurum est, spurca, & quasi pastu obscæna fit. Caute igitur principia, & quidem è notitijs communibus petenda sunt; quod monemus, quoniam etiamsi ubique verum sit consecrarium istud, nullibi tamen majori damno erratur: Mediòrum autem quædam sunt extra nos, quædam sunt partes nostri; in quibus scitu dignissimum est, nos longè facilius in medijs quæ sunt extra nos, quàm in ijs quæ sunt partes nostri, errare posse. Ideò inter sensus externos, maximè circa objecta sua fallitur visus, proximè auditus & odoratus, deinde gustus & tactus, minus adhuc qui utile à noxio distinguit, quia naturæ dictanti propior; ideò alimentum quod à linguâ felle suffusâ amarû judicabitur, suo non deest muneri, organa interna si constant, quæ coctioni destinata; Quò magis enim necessariæ in universum facultates, eò altiori fruuntur communione; post ista enim mens nostra, secundo vel quidem contrario motu ferri, & nullâ non ex parte stare potest.

Ad

*Ad veritatem apparentiæ conditio tertia est, ut sit
distantia debita.*

INTER conditiones externas recensetur distantia; intra nos enim ea, satis distant, quæ cum differentiam aliquam signantem nacta fuerint, inter se non confunduntur. Distantia autem, uti medium, ex utrâque parte postulari videtur; eâdem tamen ratione freti, ex parte objecti posuimus; quemadmodum enim objectorum apparentiæ per quædam media non transeunt, ita in quibusdam distantijs delitescere, & perdi, ipsâ communis experientia docet. Conditio igitur ista maxime ad externos, & internos sensus corporeos spectat; intimæ enim facultates distantijs liberantur; ideò modo quodam universali, id est more suo, præsentiant facultates noeticæ, quod qui ignorat, stupet. Debita autem in genere distantia ea dicitur, in quâ partes quæ objectum integrant, deprehendi & per se, & secundum rationem totius possunt; qua in re observatu dignum est, quando ab uno & eodem objecto, plura apparentiarum generari contingit, gradus perceptionum esse diversos. Ideò in flammâ citius percipitur lumen ab oculo, quàm calor à tactu; ideò in idoneo alimento citius percipitur odor gratus, quàm sapor; ideò in foro interno, citius percipitur pulchrum, in symmetriâ, quàm eius ratio; & quia hoc instinctus naturalis, illud objectum est discursus, & quia quò interior fuerit sensus, eò citius conformetur; quâ ratione visus, & auditus, sensuum externorum intimi merito existimari possunt; quæ igitur animantia istis, maxime verò visu gaudent, & reliquis gaudent sensibus, non ita è converso, sunt igitur discipline sensus, auditus, & visus. Pulcherrima ex istis consecraria educi possunt, universale si-

C 2

-rerum

rerum systema, & quô modô cœlestia, & æterna cum terrestribus & caducis conspirent, perspecta habeas; sed ad aliam, non minus scitu dignam, observationem, properamus; ea nimirum citissime conformari, quorum apparentiæ per plura foramina trajici possunt; cum enim non omnis apparentia, omnine permeet sensorium, sed quædam, ad ipsam materiam resiliere videantur, quæ communia objecta sensuum vocant scholæ, puta *figuram, motum, numerum, &c.* sublimioris & imago spiritualis nature habenda sunt, & quia primò conformantur, & quia in corpore satis *delictis* ex pluribus foraminibus datur aditus; hinc & quod plures coincidunt facultates, nos sensum verborum, ubi verba nos fugiunt, capere posse, & quo magis à memoria juvamus, nos citius intelligere constat. Hanc interea si reddas rationem, cur ista non intelligis, neque enim fortasse hęc in scrutiniò à memoria juvaris, ab argumento minimè recedetur, si in alia fiat transitus; in apparentijs igitur extra debitam distantiam delatis; objecta diminutè exhibentur, & quò longius eo diminutius; esse tamen uti sanitatis, ita veritatis latitudinem quandam, supra docuimus; satis commodè igitur è longinquo percipiuntur objecta; de cœlestibus tamen ex oculo difficile erit iudicium, & ratione medij, & distantiae indebitæ; quæ igitur ex solo intuitu de cœlestibus adferri solent, tanquam dubia & incerta in medio relinquimus; sed non solum objecta visus, ex distantia indebita in angustias contrahuntur, sed ipsa etiam objecta reliqua, quæ media extra nos obtinent; idè fontis in missitationem tandem desinit & molestiam; Mirum est interea, quomodo à distantijs notis, in ignotas profiliat facultas illa, quæ circa proportionés rerum versatur; neque enim alia lege, de intervallis rerum, sive intercapedinibus, iudicium ferri potest; hinc de objectorum distantijs (ubi quæ interponuntur, nos latent) difficilis erit conjectura: neque enim è longinquo, ulterior pars

annis.

amni à ceteriori distinguitur; ultimò, ut ab istis, in forum interitus transeamus; observatu dignum est, in specièbus à memoria servatis, ea maxime distare, quæ nullà relatione sunt contigua; ideo facilius revocantur aliquando, quæ olim facta.

Ad veritatem apparentiæ conditio quarta est, ut objectum situm habeat commodum.

VTI distantia ad externos, ita situs maxime ad internos spectat sensus; in objectis enim visus & tactus, frustra debitum datur medium, distantia debita, situs si non adsit commodus; multum enim refert à quâ parte incipias, differt enim pronus à supino, cubans ab erecto, obversus ab averso, uterque ab inverso; quod non solum in teipso, sed in characteribus istis, ne exemplum desideres, experiri liceat; quos si invertas, falsum omninò profitebuntur indicium; intellectus tamen, ad condiciones ex quibus apparentiæ cum rebus ipsis conformantur, regrediens, errorem castigare potest; sub eâ tamen acceptione quâ situs locum, sive spatium attribuentis denotat; ita nulla facultas externa, objecta sua, sine loci conditione percipit. Situs autem debitus ille vocatur, qui in medio, & distantiam debitam, terminos rerum, inter se, concinnè dispositos, exhibet; ex utràque autem parte situs postulari videtur, prout tamen condiciones reliquas (ubi fieri potuit) situm etiam ex parte objecti posuimus. Quando tamen ad compositionem in foro interno devenitur, ultra omnes ad veritatem conciliandam, condiciones exigitur. Principium enim est ordinis; longè facilius enim quædam post alia percipiuntur, quod in intellectu, maxime verò in memoriâ constat. Quodcunque igitur in genere ad ordinis constantiam facit, ad situm revocari potest; quodcunque denique vel methòdo, vel rerum distributioni convenit. Neque enim aliter in memoria tuâ, vel alienâ, servantur, fa-

cilè quæ tibi excidunt; non solùm igitur sine ordine labilis est memoria, sed neque in ipso intellectu, gradus bonorum, alia lege, idoneè pensitantur, quo majus nihil præstare potest sapientia humana. Quorum igitur termini diversi, diversis inter se facultatum proportionibus, respondent; optimum habent situm: ut idcirco situs indebitus, inter omnes condiciones ad veritatem complexam requisitas, maxime turbare videatur.

Conditionibus igitur istis, quæ veritatem apparentiæ constituunt, instructi, definitionem aliquam apparentiæ aggrediemur. Est igitur Apparentia Ectypum, seu forma vicaria rei, quæ sub conditionibus istis, cum prototypo suo conformata, cum conceptu denuo (sub conditionibus etiam suis) conformari & modo quodam spirituali, tanquam ab objecto decisa, etiam in objecti absentia conservari potest: conformatur autem vel cum facultatibus externis, vel cum internis; quæ conformantur, cum facultatibus externis, exuunt naturam suam, neque enim species sive apparentia soni Harmonici in memoriâ servati, tinnit: species tamen illa unde delectationem percipit mens nostra, in memoriâ revocata, novâ voluptate nos perfundit, quod quidem ex sensu interno probatur. Videntur interea species illæ sive apparentiæ quæ ab objectis deciduntur, esse homogeneæ cujusdam naturæ, pars enim quantulacunque aliquam rationem totius obtinet: neque igitur montis magnitudo secundum dimensionem suam veram, in pupillam oculi invehitur; ut, ideò, forma vicaria rei, prout ipsa forma, tota in toto, & tota in quâlibet parte esse videatur. Ideò in frequenti cœtu, sonus orantis, sese sigillatim explicat, neque aliquis totam exhaurit vocem: An verò sint naturæ corporeæ, vel incorporeæ, nisi quid sit corpus, conventum sit, exagitari nequit: certissimum est terminos utrinque habere, à ventis denique circumferri, (nisi objecta quæ per oculum

lum traiciuntur excipias) docet tamen experientia, & ipsas rerum figuras ex vento vehementiore vacillare, quæ an ex medijs inæqualitate, an verò ex organi concussione, an verò ex ipsâ figurâ tremulâ oriatur, non facilè constat. Certissimum est apparentiam per simplex medium, rectis ferri lineis; cùm igitur obstruitur, obliquè deferri necessum est. Mirum est interea species illas servari in memoria, sine magnitudine manifestâ, vel contrarietate, neque enim vel mole gravant, vel se invicem exuperant, sed Antipathias deponentes mutuas, stabili sociantur fœdere; quæ enim rixa aliquando exoritur, non jam ab apparentiarum naturâ, sed à facultatibus ei muneri destinatis, ut res exagitent, provenire videtur; Neque igitur per se dulce opponitur amaro, vel calidum frigido, vel lupo agno, quia corpoream & elementarem exuere naturam; in Analogia tamen illa internâ, quæ ad nos spectat, in Amorem vel odium desinente, naturas proprias retinent; qua ratione cõformationes facultatum internarû, ab externarû conformationibus, maximè distinguuntur. Novi, à scholis addi conditionem, ut objectum modiciter afficiat sensoriû; sed, si debita mora, debitum medium, distantia debita, situs commodus adsit, videant; an aliquid adeò invadere sensorium, vel sensationem opprimere possit, ut suo non defungatur munere, mens nostra; Nos equidem tanquam, in re ancipiti, constrictum defugimus iudicium; sed si subsequentes conditiones una adsint, quidni vel ipsi *αἰσθητικῆς ἰσχυρίας* libero Solis intuitu gaudere queant?

FVI T veritas objecti (vulgo rei) & apparentiæ, sequitur veritas conceptus; quam solam, è prioribus, nostram facimus; habet autem prout reliquæ (præter veritatem rei) veritates, suas, & quod magis est, utrinque conditiones: est igitur admodû conditionalis: ultra conditiones enim, ad veritatem apparentiæ requisitas, suas proprias vindicat, sine quibus,

bus, nullo pacto, constare potest; veritatem conceptus interea, à veritate apparentiæ distinguimus, quòd hæc extra nos, illa pars nostri existat, & pròinde mutuo quodam ordine constituta; quemadmodum enim hæc est vera illa externa conformitas cum prototypo suo, ita ista est vera illa interna conformitas objecti secundum apparentiam illam; sunt igitur omninò distinctæ veritates istæ; circa veram enim apparentiam, conceptus falsus dari potest, & vice versa: ita, ut ultra istam, veritatem intellectus poni necessum fuerit, qui ad conditiones regrediens, unde facultates cum objectis suis conformantur, errorem castigare possit: Exemplo utar, in objecto per diaphanum coloratum transmissio, organum vitiatum si fuerit, novus superinducetur error, & quod album in objecto, purpureum in diaphano, flavum in icterici oculo esse potest; vera interim ut sit apparentia, ex quo purpureum, verus conceptus ex quo objectum flavum, esse perhibetur (ita enim istæ si dentur conditiones revera videri existimandum est) neque tamen hæc, vera, veritate objecti, (quia indebitum fuit medium) neque ille verus veritate apparentiæ (quia organum vitiatum fuit) existimari potest. Ad conditiones igitur regrediendum est, (quod munus solius intellectus proprium facimus) ut veritatem istorum deprehendere valeas; hoc interim observatu dignum est, verum si proponatur objectum & verè denique conformitatum leges, nunquam falli intellectum; etiamsi enim nisi excitetur, fileat intellectus, cùm demum soli objecto suo Analogò restipuletur; cùm denique, nisi cunctæ dentur conditiones, imperfectè & juxta præmissa, solummodò respondeat; verum tamen si detur objectum (etiam è memoriâ desumptum) veræ conditiones, intellectum etiam in somnijs verare contendimus; sine istis, interea, neque vigilans sapit; quod qui advertit cuncta, de mentis immortalitate, dubia solvet; sed de his postea; omnia, interea, ad principia sua, reducenda sunt;

sunt;

sunt; quod non solum in sensibus externis, sed in internis etiam constat. Conscientia enim, turbata cum fuerit, recte ne an secus senserit Intellectus, communes suas notitias repetens, unice dijudicare potest; Conditiones, ex quibus conceptus fit verus, vera si detur apparentia, aggredimur, proinde dicimus.

Ad veritatem conceptus, conditio prima est, ut organum sit integrum.

SI enim organa facultatum, sive externarum, sive internarum, compressa, constipata, tumida, convulsa, eversa, erosa, distorta, distensa, disrupta, cotusa, scissa, puncta vel resoluta fuerint, totus ad modum depravati organi, vitiatur conceptus.

Ad veritatem conceptus conditio secunda est, ut organum nulla prava qualitate sit imbutum.

NEquè enim sufficit organi integritas, si spiritus animales sint exuperantes, impuri, crassi, turbulenti, obscuri, vaporibus misti, item si tenues, obstructi: si nervi male afficiantur, frigiditate, siccitate, humiditate, inflammatione: si partes vicinæ inter quas consensus datur, læsæ fuerint: si humores redundant, deficient, peccent, corrumpantur: Inde in oculo icterici, omnia flava, in lingua febricitantis, omnia amara sentiuntur, inde in foro interiori, errores anticipationum, actiones ineptæ, & cum præconceptæ opiniones fuerint falsæ, monstra & deliria; de quibus, ubi de errorum causis, fusius tractabitur.

Ad veritatem conceptus conditio tertia est, ut facultas que se sentire sentit, non vacillet.

FRustrà enim, ista nisi facultas applicata fuerit, reliquæ suo fungentur officio ideò dormientis oculus apertus licet, haud videt tamen; ideò denique in vigilantibus facultate

tate istâ alibi intensâ, nugantur facultates, quæ circa externa versantur: importunè denique de seipsis monent, in vestibulo anteriore malè coherentes rerum apparentiæ.

*Ad veritatem conceptus conditio quarta est, ut facultas
Analogâ applicetur.*

NON solum facultatum organa & meatus, sed ipsæ etiam facultates, aptum & concinnum suis in conformationibus postulant ordinem. Quemadmodum igitur naribus in sonum inhiare, vel aures ad odorem arri- gere, non nisi turpis & præposteri fuerit ingenij: ita qui ob- jecta propria instinctus naturalis sensus interni, externi, vel discursus transposuerit, & in alienum jus verterit, totum ve- ritatis systema eversum procul dubio, arbitramur. Hoc igitur imprimis animadvertendum est, cum inter auctores, nullus adeò invaluerit error, ac iste; dum enim, notitias communes (sacra principia) ex discursu convellunt, dum ea quæ sunt discursus, tanquam notitias communes, haberi postulant, dum sensus externos, ad ea quæ sunt sensuum in- ternorum, & vicibus versis, traducunt, nihil suo stare loco videtur. Maxime igitur in auctoribus advertendum, an ea quibus fidem adhiberi postulant, intra facultatû legitimam cum objectis suis conformationem, sita sint, cum nullâ alio- quin lege audiendi sint; in quibus igitur adnotandum, quæ instinctus naturalis, primum deposcere certitudinis locum: Secundum, quæ sensuum internorum: Tertium, quæ sen- suum externorum: Quartum, quæ discursus, & quia poste- rior semper maxime conditionibus obnoxia, & quia deni- que ab ipsâ anima sive probationis principio maxime rece- dit; quorum explicationem passim hoc in opere invenies.

HÆ autem, in genere, sunt conditiones, quæ ad veritates hinc complexas desiderantur, quæ si adsint & ipsa addicitur intellectus

intellectus veritas, ultra istas tamen, lumen, ad visivā facultatem postulat, de quo, suo loco : hoc interim observari dignum est, facultates non rectè conformari nisi cum objectis suis cognatis proprijs. Ideò, uti suprà innuimus, infinitum non capitur, nisi finitè, à conceptu; neque æternum nisi sub ratione temporis; Dantur tamen facultates in foro interiore istis respondentes, quæ quidem sunt illæ ipsæ quæ æternæ sunt, & quas in æternum superesse volumus : Interea intellectus, notitijs suis communibus instructus docet, infinitum, nostrum superare conceptum, æternum, à nostro non mensurari tempore : Hæc igitur paulisper acquiescendum, donec isto excludamur & corpore & mundo. Potrò in objectis crassis, nimis subtiles; in subtilibus, nimis crassi esse videmur. Ideò naturam corpoream spiritibus, spiritualement aliquando etiam corporibus affigimus : sed utraque ab Analogis facultatibus sub conditionibus proprijs æstimanda ; quo pacto sua alterutri obtinget Provincia, & vera illa constabit fides, quæ à facultatibus ritè conformatis oritur.

Ista præfati, quibus conditiones, quæ ad veritates incomplexas desiderantur, posuimus : ad veritatem intellectus accedimus, qui certè, divinum quiddam cum sit, externis rerum non indigens ministerijs, suis gaudet veritatibus, quæ quamvis nisi in objectorum præsentia silere videantur, cum tamen neque objecta illis, aut illæ quidem objectis deesse possint, otiosæ & inertes, ex toto esse nequeunt.

Sunt autem veritates istæ, *Notitiæ quædam communes, in omni homine sano & integro existentes, quibus tanquam calitas imbuta mens nostra, de objectis hoc in theatro procedentibus decernit* ; Harum adminiculo igitur (neque aliter) de notis æquè ac novis rerum speciminibus ita statuit intellectus, ut an veri exploratores fuerint, facultates nostræ præcones & prodromæ, solus dignoscere valeat; Neque tamen hæc sistit intellectus; sed intus susceptas re-

rum Notiones, sub conditionibus debitis inter se contexens, illas deinceps tanquam bonas & conformes, vel tanquam malas & difformes, in foro interiore exhibet; Tantùm abest interea, ut ab experientiâ & observatione deducantur Elementa sive Principia ista sacra, ut sine eorum aliquibus, sive saltem aliquo, neque experiri, neque quidem observare possimus; nisi enim in foro interiore descriptum fuisset, nos naturam rerum indagare debuissè (neque enim ab objectis habemus istud,) nisi demum circa illam, notitiæ quædam communes nobis inditæ fuissent, neque hæc ab illis distinguere, vel communem aliquam naturam investigare contigisset unquam: inutiliter, immo & damno nostro, nuda spectra, portenta, & terrores imaginum occurrerent, Analogia si illa interna, unde bona vel mala judicantur, intus descriptis notionibus (unde enim præterea edocti sumus?) non constitisset; Qui igitur, quantum objecta in Analogiâ rerum externâ ad propriam ipsorû perceptionem conferunt, advertit, qui demum, quod à nobis ipsis tributum est, expendit, quid adventitium & peregrinum, quid denique connatum, & à natura dictante ortum, exploratum habebit; sed non solùm boni & mali, utilis & noxij delectu, naturæ dicto audientes sumus, sed etiam in Analogia illa exteriori, unde verum à falso distinguitur, facultates quasdam reconditas obtinemus, quæ ab objectis excitatæ libentissimè respondent: Hinc fit, ut quodcunque facillè ad sensum invenit, facultatem aliquam conformantem in nobis obtineat; an verò ex facultatibus sit, quæ circa præterita vel verisimilia, vel circa futura, sive possibilia, vel circa æternas veritates versantur, non statim constat: Hoc igitur, & in qua quæstione respondeat, disquirendum est. Neque enim qui ad funesta tristis excitatur sensus, semper est objecto conformis; condiciones enim nisi dentur, se non jam veritati, sed timori paruisse existimandum est: Hæc igitur prius suspicienda ducimus,

cimus, eoque potius, quò, quò magis alta & necessaria fuerit in uniuersum veritas, eò maiorem erroris admisionem suscipere, communis doceat experientia: Nunquam interea fallitur intellectus, premissa si sint debita; indebita tamen ut fuerint, ad conditiones unde objecta cum facultatibus conformantur regrediens, errorem castigare potest: sunt igitur veritates intellectus, *Communes quædam notitiæ, in omni homine sano & integro existentes, quæ, tanquam partes scientiarum, ab ipsa uniuersali sapientia depromptæ, in foro interiore, ex dictamine nature describuntur*: istas igitur seligere, seponere, & in ordinem digerere, hortamur Lectorem; suum enim in ordinem si compingantur notitiæ communes, ab impuro opinionum cœtu vindicatæ; & mysterijs, & fide, & quidem autoritate eximiâ pollent, figmenta, errores, & molestias longè abdicantes; ista igitur præstate, vel quidem à nobis expectate; Neq; vos magnitudo operis deterreat; infinitæ enim ad nova, & infinita objecta ut excitari possint facultates, omnes notitias cômunes hanc rerum seriem expediens, paucis admodum complectemur propositionibus; quæ interim dicta sunt in unam notitiam communem contrahimus; sub istis conditionibus scilicet, facultates rectè conformari cum objectis suis. Qui igitur sensus falli docent, neque ista advertunt, neq; omnem circa objecta veritatem, esse conditionibus obnoxiam, quæ si dentur, neque in somnijs falli posse intellectum, supra docuimus.

Sequitur veritas complexa, est autem circa uniuersalia; Hujus canon est; intellectus fit verus circa uniuersalia, quando veritates particulares inter se rectè conformantur: Magnum est opus complexa veritas; uniuersalem enim aliquam compingit rerum naturam, eamque ex una istâ eâque simplici propositione; *Quæ eodem modo afficiunt facultates nostras, eadem erga nos sunt*; Quæ nisi vera fuerit, tota do-

strinx fabrica corrui; alia igitur non superest veritas propositionis istius, homo est animal, quàm quòd in animatis quaedam eodem modo nos afficiant; est igitur quadantenus vera thesis ista; de qua fusiùs in Zeteticis nostris.

Huc usque de varijs veritatis acceptionibus, facilius ut fiat in doctrinam nostram transitus, quæ facultatam, sive illud quod conformat, objectum, sive id quod conformatur, & leges denique conformationis unice expendit. Primo igitur numerum & ordinem facultatum, & earum objecta, sive propria, sive communia, deinde etiam & leges conformationum quæ supersunt, explicabimus.

*Tot sunt facultates, quot sunt rerum differentia,
& vice versa.*

FACULTATEM vocamus omnem vim internam, quæ diversum sensum ad objectum diversum explicat; quæ ad animam, quæ ad corpus spectant, suo loco docebimus. Heic satis erit monuisse, facultates quas cum Brutis communes obtinemus, ad ea objecta solummodò ferri, quæ ad ipsa bruta comparatè spectant; Propiùs interea rem perstringendo, dicimus, numerum facultatum sive noeticarum sive corporearum ex propositione istâ constare, adè ut dato objecto dari facultatem, & vice versâ existimandum sit; Neque enim magè mirum objectorum extra nos, quàm facultatum intra nos differentias deprehendi, si vel in ipsis differentijs, omne individuationis principium, aliquod Analogum in nobis obtinere (quò indubiè redeundum est) apud te cogites, vel leges, ex quibus Microcosmus respondet Macrocosmo, advertas, vel quod fortasse, hæc ex illis oriuntur; sed ut reliqua mixtam argumenta, ipsos sensus nostros in testimonium addueam, quos ex omni differentiâ novâ, novo & insolito more affici, nemo non advertere potest.

test, cum igitur quodcumque novum est, aliquod individua-
tionis principium extra nos obtinere necesse sit, cur non in
nobis aliquam facultatem Analogam denuò statuerè liceat?
si tamen plures differentias nullâ relatione contiguas,
nisi quod fortasse, per idem sensorium vel foramen traiji-
antur, in unius facultatis Analogæ angustiam, cogere lubeat,
cum tamen & diversum inducant sensum, & aliquod saltem
diversum conformationis medium (quod cum primis ad-
vertendum) postulent; vide annon eo ipso, animam tuam,
cujus unitatem imprimis tuemur, non ejus facultates, quas
diversas ad objecta diversa explicas, intelligas, sunt enim
omnino tanquam radij animæ, qui per sensoriorum spiracu-
la sese prodentes, juxta mutuam Analogiam rerum cog-
natas species percipiunt; nos mirè interea turbant, dum a-
lias differentias novis facultatibus, alias non item, donant
Scholæ; sed cum diversitatem objectorum & facultatum,
ipse sensus doceat, (quem ubique non tanquam judicem,
sed tanquam testem in veritatibus nostris supremum addu-
cimus) nihil præterea morari necesse est; Alia igitur facultas
(per idem licet sensorium traijiatur) circa *existentiam* ob-
jecti, alia circa *quidditatem*, alia circa *qualitates*, alia circa
quantitatem, alia circa *relationes*, alia circa *media*, alia circa *lo-
cum*, alia circa *tempus*, alia circa *causas*, alia circa *finem*, alia
denique circa istorum vel partes aliquas vel complicationes
(quas sub questionibus *an, quid, quale, &c.* in Zeteticis no-
stris complectimur) in differentiâ quacunque datâ versatur;
Cum demum ad forum interius ventum fuerit, alia facultas
Analogiam internam *quâ utile vel noxium judicatur*, expen-
dit, alia illam vult, sive non vult, alia particularem, alia
communem objecti naturam investigat; quodcumque deni-
que in rebus novum prorsus inducit sensum, novum indivi-
duationis principium obtinere volumus: Maximè interea
cavendum, ne quæ sæpè explorata habuisti, tanquam nova
ducas,

ducas, cùm fortasse in istiusmodi objectis, nihil nisi differenti-
 arum jam satis perspectarum complicatio aliqua nova
 occurrat: heic igitur nihil prætereà advertendum est; deni-
 que ad *locum*, vel *tempus*, vel *medium*, &c. mutatum, quæ-
 dam, quæ in istis tanquam recentia apparent, reducenda
 sunt; Neque igitur ad anniversariæ & gemmascentis violæ
 conspectum, quæ nudius-quintus fortassè in finu naturæ
 delituit, novam excitari facultatem autumes, sed illam ipsam
 planè quam olim compertam habuisti; denique notandum
 restat, ne quæ contraria vocat schola, contrarijs facultati-
 bus insigniamus; solo enim gradu distant plurima, quæ
 contraria existimat vulgus; neque igitur diversa facultas
 circa *calorem*, diversa circa *frigus*, sed diversa circa *tem-
 peraturam*, diversa circa *ejus gradus* statuenda est; neque
 diversa circa *grave*, diversa circa *leve*, sed diversa circa *pon-
 dus*, diversa circa *ejus gradus* versatur: neque alia circa
album, alia circa *nigrum*, sed alia circa *colorem*, alia circa *ejus
 gradus* datur; ita in sensibus internis, non alia, circa *vir-
 tutes*, alia circa *vitia*, sed alia circa ea quæ debemus age-
 re, alia circa actionum istarum *gradum*, *finem*, *modum*, &c.
 impenditur. Differentiam, intereà, sive id quod prædicatur
 in quæstione *quid est*, è mediâ desumimus viâ; ejus gradus
 enim quæstioni *quale*, vel *quantum* respondent, quod non
 solum in universali virtutum, immò & rerum naturalium
 systemate, sed in earum partibus observasse juvat: in qui-
 bus omnibus advertendum, facultatem illam quæ circa gra-
 dus rerum versatur, ubique se immiscere; plurima enim,
 vix ullâ prætereà lege distant: circa quam, & cum primis
 rationem illam ex qua quidditates rerum investigentur, in
 Zeteticis nostris fusiùs docèbitur. Heic quidem abundè
 Lectori prospectum arbitramur, si circa differentias hæcæ,
 facultates suas *quidditative*, circa istas *quantitative*, circa
 illas *qualitative*, (atque ita pari passu, donec totum quæstio-
 num

num nostrarum cursum absolverit, versari cogitet. Habet interea ex sententiâ nostrâ, omne novum objectum, novam facultatem conformantem, quo pacto, qui in anguetum primò viso, communia quædam cum anguillâ vel lampretâ, quas sæpius vidit, observaverit, & ab illis, tanquam communibus differentijs, ad proprias rei quidditatem perstringentes, delapsus fuerit, aliquod individuationis principium necessariò dari adverterit, quod neque communis aliqua differentia, neque ejus gradus, vel complicatio aliqua fuerit, sed illa ipsâ forma, quæ, scientiâ speciei suæ prædita, differentias illas communes in unitatem anguis, compegit: cum demum ab externis sensibus, ad internos (inter quos aliquem, formæ sive principio individuationis anguis illius respondere volumus) deveniens, se fortasse horrore aliquo percelli senserit, non jam, ad communes illas differentias, quas scilicet antehac perspectas habuit, se affici, æquum est credere, sed ad aliquam ipsius formæ virtutem, quæ ex occultâ quadam Analogiâ, sese juxta affectiones istas, & ad externos & ad internos prodit sensus; quòd igitur anguem istum à reliquis animantibus distinguere valeas, quòd denique illum horreas, à naturâ rerum communi, sive ratione illâ qua homo respondet mundo majori, obtines. Ex quibus constat; omne novum individuationis principium, novam aliquam diffundere speciem, (sive *εὐρισπία* dixeris) cui nova idcirco aliqua in nobis facultas responderit, novo sensu, sive indicio sese prodens; quod qui negaverit, ex ipsis individuorum quidditatibus evincendus est, quas à cæteris ejusdem speciei, & in seipsis, & in effectis suis distingui satis liquet; abditiæ enim & reconditiæ naturæ, ut sint quidditatum actiones, (si sensus externos respicias) veras tamen esse, nemo (quod sciam) dubitavit unquam; Hinc fit, ut quòd-cunque novum est, faciliè in memoria fervetur; explicantur enim, & ad objectum novum dilatantur, facultates nostræ.

E

Hinc

Hinc etiam ad principiorum numerum facultates Analogas in teipso emergentes observare licet: Horum interea signaturæ intimæ, sive characterisimi, ex differentijs investigandæ sunt; in quibus observatu dignissimum est, communes differentias, communem rerum naturam, particulares, particularem ubique indicare; quod igitur novum in objecto datur, particularem ejus signat naturam; communes enim differentia, ubique eodem modo se habent: quo pacto; Eadem in istâ objectorum varietate vocamus, quæ post terminos exactè expensos, eodem modo afficiunt facultates nostras. Similia, quæ penè eodem; Diverſa, cum quibus aliquid commune: Contraria, cum quibus nihil: Vbi interea differentia communes in objectis complicantur, & ipsas complicari facultates volumus; inter quas, facultas illa, que rem secundum statum suum naturalem expendit, sese egregiè prodit, ut quæ principio individuationis sit maximè Analogæ; quâ ratione, non solum Hominem equo insidentem, à bestia, sed hunc etiam hominem ab illo discriminat: Ita porrò quando in foro interiori, objecta, sive complexa, sive incomplexa, è memoriæ penu desumuntur, in animo habere oportet, terminum si addas vel tollas, novam (quoad complicationem) induci differentiam, undè novum insurgit objectum, de quo nova veritas dari potest; quæ omnia facillimè expedies, si differentias in apparentijs, cum veritatibus rerum ritè conformatas, cum veritatibus intellectus denuò conformaveris. Sed non solum facultates objectis, sed ipsa etiam objecta facultatibus respondent, quas ubique distingues, si has, in objectorum præsentia solummodo excitari, illas, etiam in objectorum absentia agere posse advertas; quâ ratione (licet nulla heic sive esculentorum, sive poculentorum copia facta esset; cum tamen fame vel siti, premi necessum sit) concedendum est aliquid extare quod impleat; si beatitudo æterna (licet nulla heic daretur beatitudo) ab universo

universo humano genere expetitur, omninò possibilis, ne-
 dum parabilis statuenda est; Hæc igitur intersunt me-
 dia; quæ si dentur, & ipsa datur vera objecti conformi-
 tas. Quæ interea ad mentem, quæ ad corpus spectent, suo
 loco expecta; sed non solùm circa præsentia, sed etiam circa
 præterita & futura versantur facultates nostræ; quod non
 minùs extacitis & surdis illis sympathijs & antipathijs, quæ
 etiam ad adspèctum, amorem, vel odium concitant, depre-
 hendi potest, quàm ex eo, quòd sacro aliquo morbo, furore,
 entusiasmo correptis, futura prædicere nequaquam sit in-
 solens; Hæc igitur olim, ista cùm emeriti fuerimus corpora,
 referabit dies; cùm interea quæ, nisi in objectorum præsen-
 tia, silere videantur, facultates, ad illa nova, compareant, u-
 bique novæ, quid vetat, nova si indies darentur objecta, no-
 vas easque innumeras in nobis excitari posse facultates? quo
 pacto in rebus terminum invenire potes, in te ipso nullum.

Qui tamen fecundam istam facultatum subolem, tan-
 quam proletariam nimis, & fortasse spuriam rejiciunt, vi-
 deant annon innumeras animi dotes, eas in angustias co-
 gant, ut quinque sensibus suis, non nisi quinque objecta tri-
 buentes, multigenas illas in vocabularijs traditas dictiones,
 penitus exauctorent, & tanquam nullo indicio sulca expun-
 gant: Certè utcunque cavillentur Sophistæ, eveniet ut nisi
 ad differentiarum numerum facultatum calculus subducen-
 dus sit, tota ferè accidentibus quinque concludetur scientia
 humana, & perituris qualitatibus rerum vindicabitur fides,
 quòd quàm sit absurdum, ex ineptis eorum argumentatio-
 nibus urgeri potest, neque enim tinnitui, colòri, nidori, sa-
 pori, vel ipsi demum duro aut molli innituntur, ex quibus
 sibi credi postulant.

Vt interea quædam de nomenclaturâ facultatum auctio-
 ri (quæ tota quidem, ex doctrinâ nostrâ turbari videtur) di-
 camus, exoptaremus quidem, facultatibus conformantibus,

nova ubi defunt ubique tributa fuisse nomina; uti enim, quamvis diversus sit sensus, qui avarè circa divitias, ambitiosè circa honores, lascivè circa voluptates versatur, cum tamen in una radice recollectæ fuerint facultates ista conformantes, appetitus vocantur: ita quidem, cum circa hæc omnia, notitiæ quædam communes subsint, & suis insigniri descriptionibus, & deindè, in unum contrahi verbum, tanquam operæ pretium consulimus; quod non solum in sensibus internis, sed in externis etiam apprimè necessarium ducimus, ut tandem in id redeat omnis disputatio, ex quâ facultate probas; cum sine aliqua facultate attestante, nulla veritas intellectus dari possit; ita ut non solum facultates internæ, sed & externæ etiam, quæ circa *figuram, motum, numerum, distantiam, &c.* juxta differentiarum habitudinem, sua propria & communia ubique acciperent nomina; turpe enim, quæ extra nos luxuriantur, intra nos deesse, accommodata, ad res, vocabula; in istis igitur per ambages & devia, sensus tuos internos provocamus Lector, & rem, ob defectum verborum, aliquando circumloquimur: Nos interea, ista, de facultatum numero (quarum rationem si non capias, nihilo pejus, quæ sequuntur adsequeris) præfati; earum inconditam, inordinatamque aciem, quatenus per verborum injuriam & contumeliam licet, disponemus.

CUM igitur Homo, animal numerosæ structuræ, varijs & miris facultatibus, & externis, & internis ornetur, earum distributionem satis difficilem comperimus; ad istam tamen quadruplicem divisionem, omnis ex facultatibus desumenda probatio reduci potest; Est igitur, sive facultates agant in objecta, vel vice versa, omnis sensus.

INSTINCTVS NATURALIS,

*Sive sensus ille qui ex facultatibus communes notitias
conformantibus oritur,*

vel

SENSVS INTERNVS,

vel

SENSVS EXTERNVS,

vel

DISCURSVS,

De quibus magnum istud proferimus.

QUOD neque per instinctum naturalem, sensum internum, sensum externum, neque discursum innotescit, tanquam verum, nullo pacto probari potest.

NVLLAE cum praeterea supersint, in istas quatuor classes, universas facultates disponimus: Neque tamen haec ut obtendas, factum satis existimes; nisi enim objecta cognata, leges denique sive condiciones ex quibus conformantur, perspecta habeas, vel verisimilis, vel quidem falsus, ubique in opinionibus proficies tuis, ista igitur serio expende. Ne interea praemonitum volumus, Lector, facultates divinas quas menti vindicamus, nullis claudicantibus, (ultra propria enim sua habent objecta communia,) sed ita facultates corporeas permeare posse, ut quoscunque iste inducant sensus, & ille persentire (deest vox apta) queant; ideo caduca intelligere, amare, &c. possunt facultates divinae noëticae, non ita ad divina adsurgere possunt,

(sive stomachosæ, sive lascivientes corporeæ facultates) iste igitur est propositionis istius sensus : Quodcumque per facultates istas rectè conformatas non innotescit, tanquam verum, adæquatum, intellectuale, universale & necessarium nullo pacto probari potest, ut id semper in librorum evolutione occurrat, ex quâ facultate probant; suas, quas adducunt, sententias : mirâ enim facilitate figmenta & opiniones refellit, rescindit, unica ista quæstio, ubi si illud quod verum & facultatem & objectum cognatum, & leges conformationum intermedias, postulat, in verisimilibus quædam, in falsis totæ defuturæ sunt conditiones; Qui igitur ex instinctu naturali probationem adfert, oportet, ut notitiam aliquam communem, à nullis, nisi ab insanis, vel ment. captis, (qui verborum sensum non adsecuti nihil non negare possunt) improbatam adducat, si à sensu externo vel interno, easdem obtines facultates, eadem si dentur objecta, eadem conditiones; ista igitur consule, nisi dubiam malis adhibere fidem; si à discursu aliter, quàm per legitimam quampiam ab aliqua notitia communi deductionem, vel tanquam verisimile dimittendum, vel tanquam falsum & cum aliqua notitia communi ex diametro pugnans, omninò rejiciendum, quod ista ex parte adfertur, consülimus; Quo pacto, neque Philosophi imponent, neque Rhetores, neque quidem verisimiles Historiæ, sed omni ex doctrina, Analogas tuas veritates erues.

Primò autem de instinctu naturali, sive facultate illâ quacunque, quæ communes notitias conformat.

CVM ea quæ ex consensu universali fidem obtinent, & vera esse oporteat & ab aliqua facultate internâ conformari, (neque enim falsa esse, ulla ratio suadebit unquam,) nulla cum sit in homine facultas, cui ista potius debeatur veritas, facultatem conformantem, instinctum naturalem facimus:

facimus : eâ lege, ut cui obsoletum videatur, aliud per me quærat vocabulum, integræ tamen ut stent, quæ à consensu universali petuntur, veritates : summa igitur veritatis norma, erit consensus universalis; ut denique maximum sit operæ pretium, communes illas notitias seligere, & suo loco, tanquam veritates indubias, reponere. Quod certè hâc tempestate, (si unquam) necessarium; cum enim mortalibus, in summo isto verborum discrimine, non jam è cathedrâ rationibus suadeatur, sed ipsâ etiam reluctante conscientiâ & sensu interno, terroribus quibusdam ita extorqueatur fides, ut omnes extra Ecclesiam suam, sive ignorantia, sive erroris, ita rei sint facti, ut nullâ vel morâ, vel quidem comperendinatione indultâ, damnationem, post hanc vitam, subeant æternam; non est quò fugiat misera consternatorum turba, nisi immota quædam veritatis fundamenta, ex consensu universali jaciantur, quæ in dubio quocunque sive Theologicò, sive Philosophicò consuli possint : Cùm enim legem id est notitias suas communes in ordinem redactas, postulent gentes universæ, illa autem varia à varijs Legissatoribus data sit : Cùm denique inter leges ut aliquando dissensus, ita in aliquibus summus detur consensus, sive religionem, siue ipsum jus civile & politicum spectes; consensum illum universalem, tanquam doctrinam instinctus naturalis & necessarium providentiæ divinæ universalis opus habemus : Mirum interea est, quantâ pertinaciâ, infirmus mortalis, vel totas doctorum amplectitur sententias, vel totas rejicit, & dum nullo uti novit delectu, fide quâdam implicitâ, seipsum misere involvens, proprias impotens abnegat facultates, & cùm ad terrores despicendos non sit animo satis erecto, timet & odit : sed neque omni ex parte veræ sunt doctrinæ vulgares, neque omni ex parte falsæ; nulla enim unquam fuit tam barbara sive Religio, sive Philosophia, cui sua non stetit veritas : quæ tamen si

errorum

errorum admittione, ut solet, conspurcata fuerit, non aliter nitore suo restituenda est, quàm per separationem, è methòdo nostrâ : si enim quæ vera, facultatem aliquam attestantem habent, quæ falsa habebunt nullam; ex mente igitur nostrâ, consensus universalis, & prima, & summa Theologia, & Philosophia habendus est : cui operi, mitè inservit providentia illa divina, quæ quod prioribus ignotum fuit sæculis, totum ita jam patefecit mundum, ut nihil ferè scitu dignum, latere videatur : non solum interea ex legibus, Religionibus, Philosophijs, scriptorum denique monumentis quibuscunque, consensum illum universalem eruimus; sed & facultates aliquas internas, ex quibus veritates istæ conformantur, in nobis describi volumus; insanos interea mente captos, & impotentes illos animos mittimus, cuicumque five Ecclesiæ, five scholæ, five opinioni adhæreant. Neque heic igitur heresi pādimus viâ, vel spiritui phanatico, nedum sensui particulari cujusvis, veritates in universum requisitas, commodè vindicari posse asseveramus; unicam veritatis normam, in necessarijs, facimus consensum istum universalem (qui sine providentia divinâ non instituitur.) Hanc interea provinciam eò libentius capescimus, quod, istis, Dei Opt. Max. causam agamus, qui notiones communes tanquam media providentiæ suæ divinæ universalis, nullo non sæculo, regioni, homini impertivit; Si quod interea in earum discussione maneat dubium, vos (Lectores) obnixè rogamus, ut sepositis timore & odio quocunque, communionem piâ & dulci, ea quorum datur consensus universalis, ab ijs, quorum non datur, secernentes, non tam nomina (quæ si neglexerimus, magnum in sapientia progressum faciemus) quam res ipsas respicientes, consensum illum universalem, tanquam veritatem indubiam amplectamini: neq; si hijscè vel illis verbis conventum non sit, totam rejiciatis sententiam; sed regressu ad aliquam simplicem propositionem

facto,

facto, (si ulterius non detur) in illo acquiescatis; à luxuriantem caventes discursu, qui pejorem ignorantiam errorem, passim obtrudit; nos enim intrepidè dicimus, omni sæculo fuisse & esse homines, Ecclesias, Scholas nugivendulas, quæ ex historijs verisimilibus, & discursu nescio quo putido, in subsequente aliquo sæculo, imposturas, & figmenta (etiam illepida, quibus tamen fidem adhiberi postulant) invexere, quod certè ex methodo nostra nunquam contigisset; Neque tandem vos in angustias cogi isto pacto existimetis, Deus enim & virtus sunt communes notitiæ ubique: à quibus qui recessit, nisi expiato scelere, salutem sperare interdicitur: Restat ut nulla scripturientis sive ignorantia, sive ementita autoritas, vobis suggerat, Deum in necessarijs, vel ad hanc vitam, vel ad æternam, ullo sæculo vel homini defuisse, vel quidem deesse posse; est enim providentia Divina universalis, supra omnem fida historiam; si non aliter igitur, in foro interiore, etiam ex revelatione, media ad salutem cessasse, existimandum est: neque vos infantium sive Embryonum status deterreat; Ista enim, providentia Divina temperat, quæ justo & pio, occulto & abdito licet iudicio, de rebus decernit; quæ ex notitia communi, dubia quæcunque quæ circa rerum administrationem oriuntur, solvi posse, monemus; horum interea quæ ubivis gentium, vel creduntur, vel quidem jubentur (neque enim est, si te monitum habeat Deus, quod, ad media, ulterius desideres) facultatem conformantem, instinctum naturalem facimus; qui si in elementis, mineralibus, plantis, brutis, uno eodèmq; modo juxta specierum diversitatem, æquales & unius modi ubique prodit actiones, cur non in nobis idem præstiterit? nulla cum sit vel magis necessaria, vel magis salutaris conformitas, quam illa quæ inter nos & supremum illud Numen (omnium quæ hic visuntur causam, medium & finem) instituitur; Quodcunque igitur in omni homine,

uno eodemque modo se habet, malè intellecta si res vel verba demas, instinctui naturali acceptum referimus; in reliquis actionum libertas, & magna quidem varietas conspicitur; Ex quibus patet, quæ necessariò in rebus adsunt, esse solummodò media, gratia enim facit ut illis fruamur; quod nostrum interea existimari potest, est arbitrij libertas, quæ si necessariò terminaretur ad media, nostra esse desineret; quatenus igitur in arbitrij libertatem provehuntur animantia, divina illis creditur facultas, & habent, quo ipse Deus utitur medio; uti igitur post existentiam motus, post motum vita, post vitam sensus, post sensum arbitrij libertas in homine, imò & in mundo datur; ita istis si rectè usi fuerimus, quidni ulterius feramur? Hæc interim notitiarum communium, uti etiam reliquorum sensuum, est lex sive fatum, ut, nisi ad objecta excitentur, sileant: cùm tamen neque objecta facultatibus, vel vice versâ, in necessarijs deesse posse existimandum sit, ideò sive excitari, sive elici dicas, sibi ipsis ubique constare, statuendum est; Hujusmodi autem sunt, nos quædam debere facere, quædam etiam non facere; quæ autem commendantur, sunt; nos debere esse pios, & gratos in benefactores, maximè verò in Deum qui istorum prima est caussa; si interea ex ijs quædam quorum datur ex legibus, religionibus, &c. consensus universalis, etiam à ratione, aliena existimari possint, in animo habe, proprium esse instinctus naturalis irrationaliter, hoc est sine discursu operari; ita enim elementa, mineralia, vegetabilia, quibus discursus & ratio negari videtur, ad propriam sapiunt conservationem: Heic igitur vox illa communis veritatem suam obtinet, quæ ex ijs quædam quæ etiam supra humanum captum credenda docet; cùm enim ratio sit quædam deductio notitiarum communium, in suam infimam latitudinem, non habet ultrà illas, quò provocet, sunt igitur notitiæ communes, principia illa, contra quæ disputare nefas, sive ea pars scientie,

scientiæ, quâ, ex sua prima intentione, nos imbutos voluit natura; quæ si ab impuro opinionum cœtu vindicata, in methodum denique & ordinem componantur, specimen aliquod sapientiæ divinæ, in illis elucescere, non semel monuimus: sunt autem omninò continuæ, ex quibus quæ maximè connectuntur, sunt divinæ & morales; naturales enim paulò distare videntur; sed & ipsæ naturales, nisi verba nos turbent, in unum cum reliquis optimè compingi possunt; ut ideò notitiarum communium^{um} ordo & dispositio ad pacis universæ complementum, imprimis facere videatur; ista igitur ut præstetis, quantum in vobis est, hortamur, donec magnum providentiæ divinæ universalis absolvatur opus; Ne interea aliquid hâc in methodo desideres, exemplum unum vel alterum subijciemus; Religio, est notitia communis, nulla enim sine religione, natio, sæculum: Videndum igitur est, quænam in Religione ex consensu universali sint agnita: universa conferantur: quæ autem ab omnibus tanquam vera in Religione agnoscuntur, communes notitiæ, habendæ sunt; sed dices esse laboris improbi, at alia ad veritates notitiarum communium non superest via, quas tamen, ita magni facimus, ut in illis solis sapientiæ Divinæ universalis arcana deprehendi possint: Nihilo segnus, ista adsecutus progrediêris. Insuper, lex, est notitia communis; iisdem passibus igitur insiste, & quæ ab omnibus comprobantur leges, tanquam sanæ habendæ sunt: sed brevior postulas methodum, hanc etiam dabo, intra facultates te ipsum recipe, habebis Deum, virtutem, veritates universales, æternas; At totum ne illud inquires quod à prioribus decantatum sæculis, tanquam dubiæ fidei habebimus? minimè gentium; imò fieri posse credendum, quodcunque attributis divinis est Analogum, & quod magis est cum gratiarum actione accipiendum; sed cùm multa fieri posse, quæ revera non fiunt, communis sit notitia, suspenso gradu

incedendum, in ijs, quæ à narrantis autoritate pendent; At nullo in super bono nostro, inquires traduntur, integra authorum volumina? immo maximo; notitias enim communes excitant; ista igitur evolve, modo veritatem rei, cuius principium extra te, à veritate intellectus quæ à te ipso proficiscitur, veritates denique æternas, & universales, à particularibus, & ab ijs quæ sunt ad tempus distinguas; hoc interea adverte, non multa ut affirmantur ex methodo nostrâ, paucissima tamen negari, ea nimirum sola quæ rectæ rationi adversantur, vel cum attributis divinis ex diametro pugnant; Ad definitionem instinctus naturalis accedimus; ubi præmittendum est, duplicem habere acceptionem, prout est facultas conformans, vel prout est ipsa conformitas in actum, id est in sensum deducta; Prout est facultas, ita est providentia Divinæ universalis instrumentum proximum, ejusque pars aliqua in ipsâ mente signata, in secundâ verò acceptione.

INSTINCTIVS naturales sunt actus facultatum illarum in omni homine sano & integro existentium, à quibus communes illæ notitiæ circa Analogiam rerum internam (cujus modi sunt quæ circa causam, medium & finem rerum, bonum, malum, pulchrum, &c.) maximè ad individij, speciei, generis, & universi conservationem facientes, per se etiam sine discursu conformantur.

QUIA defunt nomina (verbum enim instingo, est obsoletum,) aliquando per instinctum naturalem innuimus facultatem conformantem, aliquando ipsam conformitatem in actum, id est in sensum deductam; quæ acceptione sub ista definitione cadit: idem igitur heic denotant notitiæ communes, & instinctus naturales; de quibus suo ordine. Primò autem de instinctu naturali quatenus

tenus est facultas : Instinctus naturalis quatenus conformatur non est ipsa mens, sive anima per se : vel anima id est mens in relatione sua ad corpus (ita enim à nobis accipiuntur,) sed ejus emanatio proxima, ita naturæ dictanti contermina, ut subindè doctrinam propriæ conservationis subministret, adè denique necessaria, ut nec morte tolli videatur, quæ enim facultates sensus præcedunt externos, puta tactum, gustum, &c. & illis sublatis, manere posse, quid verat? Hujusmodi autem sunt facultates istæ; manent igitur post mortem; etiamsi autem & reliquæ manere possint, ab instinctu enim naturali expositæ, ad objecta explicantur; de hijs tamen dubitari potest; neque enim alia si maneant objecta, nobis fortasse, illis opus fuerit; sapientiam enim Divinam universalem neque in necessarijs deficere, neque in supervacaneis redundare, ab experientia, & quidem ratione edocti sumus; idè homo (animal numerosæ structuræ) pluribus adornatur facultatibus : Talpa quia subterraneus fuit, vel visu carere potuit : Zoophyta etiam reliquis, præter tactum, sensibus externis : Idè juxta indigentiam, una facultas post aliam, gradatim sese ad objecta explicat; quod non solum in universo rerum systemate, sed in ipsius denique hominis adolescentiâ observasse, permagni momenti arbitramur, quibus scientia Analogiæ rerum proposita est: Que igitur nobis connascuntur facultates, neque ex morte tolli, æquum est credere : Quidni igitur ad propriam conservationem ex facultate istâ etiam sapiens fuerit Homo post mortem? an verò in meliorem statum provehi detur, à justitiâ illa æternâ pendet, quæ unicuique retribuet secundum opera sua; aliquam enim, qualiscunque, vel quâcunque ex parte, fuerit, nos semper degere vitam, vel leges, vel Religiones, vel Philosophiæ quæcunque docent, nos totos morte rapi, non passæ; cùm saltem ex intellectu agente, id est, facultatibus nostris, superstites fuerimus. Quando igitur par-

tes corruptibiles ab incorruptibilibus, quod magnum & perpetuum opus naturæ facimus, separantur; non jam facultates corrumpuntur, sed organa: quod igitur corrumpitur, nostrum non est; sed quæ ex seminis massa, alimentis & ipsa corporea mole assumebantur peregrinæ partes & traduces; nonne durum enim quiddam, & ineptum foret, istam si exædificaverit fabricam mens nostra, se fenestras condituram undè prospiceret, portam verò habituram, undè exiret, nullam, sed propriæ structuræ ruinâ opprimi? Haud mirum interea, aliqui si mortalem velint animam; de illa enim animæ parte, qua usi sunt, intelligendum est, sensibus nimirum corporeis, qui eâ ratione morti sunt obnoxij, quâ nostri esse desierunt; sed de hijs suo loco: satis fuerit, animæ immortalitatem ex ipso sensu interno (modò non obstruantur facultates) dictari posse; quam qui non sentit, per me dubitare nihil vetabit; eoque magis, quod mortem primam vel secundam, tanquam peccati pœnam, minetur Religio quæcunque; *quæ verò qualis, quanta, &c.* hæc vita secunda, vel mors fuerit, ob defectum conditionum ad veritatis istius conformationem postulararum, & quod nullus de istis exstet consensus universalis, sciri nequit: neque enim magis jam de futuris sapiamus, quàm in utero clausi de istis, & certè similitudo eò erit aptior, quod excelso animo, scientiâ prædito omnifariâ, adeò angustus, exilis, humilis, videatur iste objectorum mundus, ac uterus Embryoni. Ut pereant igitur objecta externa, ut pereant facultates externæ, unitas nostra exui si nequeat (quod dubitare impium) fidus affecla manebit facultas ista, instinctus naturalis, novas facultates ad objecta nova explicaturus: qui si in quovis, inarticulato licet, & incauto elemento, sapiens fuerit ad propriam conservationem, & tutum, & jucundum (modò absint scelera,) reddere possint hominem.

Hæc autem, de instinctu naturali, prout est facultas, dicta sunt.

sunt; Secundâ igitur acceptione, Instinctus naturalis est actus alicujus conformitatis, sive conformitas aliqua in actum deducta; quâ ratione, eodem recidit cum notitia communi; & tanquam ipsius Naturæ dos, sive Beatitudo quædam haberi debet; quæ etsi hominem latere possit, quatenus nondum explicatur; si tamen ab objectis, vel rerum, vel verborum, vel quidem signorum excitata fuerit, communem notitiam futuram existimandum est: oportet interea ut homo sit sanus & integer, quia cerebrosi, væcordes, excordes, & ipsi demum futuri socordes, hâc in vitâ, occulto Dei judicio, parum, vel nihil, istâ ex facultate juvantur; etiamsi vires quasdam internas, ad sui conservationem, aliquando etiam ad externarum iniuriarum præcautionem, admirandas delitescere, in ipso insano, ebrio, infante, &c. observare liceat; ut idcirco ex toto nunquam desint facultates istæ.

Communes notitiæ, veteribus *κοιναι γνωσεις*, fuerunt principia illa sacrosancta, cõtra quæ disputare nefas, ad quæ proximè accessere fundamenta rata, ea scilicet quæ ut primâ fronte, vera visa fuerint, examen tamen passa sunt; quo pacto aliquid à discursu adjectum fuisse existimandum est; quibus ultimo in loco experimenta, sive conclusiones subjungebantur. Primas igitur partes obtinere (cujusmodi in omni disceptatione, quædam esse existimandum est) quæ nullâ hæsitacione excipiebantur; secundas verò, quæ duriuscula fortasse in seipsis, vel fortasse ex deductione aliqua præposterâ, vel ex opinionibus falsis præconceptis, fortasse etiam ex rebus, vel verbis, vel signis malè intellectis, fortasse etiam ex pluribus horum, videbantur; Ita ut tertio loco subsequuta sint, experimenta & conclusiones, quæ vel industria practica invenit, vel quidem fors obtulit; ex quibus ars quædam confecta est; nullis, nisi quas experientia dedit; regulis obnoxia: Vocantur autem notitiæ communes, quia in omni homine

homine sano & integro, modò objecta sive rerum, sive verborum, sive signorum constant; ad objecta enim excitari notitias communes, ipse sensus, quem ubique ad testimonium (ubi fieri potuit) adducimus, docet: Neque igitur cum objectis ipsis inveni, vel delirus quispiam existimaret unquam: Restat ut in nobis à natura describantur, & ut istà lege, explicentur, (quæ aliter in nobis silere possunt) notitiæ communes; ut interea non solum imaginis, sed & Sapientiæ suæ Divinæ specimen aliquod, & partem nobis imperitijse credatur Deus Opt. Max. Totæ igitur notitiæ communes, ut in totum illud bonum commune intendantur, quasdam ipsum Creatorem sapere, ausim dicere: Magis interea communes in specie nostrâ vocamus, quæ cum omni homini sint communes, ex omni objecto elici possunt, ut esse aliquam primam rerum causam, medium, & ultimum finem, dari quendam rerum ordinem, quosdam gradus, etiam & vicissitudines, &c. Maximè communes ut sint, quæ cum omni homini sint communes, & maximè extra nostram speciem sint communes, ut ratio propriæ conservationis, appetitus beatitudinis, &c. ut minus communes sint, quorum objecta sunt æquivoca, dubia; ita ut minimè communes sint, quæ errorum anticipatione obstructæ, vel objecta obtinentes rarò conformata, idè dici nequeunt communes, quoniam conditiones defuere, quæ ad veritatum nostrarum conformationem postulantur; neque igitur communes dicimus notitias istas, quia velint, nolint, in omni homine explicantur, sed idè communes esse perhibemus, quia, nisi ipsi præcludamus viam, communes futuræ sunt; inter communes igitur, illæ primum obtinent locum, quæ ex omni objecto, nullâ interpositâ morâ, conformantur; quæ enim segniusprehendimus, non sine discursus ministerio perficiuntur. Nunquam satis interea hortari possumus lectorem nostrum, ut ex consensu universali, commu-
nia

nia illa principia, quorum numerus est definitus, imò exiguus, (quod nos certò exploratum habemus) seligant, seponant, in ordinem denique digerant, & tanquam providentiæ Divinæ universalis idæam & Typum optimum habeant; Neque obstare debent, diversa verborum in linguis diversis significata, vel variæ loquendi formulæ; hæc enim difficultates superare & potest & debet ingenuus veritatis amor: Heic autem observatu dignum est, pluribus aliquando explicari verbis, quod tanquam unum aliquod ab intellectu accipitur; aliquando etiam, quod ab intellectu in plures, ex sermone vulgari, secatur partes; in unum aliquod contrahi verbum; ne igitur vos vexent ista; à sermone ad sensum internum provocate; interea maximè advertendum est, tria in omni propositione spectari; subjectum, prædicatum & copulam; ex quibus copula semper est idem verbum, *est*, (*non est enim, ad, est, reduci potest, & debet.*) Per verbum *est*, igitur, subjectum & prædicatum semper connectuntur, in quæstione *quando*, sub ratione temporis præsentis, præteriti vel futuri; Exemplum subjiciemus, nos debemus esse fortes, vel non debemus esse timidi, idem enim sonant: Nos debemus, hîc igitur idem denotat, quod nos sumus debentes: veritas igitur prima hujus propositionis est, nos quædam debere facere: quædam etiam non facere: in propositionibus enim conjugationes quæcunque, ad verbum *est*, operosè licet, in quæstione, *Quando* reduci possunt; inter illa igitur quæ facere debemus, recensetur, nos debere esse fortes; habent igitur ista, facultates suas conformantes; sed progreditur intellectus, & docet fortem debere esse justum, habebit igitur notitia ista communis, facultatem suam conformantem à priore distinctam; sed neque heic sistit intellectus, sed dicit, fortem, justum debere esse sapientem, temperantem, &c. aliæ igitur communes notitiæ; alij denique sensus, sive fides novæ, novarum facultatum conformantium

mantium indices insurgunt. In hijs igitur *nos*, subjectum; *fortes, justos, &c.* prædicatum; copula, *est*, ubique statuitur, per quam, denuò, inter se conformantur notitiæ istæ communes: Conformitates enim crebrò conformari, & in unum aliquod coalescere possunt; sed de hijs, in Zeteticis nostris, ubi sapientiæ humanæ termini & metæ designantur: ut interea communes istas notitias ex auctorum sive scriptis, sive sermonibus eruere possis, post propositionem quamcunque seorsim expensam, in quâ quæstione prædicetur, putâ *quid, quale, quantum, &c.* vel per se, vel prout complicantur advertendum est, deindè quæ facultates respondeant; ubi imprimis cavendum, ne quæ ex sensu, sive externo, sive interno probationes adferri debent, per discursum deducantur; sunt enim in objectis suis sensus, sive externi, sive interni testes summi; Conditiones denique expendendæ sunt, ut legitima fiat conformatio: Hisce instructus, quis detur sensus in omni propositione, & quæ sit ejus veritas, scilicet à quâ facultate pendeat, explorandum est: Quando igitur (quod ubique adnotandum) gratè & lubenter accipitur doctrina quæcunque, & ultrò datur ad sensus internus, aliquam notitiã communem, quam facultas sua Analoga conformavit, subesse scito: Harmonicè enim respondere facultates objectis, non semel adnotavimus: Hanc igitur antequam progrediaris erue, digere, & in usum sepone. Pari modo si ingratus datur sensus & molestus, videndum cum quâ communi notitiã pugnat, quam etiam extricare & sibi vindicare, tanquam operæ pretium consulimus; ultimò, ut nihil desit, in dubio & ancipiti sensu quocunque, videndum, ex qua facultate, objectum conformaveris; neque enim à sensu interno, externo vel discursu objecta quæcunque, promiscuè conformantur, sed suis proprijs objectis, singuli respondent; quod quia non advertunt scholæ, passim ineptiunt: videndum igitur an perperam transposueris facultatem

cultatem aliquam, an verò objectum sit indebitum, vel saltem an in defectum conditionum rejici debeant, in quibus hæres; qua ratione, omni ex doctrina, Analogastuas veritates erues; si ulterius interea non detur, in simplici aliquâ, eâque maximè in controversâ propositione acquiescas; neque illam parvi ducas, suo ut stare feceris ordine; quandoquidem interea quædam facultates circa præsentia, quædam circa præterita, quædam etiam circa futura versantur, omninò disquirendum est quænam harum conformantur, evenit enim, ut si præterita pro præsentibus vel futuris, vel vice versa in alternâ harum complicatione accipias, totæ ut turbentur & è loco moveantur facultates; Aliquando igitur quod tantum possibile est, & tertio alicui convenit, in te sensum obducet gratum, & tanquam præsens aliquod ex anticipatione afficiet: aliquando etiam quod præteritum est, tanquam futurum aliquod conijcietur, aliquando etiam & præsentia inter ista irreperere solent; Quando interea ex re natâ, talis in foro interiore excitatur sensus, ut nunquam ita non esse debuisse existimandum sit, æternæ veritates conformantur: longè igitur ab istis veritates caducæ, crassæ denique & corporeæ illæ titillationes, quas cum brutis communes obtinemus, ablegantur, quas non sine nausæâ & fastidio experti sumus; Habent enim corporei sensus in nobis eque ac in bestiis suas facultates conformantes, sed quæ ex modò conformationis & ipso sensu, satis à Divinis noëticis distinguuntur; in hoc interea navabis operam, ut verum æternum quod semper præsens & parabile, à præterito, sive verisimili, à futuro denique sive possibili, distinguas: Neque igitur, cum tibi fausta precantur necessarii, qui excitatur, sensus gratus, aliter conformatur, quàm ex facultatibus illis, quæ circa propriam conservationem, & quæ amicitiam gaudet; quædam denique non aliter molesta sunt, quàm quod corpus lædere possint; in hijs igitur, nullæ præterea

communes notitiæ subsunt : cùm denique notitiam aliquam communem conformaveris, videndum est, an non ex priori aliquâ pendeat; si igitur, (quam ubique ad examen adducimus,) propositionem istam acceperis, Homo est animal; disquirendum est, undè veritas hujus propositionis, quâ ratione ad notitiam illam communem deveniendum est, quæ. Ea quæ eodem modo afficiunt facultates nostras, eadem quo ad nos, esse docet; alia igitur veritas propositionis istius non superest; Hujus denique veritatem si petas, à naturâ esse, & tanquam doctrinam instinctus naturalis haberi debere, respondendum est; ultimò observare licet, quò magis altæ & necessariæ fuerint veritates, eò majorem erroris misturam obtinere posse: ideò nullum, non in cultum Divinum, irrepsisse errorem & absurditatem sæpè adnotavimus, pessimi iidem olim & facerrimi ut fuerint.

Plura de istis dicenda supersunt, sed quia totus liber de notitijs communibus imprimis agit, quæ sparsim disseminavimus in messem colligenda sunt: vos intereà non morari debet, quod quò modò eliciantur notitiæ istæ communes, nesciatis, satis superque diximus vos nescire, quomodo fiat gustus, odoratus, tactus, quos tamen, etiam inviti, non rarò experti estis; quæ igitur iidem indicijs manifesta, ab omnibus uno eodemque modo accipiuntur, tanquam communes notitiæ habenda sunt; ut non sit, quod solus dubitet quispiam, si tamen ista principia negare, pertinaci & refractario volupe sit animo, memento te obturare aures, occludere oculos, & totum etiam hominem (modò lubeat) exuere posse; ultra media denique non ferri providentiam Divinam universalem; Sequitur ut distinguamus, quæ ad utramque Analogiam attinent; quâ in re præmittendum est, quodcunque uno eodemque modo, se habet in omnibus, ab instinctu naturali ortum ducere; Sive igitur Elementorum, vegetabilium, animalium, sive demùm ipsius intellectus,

lectus, & voluntatis humanæ actiones spectes, nunquam decoquet fidem Axioma istud; Maximè tamen circa Analogiam rerum internam (utpotè quæ sit cumprimis necessaria) versatur facultas ista; Quemadmodum igitur in dubio quocunque, non habent ultrà notitias communes quò provocent facultates nostræ discurrentes; ita quidem quæ post externas species susceptas, de objectis, sub ratione convenientiæ eorum vel disconvenientiæ, judicant, ab instinctu naturali, (undè enim prætereà) ortum ducunt: cùm igitur aliud sit species sub conditionibus proprijs suscipere, aliud de susceptis judicare, satis inter se facultates istæ distinguuntur; quæ igitur sunt conformia sensibus externis, non sunt semper conformia sensibus internis, & vice versâ: neque enim quod dulce, semper est sanum, vel quod sanum, dulce; variè igitur facultates istæ objectis suis respondent; quapropter Authores, notitias illas, ex quibus rerum convenientiæ, sive disconvenientiæ nobis indicantur, species insensatas, vocabulo satis barbaro appellârunt; cùm enim originem suam, naturæ dictanti adscribere sint veriti, insensatas, satis insipidè, nuncuparunt, reliqua nescio cui discursui vindicantes; sed nos intrepidè eas quascunque actiones quæ neque ab objectis externis, neque ab Humoribus internis proveniunt, principijs sive notitijs illis menti insitis acceptas referimus; si igitur quod externum est, advertis, quod superest, erit tuum; Hoc si intelligis, Divinum quiddam adsequêris, vel ut clarior fiat sermo, quod tecum ad objecta ducis, dos naturæ est profectitia, & doctrina instinctus naturalis; totum autem illud quod verum à falso, in Analogia rerum externâ, sive bonum à malo in Analogiâ systematis humani internâ, discriminat; hujus est census: quemadmodum igitur, ex maximè receptâ sententiâ, facultates quæ vident, audiunt, amant, sperant, &c. nobis ut connascantur, (objecta sua cognata si desint) silent, & quidem

dem delitescunt, nullo sese indicio prodentes: ita quidem de notitijs communibus, quæ aded non sunt experimenta, ut nihil sine illis verè experiri queamus, existimandum est. Apage igitur istos qui mentem nostram, tabulam rasam, siue abrafam esse prædicant, quasi ab objectis haberemus, ut in illa denuò agere possimas; liber igitur ut sit clausus, se se non nisi ad objecta explicans, (quod ipse sensus iudex in objectis suis supremus docet) tabula rasa non sine injuria dicitur: nobis enim dedisse, ut audire, videre, sperare, amare, intra nostram staret arbitrij libertatem, nisi *quid, quale, quantum, &c.* audiendum, videndum, sperandum, amandum esset, ex instinctu naturali edocti fuerimus, & incongruum, & indignum providentiâ Divinâ universali, omninò foret: circa ista igitur notitiæ quædam communes subsunt, quibus si errores & figmenta admisceantur, ad separationem per quæstiones nostras deveniendum est: nulla enim facultas suâ notitiâ communi ex qua objectum, & conditiones, & causæ demùm errorum investigari possunt, destituitur: Hasce igitur si comparas, & in aciem componis, illa ipsa media, quibus providentia Divina universalis utitur, perspecta habebis, primas modò illis deferas partes, quæ Analogiam inter Deum & Hominem spectant: Ideò si notitia sit communis, naturam nihil facere frustra; cogita naturam dicentem ipsa nihil facio frustra: si notitia sit communis. Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris; cogita exindè universum hoc administrari; atque ita in omnibus si verborum nostrorum sensum adsecutus fueris, statuere licebit, modò ad sobrietatem sapias & Deum istis adijcere, vel quidem ab illis detrahere posse pro benè placito suo, ubique advertas. Quæ interea non sint notitiæ communes, quàm quæ sint, longè faciliùs explorare possumus, hæc in nobis à natura ut sint insitæ, illæ autem adventitiæ & peregrinæ, quod discursui præcipiti & temerariæ illi credulitati tribuimus, quæ à munere proprio

proprio deficientes, (ut notitias communes in suam infimam latitudinem deducant) ex insanis commentis: (dum hanc notitiam communem explicare videntur) faciunt, ut plurimum, ut cum illa pugnet, & in solennem illam notitiam communem, quæ contraria simul vera non esse docet, peccetur: quo pacto, vel fidem ipsis naturæ veritatibus adimunt, sua ut fragmenta adstruant, vel saltem suis ineptijs veritates receptas ita condiunt, ut primam veritatem minimè sapiant. Notitias interea communes quæ subsunt, & molem illam errorum sustinent, eruere, & suam in eutaxiam componere, etiam labore improbo, tanquam operæ pretium, non semel consulimus; nihil enim illis ritè dispositis pulchrius, vel cogitari potest; si quæ interea maneant, dubia, notitiæ communes in subsidium compellendæ sunt, ut quæ solæ, ista enodare queant. Quod difficillimum interea in rebus occurrit, est objectum debitum, quando ex foro interiori desumitur; etiamsi enim, quando justum datur objectum, Analoga sua facultas in nobis etiam ad fidem, sive ad sensum illum internum respondet, quod dubium, ad sensum, varium & ancipitem; quod falsum, obtinebit nullum. In hisce igitur, partes expendendæ sunt, quo pacto quædam malè inter se committi comperies; in objecto enim suo non magis falsus esse potest intellectus noster, quàm in suo (cui credis) externus sensus; vel igitur in objectum indebitum, vel in condiciones, (quibus objecta ritè conformantur) errores reiiciendi sunt; qua ratione terminos mutare nihil vetat, donec verum illud objectum insurgat, quod sine aliqua hæsitacione excipi comperies; quàm acuto interea & accenso (ut aiunt) sensu opus fuerit, satis patet; maxime verò in ijs, ubi artificio miro, vera & falsa inter se committi solent, & in quibus dubium respondere sensum, suprà adnotavimus. Quomodo interea quod verum subest, ex istiusmodi opinionibus elici possit, Zetetica nostra consulenda

sulenda sunt; Restat, ut, causam undè etiam in erroribus sibi complacent plurimi, explicemus; qua in re sciendum est, errorem quemcunque veritatis Basi, sive fundamento alicui inniti, & proindè involutum illum & ambiguum sensum, etiam invitâ contumaciâ, obtinere: quod intereà adeò mordicùs, suas tueantur opiniones, in abusum notitiæ illius communis reiiciendum est, quæ post accuratam rerum disquisitionem nos in aliquam sententiam venire, & in illâ acquiescere jubet; interim vel in objecto, vel conditionibus peccatum fuisse, & vel moram defuisse debitam, vel totas facultates disquirentes (de quibus in Zeteticis nostris) in examen non productas fuisse, &c. existimandum est: aliquo igitur scrupulo sese intus vexari sentiet, quamvis præ se ferat frontem, miser.

Quæ interea ab instinctu naturali, notitiæ communes, à seipsis fidem vindicant, ut non sit, quod sensus externos ad probationem postules, qui ultra cortices, & rerum putamina non delati, interiora non penetrant; satis est, ista ex internis sensibus probari posse: prout igitur turpe esset cibum in aures ingerere, ita flagitiosum quiddam foret, sensum externum ad ea quæ sunt instinctus naturalis postulare; neque enim sensus externus vel primam causam pertingit vel ullam, quam tamen esse nemo sanus dubitavit unquam: ne interea quæ in immensis illis Authorum voluminibus opiniones, te molestum habeant, communes notitias, vel consensum universalem ex illis exantlare consulimus; quas si denique in suam composueris ordinem, undè in reliquorum iudicium venias, autoritate eximiâ donaberis, & nullo non ex libro instructior, proficies: ipsam denique conscientiam testimonium perhibentem habebis; objicientibus autem, quid novi ex doctrina ista notitiarum communium, adferam, respondeo, certitudinem in rebus etiam Mathematicam; omnia enim è principijs suis ita probantur, ut quæ
rite

ritè deducta, æqualem promereantur fidem; æquè enim verus erit ignis è lapide elisus, ac ipse lapis; cæterum nos pervicacis & perfriçtæ frontis homines, ad verisimilia & figmenta sua dimittimus, an ad eorum fidem adstruendam, instinctum naturalem dari velint, postulantes.

Maximè interea ad individui, speciei, generis, & universi, conservationem faciunt: Nisi enim ex communi illâ sapientiâ naturæ, lex intus rogata, mutuum rerum vetaret interitum, in se, alternis vicibus, ita sævirent omnia, ut nihil non subito periret: sed quia à propriâ conservatione communis rerum salus ubique pendere videtur, particularis illa, (quæ in omni animante) providentia naturæ, ab individuâ incipiens, deinde ad speciem & genus se diffundens, de remotis se minus sollicitum habet, iisdem gradibus remeans, quibus ad nos pervenit providentia Divina universalis; quæ maximam universi, proximam generis, remotam speciei, ultimam denique individui curam gerere videtur. Ideò quæ nos servant, servantur: ideò sibi mutuò cedunt natura & gratia, prout earum alterutrâ, in universi istius administratione opus fuerit; superior tamen inferiorem ut plurimum conformat naturam, Periodi licet, in aliquibus, citius absolvantur: ideò quia in homine reliqua animantia perfici voluit Deus, facultates ad virtutem & religionem, ultra communes, indidit. Ideò denique providentiæ universalis, sive naturæ, & particularis, sive gratiæ, summa quædam providentia datur, utramque temperans: undè hæc, quæ ultra media non fertur, & illa quæ facit ut illis etiam fruamur, inter se conciliantur, & utrique sua stat dignitas. Indè ultra Analogiam illam, inter Deum & hominem, ad quam nemo non sponte, aliquo saltem sub cultu, rapitur, in Analogia illa rerum inter se, quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris, intus descripta notione interdiceris. Impiè igitur à quibusdam factum, qui naturam sive providentiam rerum

H

universalem

universalem suis blasphemijs impetunt, illam penitus corruptam, depravatam predicantes, à cuius bonitate habet, ut illam adeò impunè convitari possint; sed dicunt se gratiam isto pacto exaltare; respondemus, gratia ista si sit universalis, partem esse providentiæ illius communis, sin verò particularem esse contendunt, remedia malis paria nondum invenere, sed universalem tollunt, particularem suam ut commendent gratiam; quam tamen ita consilijs, occultis judicijs, & prædestinationibus involvunt, ut nisi ab æterno, eoque ex benè placito, petatur salus decreto, frustra, ab ipsâ fide, oratione, & totis quæ gratiam sive providentiam particularem provocant facultatibus, implorabitur: videant igitur, annon dum illam adstruere aggrediuntur, utramque labefactent, & neque naturæ, neque gratiæ, sed fato cuidam Stoico totum salutis mysterium tributum sit; quo certè quicquid in adversam partem dicunt, recidit, quodcunque, istâ ex sententiâ, adstrui solet; sed aliter se res habet, & si faciat, quod in se est homo, illi non defuturam gratiam istam salutarem, existimandum est; ubi enim desinit providentia humana, incipit Divina: Injustè igitur de natura sua queritur Humanum genus: Habere enim omnes (mediante providentiâ Divinâ) undè Deo accepti esse possint, æquum est credere: Sequitur definitio nostra, & *per se etiam sine discursu, notitias istas communes conformari docet.* Non diffitemur interea plurimas dari veritates, quæ non sine discursu ministerio perficiuntur, sed, hujus census, notitias communes, in secundam classem rejicimus; Etiam si igitur discursus semper circa eadem versetur, maximè tamen distant facultates istæ, adeò ut vastâ intercapedine, Instinctus naturalis, prima in homine, & in universo, discursus ultima sit facultatum; totis sensibus sive internis, sive externis intercedentibus. Maximè igitur distinguuntur facultates istæ, etiam si non ignorem illos qui omnia ex discursu nescio quo futili, adstruunt,

adstruunt, aliter sentire; Sed nos totum illud quod rationem rectam, sive intellectionem, sive intellectum vocant Scholæ, nihil aliud esse dicimus, quàm deductionem alicujus principij, sive notitiæ communis, in suam infimam latitudinem, per quæstiones nostras: quæ interea ab experientia deducuntur conclusiones, hisce addi possunt, uti quæ rerum scientiam integrant; eâ lege, ut ea de quibus inter omnes homines conventum est, ad doctrinam Instinctus naturalis tanquam postliminio revocentur; hæc igitur meta & terminus facultatum discurrentium poni debet, ut post examen solitum ad proprium principium regressi, in illo acquiescant; maximè interea à contradictionibus cavendum, in quas misera semidoctorum caterva passim impingit; neque enim hæc notitia communis tanquam rectè deducta existimanda est, si cum illâ pugnat. Quemadmodum igitur humani corporis compagem, neque membra quædam, cæteris omisissis, neque quidem omnia, citra debitam diarthrosin, constituunt; ita omninò, pulcherrimum veritatis systema, neque à singulis, neque quidem ab universis notitijs communibus, nisi in suam adaptentur seriem, absolvitur. Quam optem igitur communitia ista principia à consensu universali firmari, sanciri, & in suum denique ordinem digeri, tandem ut nullus mortalium imponeret, & haberet credula mortalitas, in omni dubio, quo confugeret; Certè frustra è suggestis concionatores celeberrimi, olim miracula decantarent sua, nisi veraces in causâ primâ, scilicet Deo, in fine scilicet præmio & pœnâ, in medijs scilicet, virtute vel vitio, facultatibus Analogis ubique respondentibus, deprehenderentur; heic igitur communes notitiæ sternunt viam, quibus si falsâ & particularia admiscent, ad examen illud deveniendum est, ex quâ facultate probant; quo pacto quod attributis Divinis Analogum, omni sæculo, piè credi potest; cunctæ igitur veritates à probâ facultatum conformatione

petendæ sunt, qui enim cum objectis incognatis, illas conformat, deformat, & quidem personatas exhibet; ut interim notitias communes, quæ ab instinctu naturali per se, ab ijs quæ non sine discursus ministerio conformantur, eas scilicet quæ sunt primæ classis, ab illis quæ ad secundam spectant, distinguamus, sex notis sive differentijs rem expediemus; *Primo* igitur distinguuntur ex prioritate. Instinctus enim naturalis prima, discursus ultima est facultatum; Ideò in Elementis Zoophytis, &c. & in ipso demum Embryone, propriam conservationem procurat facultas ista, quæ gradatim deinceps sese ad objecta explicans, notiones discursus ubique anticipat; ideò in domo secundùm regulas Architectonicas extractâ, pulchrum symmetriæ prius ab instinctu naturali percipitur, quàm ipsa ratio, quæ ex proportionibus partium, & inter se & ad totum, operosè, neque tamen sine auxilio notitiarum communium, perficitur; quod in venustate faciei, formæ elegantia, concentu harmoniæ, &c. satis constat; neque enim vel Mathematicus vel Musicus, unusquisque ex sæpe populi, quibus ista placent, perhibetur. *Secundò* ex independentia, si enim ab aliqua notitia communi pendet, non jam primæ sed secundæ classis, (vera ut fuerit,) habenda est; quando igitur ulterior non datur quò regrediamur, notitia communis, primas tenere partes existimandum est, à quâ idcirco tota probationis series deducenda est. *Tertio* ex universalitate, summam igitur instinctus naturalis legem facimus (insanos si demas & mente captos) consensum universalem; particularia enim tanquam suspecta, & imposturam olentia, vel saltem tanquam erroribus diluta, habuimus semper; per se denique notitiæ communes (tanquam ex ipsâ naturæ sapientiâ de promptæ) sunt universales, ex discursu licet in particularia devolvantur. *Quarto*, ex certitudine, ita enim auctoritate eximia pollent, ut qui illas in dubium verterit, ita totam rerum turbaret naturam,

ram, ut ipsum hominem quodammodo exueret; nefas igitur contra ista principia disputare, quæ quidem si intelligis, negare nequis; rectè enim dicitur intellectum principijs, voluntatem fini per se adsentire. *Quintò*, ex necessitate, nulla enim notitiâ communis, non facit ad hominis conservationem; sunt denique adedò mysteriorum sæcundæ, ut si in ordinem compingantur, ipsius sapientiæ æternæ universalis, specimen illud deprehendi potest, cujus nulla præterea in nobis, vel quidem extra nos, præclara idæa datur; ideò consilio proprio regimur, & in arbitrij libertatem ita sese disponit fatum, ut si in insipiente solus sapiat Deus, in sapiente uterque; hæc igitur dispone, neque à teipso recedens, temerario feraris discursu, quasi ultra teipsum starent ista, sed ad teipsum regrediens, iisdem gradibus remea, quibus ad te pervenit sapientissimus rerum Conditor. *Sextò*, ex modo conformationis, nulla enim interpositâ morâ conformantur (modo vel rerum vel verborum sensum adsequaris) notitiæ communes; discursus verò, lentè & per species, & quæstiones suas operatur, ita in infinitum progrediens & regrediens, ut neq; ipsum cõpatiatur sensum; indè errores scholarũ innumeri, dum qualitates aliquândo Elementis ipso invito & reluctante sensu, ex discursu tribuunt, non advertentes injustè quæ sunt sensus, discursui, vel vice versâ vindicari, & unicuique facultati suam latitudinem obtigisse, ultra quam vel inepta fuerit vel nulla; Animadversione interea dignum est, ea quæ sunt instinctus naturalis, etiam ex falsâ hypothesi sua deri posse; fidem enim per se obtinent; ideò cultus Dei etiam ex mendosâ religione urgeri potest; quod sphalma quidem discursui tribuimus, neque enim hijscæ opus habet vera Religio; non solùm igitur ex *prioritate, independentiâ, universalitate, certitudine & necessitate, sed etiam ex modo conformationis*, veritates instinctus naturalis, à veritatibus discursus distinguuntur: ut ideò nisi termi-

num ponat instinctus naturalis, ita species & dubia exagita-
bit sua, ut nullibi consistat, discursus anceps : iniquè igitur
ab Archiatro factum, qui ut doctrinam illam sacram, quæ
supra rationem, convelleret, rationem, id est aliquod infe-
rius, ad eorum probationem quæ sunt instinctus naturalis
deposcebat; omnes igitur ubi istæ veritates instinctus natu-
ralis signaturæ conspirant, interpellare nefas esto; Si interea
quænam sint illæ notitiæ communes petas. Respondemus.
communes ut sint, in te existere oportet; quæ igitur infor-
mes, indigestæ & erroribus admixtæ notitiæ communes in
te, latent, si per examen nostrum ex quâ facultate probas,
separas, & in ordinem denique componas, illud ipsum
quod labore immenso, è legibus, religionibus, sapientio-
rum denique libris universis congestisse profiteamur, adse-
quæris; nimis doctum interea omne ferè sæculum, regio-
nem, hominem, comperimus, sive Græcum, sive Barba-
rum, sive prius, sive quidem posterius fuerit : Indè ultra ve-
ritatem (scilicet probam facultatum conformationem) poti-
tius quàm citra illam stetisse in communi positum est mo-
re. Habes interea Lector duplicem Methodum undè noti-
tias istas communes investigare possit. Hasce igitur nactus
orna, atque ita dispone, ut unicuique sua tribuatur dignitas
& ordo; quod certè adeò non molestum comperies, ut mi-
ro quodam gaudio perfusus, intus Harmonicè responden-
tes facultates (undè conformantur,) senseris. Neque interea
grave ducas, istas ex auctorum sententijs eruere; quando-
cunque enim facultatem aliquam intus excitari advertes,
propositionem illam, cui sensus internus respondet, in suam
ultimam notitiam communem, & facultatem denique con-
formantem resolve, & illud tanquam primum apud te ha-
be. Hoc si intelligis, te nihil præterea morari necesse est.
Cur enim si eadem dentur objecta, eadem facultates, ille
te sapientior evaserit? si tamen onerosum ducas vel mole-
stum,

stum, notitias istas communes, in aciem componere, te isto sublevare onere, nobis propositum est: Interim vos monitos habeat liber iste, in quo laborem & tempus non aliter compensari cupimus; quàm ut existimetis, quæ præterea ex gratia, sive providentia sua particulari adjecit Deus, à nobis in lucro poni; Neque enim aliquid in naturâ, sive providentia communi, ita commendatum volumus, quod non præveniri, & quidem superari à gratiâ, sive providentiâ particulari, & possit, & debeat: In hoc igitur unice contendimus, ut quòd Divinum est, & (utcunque depravatum fuerit) providentiæ illius universalis, quotidianum opus, vel in seipso, vel saltem ex remedio suo salutari, à blasphemij immune, & propriâ dignitate maneat conspicuum; quo pacto ipsam Dei Opt. Max. causam agimus.

Sequitur objectum Instinctus naturalis.

CV M autem omnis facultas Divina noëtica, duplex habeat objectum, proprium scilicet & commune; (corporeæ enim nullo nisi proprio gaudent) proprium objectum instinctus naturalis primo loco explicandum venit: Est autem *Beatitudo æterna*. Cùm enim in ordine ad illam, & omnis notitia communis, & quidem actio legitima naturalis existat, in Beatitudinem istam æternam, toti componimur: Ille ipse igitur instinctus naturalis, qui & in nobis, & extra nos à propria conservatione, ubique incipit, in Beatitudinem æternam, tanquam in suum finem ultimum desinit; quod adeò latè verum, ut ipsis *αλγόσι* quodammodo competat; perennem enim & lautum quendam statum & faustitatem, suo more insectari videntur: Mors interea omnis, externum aliquid exuit; manet tamen facultas primigenia instinctus naturalis, appetitum istum in ipsa etiam elementari

mentari naturâ subministrans; variâ interim ut dentur rerum periodi, in hoc tamen conspirant omnia, ut beatitudinem suam æternam, unanimitè expectant: ineptè aliquando licet & frustrâ. *Beatitudo æterna* igitur, & proprium Hominis, & commune rerum objectum esse videtur. Sed ut mittamus quæ ad nostras non spectant partes, in præsens tantummodò probabimus, rationem illam propriæ conservationis, quæ in omni homine, ad beatitudinem illam æternam, propriè & per se terminari; Cùm enim, Lector, nisi æterna sit illa conservatio, tantùm aberit ut res conserventur, quod tandem corrumpi & perdi necessum fuerit; cùm denique is sit optimus conservationis status, qui nos Beatos omni ex parte reddit, objectum adæquatam instinctus naturalis erit beatitudo æterna. In hanc igitur (non dico in caducam) totum intende animum, totum amorem, totam fidem: quam nisi adsequâris, in mediâ deficis viâ: magnum interea te præstare cogita, si illam sperare audeas; (neque enim scelestis ista in promptu sunt) quam tamen nisi ex totis facultatibus ritè conformatis ambias, in spem incumbes frigidam, cassam, inanem: Hoc interea tanquam scitè dignissimum circa arbitrij libertatem accipe; nempè te in eo gradu esse constitutum, ut non esse beatum appetere nequeas; eò usque igitur te non esse liberum; cujuscunque enim in objecti fruitione tuam ponis beatitudinem, te beatum indè reddi obtestaris, (qui enim in nihilum te ipsum recidere cupis, hoc ipsum, tanquam Beatitudinem adstruis tuam.) Quod igitur te liberum, sensus internus dicit, ab eo provenit, quod in electione mediorem ad beatitudinem tuam, te liberè habeas: ita enim à Deo Opt. Max. nobis prospectum est; ut in ijs quæ conducunt ad beatitudinem nostram, ultroneâ donemur optione; ita ut si hoc ex votis non cedat, illud tentare liceat, & in nullo non acquiescere. Te tamen, si non aliter, ipsa ex nausçâ & tædio corporearum

rum delectationum se ut reuertat, monitum habebit causa, medium, & finis ultimus, Deus optimus maximus; qua ratione solennem illam de arbitrij libertate quaestionem, in suam solvimus distinctionem, & nosmetipsos liberos circa media, non utique circa finem ultimum perhibemus. Commune objectum instinctus naturalis est, quodcumque ex reliquis facultatibus, sive noëticis, sive corporeis conformari potest, vel ut clarius loquar, quodcumque & animam iuvat & corpus; omnia enim permeat & lustrat facultas ista, providentiæ Divinæ universalis instrumentum proximum; ideo nihil à natura nostra ita abhorret, quin exinde aliquid & veri & boni elicere valeat facultas ista; Prout igitur omnia bona particularia in ordine ad beatitudinem æternam, tanquam suum finem ultimum deprehenduntur: ita omnes intermediæ facultates sub illâ, quæ beatitudinem æternam consecratur, militant: ista igitur est rerum series; quomodo interea doctrina de summo bono, cum istâ concilietur, ad calcem libri docebitur: interea beatitudinem istam æternam, instinctus naturalis objectum adeò necessarium statuimus, ut imprudenter licet & contradictoriè, ex nullâ non exquisita fuerit, sæculo, regione, Religione, Philosophiâ: quantumvis igitur in quaestione *quale, quantum, ubi, &c.* litigetur, de re ipsa imprimis conventum est, & proinde nisi totam rerum naturam ita pessundes, ut vel larvam facias vel fucum, erit possibilis beatitudo æterna; media supersunt, quæ si dentur, & ipsa datur objecti conformitas; quod interea adeò disertis verbis, beatitudo æterna tanquam objectum instinctus naturalis prædicetur, huic posteriori cum primis debemus sæculo; atque hujusce ita præmonitis, ad intermedios illos sensus internos & externos, ex quorum conformatione debitâ, prima & ultima pendent, accedimus.

SENSUS INTERNI sunt actus conformitatum objectorum, cum facultatibus illis in omni homine sano & integro existentibus, quæ ab instinctu naturali expositæ, circa Analogiam rerum internam, particulariter, secundariò, & ratione instinctus naturalis versantur.

ORDINEM sequimur naturæ; supra instinctum naturalem, primam fecimus facultatem, quia in Elementis, mineralibus, plantis, &c. Ista jam secunda sequitur, quia in Zoophytis testaceis, crustaceis, &c. quibus luculentus (saltem) omnis sensuum externorum usus negari videtur: in illis enim internus quidam viget spiritus, sensum subministrans obscurum, sese tamen in affectibus, sive ad individui, sive ad speciei conservationem necessarijs, satis prodens. Quod non solum in universali illâ rerum compage liquet, sed in ipso etiam Embryone; sublimi enim illa sensuum externorum fabricâ nondum extractâ, Ichnographia quædam sensuum internorum, intus describitur, & ex delineatione quadam rudi, totius futuræ molis fundamentum agitur: Denique in ipso homine, modò accuratè advertas, qui primò in objecti cujuscunque insultu immutatur, sensus est internus, quo affecto, ad suum officium excitantur emissarij illi (ad mensuram suæ virtutis agentes) spiritus. Post instinctum igitur naturalem, sive sapientiam illam æternam in nobis descriptam, sensus internus primum vindicat locum, ut qui sit maximè ejus affinis, & circa idem objectum novissimè versetur; & quia denique ab eorum aliquibus incipiant, & in eorum aliquos desinant cunctæ, quæ ab objectis exhauriuntur doctrinæ, quos ideo ita agrè divelli patimur, ut totos simul proponere, hoc in loco placuerit; Observatu interea dignum est, identitatem quandam radice, cum instinctu naturali obtinere; etiamsi

ex

ex differentijs suprà allatis, satis dispertiantur; post communes igitur notitias, sive doctrinam instinctus naturalis in homine gradatim, & successivè sese ad objecta explicantes, particulares quædam notitiæ, & sensus suboriuntur, à suis facultatibus particularibus, conformatæ: Quâ igitur ratione, omni homini insunt sensus interni, sub definitione vagâ instinctus naturalis cadunt; nam *amare, sperare, conscire*, &c. nulli non convenit; eâ tamen acceptione, quâ ad particularia terminantur objecta, particulares vocantur: qui enim hoc vel illud *amat, sperat, conscit*, ex affectu suo determinatur ad particulare aliquid, & se hoc vel illud *amare, sperare, conscire*, sentit. Particulares interea sensus sub universalibus militant, ubi debita facultatum conformatio instituitur, & quæ sive in Divina, sive quidem corporea objecta impenduntur facultates, in communium illarum notitiarum quæ circa affectiones, jus veniunt: Dilatari interea ad res, facultates tuas, ubique cogita; neque te subindè rumpi subverearis, nisi enim infinitatis typus aliquis, in te describatur, quomodo ad imaginem Dei conditus fueris? Terminum in rebus invenire potes, in teipso nullum; Ad objectum igitur novum; novam aliquam facultatem Analogam in te excitari audenter pronuncia; modo leges quas suprà attulimus, probè advertas; inferiorum regimen à superioribus petendum tamen, uti suprà monuimus, & communes notitiæ consulendæ sunt, cum nulla alioquin lege, quæ in dubiò quocunque creantur, lites dirimere possis: Ex quibus patet, duplicem veritatis sensuum internorum rationem insurgere, communem & particularem; ideò dari posse conformitatem aliquam particularem, inter facultatem aliquam, (fortasse super numerariâ) & objectum particulare, non diffitemur: Sed cum ista sint opinionū, immò & errorū Asyla; quia deniq; in Naturalibus, actiones ejusmodi, à corporeis, ut plurimū, pendent, & intercutibus quibusdā principijs,

cipijs, quæ ultra sympathias & antipathias suas non feruntur, à nobis. (qui veritatem illam communem, imò & æternam à facultatibus desumptam, investigamus, illam denique ad quam particulare cujuscunque sive veri, sive boni examen reducitur) & à doctrinâ nostrâ, longè ablegantur: Antequàm tamen ad divisionem nostram solennem, quæ quasdam facultates internas animæ, quasdam etiam corpori vindicat, accedamus, præmittendum duximus, quos heic exponimus sensus, esse illos, qui simpliciter circa Analogiam rerum internam, sive signaturas & characteres rerum penitiores versantur: qua ratione discursum, (uti qui utramque Analogiam exagitat) suo & quidem ultimò reponimus loco. Heic igitur si uspiam sensus tuos internos provocamus Lector, quos subtiles, acutos, accensos exposcimus, qui neque nugentur, neque torpeant; eâdem enim facilitate quidam interni oppilantur sensus; quâ obturantur aures, occluduntur oculi: Ipse denique affectus sive sensus accuratè observandus est; omnem enim quam in te sentis reluctationem, vel ex errore in procinctu existente, vel qui jam irrepsit, & fortasse cum aliqua veritate complicatur, vel qui habitudine iniqua firmatus in quoddam *rationis* abiit, provenire existimandum est; est enim veritas (uti sæpè monuimus) Harmonia quædam inter objecta & facultates Analogas, habens sensum gratissimè & lubentissimè, sine ulla hæsitacione respondentem: Ita instructus; duplicem, eamque mutuam actionem in rebus observare potes; objecta enim agunt in nos, nos etiam agimus in objecta, quæ tamen ita uno eodemque temporis momento perficiuntur, ut quasi omninò insensibilis sit differentia: neque igitur facultates, sive externas, sive internas, nisi ratione præposterrâ divelli patimur: Ideò tamen internos quosdam prius immutari facimus, & quia ab illis externi excitantur, & quia in illorum aliquem, ubique desinant actiones, quæcunque

ex

ex parte instituantur. Cùm igitur in sensus internos particulares, se primò solvat instinctus naturalis, ab unitate recedens suâ, (miro enim nexu, notitiæ communes, sive naturæ dogmata inter se conformantur) illi denique ab objectorum incongrua, & pugnanti naturâ affici soleant, summâ cautelâ de rebus discernendum, ne dum mutuò colluctantur, iniquis cedamus affectibus: varix interim actionum leges imprimis expendi debent; ut qualem unaquæque inducat sensum, animo infigas: Ita enim eveniet, ut, quæ propriæ & innatæ, quæ alienæ etiam sint & peregrinæ actiones, facillè perspicias: Subtilem igitur exposcimus discipulum, qui non solum origines & causas actionum, sed & earum complicationem & tumultum discutere, & sigillatim exhibere valeat: nulla enim vel minima dari videtur adeò sincera actio naturalis, ut ex toto sit compositionis expers. Quasdam igitur actiones ab objectis, quasdam à nobis ipsis, ortum ducere observare possumus; uti enim pulchrum, deforme, &c. agunt in nos ita & nos reagere in objecta, sensus internus, (iudex in objectis suis supremus) docet: quod affectus varij, qui aliquando ex discursus ministerio, aliquando etiam sine illo concitantur, satis probant: Istorum igitur principia & actionum leges, præsertim suspicienda ducimus, vel eam potissimum ob causam, quod nullâ aliâ lege, sensus genuinos & præcipuos, ab externis & ascititijs disparare possis.

Vt quædam interea de dignitate & excellentiâ Hominis præmittamus, quatenus ex auctoribus qui saniores habiti sunt, investigare licuit; observamus, unanimiter similitudinem quandam Divinitatis, homini tributam fuisse, quidam enim Numen quoddam fuisse impiè contendebant; variè interim licet sese explicarunt auctores, in hæc tamen verba, optimè conventum esse arbitramur; Hanc igitur sententiam amplectimur, cùm nullo rectiori iudicio Deus omni ho-

mini innotescat, quàm illò quod foro interiori describitur. Est igitur mens nostra, optima Divinitatis Imago, & Typus: Hinc fit, ut quodcunque verum & bonum in nobis, eminentissimo gradu, in Deo existat: Nos igitur sententiam istam prosequentes, credimus & imaginem illam Divinam, sese denuò communicasse corpori: uti tamen in propagatione luminis fit, secundum ut fit semper remissius, ita in obscuritatem continuò vergens, ut in umbram, & caliginem tandem desinat; ita certè imago illa Divina, quæ in unitate nostra, vitali, liberâ, &c. conspicua, sese denuò communicans, primo in instinctum naturalem sive communem illam providentiæ suæ rationem, deindè in innumeras illas facultates, internas & externas, (objectis particularibus Analogas) protensa, in umbram & corpus desinens, aliquando tanquam ad ipsam materiam resilire videtur, quod quidem ex ipso sensu probamus; neque obstant tamen imbecillitates istæ, quo minùs suo lumine & virtute universali, ista omnia perfundat, & permeet Deus Opt. Max. ad quæ repercutimur, Nonne enim satis benè, nobiscum actum est, in Analogiâ propriâ sapere posse?

Hæc igitur ex communi adstruimus sententiâ, imaginem scilicet Divinam quæ in nobis, sese denuò imprimere in corpus, signaturâ licet invalidiori; ideò ratio propriæ conservationis, quæ unitatis & æternitatis Divinæ, uti liberum arbitrium, infinitatis Divinæ sunt Characterismi, sese denuò propagantia, quanto longiùs à principio suo distant, tanto magis languida, & in actionibus suis infirma deprehenduntur: quando tamen, cum principijs in humoribus, delitescantibus, (quæ secundum unitates suas, Analogam sibi moliuntur conformationem) conspirant, & cum illis denique objectorum actiones coincidunt, intensius operantur: ideò passiones & affectus vehementissimi in inferiori systematis humani parte despiciuntur; superior tamen inferioriorem

riorem in se rapere potest naturam; ideo mens omnem recolligere & sedare potest affectum; in quibus tamen commune consulitur bonum, summâ pace & concordia, facultates singulæ, sua obeunt munera; ideo actiones quæ & mentem juvant & corpus, nullâ molestiâ perficiuntur; in reliquis uti magis liberè agunt, ita quidem magis diversè & irregulariter; hæc autem de compage humanâ, est sententia nostra, in qua animam nostram, non solum ad imaginem Divinam conditam, & ejus quidem Ectypum fuisse, sed partem etiam aliquam sapientiæ Divinæ universalis in notitijs communibus, impertitam fuisse, existimamus; Hæc interim, animus si sit præaffectus, non facilè capies Lector.

Ad divisionem facultatum ex quibus sensus interni conformantur, accedimus; Heic autem certè negotium satis arduum capessimus. Cùm enim anima & corpus artificio summo, ita conjungantur, ut eorum commissuræ nos lateant; & differentiæ ipsæ, & differentiarum termini, difficillimè investigari possunt: ex sensu tamen interno, & methodo nostrâ ista perfici, nihil dubitamus.

In humanâ fabricâ igitur, duplex deprehenditur natura, agens & patiens, ita enim ipse sensus internus docet. Hæc igitur antequàm progrediaris expende; neque te moveant nomina: Quæ autem agunt, in triplici differentiâ constituta esse, observare potes: Agunt enim objecta externa, & objectorum species etiam in memoriâ servatæ, (probatum ex sensu externo & interno) agunt principia quædam in humoribus insita (probatum ex sensu corporeo & crasso) agit etiam istis superius principium quoddam, quod mens in seipso, anima in relatione suâ ad corpus vocatur, (probatum ex sensu per sentiente & Divino,) est etiam in nobis aliquid quod patitur: Est denique horum omnium ambitus, sive claustrum quoddam, sive activitatis sphæra, intra quam actiones istæ, sive abintus, sive deforis deducantur, perfici solent:

lent : quod, quidem, hominem vocamus : neque enim ex molis externæ & figuræ, sed ex virtutis & energiæ carceribus æstimari debet, animal Divinum, cuius metas & fines idcirco, ad facultatum extensionem, non ad cadaver, posuimus; Ab eò quòd patitur, tanquam scitu facillimo, incipiemus; quodcunque igitur in nobis patitur, est corpus, non tamen quodcunque agit, statim est anima : Agunt enim objecta & objectorum species in memoria servatæ, (pulchri enim Idæa, ut de turpi taceam, nos afficit) agunt etiam & quidem inter se conflictantur, principia quædam in humoribus, tanquam Elementis delitescunt; quædam denique actiones ab ipsorum humorum motu, pondere, & irritatione præveniunt; Horum igitur compagem miram, ad mundi exterioris exemplar conditam, illique Analogum, corpus vocamus. Parum interea refert utrùm actio detur in corpore, an passio, modò sensus obducatur crassus & turbidus; totus enim istiusmodi sensus, est corporeus, & ad ^{naturam} sive brutalem illam naturam, (in quam tam sævè invehuntur scholæ,) relegandus : quo pacto imprimis corpus, sive illud in nobis, quod macrocosmo exteriori respondet, & ab ipsa mente sive anima, & ab ipso denique cadavere, sive materiâ signatâ, distinguimus. Quòd igitur post ista agit, ipsa est mens sive anima: Nullum enim præterea in natura superest actionis genus : Tria igitur omninò spectanda sunt, quod agit, quod patitur, istorum denique sensus sive ratio; cum autem omne principium agens, juxta variam, quam erga nos obtinet habitudinem, diversum inducat sensum, non solum ex originibus & causis suis, sed etiam ex mira illa sensus varietate, mutæ rerum Analogiæ imprimis distinguendæ sunt : *Quæstiones* igitur, *quis sensus, & à quo,* principem, hoc in scrutinio, obtinent locum : Cùm autem in commodioris orationis gratiam, omne agens naturale assimilationem, sive conformationem aliquam, moliri, in quæ-
stione

stione *cujus gratiâ* præmitti debuerit, nos tamen, & quia in
 explicatione suâ satis est difficilis ista quæstio, (ut quæ men-
 suram & proportionem virtutis agentis in rebus desideret) &
 quia denique compendij ratio nos arcet, institutum no-
 strum prosequentes. Objectum id vocamus, à quo utcunque
 facultas aliqua Analoga affici, vel (ut cum vulgo loquamur)
 immutari potest, neque refert, utrum in nobis, vel extra
 nos existat, modò novam aliquam immutationem intus da-
 ri sentias: facultatem, vocamus principium internum con-
 formans: superest sensus, sive ipse conformationis actus;
 nisi enim sit, quod conformet, nisi etiam sit quod conform-
 metur, nulla fit sentatio; neque enim voluit providentiâ
 Divina universalis, aliquam in nobis sine sensu fieri inno-
 vationem: Quod igitur sentis neque est facultas, sive vis in-
 terna sese explicans, neque objectum, sed actionum resultantia
 quædam, ex collisione & concursu mutuò oriunda: a-
 ctione enim cessante, quacunque ex parte fiat, ipse cessat
 sensus; proinde neque totus in te sive facultate conforman-
 te, neque totus extra te, sive objecto Analogo conformato,
 sed in mediâ quadam viâ deprehenditur: quod quidem ipse
 sensus modò accuratè expendas, docet: Mirum est interea,
 quomodo in sensu, id est in mediâ viâ hæserint plurimi, in
 facultatem sive principium agens, minimè proveci, quasi
 se immortales exinde reddi subveriti essent; sed nos ultra sen-
 sum illum mortalem, caducum, momentaneum, quem in
 nobis experimur, facultatem aliquam conformantem sta-
 tuimus: quæ quamvis nisi in objecti præsentia silere videat-
 ur, illi tamen Harmonicè respondet, ex quorum actione
 reciproca, sensum tanquam resultantiam sive concentum
 quendam, oriri volumus; Neque igitur actione sublata, ex
 quacunque detur parte, superest sensus; sed vel ex ipso obje-
 cto, vel objecti specie remota, vel saltem ex ejus efficaciâ so-
 pita, vel (ubi nostras spectes partes) ex vi interna tibi inten-

sã, tollitur & quidem extinguitur; Maxime interea interest
 ut origines & causas sensuum, sive affectuum exploratas ha-
 bees; qui enim ex mente, sua principio illo interno, adfe-
 ctus, diverso nos instigant sensu, quam qui ab objectis per
 se, vel eorum speciebus, in memoria servatis, vel à princi-
 piorum exteriorum sympathiã & Antipathiã, vel denique
 ab humorum crassa & corpora mole, & propensione exci-
 tantur: ubi igitur accedit causarum duarum, vel trium coin-
 cidentia, vehemens fit adfectus, quod ubique observasse, à
 molestijs gravissimis liberabit hominem, affectuum quos
 intus sentit causam & originem, ignorantem: ubi enim ip-
 sa mens, & principia, & humores, & objecta conspirant,
 magno ferimur impetu. Heic igitur sensus tuos internos
 provocamus Lector; neque enim ex opinione vel auctori-
 ta, vel imposturã, Philosophiam novam adstruimus, sed ubi-
 que ad probationem, tuas facultates proprias producimus;
 à quibus nullibi (modò cum objectis proprijs conformen-
 tur) recedi volumus: proinde si in sensibilibus sensum, sive
 externum, sive internum ritè conformatum, in ijs denique
 quæ sunt supra sensum, vel communes notitias, vel illas rectè
 deductas, in testimonium adducas, hoc ipsum habebis, quod
 labore summo exantlavimus; Quantoperè interea errant
 Scholæ, dum ea quæ sunt sensus, ex discursu, exagitant, num-
 quam satis inculcari potest, ne quæ totas artes, imò & ipsam
 facultatum systema labefaciant: neque igitur sensuum testi-
 monia, elevari parimur, ubi conditiones adfuerint; neque de-
 nique istis freti Scholæ moramur, solæ enim cum objectis
 proprijs ritè conformari possunt, facultates nostræ: Argu-
 mentum nostrum prosequimur, cum igitur quot dantur a-
 ctionum differentie, tot dantur sensus, cum denique quot
 dantur Principiorum agentium, tot dantur actionum diffe-
 rentia; ista invicem estimari possunt. Primò autem de ijs
 quæ ad mensuram spectant.

SENSUS INTERNOS (quos *memi vindicamus*) illos vocamus, qui cum neque ab objectis; neque objectorum speciebus, neque ab humoribus oriundi sint, a facultatibus illis ortum habent, que cum communi consulant bono, in sensus ab objectis sive objectorum speciebus, sive humoribus, inrectos, ita denud agere possunt, ut supra omnem affectum iniquum & turbidum constituta, contrario plano motu ferri, in illis superesse, illos domum compeſcere & sedare queant; ita denique cum objectis eternis univetſalibus conformari gaudentes, ut in illis solis acquiescant, eternam subinde anime spondentes Beatitudinem.

NIL non sub ratione propriæ conservationis Beatitudinem eternam consecrari supra docuimus, quam idcirco necessarium objectum instinctus naturalis fecimus: proximum deponunt locum facultates, ex quibus maxime beati reddimur: sunt autem illæ ipsæ quas hic proposuimus totæ licet intorim hoc in opere ut conspirent, consentiant, oporteat, primas obtinebunt partes facultates istæ, quarum dignitati ut consulamus, præmittenda est divisio nostra solennis, quæ quasdam facultates Deo, quasdam mundo Analogas in nobis statuit; Quæ autem Deo sunt Analogæ, duplici ex notâ indicantur: prima est, quod sensum indicatio serenam, beatum, secunda, quod in illo solo acquiescant, quæ ratione à facultatibus corporeis distinguuntur, quæ sensum crassum & turbidum invehunt, alter à denique sympathias & antipathias suas non feruntur: De hijs igitur suo ordine; ne interea, inter facultates istas, quæ ad Analogiam rerum eternam spectant, facultates quæ utramque Analogiam exagitant, puta, illas quæ contemplantur, componunt, dividunt, decurrunt, &c. desideres, licet ex divisione nostrâ ipsi anime competant, te iterum monitum volumus Lector, nos istas,

sub titulo discursus, reposituros; Argumentum heic habemus Analogiam rerum internam, & in illâ, facultates intimas, eas scilicet quæ cum ad mentem per se spectent, in actiones objectorum, humorum, &c. denuò agere possunt, sensum inducentes pacatum, placidum, ubi earum actiones per se absque speciebus & dubijs, quæ à discursu exagitari solent, expenduntur; sub istâ igitur definitione, cadunt solummodò facultates illæ, ex quibus maximè beati reddimur, sive facultates Deo Analogæ; Quot sunt igitur attributa Divina, tot facultates Analogæ in ipsâ mente describuntur, quemadmodum quot dantur individuationis principia in Macrocosmo, tot & talia quædam in corpore nostro deprehendi volumus: Hoc interim cape Lector istorû conformationem rectam, esse illam ipsissimâ veritatem, quam quærit mundus; Ne interea in doctrinâ nostrâ, nomenclaturam desideres, facultates, hujus census, vulgò appellari observamus, illas quæ *sperant, fidunt, confidunt, amant, serenant, gaudent*, quæ omnes à libertate arbitrij, ita permeantur, & lastrantur, prout istæ denuò corporeas facultates permeare & pervadere possunt; Est enim infinitas ultima rerum sphaera, ex unitate sua (neque enim plura uno infinita esse possunt) omnia pertransiens; cujus ratio aliqua in nostrâ arbitrij libertate deprehenditur: Est igitur voluntas nostra, per se infinita, suis licet cancellis & angustijs, ex illâ ipsâ infiniti transcendentia, concludi videatur; Nullum enim attributum Divinum suâ facultate Analogâ destituitur; alia igitur facultas Deo tanquam causæ, alia Deo tanquam fini, alia Deo tanquam medio rerum competit, alia Deo bono, alia Deo sapienti, alia Deo iusto, alia Deo æterno, alia Deo beato, respondet; Istæ igitur facultates denuò cum Deo conformandæ sunt: Heic igitur diversè, juxta attributi rationem, nostri *amores, fides, providentia, sapientia, preces, vota, &c.* collocanda sunt, eâ lege ut univèrsa, uti ab eadem anima

ma oriunda, in eundem Deum tanquam in finem ultimum, colliment. Interea te perfectionis apicem, nequaquam attingisse cogita, donec Divinam etiam in te ipso ames justitiam, & reverearis: & te malle plecti, quàm providentiam illam non expertam fuisse, apud te statuas: verè licet igitur *timor* imò & *dolor* pro peccatis impendantur, ista tamen *amor*, & quidem *fides* exuperare debent: quo pacto omnes facultates rectè conformatæ, æternam illam salutem integrant: Ne interea sensuum interiorum, sensum communem desideres, *conscientiam* habe: ita enim vinculum quoddam reliquorum esse videtur, ut citra ejus conformationem debitam, neque *spes*, neque *amor*, neque *gaudium* rectè conformari possint; de illa igitur proximè ante facultates, quæ circa externa versantur, erit sermo; cùm in illa acquiescant facultates omnes; qua ratione, prima fuerit facultatum interiorum, quæ circa objecta versantur, & quidem ultima; neque enim sufficit *spes*, *gaudium*, &c. nisi veram *spem*, verum *gaudium* illud esse consciamus: Sed obijciat nonnullus, Paradoxum prorsus esse, facultates ad attributorum Divinorum numerum statuere; Sed si verum esse perhibes, omne attributum heic allatum, Deo Opt. Max. convenire, quomodo verum fuerit, nisi facultate aliquâ ubique attestante? Quin dices, ex una aliqua facultate percipis: Atqui, hòc ipso, si intellectum innuis, non negamus; si diversitatem tamen facultatum intellectus adimis, operationes animæ haud satis distinguis; Quemadmodum enim, eadem vox pro re nata, diversos edit & alternat sonos, vel idem brachium diversos tendit nervos: ita quidem eadem mens juxta objectorum varietatem, varias omninò explicat, & quidem complicat facultates, quod ut faciliùs capias Lector, præmittendum est, quæ ab una & eadem facultate, conformationes, eundem semper inducere sensum, modò conditiones adsint, quas in principio libri recensuimus; Ideò eadem figura, idem

motus, eodem modo afficient semper; qui tamen figurati
 & motum (utcumq; per idem sensorium traiciantur) iisdem
 tamen facultatibus deprehendi contendit, hallucinatur, Di-
 versum enim sensum inducunt, diversas demum leges, ut
 conformentur, postulant: quapropter motus absque figura,
 & vice versa expendi solent, Pari lege, ad omnem aditionem
 naturalem, efficiens & materialis causa desideratur. Cau-
 sa efficiens tamen sola, percipietur fortasse, materiali inco-
 gnita, & vice versa; Hic igitur nisi diversae subessent facul-
 tates, utraque causa necessariò constaret simul; Demum ut
 rem ipsam perstringamus, quaedam attributa Divina nemini
 non patent, quia conditiones per se ubiq; sunt manifestae,
 quaedam denique inductione aliqua (tanquam lege conforma-
 tionis) probantur; Hic igitur, diversae facultates sese ex-
 plicant diversis utique conditionibus obnoxiae: Ista igitur
 satis liquet, quibus fidem libentius praestamus, quod, fa-
 cultates diversas, ad corporea & caduca objecta percipienda
 tribuisse, nullas autem, vel parvas fidas, unde ille ipse Deus
 Opt. Max. innotesceret, & quidem coleretur, indidisse, &
 rationi, & ipsi Theologiae dissentaneum, & sapientissimo
 Conditorum indignum foret; quas tamen aded diversas esse
 constat, ut de earum aliquibus, nisi inter doctiores non-
 dum conventum sit, quod quidem conditionum vitio ac-
 cidit; *nemo enim si eadem darentur objecta, eadem condi-
 tiones, non eodem modo sentiret, uti supra adnotavimus;*
 Ad explicationem divisionis nostrae accedimus: Satis su-
 perque diximus, neque facultatem, neque objectum sentire;
 quod igitur praestat mens nostra, dum ista inter se agunt, &
 quodammodo de conformatione colluctantur, est quod
 nos sentire (deest vox apta) *perferimus*: quod igitur in inter-
 no adyto persentis, sive intelligis, est ipse conformationis
 actus, sensus interea omnes fortissimos, beatos animas vindica-
 mus, ut quae ab ipso foro interno ortum habeant, qua ratione
 sensuum

sensuum origines & causas maxime spectamus, cum ex ipso sensu, quis detur sensus, satis facile erui possit; Hic igitur crassam illam & corpoream facultatum compagem deturbari, & quidem discuti volumus, sua ut maneant dignitate conspicuae facultates noëticæ Divinæ: quod igitur in istiusmodi reagit sensus, illos ubi importuni fuerint, vel varij, demulcens, sedans, componens, facultatum, quas menti vindicamus, proprium facimus: solæ igitur facultates istæ habent objecta propria & communia. Propria autem objecta facultatum istarum sunt attributa Divina, probatur ex sensu interno, sive verâ fide, in illis enim solis acquiescunt. Communia objecta facultatum istarum sunt bona communia animi & corporis, & ipsius denique universi, probatur ex sensu mixto, qui idè intensior esse potest, quia plures conspirant causæ: facultates interea nostræ Divinæ noëticæ, sensus suos in corpus invehunt, *pacem* scilicet, *fidem*, *gaudium*, *amorem*, *spem*; nisi enim istæ adsint, rationum ab anima proficiscentium, signaturæ, earum origines aliunde deducendæ sunt. Ista igitur ne te vexatum habeas, accuratè expende, ut, quousque, sive objectorum, sive denique humorum actiones, serantur, ubique advertas; quo pacto, ex ipsa mente, sensus illos tranquillos educi senties: nullum præterea in naturâ cum superstitæ actionis genus: sensus igitur isti à crâsis, & corporeis illis vicillationibus satis discrepant, ubi res ex methodo nostrâ exagitantur, quo pacto sive *concupiscibiles* ex sympathijs, sive *irascibiles* ex Antipathijs suis, oriuntur sensus, à beatis illis in foro intimo actionibus, satis ipso ex sensu distinguuntur. Cum interea ex sententiâ nostrâ, quoad agitatur, fiat sensatio, actione vendè quæcumque ex parte cessante, & ipse cesset sensus; solus cum Deus, æternum universale sit objectum, in illo solo æternæ superesse possunt *spes*, *fidem*, *amor*, *gaudium* nostram; licet igitur ex illa arbitrij libertate sive ratione infinitatis, quæ in nobis de-
 scribitur,

scribitur, in caduca demandari possint facultates istæ, quàm facile tamen istorum pertæsi simus, nemo non in seipso experiri potest; Te iterùm atque iterùm interea hortamur Lector, ut causas & origines affectuum istorum, denique sensus varios exploratos habeas; ex usu enim eveniet, ut quæ ex ipsa mente, quæ etiam aliundè proveniunt actiones, ex ipso sensu distinguere valeas; ubi observatu dignissimum est, quæ ex mente deducuntur actiones, commune suadere bonum, vel saltem, alia si non detur via, mala, ut ex fide in Deum & amore exuperes; Ideò in medijs affectuum procellis superesse solent, si non omnes, aliquæ tamen facultates noëticæ Divinæ; qui enim *irascitur, dolet, timet, potest amare, sperare, considerare*, qui *desperat*, utcunque potest *amare*, qui *odit*, potest *sperare*; nemo enim facultates universas quas menti vindicamus, ita penitus exuere valet, ut illorum aliquibus fretus, quamlibet (etiam invitus) non aggrediatur actionem; sed aliquos regerentes audire licet, & illum qui *amat*, posse *timere*, illum qui *sperat*, posse *odisse*. Hijs (quorum plena sunt omnia) respondemus, non esse in antithesi ad nostra, ut vera sint quæ innuunt: neque enim jam de veritate ipsissimâ, sive facultatû conformatione debita cum objectis proprijs loquimur, sed de illa quæ cum objectis communibus instituitur; si enim nostræ facultates noëticæ, cum objectis suis proprijs, scilicet attributis Divinis, debite conformantur, omnis præterea affectus excluditur: Ideò qui intimè *amat* Deum, & in illo *confidit*, adeò non *irasci, dolere, timere* potest, ut omnia in bonum cooperari certò exploratum habiturus sit: Vires enim & fortitudines facultatum in objectis cognatis proprijs ita nos totos occupant, ut veritatis systema pulcherrimum nunquam satis mirari possimus: virtutes enim quæ per se facultatibus insunt, ita in objecto proprio exaltantur, ut novam prorsù induant naturam; si tamen contendis, te ita *odisse* simul & *desperare* posse,

posse, ut nec *amare*, imò nec *sp̄rare* valeas: respondeo, ut detur, te facultates Divinas ex toto sopire posse, (quod tamen nequis) te tamen ita debere facere, neque dictabit conscientia, neque ratio, neque ullus præterea, neque tu ipse, mentis compos cum fueris: Quantumvis igitur objecta mutantur, facultates manent, aliorum licet ex illâ arbitrij libertate detorqueantur: sed negamus te hominem exuere posse, morâ enim vel minimâ interpositâ, ita nobis à natura prospectum est, ut ex vicissitudine quâdam sedentur, quæ turbant, animo ad pristinum redeunte statum, tandem ut emergant facultates Divinæ: interim ex toto sopiri posse facultates sive mediâ ad nostram conservationem, ita necessaria, ut credam, non adducar unquam: quod enim in somno sileant facultates istæ, tanquam commune bonum, ab ipsâ anima indulgeri, volumus: si non universas igitur, aliquas tamen superesse facultates, quæ nulla vel arbitrij libertate, vel obstructione, tolli possunt, æquum est credere: Nunquam igitur tam infensum datur odium, ut amorem quemvis ex toto expugnet, neque desperatio ita præcep̄s, ut spem qualemcunque prorsus excludat, neque denique ullo ex corporeo affectu ad eò funditus absorberi, vel everti possumus, ut aliqua saltem non emergat facultas noëtica. Quod inter hæc, violentum excutit, ad eò Divinum non est, ut quæ verè Divina, suaviter & constanter, sive in affectuum procellis, sive in somni silentio (quando quidem à gratiâ illa Divinâ, quæ nos etiam in utero servavit, protegimur) suâ vitâ & pace, supra omnem mutationem, ubique gaudeant. Qui turbant igitur, & animum (ut vulgò dicitur) è sede eijciunt, sensus, à peregrinis, (quòd etiam in somnijs advertes) deducuntur principijs, prout illi altera ex parte, qui pacatissimos, placidissimos exhibent affectus, ita sunt Divini, ut invitis etiam affectibus reliquis, æternam animæ spondere possint Beatitudinem. Hæ igitur in primis sunt

L

facultates

facultates ex quibus mala quæcunque, sive ab humoribus, sive ab objectis in vestra averruncare, vel quidem superare possumus: Principem igitur obtinent locum, & ista ratione, & quia attributis Divinis (objectis suis proprijs) omnino sunt Analogæ: hæc igitur, in miris illis sensuum complicationibus, separa, & suo justo Domino, Deo Opt. Max. affere, nisi ubi communi, aliquid permittis, bono; superest arbitrij libertas, unicum illud naturæ miraculum, universas facultates quas animæ vindicamus, permeans, est autem illa facultas ex quâ se undequaque flectere potest anima; Habet igitur ex doctrinâ nostrâ facultatem suam conformantem, quæ quidem est, ratio illa infinitatis, in nobis descripta: est enim infinitas attributorum Divinorum extrema sphaera, reliqua ambiens: nihil enim extra infinitum dari posse, inter plures, quæ circa illud subsunt, maximè communis est notitia; Ideò nihil non posse Deum ex absolutâ suâ potentiâ rectè dicitur, quatenus tamen est justus, bonus, sapiens, à seipso nunquam recedit. Prout igitur ad imaginem Dei, ita conditi sumus, ut ex ejus bonitate, sapientia, &c. bona nostra quæcunque deducantur, ita & candidissimè rationem aliquam infinitatis suæ, in arbitrij libertate impertivit; quod certè demiramur, Scholas non advertisse: quatenus igitur Homo liber est, infinitus est, neque enim quod liberum est, vel infinitum, ullum obtinet terminum: Hæc tamen distinguendum est, neque enim in omnibus se liberè habet facultas ista, neque denique libertati isti, effectus ubique respondent: Circa priorem partem propositionis istius, in memoriam revocandum est, libertatem arbitrij dupliciter in nobis considerari, vel circa media, vel circa finem; circa finem non sumus liberi; nemo enim potest non appetere Beatitudinem æternam, quòd abundè suo loco probavimus: circa media tamen, uti suprâ adnotavimus, liberè nosmet ipsos habemus, quod quidem ex sensu interno constat: ut

interea

interea audiendi non sint, qui (*sic* discursu nescio quo,) libertatem istam arbitrij in medijs ad beatitudinem, tollere conantur, non advertentes extra objecta cognata, facultates minimè conformari: Discursus enim, ea quæ sunt extra Analogiam suam, non percipit; neque enim *sperat, timet, discursus*; sed facultates quæ isto munere defunguntur; neque denique vel *amor, vel timor*, dubia exagitat, sed facultates discurrentes, per quæstiones nostras, de quibus postea. Ideò libertas arbitrij ex sensu interno æstimanda, & qui se liberum sentit, concludi non patiatur; est igitur instinctus naturalis, & in homine & in animantibus reliquis, prima facultatum, libertas arbitrij ultima; inter quas, cunctæ facultates reliquæ, ita intercedunt, ut actiones maximè necessariæ, proximo post instinctum naturalem sequantur loco; neque igitur in ijs, quæ ad vegetabilem spectant naturam proficit arbitrij libertas; neque enim crescit homo quando *vult*, neque quidem prosperâ gaudet valetudine, &c. sed *amare, sperare, considerare* in Deo, & *letari* etiam in æternum, nihil vetat; de mira igitur distinctione motus voluntarij, involuntarij, & mixti, medicorum proceres consulendi sunt: pulcherrima enim exindè confectaria educi possunt, à quorum tractatione, illa compendij ratio, quam ubiqûe servavimus, nos satis arcet. Hæc interim ex parte Dei Opt. Max. capite, non solum Beatitudinem illam æternam, tanquam objectum necessarium proponi, sed etiam media ad illam, ita indulgeri, ut in hâc vitâ etiam qualem illam velimus, copiam abundè factam esse observare possimus; ultra media autem providentiam naturæ, neque in victu, neque vestitu, &c. ferri communis docet experientia, & conditio humana: quod eo consilio factum est, ut cum illis potiamur, providentiæ suæ particulari, gratias habeamus: caveant interim qui se terrenorum mancipia reddunt, ne ex votis suis res cedant; talem enim cum expetant Beatitudinem æternam, &

illam adsequi in æternum, quid vetat? Magnum igitur est Beatitudine æternâ, cum Deo ut frui cupias, majus adhuc si illam sperare audeas : Bono igitur nostro tributam cogita arbitrij libertatem ; nempe ut in medijs ad Beatitudinem nostram, liberâ donemur electione ; Elementorum actiones sunt planè necessariae, paulò liberiores vegetabilium actiones deprehenduntur ; in licentiam denique quandam bruta prorumpunt, sed hijs omnibus exolvitur homo ; & nihil non vult, nihil ferè non potest ; in arbitrij igitur libertatem tanquam in ultimam aliquam differentiam, asserimus, quam ideò nisi fortes, nisi maturi, non experimur : desinite igitur tanquam malam, & à naturâ penitus depravatâ oriundam traducere facultatem istam : Qui nequam esse non potest, quomodo bonus fuerit ? Necessariae actiones nostrae non sunt ; ab ipso rerum fato proficiscuntur, quae aliter se habere non possunt. Quae spontaneae actiones, solummodò sunt nostrae ; gaude igitur te libertate, in opposita donatum esse, & cum te bonum pro virili praestas, mercedem à bonitate illâ supremâ, pete, exige, habe : quo pacto revera sapias ; interea maximè cavendum est, ne ex peccato deformes imaginem illam Divinam, & quae contumeliam non paritur, à Beatitudine illâ æternâ, ablegeris : Atque hæc quidem breviter de illa arbitrij libertate, ex quâ, in angusto vase, infiniti Typus & ratio aliqua deprehenditur, dicta sunt : Non diffitemur interea quædam opportunè, hoc in loco de arbitrij libertate (prout facultates nostras permeat, & quidem informat) subjungi potuisse, ut quae post hanc vitam transactam, earum sit vehiculum quoddam & initium motus : uti quædam etiam de contemptu mortis, tanquam ejus, undè maximè Dei dissimiles reddimur : sed quia passim brevitati consulimus, istis in praesens supersedendum duximus : sequi debuisset etiam, sensus gratiae operantis & Divini illius auxilij, qui in ipsum forum intimum maximè demandatur :

demandatur : sed quia isti sensus à Deo Opt. Max. immediate suffiuntur, tanquam ex gratia, sive providentia suâ particulari proficiscentes, habendi sunt, de quibus idcirco (ubi de revelatione,) ad calcem libri instituetur sermo : ab istis igitur, per sensus ab humoribus ortos, ad corpus & corporea, delabimur Lector.

SENSUS INTERNOS corporeos illos vocamus, qui ab Humoribus motis oriundi, intemperie quadam, sive sensu crasso & palpabili nos afficiunt, quorum facultates conformantes Mundo (uti priores Deo) Analoge, peregrinae cum sint in origine sua & traduces, ad objecta propria, quae caduca imprimis sunt & particularia, excitatae, in eorum nauseam quandam & fastidium (quando conformitates etiam ex votis cedunt) citissime delabuntur.

SENSORIORVM calculum, ad quinque (cum Scholis.) Sensuum, ad differentiarum numerum, ipso docente sensu, subduximus; Ridiculum est non dari nisi quinque sensus : de corporeis in præsens est sermo : Huiusmodi autem est, sive agat, sive patiatur, omnis sensus crassus, caducus, turbidus, cujus census enumerantur, imprimis fames, sitis, lascivia, torpor, cholera, melancholia, cujus symptomata æstimamus omnem sensum in nervis, sive jucundum, sive molestum, puta libidinem, prurimum, titillationem, risum, segnitiam, oscitationem, pandiculationem, somnum, dolorem, bilem, furorem, timorem, metum, fletum, ephialtem, item ex ijs mistos, quorum egregius datur numerus, quæcunque denique ab istis principijs orta, sub ista definitione cadunt; & secundum differentias suas novum inducunt sensum.

Variè excitari sensus, suprà docuimus; sive enim principia in humoribus delitescunt, mutuò agant in se, sive individuationis principia quæ in objectis, sive objectorum species in memoria servatæ, sive in ista denuò mens agat, diverso afficimur sensu; alternatim denique dum copulantur (quod in omni sensatione advertendum est) novum & quidem varium inducunt sensum: heic igitur origines sensuum, uti & ipsæ sensuum differentia expendi debent: De ijs quos humores moti movent, jam agimus: humores autem sunt quatuor, quatuor Elementis respondentes: de re factis notâ non laboramus. Hoc igitur doctrinæ nostræ fundamentum jacimus, uti cui doctiores adstipulentur Scholæ: cum autem in humoribus illis, non tam eorum moles externæ & mineriæ, quam vis illa penitior, & actionum efficacia, ab interna spirituum œconomiâ, dispensata, maximè sit spectabilis, ad Anatomiam illam vitalem deveniendum est, in qua spiritus illi, sive principia, sive atomi & rerum minimæ portiunculæ, (in quibus tanquam in naturæ penu, sive ultimis recessibus, res conservantur,) maximè suscipienda sunt: sunt autem naturæ omninò peregrinæ & traducis, quantumvis sub ipsa mente militent: Ideò propriam maximè moliuntur conservationem, quodam cæco licet ut plurimum impetu: quatenus tamen Divinæ illi in nobis menti subijciuntur, in alienum jus veniunt, animæ imperio subdita: scientiam tamen suæ speciei ubique retinent; ideò ad propriam Analogiam singula excitantur, & miræ illæ rerum differentia exponuntur: quod ut faciliùs capias Lector, statuendum est, ex Elementorum gremio, omnia quæ sub sensum cadunt, educi. Cum autem humores quatuor; quatuor Elementis respondeant, in humoribus istis, tanquam Elementis, delitescere principia quædam, ad mundi instar, in corpore nostro, composita, existimandum est: Neque te terreat loci angustia, ita enim sunt incorporea re-

rum

rum principia, ut sine indumento, vel veste, sensum externum fugiant, suo licet tempore, loco, &c. explicentur. Vide Hyeme Rosam, non caule vel stipite, &c. imò nec ipso seminis cortice, sed virtute prolificâ fecundam, in ipso denique naturæ sinu reconditam, vide (inquam si potes,) non dico locum, sed proventum, quem minimè tamen videre continget, donec rerum causæ conspirent, & è seipsâ egrediatur Rosa. Tanti sunt intra res, gradus, quanti extra: excute animum & senties, nonne enim ad teipsum foelicior factus regrederis? Quemadmodum igitur, totum illud quod afficit in te esse, sensus internus (modò expendas,) probat, ita neque istis claudi, sed extra teipsum expatiari posse, sensus externus, utique docet. Infinitum ubique est, & omnis pars, aliquam rationem totius obtinet; proindè nihil non ad infinitum protendi potest; quod nisi capias, infœlici ingenio te, Lector, præditum cogita: Argumentum nostrum prosequimur: prout igitur, in facultatibus Divinis noëticiis, aliquid Divinis attributis, ita in istis aliquid mundo Analogum homo obtinet: proindè neque objecto cuicunque, prout facultates noëticæ, (quæ suas notitias, omni ex objecto elicere possunt) sed objectis particularibus respondent: neque demùm circa æterna versantur: facultates enim, quas menti vindicamus, æternis gaudent objectis, & in illis solis acquiescunt; tales denique existunt, ut illis freti, in æternum superesse velimus; nemo enim non *sperare meliora, confidere, amare*, in æternum voluit: sed facultates quas corpori vindicamus, eo in gradu sunt constitutæ, ut & in seipsis & in objectis suis imprimis sint caducæ; neque enim *se trahere, dolere, timere, esurire, sitire*, imò nec *prurire* in æternum cupière nulli, sed ut tentiginis molestiâ exonerati, tandem sublevarentur; ultimò non commune, prout facultates nostræ Divinæ, sed particulare aliquod suaudent bonum; ex quibus constat, satis inter se distingui facultates,

tates, utriusque classis; neque igitur ex voluptate quadam, sive corporearum delectationum congregatione, se felices reddi cupiant, homunciones miseri. quomodo enim in ijs, quorum principia, causæ proximæ & ipsi sensus, respectu nostri, sunt caduca ludibria, felices esse possimus: in æternis solummodo, perfectam dari felicitatem, tædium illud & horror corporearum delectationum (neque enim felicior ejusmodi titillationes manet exitus) abundè docent: quo pacto non solum per causas, Analogiam, & objecta sua, sed etiam per effectus & sentiendi modum, facultates nostræ Divinæ à corporeis discriminantur. Restat ut quid sit illa corporea, sive brutalis, (à quibusdam animalis) sive vetus homo, quem exuendum esse Ecclesiæ docent, exponamus: quo in argumento præmittendum, duplicem esse in nobis naturam, animam scilicet, & corpus; ista autem communes, ut sint notitiæ, in quæstione *an sit*, in quæstione *quid sit* eorum alterutra, non facile est explicatu; neque enim quod in objecta & humores imperium exercet, est corpus, sed anima, sive mens nostra: quæ autem externa, in nos agunt, corpus esse nemo quidem sanus existimavit unquam: restat ut ex humoribus corpus illud eruamus: in humoribus autem non illa massa, sive fæces consistentes, erunt corpus, sed cadaveris nostri, sive materiæ signatæ pars aliqua: Superest igitur ut à principijs, sive facultatibus quibusdam vitalibus, quæ in humoribus (tanquam in chao suo involuta,) jacent, corpoream istam naturam eruamus, (corpus enim sentire, animam intelligere, ipsa vox populi docet) proindè definitam & distinctam illam congeriem principiorum, quæ ad systema humanum conficiendum, in humoribus tanquam in minerijs suis (humores enim Elementis respondent) coacervata delitescunt, horum inquam compagem corpus vocamus. Quomodo principia ista cum nostris cohæreant, rationem ex anima, sive Harmonia mundi, qui

qui petere recusat, ex vi illâ plasticâ, diversas eduliorum naturas, in unum compingente, sensu interno edoctus excogitet; idè ex eodem gubione, lucius, felis, homo, sua formabunt singuli membra, & juxta scientiam, quam propriæ speciè obtinent, in partes suas alimenta abire cogent, quod Divinum interea nobis inest, ista omnia permeat, idè facultates noëticas solas objecta propria habere & communia sæpè adnotavimus. Quæ igitur inter Deum & mundum, inter animam & corpus datur Analogia; quo pacto mens nostra Deo, corpus mundo insigniter respondent, & omnium in mundo differentiarum rationes aliquæ in homine describuntur; undè propositio nostra, quot sunt rerum (intellige principio aliquo individuationis insignitarum) tot sunt facultatum differentiarum, insurget. Hinc fit, ut cum attributis Divinis, facultates nostræ noëticæ Divinæ, cum corporeis, facultates nostræ corporeæ, lubentissimè, (ubi conditiones conformationum adsunt,) conformentur: in humores igitur, sive Elementa Microcosmi, totam rerum seriem, transplantari volumus, quæ sive in illa seminis mole, sive in alimentis, sive in ipso aëre & spiritu ingerantur, ex effectis suis sese satis produunt: ista igitur in corpus, id est in unum aliquod compacta, ut fuerint, in objecta cognata propria, per sympathias & Antipathias suas agunt, & quidem patiuntur; à quorum actione variâ, varij in nobis sensus suboriuntur: ut proindè affectiones, & morbos peregrinos traduces etiam hæreditarios, labem corpoream verè originalem, in nos nigrare, nemo non observare possit: non solum interea ascendunt, sed etiam suo tempore exaltantur principia ista. Quæ maximè propterea extra nos affectiones sunt communes, & maximè in nobis sentiuntur. Proindè ex calore, frigore, motu, vel gressu animali, voluptate, dolore, fame, siti, vafricitie: & ipso denique somno, non Elementorum,

M

vegetabilium,

vegetabilium, brutorum similes reddimur, sed ipsa Elementa, vegetabilia, bruta sumus: calor noster verus est calor Elementaris, vegetatio nostra, verum est vegetabilium incrementum, voluptas, dolor, timor, fames, sitis, somnus, vafrities, vera sunt brutales voluptates, dolores, timores, &c. supra ista enim, motu planè contrario potest ferri mens nostra; quod certè in omnibus præstare solet, nisi ubi communi alicui bono prospectum est: qua ratione stimulum addere nihil vetat: cunctæ istæ interea sympathiarum & Antipathiarum actiones (sive in nobis, sive extra nos) ab occultis Dei judicijs temperantur; neque aliter obijcientibus, in quæstione *Cur, vel undè, &c.* ista fiant, respondendum censéo. Hoc interea munus proximum facultatum nostrarum Divinarum, facimus, ut principia ista corporea conforment, & in suum jus trahant, ut tandem proprio unusquisque potiatur mundo, quo tamen non magis includi potest, quàm Deus in universo; si interea sese mutuò lacesant, ictibus petant, & inter se conflictentur non solùm humores nostri, sive Elementa Microcosmi, sed ipsa etiam rerum principia, novum videri non debet, eadem extra se quotidie experto: Tua interest, ut ista compescas, & in suum digeras ordinem: Cùm igitur te *dolere, timere, aestuare, & prurire* sentis Lector, cogita humores moveri & naturam brutalem, & belluinam in te excitari, & tibi, cum pecude tua, rem esse. Ista igitur sedita, ex remedijs, quæ ipsa mens, vel etiam medicina suggeret: siquidem tamen commune aliquod suadetur bonum, etiam corpori indulgendum est: ita enim voluit providentia Divina universalis; Quantum interea anima humana belluinæ præstet, quantumque altioris sit originis, vel ex eo conjectari liceat, quod sensus bestijs ut dentur, quàm ullis mortalium sagatiores, non tamen, æquali, rerum, expetendarum fugiendarumque ratione, præditas esse satis patet, quod

certè contigisset, si vel sensuum externorū acrimoniâ veritas in universum cōstitisset, vel eadem cum brutis, anima, nobis indita fuisset; Idè ultra speciem suam non feruntur bruta. Homo verò cū in propriâ, tum in unaquâque sapit specie; sed cū ista simul doceri non possint, nos hōc argumento satis obscuros (ut qui in tenebris mundi versēmur) equidem existimamus: ad systematis humani distributionem accedemus. Quod igitur (inquam) agit, cum sensu, sive sensibilibiter, & non patitur, est mens, quod patitur sine sensu, vel insensibilibiter, & non agit, est materia signata, sive cadaver nostrum: quòd denique & agit, & patitur sensu crasso & caduco, ipsum est corpus, quòd ex sensuum differentijs (modò expendas) satis constat: à superiore tamen natura, & ipsa mens pati, rapi, & tota conformari potest, de qua ubi de revelatione erit sermo: ut quædam interea de Analogiâ illâ, quæ inter Macrocosmum & Microcosmum, in qua auctores hujus postremi sæculi egregiè satis (maximè verò in ijs, quæ ad medicinam spectant) navarunt operam, subjungamus: observare licet, *excandescentiam*, *iram*, *suspicionem*, *invidiam*, &c. quæ turbant & tanquam iniquæ passiones, à *conscientia* rectè conformata reprobantur, analogas esse regioni illi, in qua cientur procellæ, turbines, & meteora hujusmodi, quæ utcunque eliciantur, in corpus tanquam in terram cadunt: proindè affectus quidam infremmentem, supra humores dispiciuntur; quòd in se non magis est, quod demiretur homo, quàm in Macrocosmo: quidam denique revera sunt affectus brutales, quod ut reliqua argumenta taceam, ipsi morbi & rabierum diversitates docent, dum heic *Lupina*, illic *ovine*, illic *avine*, &c. naturæ dominantur, & modò mites, modò feroces insanæ in corporea nostra compage luxuriantur: ab Elementorum igitur, & vegetabilium naturâ incipiendum, & miræ transplantationum leges, expendi debent, quo pacto, seminum ascendentium,

ascendentium, ortus, exaltationes, signaturæ, leges & periodi, quæ denique cicurari, quæ etiam efferrari possint, accuratam postulabunt disquisitionem: Neque tamen te ita sollicitum habeant istorum leges, ut unâ cum istis te totum excidere putes; licet enim in morte dimittantur facultates, & sensus corporei; ut ipsa denique terrena subsidat moles; ut cum istis valere jubeas, symptomata, morbos, affectiones quascunque, puta *iram, timorem, dolorem, famem, sitim, somnum, vafritiem*; superest vis *plastica*, imò & *movens*, superest totus *intellectus*, tota *voluntas*, totæ facultates quæ *amant, sperant, fidunt, confidunt, serenant, gaudent, totæ libertates* supersunt; nihil denique ex quæ unus verus homo, imò & speciosus audis, non supersunt; vetera supersunt objecta, imò & nova, neque (si istis usque volutare lubet) deest quam induas (modò Deus velit) omnis materia, Elementum omne; scientiam tuæ speciei ubique obtines: sed *majora prædico*, & cum terrena exueris, etiam novam eamque magis obedientem dari posse materiam, elementa nova, undè totus gloriâ, totus cælo amictus, profillire possis, enuncio; sed superest, modò sperare audeas; etiam infinitum, ne te in angustias cogi, ex doctrina nostra subverearis: Mille interim è superioribus, consecraria educi possunt, undè omnis scientiæ fundamenta, instaurari possunt; nos interim quid sit corpus humanum, quòd unâ cum animâ scholas latere videbatur, paucis more nostro perstrinximus; Pleniorẽ interea hujus argumenti tractationem, ad Lectoris sensum corporeum relegamus. Nequaquam igitur audiendi sunt, qui facultates nostras Divinas, effectus animi pacati existimant, quamvis enim post *iram, odium, timorem*, animus ad pristinum redire possit statim, sublata tamen *ira*, non fit subito *pax* illa interna; neque *odio* sublato, repente fit *amor*, neque *timore* deposito, statim *confidere* valent, impotentes nostræ corporeæ facultates; aliud igitur est non

angi,

angi, aliud plena securitate frui, aliud dolore torquens, aliud etiam invito dolore, se foelicem existimare, aliud denique facultas noëtica Divina, semper præsens, omni objecto Analoga, universalis, communè suadens bonum; aliud corporea illa facultas, crassam, caducam & particularem intemperiem (malim dicere quam sensum) invehens, (licet & ipsum sensus vocabulum conformationibus illis à foro intimo & facultatum noëticarum actione proficiscentibus, verbum sit omninò impar.) Non diffitemur interea, ab ipsa mente, *dolorem, anxietatem, timorem, &c.* demandari posse, dum facit ut corpus ista sentiat; qua ratione partim munus aliquod justitiæ Divinæ supplet, partim communi alicui prospicit bono: ideò *dolore, timore pio, &c.* nos perfundi posse, compertum habemus. Qui igitur ex mente, vi *conscientiæ* impellentis, excutiuntur *timores*, frustra nisi ex mente pacata; remedia conquirent sua, uti ex alterâ parte, neque vera facilè exiuntur *gaudia*: Non est igitur quòd demiretur quispiam, si *amores, spes, fides* nostræ, (cùm in caduca impenduntur,) turbant, cùm quia cum objecto minimè cognato conformantur, tum quòd, (conscientiâ decernente,) stultitiæ propriæ luimus pœnas; qui tamen nobiscum sentiunt, istiulmodi affectus, &c. in sympathias rerum & Antipathias à miro rerum systemate oriundas reiicient; quòd quidem existimamus, nisi ubi communi alicui bono consultitur, quo pacto ipsam mentem in adsensum venturam, nihil vetare, sæpè monuimus. Hæc igitur si quicquam aliud advertite Sophistæ, neque facultates Divinas, quæ *sperant, fidunt, confidunt, amant, serenant, gaudent* in inferiorem & *concupiscibilem* animæ partem detrudite, sine quibus adeò casus fuerit intellectus, inepta voluntas, foelicitas nulla, ut quot absque illis enumeres facultates, totidem fuerint molestiæ: quæ tanto intervallo denique ab inferioribus distant, *ut non solum intellectus sit in ordine ad illas, sed etiam per illas, supre-*

mis adnectatur; sed cogitate vos paulisper facultatibus nostris Divinis orbatos, non dico *timore, ira, odio, pruritu,* quibus in æternum carere potestis, sed *spe, amore, fide, gaudio,* vide quales fuerint animæ vestræ, larvæ, umbræ, spectra; satis habete igitur Sophistæ, titillationes & crassamenta vestra, inter *concupiscibiles,* sive quidem inter *irascibiles* merito reponi posse. Nos quidem facultates cunctas, quæ sensus inducunt *Divinos, serenos, beatos,* primò animæ, postea verò ex conformatione debitâ (sensuum internorum veritate) ipsi Deo vindicamus: neque igitur eliminentur facultates, sine quibus tantùm abest, ut ad Divina suscitetur mens nostra, ut neque humana fuerit: quæ omnia clariore indicio innotescant, si in brutis nulli istiusmodi affectus deprehendi possunt; quod quidem certissimum est: ut enim *doleant, timeant, lasciviant, pruriant,* & impetu satis alacri in speciem suam ferantur, ut officiosâ in dominos suos (ipsâ sagacitate naturæ instructâ) eorum pars aliqua audiat, quis tamen unquam in Belluâ *spem* inconcussam, *amorem* solo Boni nomine, impensum, *fidem* circa æterna, & severum illud *gaudium* observare potuit? quis unquam in Belluâ *conscientiam, respicientiam,* vel de futurâ vitâ consilium adnotavit? quod quidem ex eo, quod nulla apud Belluas extet Religionis formula, satis superque indicatur. Hæ igitur sunt illæ ipsæ differentiæ, ex quibus maximè homines sumus: licet igitur istorum tenuia quædam specimina in bestiis eluceant, ubi Analogia rerum inter se expenditur; quia tamen in Analogiâ rerum ad primam causam, jus Divini illius cultus, ad humanum genus, unice spectare voluisse videtur Deus Opt. Max. illis fortasse opus non fuit. Satis habeant igitur animantia, quod in homine perficiantur, & in illo Belluinam suam naturam deponant; qua ratione justitiæ Divinæ præcipuum objectum fit homo, ut cui imprimis communis rerum tradatur salus.

SENSUS INTERNOS ab objectis introitos illos vocamus, qui ab occultâ illâ objectorum externorum in Analogiam nostram internam actione proficiscentes, in foro interiore deprehenduntur.

DE speciebus in sensoria externa delatis, ubi de sensibus externis erit sermo: *internos* hoc in loco executimus; cujus generis, voluptates, dolores & affectiones quædam corporeæ imprimis enumerantur; quarum disquisitione (subtilis admodum) differentiarum explicationem subterfugere videtur: ita enim cum actionibus nostris connectuntur, sensus isti, ut discrimen vix patiantur: ideò simul ferè in operationem veniunt: cum tamen quosdam sensus, ab objectorum per signaturas suas internas explicantium actionibus, deduci æquum sit credere, (nisi cunctas actiones facultatibus, nihil rebus ipsis tribuas) quinam sint sensus isti, & quæ eorum ratio dari possit operæ pretium erit investigare: ne interim res temerè confundamus, quosdam sensus internos menti, quosdam corpori Analogos denuò statuimus. Quæ autem menti sunt Analogæ, per quandam formarum communionem inter se, percipiuntur, qua ratione non agitur in mentem nostram, sed in ejus exercitationem aliquid proponitur: Mens enim cum Divina sit, pati nequit: in hisce igitur sese liberè habet; quod in objectorum actione in corpus neutiquam fit, quorum conformationes (quia media quasi semper adsunt) necessariò subsequuntur. Hinc fit, ut in Harmoniâ hæc facultas, modulatione, illa oblectamento planè diverso demulceri possit. Quantum interea menti, quantum corpori deferatur, dum ista inter se agunt, acutissimi fuerit investigare; nos enim sigillatim proponimus,

nimus, (complicatæ ut ubique sint) istiusmodi actiones :
 Exemplum subijciemus : circa pulchrum quo afficimur,
 quantum agenti externo, quantum ipsis facultatibus inter-
 nis debeat, pulchra & quidem ardua fuerit quæstio : pro-
 portionem enim virtutis agentis in rebus desiderat, quam
 qui capit, totum rerum systema capit; complent enim Har-
 moniam mundi proportionem istæ, quas numeris ligari,
 cum Scholarum doctissimis profiteamur : calcula, periodos,
 & invenies; sed regredimur, & quomodo sensus illi inter-
 ni, quos objecta invehunt, à cæteris distinguantur, disqui-
 rimus; Quicumque igitur sensus interni particulares, ab ob-
 jectis immediatè, & sine discursu in nobis excitantur, hæc
 in classe reponimus; universales enim affectus, ad instin-
 ctum naturalem, suprâ reduximus; cujus census videntur,
 stridores illi bruci & inconditi, qui horrorem in quorun-
 dam dentes incutiunt, & similia symptomata, quæ in hi-
 storijs admirandis observare licet; cuncti enim hujusmodi
 sensus ad facultatem aliquam internam in corporea mole
 supernumerariam, attinent: homo enim absque hijs, suis
 numeris absolutus est: Heic igitur nova aliqua facultas, ad
 alienam spectans Analogiam excitatur: Licet igitur quoad
 Analogiam externam, omne individuationis principium,
 aliquid proportionem respondens in homine obtineat, Ana-
 logia illa interna nos latere potest, nisi ab occultis, sed ju-
 stis certè rerum sympathijs, vel antipathijs excitetur: non
 est interea, quod hisce in sensibus, totas actiones objectis
 tribuas: sed quædam illis, quædam ipsis conformationibus
 permittendæ sunt: Heic tamen si uspiam objectorum actio-
 nes, locum habent: qua ratione Analogia rerum interna,
 ab externâ illâ luculentissimè distinguitur, & quæ nos late-
 re possint, optimè docetur. Hæc igitur sensu subtili expen-
 de, ut tandem, quid connatum & proprium, quid adventi-
 tium denique & extrinsecum, exploratum habeas: qui in-
 terea

terea affectus particulares ex objectorum actione, nobis invitis accidunt, peregrinos statuimus; quod qui negat, ipsis ex rebus evincendus est: ubi interea ex actione corporeorum inter se, (sive ab intus, sive de foris veniat) gratus datur sensus, nostra haberi potest conformitas, ubi ingratus, aliena: cum igitur nostris principijs corporeis validiora fuerint principia externa, quod sibi Analogum, magnetico quodam more in se trahunt, & vice versa: Indè ex solutione continui, strenuè in nos agitur, & à majoribus, partes minores exhauriuntur: Continuitas universi à providentia Divina universali maximè procuratur, nostra enim, secundæ rationis esse videtur; quo pacto dolor iste in nobis, vacuo, in inanimatis respondet; exinanitur enim pars illa ex qua nuperè decessit quod conformatum est; qua ratione igitur, vacui est impatiens natura, nos sensibiles in fabricâ interiori voluit; cum igitur puncta, scissa, resoluta, crosa, distenta, disrupta, compressa, constipata, fuerint membra, aliquæ cedunt partes, & quoddam alicubi datur vacuum; hij ipsi igitur, qui in rebus cœci videntur stimuli, in homines transplantati ut fuerint, vitales fiunt, quod ubique observasse permagni momenti ad rerum dignotionem esse arbitramur; Cum interea principia quæcunque, in inferiorem aliquam naturam compinguntur, dolent, (neque enim caro, vel nervus, sed principia, sive spiritus sentiunt) quemadmodum ex alterâ parte, quando cum superiori aliqua natura, conformata sunt, lætantur, & gratum inducunt sensum, inter quos medius ex repletionem convenienti datur sensus: Si interea mori renuant omnia, cogita malle inferiora in se rapere, quàm in alienam unitatem abire, ut ista interea, Dei judiciâ occulta temperent, neque enim in questione *cur*, vel *undè* ista fiant, petentibus, aliter respondendum censeo; Alias denique voluptatis & doloris causas dari posse, nobis compertum est, sed in hujus modi affectionibus,

N

fectionibus, has subesse causas nostra est sententia; an verò temperies mutata, huc reduci possit, non est heic in animo discutere; satis erit in præsens, quid principia externa per se possint, proposuisse; quæ cum duplici in Analogiâ externâ scilicet & interna, constituentur, diversis respondere facultatibus, ex ipso sensu demonstravimus: facultates igitur externas emensum ut fuerit, objectum idem, quatenus amarum, hanc, quatenus ingratum, illam, quatenus sanum, tertiam afficiet facultatem, juxta variam Analogiæ diversitatem: Huc denique actiones principiorum omnis saporis, odoris, & ipsius coloris quatenus gratæ sunt, vel ingrata, reduci possunt, licet etiam cum istis, actiones nostræ complicantur. Plura denique de pulchro, quod ex divisione nostra, menti, & de specioso, quod corpori respondet, dici possunt, quemadmodum etiam de Musicâ, ad quam facultates nostræ iisdem certè proportionum intervallis distinctæ, mirè subsiliunt; heic denique nobilis illa quæstio, quinam instinctus naturales, qui in Elementis, vegetabilibus, brutis, in nos, transplantati, agendi efficaciam usque decorentur, exagitari potest; sed quia perspicuitatem & quantum fieri potest breviter, hoc in argumento propositum habemus, ista in præsens mittimus, & ad sensus mistos & compositos omnium latissimos accedimus.

SENSUS MIXTUS is est, qui, ab actione principiorum in se alternatim agentium, oriundus, affectum ancipitem & variatum, modò menti nostræ, modò humoribus, modò objectis, sive objectorum speciebus in memoria servatis, propriam inducit.

MULTIPLICIS

MULTIPLICIS admodum Naturæ, est Homo; Proindè ab Elementari temperiem, à vegetabili, staturam & incrementum, à brutali sensus corporeos & crassos, à rationali demùm, Intellectum, voluntatem, conscientiam, & facultates noëticas Divinas mutuatur & obtinet; quibus demùm pro Beneplacito suo dotes innumeras, ex gratiâ sive providentiâ particulari adijcere potest & solet Deus Opt. Max. Qui igitur in Naturam humanam, & facultates denique nostras tanquam penitùs depravatas & corruptas adeò sævè invehuntur, haud satis advertunt istarum quasdam, bonas in seipsis existere, quasdam neque malas reddi posse; operæ pretium idcirco fuerit investigare, quid tandem convitijs suis adeò temerè impetunt; Equidem elementarem Naturam, aut vegetabilem crimine aliquo teneri, haud asserunt: Minùs demum, rectam rationem, voluntatem, conscientiam, &c. per se caussari queunt; Restat ut contumeliarum aculeos, Naturæ belluinæ affigant; Verùm enim verò neque Naturæ belluinæ affectus, modò debita objecta, & debita tandem conformationum leges adhibeantur; corripì posse, abundè suo loco probavimus; quia tamen ex Naturâ corporeâ, sive belluinâ prævaricari contingit, ejus partes accuratiore indagine, explorandæ sunt; cui Provinciæ, ut aliquatenus consulamus, præmittendum duximus, duplicem omninò Naturæ corporeæ sive belluinæ dari rationem; formalem scilicet & materialem. Formalis autem ratio Naturæ corporeæ, in animâ illâ sensitivâ, à Scholis tantoperè decantatâ, adinvenitur; Materialis, in denso & confertò quòdam corpore, ad vegetabilem & elementarem Naturam juxtim accedente, deprehenditur, quam tamen à materiâ signatâ ipsarum bestiarum ita disparatam esse constat, ut etiam in Bestijs suam indolem observare

observare possimus; Cùm autem Natura ista corporea & belluina ex Elementis, Alimentis, sive ipsa demùm seminis mole, in Hominem transplantata & migrans, sese pluribus exerat affectibus, qui ab Animę rationalis actionibus prorsus distinguuntur, videndum quınam atro illo notati calculo, quibus denique remedijs optimè cedant; In plethorico & euchymo corpore igitur, indomita quædam lascivia & pruritus, propudiosa libido, & ipsa demùm Satyriasis sese produnt, in bilioso, ira, impetus, ferocia, furor; in pituitoso, segnities, hebetudo, torpor, Paralysis; in atrabilario, morositas, mœror, mania, delirium; Cùm autem omnem istiusmodi affectum morbi, potius quàm peccati Naturam referre existimandum sit, Medico heic fortasse potius quàm Philosopho, aut Oratore opus fuerit. Proindè petulanti (debitum si vas defuerit) Nymphæa, Vitex; Cholerico, Rheum; Phlegmatico, Agaricus; Melancholico, Veratrum; ex præparatione debitâ propinandum; Non negamus intereà, & ipsam mentem, sua *ἐπιμελεια* subministrare, contrario enim motu ferri, in medijs affectibus superesse, illos denique compescere & sedare posse, supra docuimus; Attamen pace tantorum virorum dixerim, morbos corporeos ipsis remedijs corporeis opportuniùs profligari: qui enim dolores immanes & cruciatus corporeos, solis Philosophiæ moralis præceptis, leniri nedum solvi posse obstrepunt, jejunè admodùm mihi sapere videntur: legitima igitur remedia conquirenda sunt, ipsa demùm temperies exploranda est, ut quantum humores præponderantes, peccato cuius contulerint, vel ipsi Prætori constet, quò pacto haud ita levi negotio damnandos existimo, qui ex *ιδιονυμωσια* aliquâ prævaricantur? Quemadmodum igitur flagitij haud justè argueris Lethargum desidem, aut Hydopicum bibacem, ita fortasse neque Veneris, aut Martis cestro percitum, modò in peccantium humorum redundantiam, potius quàm

quàm pravum aliquem habitum, delictum commodè reijci possit; Neque tamen me heic conscelerati cujusvis patronum sisto, sed in id solummodò contendo, ut mitiori sententiâ de ijs statuamus, qui corporeâ, brutali, & tantùm non necessariâ propensione in peccata prolabantur: Hæc autem circa materiale, crassam, & inferiorem animæ sensitivæ partē dicta sunt; Sequitur, ut mala quæ ad formalem, sive superiorem animæ sensitivæ partem in nobis spectant, paucis adnotemus. Hæc igitur classe recensemus improbitatem, proterviam, malignitatem, imposturam, dolum malum, ingritudinem, & omnem nequitiam inhaerentem, quæ neque ulli corporei humoris proclinatione palliari, neque ullo demum ex cathartico quantumvis specifico tolli potest: Heic igitur prava quædam indoles, ad sensitivam & corpoream Naturam spectans, sese prodit, & pessimi moris hominem sive belluam indicat; quo pacto occulta Dei judicia subesse, existimaveris, Lector; Neque enim eadem sive blanda, sive proterva indoles, vel idem sive mite, sive ferum ingenium omnibus ingenitum, quod certè contigisset, si vel prorsus depravata, vel saltem non instaurata ex remedio suo salutari, fuisset in universum Natura humana; Hiscæ igitur tentati noxis, iram Divinam deprecantur, animæ rationalis demum jus & imperium in naturam belluinam, exercent; neque enim remedijs vulgaribus cedunt, quæ plusquàm medullitùs insident, & non solum pravum in genere, sed hujus, vel illius belluæ peculiare ingenium in nobis indicant; Quodocunque igitur convitijs suis, rerum Naturam deturpare aggrediuntur Logodædali inamæni, cogita deteriores Naturæ belluinæ partes, cum primis impeti, & in labem istam originalem haud immeritò animadverti, modò secretorum Dei Opt. Max. iudiciorum, (uti suprà innuimus) ratio ubique habeatur: Sed unà tecum reputa, facultates omnes per se esse utiles,

modò debita objecta, & debita conformationum media ad-
sint; ut desint verò, sapientiam Naturæ, notitijs communi-
bus instructam cuius flagitio reclamare, & remedia de-
mùm porrigere posse, neminem denique ita Naturâ suâ
præcipitatum, ut in malum quodvis etiam invitùs propel-
latur: Equidem qui (respectu totius compositi) naturam
nostram imperfectam esse dicunt, à vero non abhorrent,
ultra media enim non fertur providentia Divina universa-
lis: Atqui perversam & pollutâ, uno eodemq; modo in om-
nibus, si vociferantur, næ ipsâ veritatis leges haud unquam
probè calluerunt; quapropter leges conformitatum faculta-
tum naturalium, è suggestis erudiri, & urgeri potius quàm
facultates ipsas exauctorari, & proscribi, consultius duci-
mus. Hic ita præmissis, ad explicationem propositionis
allatæ, nosmet accingemus; Proindè dicimus mixti hujus
sensus (omnium amplissimi) notam perpetuam esse, ut tur-
bet: nulla igitur, sine aliquâ luctâ, datur rerum integra per-
ceptio; ubi tamen suo ordine retexuntur, gratus inducitur
sensus, & è contrâ; indè *invidentia, Zelotypia, suspicio, livor,*
superbia, fastus, dedignatio, fastidium, &c. molestissimi
affectus, & quia omnium maximè miscelli, & quia nullâ in
serie aptè reponuntur: idè neque *irascibiles*, neque *con-*
cupiscibiles hinc opus habent, ut qui satis impensè alioquin,
suo defungantur munere. Proindè ubi istorum cinnus fit,
vel mistura, vario obducimur affectu, maximè, ubi humo-
res in compositionem veniunt; quos nisi facultates noëti-
cæ temperent, toti fuerint seditio, tumultus; Cùm au-
tem nulla adèd sincera detur affectio, quin in illâ, aliqua
reliquarum particula & momentum, deprehendi, ut plu-
rimùm, soleat; idè à nominibus & verbis, ad sensus in-
ternos provocamus, ut quousque omni in sensatione feran-
tur, sive objectorum, sive humorum, sive denique ipsius
mentis actiones, exploratum habeamus; licet igitur uno
eodemque

eodemque quasi instanti, operentur ista, nos tamen qui res juxta differentias suas (quatenus per vulgarem istam nomenclaturam licet) accuratè & quidem sigillatim expendimus, hæc ab invicem distinguimus, universas actiones, seorsim & per se proponentes; Tua interea interest, ut varios rerum sensus, suis characteris in signias, quem niscudas laborem, neque res, neque quidem te ipsum adsequeris: Non est igitur ut hoc in scrutinio, vel libro opus habeas, vel magistro, ex ipso naturæ thesauro in te deposito, omnia eruens: Quatenus tamen objectorum vices suppleant, auctorum sententiæ utilissimè evolvuntur, modò notitias communes, tibi ubique sistas. Quàm parcè igitur credendum, maximè ubi novæ irrepunt sententiæ, ex istis vides, nisi ultra facultates sapere lubeat, quas si sensu interno edocti, plurimas fecimus, non opus est, ut Auctores memoremur, sensus ipsos in testimonium ubique adducentes; Neque igitur Scholis sit integrum, discursum istum (aliquando insulsißimum) ubique objicere; licet enim suo in ordine maximè prosit, in ijs tamen quæ sunt internarum facultatum objecta, delirat: quo pacto proba facultatum confirmatio, nostra & quidem communis veritas fuerit; Hæc interim de miscellaneo sensu omnium latissimo, dicta sunt, cujus explicationem fusiolem qui desiderat, è prioribus petat. Hæc interim ut animo infigas, te monitum volumus Lector: te ipsum enim, à molestijs gravissimis, quæ & in rebus, & in earum doctrinâ, occurrunt, liberatum senties, nulla cum alioquin supersit ratio; undè unicuique agenti, in rerum naturâ, suam vindices actionem; sine quâ tamen vel nullam, vel confusam, & omninò indistinctam obtinebis scientiam veritatum illarum, quæ nullo alio indicio, quàm sensuum acrimoniâ, (modò sensus ex differentijs expendas) foeliciter æstimari possunt.

Ad

Ad conscientiam, sensum communem, sensuum internorum accedimus, à qua ritè conformatâ, pax illa & securitas interna pendet, quæ ita denique principium, & finis nostrarum actionum existimari debet, ut sola utramque paginam faciat, de quâ hæc theses præmittimus, 1. fuisse semper in omni homine, 2. esse à naturâ, sive providentiâ rerum universali; taceant igitur naturæ suggillatores, neque penitè depravatam prædicent, quæ nullo non sæculo docuit horrere scelus, vel omninò defuisse clamitent, quam etiam in vultu eminere observavit antiquitas; descriptionem proponemus.

CONSCIENTIA est sensus communis sensuum internorum, à facultate illa, quæ conscit, oriunda, in cuius foro, non solum, quid bonum, quid malum, sed eorum gradus varij (ratione dignitatis, sive indignitatis uniuscujusque habita) per communes notitias, auctoritate eximiâ, eo sine expenduntur, ut tandem in sententiam illam, quid fieri debeat, veniatur.

INTER miros partium in compage humana nexus, puta nervos, tendones, ligamenta & in famulatio interiori, spirituum communionem, & æquabilem illam temperaturam, actionum vitalium consensum, & entelecheiam, sensum illum communem sensuum externorum, (ubi res alioquin variæ inter se committuntur) maximus adhuc superest *Conscientia*, quæ totas rerum benè, vel malè gestarum, rationes expendens, leges passim indicit suas; ita ubique se immiscens, ut neque dictum, neque factum, neque cogitatum, diligentiam ejus latere, vel subterfugere posse videatur: cujus proprium est de benè actis latari, de malis, facere ut corpus horreat cum poenentiâ; tam maximi momenti

menti igitur est conscientia, ut citra illam debite conformata, de internâ illâ pace desperandum sit. Heic enim neque alibi, magnum illud salutis fœdus est ictum, & æterna spondetur Beatitudo: in hoc igitur, tanquam quoddam actionum centrum, & communes notitiæ demandantur, & suprâ ad illam, principia corporea provocant: ut novum non sit, creperam hoc in foro aliquando exoriri luctam, quantumvis igitur facultas consciens inter illas, quæ ad mentem spectant, maximè reponi debeat, ut quæ in res agat, per quæstionem *an ita esse debeant*, rationibus tamen suprâ allatis freti, medio posuimus loco, & quia ab illâ incipiunt, & in illam desinunt actiones cunctæ, ubi liberum permittitur iudicium. Post quæstiones nostras igitur, (de quibus statim) in forum internum res deducuntur, & *an ita esse debeant*, expenditur, ea lege, ut, ubicunque de Divinis & extra captum humanum, sive Analogiam nostram, quæstio fuerit, sobriè & summâ cautelâ decernatur; Neque igitur occulta Dei iudicia rimari, minùs adhuc, de illis sententiam ferre licet: dum interea ista facultas, (rectè conformata) agit in corpus, sensu ingrato & molesto, quod in te prævaricatum est sentit, quemadmodum itidem ex benè gestis, gratus & benignus inducitur sensus: Prout igitur omnem nostram facultatem Divinam, alicui attributo Divino, corpoream denique omnem alicui individuationis principio, in mundo existenti, Analogiam facimus, ita (ut suprema infimis connectantur) providentiæ Divinæ *Anglicano* in conscientia foro, omninò statuimus; Quæcunque igitur ad sacra spectant, heic tanquam in curia quadam Calabrâ exagitari solent; Qui sibi igitur à justitiâ Divinâ caver, conscientiam per communes notitias ritè informatam suspiciat, neque enim nisi in facultatibus totis rectè conformatis, modò ipsa rectè conformetur, acquiescit: Ideò ubi istis excidimus, ad respicientiam hortatur, undè luxatæ reponuntur

ponuntur facultates: In conscientia igitur foro, non solum animi & corporis, sed ipsum etiam Dei tribunal situm est, pro quo, omnis facultatum internatum causa, maxime vero illarum, penes quas rerum ordo est, agi solet, adeo sensus corporeos, ita pervadit & quidem perfundit facultas ista, ut aliquando ipsam horreat delectationem, aliquando etiam, vel invito dolore letus patiatur, vel succumbens, Divinæ factum satis putet Iustitiæ: Ideo distante conscientia, Bonum animi, Bono corporis, Bonum commune, Bono particulari præponitur: idem si omne malum esse vitandum, docet notitia communis, etiam & istud vitari, hoc in foro docebitur: idem denique si notitia sit communis, nos debere esse temperantes, in ijs etiam quæ bona existimantur, ne quid nimis, monebitur: quemadmodum igitur in investigatione veri & falsi, per discursum rectè conformatum in vera particularia, ita per conscientiam rectè conformatam in Bona particularia delabimur: Post quaestiones discurrentes igitur, *an sit, quid sit, &c.* in quaestionem istam venit, *an ita esse debeat, quid ita esse debeat, &c.* ut tandem ex regressu in aliquam notitiam communem facto, in illâ acquiescatur; ubi quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris, & in dubijs tutiorem eligere partem, sunt & quæ frequentius occurrunt notitiæ communes, & ex quibus minime errare contingit: Est autem in triplici Analogia facultas ista, videlicet in Analogia rerum ad nos, in Analogia rerum inter se, in Analogia denique propriâ, ad primam causam, de quibus sigillatim tractare mihi non est animus, integrum de conscientia tractatum medicanti: ubi quam turpiter illa, sive facultas, sive genius (ut quidam voluerit) à veteribus scholis omissa sit, neque enim ex professo illam tractasse, (utcumque in omni homine descriptam fuisse nemini sit dubium) videntur, adnotabimus: Magnam igitur Pietati adjumentum tulit postremum istud sæculum, dum

dum ex verâ poenitentia, conscientiam sollicito instaurari docet; cui muneri mirè inserviunt frequentes concionatorum increpationes; nobis Divinam in scelera animadversionem ita inculcantes, ut nisi resipiscamus, gravia & quidem iusta indicant supplicia: Horsum igitur Bono suo currit grex, rectè per terrores, in ea quæ ultrò facere debuisset, impulla: Hæc igitur ^{autem} breviter de conscientia, in Analogia sua ad primam causam, dicta sunt: restat ut pauca de honore & existimatione illa præclara, quam omnes tam magni faciunt, ut illam sine capitis periculo convellere non liceat, subjungamus: spectat autem ad conscientiam, sensus iste: cum tamen quædam conscientia pars, circa Analogiam quam obtinet ad primam causam, quædam circa Analogiam rerum ad nos, quædam demùm circa Analogiam rerum inter se, versetur: quemadmodum in superiori illa parte, norma pietatis, testimonium favoris Divini, & Beatitudinis æternæ certitudo describitur; ita honor & existimatio ejus inferiorem partem, tanquam propriam, satis ambitiosè vendicant: uti Divina igitur, ita & moralis datur conscientia, quæ honor est: quædam denique de conscientia, in Analogia rerum inter se, dicenda videntur, sed quia de hijs in libro conscientia (juvante Deo) erit sermo, transimus: Est igitur in omni actione egregius conscientia usus; primò, ut supremum aliquod Numen agnoscamus, quod ut ubique, existat, nullibi tamen luculentiore indicio deprehenditur: secundò, ut de providentia ejus certiores facti, ad illam nos totos componamus: tertio, ut compertum habeamus, nisi premium & poena nos maneret, Deum à nobis rigidam & duram illam virtutem, &c. minimè exacturum: rectè enim dicitur pondus conscientia grave, sine ulla virtutis & vitiorum Divina ratione: Magnum interea conscientia periculum imminet, sive scrupulus inducatur, sive callus obducatur, & tandem fiat impœnitens; non so-

lùm igitur notitiæ communes omni in actione consulendæ sunt, sed ex *vigilantia, meditatione, oratione* stimuli suffigendi sunt, ne in mediâ deficiamus viâ; Tantùm abest interea ut, ex toto, conscientiam, vel sopire, vel quidem expugnare possis, suum ut maneat usque verber surdum, graviolem tandem, ad ipsos usque vibices, inusturum notam; quod quidem turpissimus repente ut sis, te aliquando experturum cogita: Notitias interea communes (quas ideò in te existere oportet) in ordinem, si quicquam aliud compinge; ex necessariâ enim & ipsissimâ doctrina instinctus naturalis, ortum ducunt; quas ideò omni in propositione, quæ delectat, vel quidem juvat, subesse cogita: Hasce igitur exprome; mole enim verborum, ut obruantur: totum quod afficit, communis est notitia; hasce denique à verisimili, à possibili, & à falso, dispesce, disiunge, dissocia, per quaestiones nostras: quòd operosum licet existat, cùm nulla tamen ad veritatem exantlandam insuper maneat via, vel heic, vel nullibi insistendum est; haud mirum, interea, ex occulto naturæ stimulo, legem si postulent gentes universæ; Hoc ipso enim notitias suas communes in ordinem redactas innuunt, recta subindè, ut conscientia, detur norma: conscientiam interea tanquam vinculum illud sacrum, undè infima supremis connectuntur, habe; quò, ut nullum præclarius superesset medium, non est quod Deo Opt. Max. magis exprobetur, quàm quod neque cibum, neque vestitum, citra media suppeditaverit: In ijs igitur, cùm non sit, quod molestè feras, (magnoperè enim te ipsum laudas) neque auctorem boni, incusa, qui ex providentiâ communi, media ad salutem subministrans, ex gratiâ faciet, ut illâ etiam in æternum frui possimus.

SEQVNTVR

SEQVUNTUR facultatum internarum objecta, & leges ex quibus conformantur: primò autem de ijs, quæ menti vindicantur, quas secundo loco sequuntur corporarum facultatum objecta & conformationes, ut tandem in conscientie conformationem, quæ non nisi in facultatibus totis ritè conformatis acquiescit, deveniatur: quo in argumento, (quia auctores consuli possunt.) non est, quod prolixiorim: à natura Boni, quòd ab omnibus tanquam commune objectum, facultatum internarum, proponitur, exordiemur; cùm enim facultas quæcunque interna versetur, vel circa aliquod Bonum, ut illud consequatur; vel circa aliquod malum, ut illud fugiat, eodem res recidet: mala enim averruncare eò fine expetimus, ut bonis fruamur; commune objectum igitur facultatum internarum erit *Bonum*: cùm autem omne bonum, sit, aliquod intermedium, in ordine ad aliquid ulterius, usque quòd ad aliquid ultimum perveniatur, hoc ipsum tanquam summum Bonum habendum est; Cùm autem Beatitudo sit omne bonum, & æternum sit omne tempus, summum illud bonum erit *Beatitudo æterna*; neque igitur in voluptate, honore, divitijs, &c. quæ sunt caduca, quæ sunt particularia, quæ sunt utique in ordine ad aliquid ulterius, situm est summum illud bonum: Proinde heic sisti nequit; sed ad ulterius & quidem æternum aliquid properandum est; quod cùm hac in vita dari nequeat, (nihil enim heic non fluxum, non fragile) per mortem tanquam viam, istuc fiet transitus; non vi quàm durus hic sermo, sed respice ortum, & credes: cogita qualis *patris* parentum arvo fueris, & ultra providentiam communem, gratiæ sive providentiæ rerum particulari, suas tribue partes: Si enim vermiculo ex ipsa putredine tuâ progenito, Sol denuò conspiciendus, immò & perfruen-

dus orietur, Temetipsum, æternis latitaturum tenebris existimaveris unquam? *Abfit.* Melius adhuc tecum agi potest, istis excluso; oculus quædam, fides, plura istis potiora, attinget; inter hæc, rerum seriem cape: Beatitudo æterna, est objectum necessarium instinctus naturalis, cuius summa lex, propria illa conservatio, (intellige tam animæ, quam corporis) quæ in omnibus describitur; proximo sequuntur loco internæ facultates, quæ eâ ratione instinctui naturali subijciuntur, quâ omnia in Beatitudinem æternam, tanquam finem ultimum relata sunt: cum autem omnes facultates internæ ad bonum aliquod, per se ferantur, sequetur id esse maximè bonum, quod maximè facit ad Beatitudinem æternam: Quemadmodum igitur sub instinctu naturali, facultates internæ; quas menti vindicamus, ita sub istis, facultates corporeæ militant: Hic igitur est rerum ordo: varij interim dantur bonorum gradus, quarum dispositio recta, penes conscientiam est: communibus notitijs igitur, facultates internæ; (quas menti vindicamus) uti istis denique, facultates corporeæ imbuenda sunt; quâ ratione cunctæ facultates rectè conformate, in beatitudinem illam æternam, verissimum Dei Opt. Max. attributum, contendunt: Hanc igitur suâ more, sub ratione scilicet conservationis propriæ, consecantur omnia, (utcumque ista deinde ab occultis Dei judicijs remparentur) & cum hic diu stare loca nesciatur, futurum aliquid (velut in utero clausi), prætentant: Nostra interea interest, ne spe excidamus, providentiam illam Divinam & universalem, & particularem, ubique experti: Restat, ut bonum illud, quod tanquam Beatitudinis æternæ pars aliqua expeditur, ejusque naturam, & varias acceptiones, quatenus per vulgarem nomenclaturam licet, expendamus: quo in argumento, etiamsi nihil prius habeamus, quam ut verborum ordo & disciplina quædam instituiatur; nos tamen vulgaris sermonis inconcinnas, &

& *et* *in* natura ita turbat, ut (velimus, nolimus) in suum
 (quo abundant) sensum prospiciamus. Lectores, hæc no-
 stra detorsuros: utcumque igitur, quæ sequuntur, cedant,
 divisiones supra allatæ; considerandæ sunt, & ex facultatibus
 objectis, & varijs eorum conformationibus (ipso docente
 proprio uniuscujusque sensu) ferè distributiones præendæ
 sunt: neque enim imponere, sed veritatem puram & castam
 (hoc est legitimam facultatum cum objectis conformatio-
 nem) exponere, hoc in opere propositum habemus: varias
 boni acceptiones in præsens excutiemus; quo in argumen-
 to, quia Bonum maximè affine est Vero, ejus norma, ex ijs
 quæ de veritate supra explicavimus, deducenda est; rectè
 enim à Scholis Britis passio altera habetur. Est autem Boni-
 tas quadruplex, scilicet in re, sive objecto quocumque, in
 apparentia, in conceptu, & in intellectu. 1. *Bonitas* autem
in re, est ejus signatura interior: est autem relatio rationis,
 qua acceptione nihil per se non bonum, calor febrilis enim,
 ut sit malum, calor per se non est, omnia enim ad Analò-
 giam suam terminantur. 2. *Bonitas in apparentia*, est ema-
 natio signaturæ illius internæ, sese explicantis juxta Analò-
 giam, quam erga facultates internas obtinet, cujus census,
 quodcumque gratum, pulchrum, &c. in rebus ipsis depre-
 henditur, enumerari potest; est autem altæ & penitus re-
 conditæ Analogiæ, Bonitas ista; servat enim naturam ejus
 à quo deciditur. Ideò *pulchrum, gratum, &c.* in memoria ser-
 vatum, nos afficere sæpè adnotavimus, non ita, siccum, hu-
 midum; neque enim ex eorum speciebus, aestimamus, vel hu-
 mectamur; est autem realis conformatio ista, & proinde
 conditiones suas desiderat, quas easdem (modò te in Analò-
 giâ internâ versari cogites) cum ijs quæ ad veritatem appa-
 rentiæ desiderantur, observare potes; neque igitur diversa
 dantur in illis regulæ, diverso licet modo explicentur; Hoc
 interea maximè in eorum explicatione observandum, facul-
 tates

tates internas (saltem) quoad conformationem perfectam, medium habere sensus externos; aliquando, licet ante externos sensus, aliquando etiam absque illis, eorum aliquæ conformentur: ideo ad maximam distantiam præsentunt facultates internæ; qua ratione eorum aliquas, à sensuum conditionibus vulgaribus emancipari posse, tanquam secundam inter facultates externas & internas differentiam, adnotare licet. 3. *Bonitas conceptus*, est prima illæ conformitas Bonitatis rei, sive objecti, cum facultatibus nostris internis, juxta apparentiam suam; à priori autem omninò distinguitur & ista ex ratione, & quia condiciones diversas postulat; ideo suum organum integrum, nullâ pravâ qualitate imbutum, & animi denique applicationem, in ijs quæ ad mentem spectant (tanquam peculiare) desiderat; in quibus ideo quædam diversa ab ijs, quæ ad externarum specierum susceptionem desiderantur, dari oportet. Omninò igitur Bonitas apparentiæ, à Bonitate conceptus distinguitur, sive res, sive verba, sive signa obijcias; quo pacto quod bonum est in apparentia, sive quod aptum natum est, ut sit bonum, potest esse malum in conceptu, & viceversâ; Hujus ratio, diversa igitur, per communes notitias expendi debet, quod cum sit opus germanum intellectus, *Bonitas ista in intellectu*, tanquam ultima bonitatis signatura, habenda est: quam ideo, conformitatem conformitatum prædictarum juxta Analogiam internam statuimus; quo pacto ad amulsim veritatis intellectus, expenditur: Cætera à prioribus petenda, ut etiam complexi boni ratio, neque enim heic de Bono, sed de vero maximè instituitur sermo: Quicquid interea hõc in argumentò dictum est, de Analogia rerum ad nos intelligi debet; in nostrâ enim Analogiâ, ad Deum, notitiæ communes, primæ Bonorum rationes & normæ habendæ sunt: Plurimæ igitur circa Bonum, notitiæ communes in nobis describuntur: ideo de morali Philosophiâ, summus consensu;

sus, tota enim est notitia communis; quod in reliquis scientiis (nisi fortasse Mathematicas excipias) non datur : inde tanta rixæ, jurgia, licet etiam sub illis aliqua notitiæ communes deliteant : Bonitatis interea rationem, tanquam ipsius universi arcanum, & unitatem sacram, habe : cujus ideireò altissimam communionem observare potes ; in nominis igitur communibus, quæ magna quidem & tuta via, perfluit, rectè enim ad foelicitatem ducunt ; neque igitur in peccatis immorandum, non sunt enim notitiæ communes : te peccare debere nulla docebit Religio, lex, conscientia; sed contra, te debere esse bonum, pium, justum, fortem, &c. nullo non ad sensu sancitum est. Totum interea illud, quod bonum à malo in nobis distinguit, ipsa est dos naturæ : neque enim ab objectis habemus, ut hoc accipiamus, illud rejiciamus, sed à nobis ipsis : hoc igitur in vitis Scholis, ita nostrum est, ita liberum est, ut terminis rerum claudi nequeat. Apage igitur veteratoris Scholæ rasam tabulam ; sensum enim internum ritè conformatum in testimonium adducimus, quo pacto non opus est, ut discurrentium ineptias moremur ; varias verborum acceptiones, quæ ad hoc argumentum spectant, explicabimus : quæ in triplici Analogiâ, constituta observamus : scilicet in Analogiâ inter Deum & hominem, inter hominem & res, in Analogiâ denique rerum inter se : consideratur autem omne Bonum, vel tanquam præsens, vel tanquam præteritum, vel tanquam futurum : quam tanquam sufficientem boni divisionem, potius quàm ipsa verba, consuli volumus, (utpotè quæ non tam rebus ipsis, quàm receptæ & vulgari Scholarum sententiæ, maximâ ex parte accommodantur) ex quibus, quædam ad mentem, quædam ad corpus, quædam denique ad ea, quæ istis sunt exteriora, relata sunt : quo in ordine, Bonum commune, bono particulari, bonum animi, bono corporis, ipsa dictante conscientia præponitur ; ita ut ultimum deposcant locum oblecta-

menta, cujusmodi sunt post famem & sitim, non jam quod repleat, sed ipsa matia & cupidia, post abjectum animum, honores mundi : Ad ipsa verba regredimur, ut quantum fieri potest, nostram in sententiam adducantur : circa *bonum* autem absolute dictum, versatur facultas, quae *amat*, cum enim in beatitudinem aeternam, tanquam ultimum objectum, feratur omnis facultas, illam ut concitatus sectamur, stimulum accepimus *amorem*. *Amor* autem omnis est, vel *complacentia*, vel *dilectio*: *Complacentia* est sensus boni, sine appetitu unionis, *dilectio* cum illo, cujus census habentur, *favor*, sive *amor inchoatus*, *allubescencia*, *benevolentia*, *prelubium*, *expetitio*, *desiderium*, &c. cum consideratur in Analogia nostra ad Deum, vocatur *pietas*, *zelus*, *ardor*, *incultum* & *venerationem* desinens : in Analogia nostra ad hominem vocatur *amicitia*, *charitas*, quae cum ulterius in primores fertur, in *honorem* & civilem quandam *observantiam* desinit : quemadmodum quando in inferioris conditionis homines demissa est, *indulgentia*, *misericordia*, & *compassio* vocari solet ; Horum denique verba quaedam, in Analogia rerum inter se usurpari possunt, in quibus liberum per me sit iudicium & delectus, nos quidem turbant, enormia ut plurimum & absona vulgi vocabula : sensus denique qui circa bonum, vel praesens, vel praeteritum, vel futurum versantur, varijs insigniuntur nominibus : qui enim bono jam potiti sunt, vocantur *oblectationes*, *gaudia*, *delectationes*, *voluptates*, *hilaritates*, *exultationes*, *alacritates*, *festivitates*, *jubila*, ex quibus quae serena, ad mentem, quae crassiora ad corpus, quae mixta ad totum compositum spectant : quae interea ad mentem, quae ad corpus, quae denique ad utrumque attinent, ex divisionibus nostris petenda sunt : Ad sensus quos *irascibiles* vocant properamus, qui suo ut stent ordine, sub prioribus militant : circa *malum* autem absolute dictum, versatur *odium* : *odium* autem quodcumque est. *Aversatio*, vel *malitia*, *aversatio* opponitur *complacentiae*,

centia, & est sensus mali, sine appetitu vindictæ; *malitia* opponitur *dilectioni*, & est sensus mali cum illo; sub quibus procedunt, prout variè ad Analogias suas terminantur, *reluctatio, ira, audacia, temeritas, impetus, contemptus, detestatio, abominatio, furor, rabies*. Sunt autem sensus isti omninò corporei, & brutales, ex humoribus motis oriundi: heic igitur haud aliter quàm in Bestijs occultæ rerum Antipathiæ sese explicant: quibus stimulus non rarò ab arbitrij libertate additur; heic denique leges actionum, & metæ imprimis, suspiciendæ sunt (de quibus suprâ) ut quid tuum, quid etiam alienum exploratum habeas; in quibus observandum est, nullam obtinere Analogiam directam, ad *primam causam*, eoq; nomine à facultatibus nostris noëticis satis disparari: Nemo igitur quod *Bonum* per se est, odisse potest: quatenus tamen falli contingit, etiam bonum (sub ratione mali) odio prosequi non rarò evenit. Heic igitur error in discursu castigandus, quo pacto totam *irascibilem* turbam ad Analogiam rerum ad nos, vel inter se, terminari comperies. Porrò sensus qui circa malum præsens versantur vocari solent, *dolor, afflictio, vexatio, tristitia, molestia*, uti circa præteritum *luctus, mæror, gemitus*; cum vero tanquam futurum prospicitur, sensus oriuntur omnium teterrimi, cujus gradus (inter *timorem & desperationem* medij) enumerantur, *dubitatio, metus, pavor, percussio, consternatio, exanimatio, tremor, horror, trepidatio, agonia, formido, terror, Ephialtes, stupor, extasis*; sunt autem affectus isti, *aversatione* exceptâ (*aversari* enim potest mens nostra, *odisse*, &c. non potest) planè corporei: probatur ex sensu crasso; proindè à mente in affectâ despici possunt: quæ ita in corpore, prout extra corpus, objecta sua speculari potest, immota, inconcita: iniquè igitur, suo in domicilio, negant libertatem, quam extra illud tribuunt Scholæ: inconcussa igitur inquam, & tanquam officij immunis, nisi velit, totas spectare valet rerum actiones, mens nostra: Est igitur hõc ipsò

primo motori, affinis mens nostra, qui non motus, reliqua movet. Non mutat igitur, sed vult mutationem in corpore, id est in mundo suo, per notitias suas communes, mens nostra, quo pacto non patitur, sed agit, suâ in latitudinis spherâ, cum quod Divinum in nobis est, pati nequeat: Sequuntur sensus, qui maxime in compositionem veniunt, & in quibus discursus plurimum eminent: cujusmodi sunt *Superbia, invidia, livor, suspicio, impudentia, contemptus dignitatis, indignatio, perversa letitia*: Attamen te iterum atque iterum monemus Lector, ne verba, sed res ipsas ex methodo nostrâ exagites; in pluribus enim, non solummodo cum facultate objectum proponitur, sed & medium ipsum conformationis, ut in *invidiâ*, quæ objectum scilicet *alienum Bonum* sub ratione proprii mali, suspicit, & *superbiâ*, quæ *elationem animi*, & ejus *excessum* con significat; &c. Ista igitur per se expendenda sunt: Hæc autem de sensuum corporeorum & crassorum nomenclaturâ breviter dicta sunt; valere interea jubemus exscriptores miseros, qui facultates nostras noeticas, in inferiori animæ parte, unâ cum concupiscibilibus & irascibilibus posuere, cum tamen & *sensus*, & *objecta* omnino diversa obtineant: Istæ enim ad Divina non eriguntur, illæ non nisi in Divinis acquiescunt: Quid opus enim, intellectu illo agente, post hanc vitam fuerit, nisi *amare, & Beatitudine suâ æterna frui* daretur? satis habeant igitur sympathias & Antipathias suas, istâ in classe reponi, quarum sensus, particulares cum sint & caduci, exoletos, & senio marcescentes comperient; quo tempore facultates Divinas, beatas, sese ad æterna explicare, eaque anticipare, & quasi præcipere, (modò conditiones adsint) animadvertent. Licet igitur in affectus corporeos sese demandare possit mens nostra, quatenus communi bono prospicit: quia tamen etiam absque *amore*, pruritus, & titillationes ejusmodi, in corpore plethorico excitari possunt; idèd *amorem* inter facultates

tes.

tes noëticas & Divinas, *concupiscentiam* verò & *libidinem* inter corporatas statuimus; quo pacto particulares admodum & variz esse solent: Ad leges conformationum accedimus, quo in argumento divisionem nostram solennem præmittimus; quæ quædam facultates Deo, quædam mundo Analogas, in nobis statuit; quæ autem Deo sunt Analogæ, menti, quæ mundo, corpori vindicamus; quarum conformationes legitimas, veritates naturæ, (sensu & homine interno attestante) vocamus: Neque igitur naturam, sive providentiam rerum communem, convitijs suis deturpent hominum ingratisissimi, sed objecta & leges conformationum investigent, sine quibus neque ipsos sensus externos juvare comperient: omnis quippe veritas nostra, ex alicujus facultatis & objecti conformatione (intercedentibus medijs, sive conditionibus suis) suboritur, *fide* (id est sensu qui ex eorum conformatione debita oritur) ubique adstipulante: facultates autem noëticæ & Divinæ objecta habent duplici in differentiâ constituta, *propria* scilicet & *communia*, qua ratione, à corporeis, (quæ proprijs objectis solummodò gaudere videntur) satis distinguuntur: *Propria* objecta facultatum internarum noëticarum sunt *attributa Divina*; *Communia* objecta, sunt *objecta facultatum corporearum*: corporea enim principia permeant, informant & illustrent facultates noëticæ Divinæ: Cùm autem tot dari facultates, quot sunt attributa Divina, & vice versâ suprâ demonstratum sit; quædam facultates *Bonitati Divinæ*, quædam *sapientia Divinæ*, quædam *Iustitiæ Divinæ*, quædam *providentiæ communi*, sive *naturæ*, quædam *providentiæ particulari*, sive *gratiæ*, &c. respondebunt: De maximè receptâ nomenclaturâ, hoc in argumento erit sermo; neque enim ubique verba rebus adaptantur. Primò autem de *amore*, quia prima & quidem extra nos & in nobis facultas; *amant* enim, quæ non intelligunt, sympathia si sit amor, vide palmam, &c.

vitem : vide te ipsum. Primus affectus internus, fuit *amor*; facultas autem ista, pulchritudini, & bonitati Divinæ imprimis, & totis denique attributis, quodammodo respondet : Nihil enim in Deo non amabile, etiam *Iustitia*; universo igitur Deo respondet facultas ista. Quemadmodum tamen in ipso Deo, attributa plurima, in unitatem Divinam compinguntur, ita *amor* noster omnes sub se facultates complectitur. Proinde rectè conformari nequit, nisi Deum, *toto animo*, id est toto intellectu, *toto corde*, id est tota voluntate, *totis viribus*, id est totis corporeis facultatibus rectè conformatis, amaveris : *probatur ex sensu interno, ritè conformato, seu verà fide*. In Deo enim unicè acquiescit facultas ista, maximè denique in nobis ipse est Deus : Ideò quantum amamus Deum, tantum nos amat ille, & uno eodemque affectu sese ad delectationem prodit Deus Opt. Max. summum igitur beatitudinis arcanum, *amor Dei*, qui verus ut sit, id est suis ex conditionibus conformatus, nunquam sine *fide* apprehenditur : cogita interea, illum amoris sensum, non esse neque facultatem, neque objectum, sed ipsum conformationis actum, hujus facultatis demùm copiam eo fine nobis factam fuisse, ne ingrati ipsà ex creatione efficeremur. Hanc igitur egenis, infirmis, indoctis, largitus est, ut haberet, quod rursum acciperet Deus: còmune objectum facultatis istius, est ipse *amor corporeus*; ideò qui in propriam speciem fertur affectus, nullà illicità libidine, sive concupiscentià pollutus, tanquam humanus, à facultate consulente bonum commune, deduci potest; quod quidem de alijs ejusmodi affectionibus corporeis prædicari potest, quorum sensus admodum varios & dissimiles, in seipso, nemo non comperiri potest; Hæc igitur ex notitijs communibus expedienda sunt: sequuntur ex nomenclatura vulgari, facultates quæ *sperant, fidunt, confidunt, gaudent*, quibus demùm, ex *discursu* ritè conformato, in subsidium venit *contemplatio* : ex quibus etiam si quæ *sperant, fidunt,*

dunt, confidunt, non nisi gradu distare videantur, quia tamen spes sine fide, non autem hæc sine illâ deprehendi potest, eo usque differentiam nacta sunt: Conformantur autem rectè, si amor rectè conformatur, quemadmodùm denuò ex istis ritè conformatis, verum illud *gaudium*, ex vero *gaudio* denique, *Beatitudo contemplatione illâ* (de quâ supra) insignita insurgit; harum igitur seriem paucis subtexere placuit, ut in alia fiat transitus: Circa communia objecta facultatum istarum, quæ sunt corporea, non opus est ut prolixior sim; satis est ex ipso moroso, & anxio sensu, modò rectè expendantur, ista indicari posse: Facultates interea nostras, ex attributis Divinis, & vice versâ æstima Lector, nulla enim præterea datur sine errore norma: Quæ interea ad gratiã, sive providentiam particularem spectât, suo loco docebimus: satis modò constat, facultates, quæ ad mentem spectant, cum Deo toto, tanquam objecto, cognato proprio, conformari debere: probatur, quòd solus animus impleat: Quemadmodum igitur symbolum Annulo signatorio insculptum, vacuo aliquo & lacunoso intervallo distingui solet, ut lineæ figuram constituentes, ab invicem disparentur, quod demùm cum fuerit in materiam aptam inductum, peregrinam sine læsione, non suscipit impressionem; Ita quidem ex desiderijs & votis nostris, quæ vacuitates nostræ sunt, Dei Opt. Max. figura Ectypa (quæ in nobis) non solùm egregiè discernitur, sed per illa ritè conformata, *ἀμοσέδυσμα* totum ita determinatur, & constat, ut qui diversum superinducere Characterismum attentarit, Imaginem & signaturam illam Divinam, (quam solus implet, complet Deus Opt. Max.) adeò deformare, & pro viribus suis destituere aggrediretur, ut Majestatis Divinæ læsæ, meritò damnaretur.

Ad corporeas facultates, illas nempè quas cum Brutis communes obtinemus, & quæ mundo respondent, accedimus; quas ex turbido sensu, & crasso, quemadmodum:

modum priores illas ex *ferena*, & *Bona* innotescere, docuimus; in quibus observandum est, superiores & noëticas illas facultates ad inferiora delabi, inferiores & corporeas non ita ad superiora adfurgere, proinde odisse Bonum ritè intellectum non facile est, amare malum, ut in promptu sit; errores interea ut in utrisque dentur, non tam in odium Boni, quàm amorem mali proclives sumus; Ceterùm si debitæ conditiones adsint, Bonum *odisse* impossibile, quod in malo ex eadem normâ dedolato, non contingit: Nemo enim in æternum non *amare* voluit, cum vel hoc ipsum, quod in odio sibi perperam complaceat quispiam, ex amore involuto aliquo & infœlici habeat: Nulla igitur objecta communia obtinent facultates, sive principia corporea, sed vel singula, vel saltem complicata suis objectis Analogis respondeant; te in Analogiâ internâ occupatum, & facultates corporeas succerni cogita: Primò occurrit *odium*, quod in *aversationem*, & *malitiam* (quæ *dilectioni* & *complacentiæ* opponuntur) distinximus. Proprium objectum facultatis quæ *odit*, est *malum*: Mala autem ex sua optima definitione, judicantur ea, quæ ijs quæ bona sunt in primis impedimento esse possunt; universas mali definitiones, huic nostræ postponimus. Plurima in se habet definitio ista, sed quæ mittenda in præsens duximus; ad munus facultatum corporearum accedimus, cujus proprium facimus, ut ista moveant. Quemadmodum igitur facultates noëticæ Divinæ circa finem, ita corporeæ circa media versantur: Hoc interea cape, quod *aversari* possit, *odisse*, *irasci*, *timere*, &c. non possit mens nostra, cum igitur sensus istos turbidos in te excitari advertis, cogita, mentem notitijs communibus, tanquam ipsâ naturæ sapientiâ instructam, ista ut è longinquo spectet, illis tamen consulere, & remedia porrigere posse; ad conditiones ex quibus facultas ista, (quæ multiplex juxta Antipathiarum numerum esse solet) eum objecto suo cognato

gnato

gnato, legitimè conformatur, accedimus nempè : Si *malum*, non auctorem mali odio habeas, si nullum indè percipiatur *damnum*, si *nimum non sit*, & similia, quæ omnia sunt notitiæ communes : probatur ex *sensu interno* : eædem, paucis mutatis, sunt leges, *ira*, &c. affectuum reliquarum hujus clâssis, quos suprâ enumeravimus : sequuntur facultates, quæ *dolent*, cujus egregius datur numerus; ideò nos pluribus simul frangi posse doloribus experientia docet : ut exteriores & crassi intereà ad Medicorum proceres relegentur, ad internum illum affectum accedemus, qui à mente oritur, quo pacto fit, ut quod in nobis prævaricatum est, sentiat : neque igitur in mente datur iste sensus, cùm sola sit *fides, spes, amor* : sed in corpore, ex impulsu mentis, quatenus partem aliquam Iustitiæ Divinæ supplet. Proprium autem objectum facultatis istius est *peccatum*, probatur ex *sensu interno*, & quod frustra alibi impendatur : proindè neque amissos, parentes, liberos, divitias revocat. Cùm tamen pius ut fuerit, id est rectè conformatus, exindè Deum placari, ipsa conscientia dicitet : Ista igitur à concionatoribus magno Bono nostro excutiuntur, rectè conformatur, si *emendationem vitæ propositam habeas*, si *spem non excludat*, &c. quæ sunt notitiæ communes : probatur ex *sensu interno*. Sequitur facultas quæ *timet*, quemadmodum autem *odium* circa malum jam factum, *ira* circa præsens, ita *timor* circa futurum aliquod malum versatur : difficile autem est in affectu isto, vel terminum ponere, vel modum : Quàm importunus sit, interea ex eo conjici potest, quod sæpenumero potiùs accersat mala, quàm præcaveat ; est igitur, (neque absque causa) in assiduis hujus vitæ periculis, irregulare quiddam, & anomalum affectus iste, ubique se immiscens ; vix enim datur absque timore quies ; nisi igitur in providentiâ Divinâ toti acquiescamus (quam ideò tanquam optimam conformationis legem proponimus) mirè torquet sensus iste : probatur ex *sensu interno*;

Q

hisce

hisce plurima addi possunt, quæ ex suggestis potenda suade-
 mus; *capere* interea potest, *timere* non potest: mea s. nostra:
 timores igitur illi indebiti & prophani, sunt odia quædam,
 & ignorantia; nunquam enim satis ut timeatur, Iustitia Di-
 vina, Numen ipsum, qui tremendum perhibet, blasphemar.
 Proinde ex reatu tuò non ex consilijs Dei æternis, mala tua
 deduci cogita; qua rationis timor Divinus, nunquam satis
 incutitur: ut enim reliquos superare possis; sub timore il-
 ló, quo, à Deo Opt. Max. sive quidem à mente tuâ percel-
 leris, etiam invitus succumbas, oportet. Sequuntur sensus
 quidam complicati, quorum facultates conformantes, pro-
 miscuè quodammodò circa Bonum & malum versantur:
 de celebrioribus quibusdam erit sermo; istiusmodi enume-
 rantur *verecundia, miseria, amulatio*; quæ rectè conforman-
 tur, si exinde ad virtutem stimuli addantur: probatur ex
sensu interno: Hæc autem breviter de conformatione facul-
 tatum, quæ ad corpoream naturam spectant, juxta no-
 menclaturam vulgarem, dicta sunt: in quibus satis fuerit
 methodum proposuisse, istorum perfectio scholarum sit ne-
 gotium: modò juxta divisiones nostras. nomina adaptent:
 neque enim vulgata loquendi formulæ, in doctrinâ arduâ
 stari volumus: proinde opus integrum de affectibus edi-
 disse non profitemur. Quorsum enim in ijs de quibus sum-
 mus datur consensus, prolixiores fuerimus? Nulla unquam
 tam Barbara extitit Natio, quæ virtutem, illâ ut exciderit,
 non amplecti voluit: est igitur notitia communis, & sum-
 mum instinctus naturalis opus, tota moralis Philosophia,
 & à natura potius, quàm teterissima vitia à nullis non habita
 odio, profecta: desinant igitur naturam, sive providentiam
 illam communem improbare, à qua nisi habeant omnes ho-
 mines, ut credant, cum vera prædicantur, neque erit undè
 ulla afferatur fides: impiè igitur dicitur, naturam, sive pro-
 videntiam rerum communem, & gratiam, sive providen-
 tiam

tiam rerum particularem in Antithesi positas esse, vel inter se pugnare, cum utraq; à Deo Opt. Max. proficiantur: tota interea attributa Divina simul operari, & uti in iustitia, misericordiam, ita in naturâ, gratiam, & vice versâ elucescere, cogita Lector: ista igitur, ut occulta Dei iudicia temperent, non aliter tamen de actionibus Divinis existimandum est. Hec igitur ex parte Dei Opt. Max. considerandum venit, cur vires, sive potentia, ad *occidendum, fallendum, convitiandum, maledicendum, &c.* indita fuerint: In hijs igitur, & similibus verbis, ante omnia videndum est, an non simul cum istis, objecta ponantur: Blasphemia enim, & facultatem, & objectum denotat: ista igitur imprimis discutienda sunt, & convitium à Deo separandum est, & videndum an convitari liceat; cunctas enim facultates indebitè applicari, detorqueri, & loco moveri, ex *arbitrij libertate*, (ut taceam externas causas) non semel monuimus: certissimum interea est, nullam facultatem (ubi conditiones adsunt) in objecto cognato proprio, pravam esse vel ineptam, modo hoc semper in animo habeas, naturam sive providentiam communem, ultra media non ferri: neque enim cibus in os, vel stomachum ingessisse, vel absque istis satietatem, sæpè adnotavimus: quod cum ignorent naturæ suggillatores, illam tanquam penitus depravatam contumelijs afficiunt. Hoc igitur resumimus, in objecto cognato proprio, nos posse *convitari, occidere, fallere, &c.* ex parte enim Dei Opt. Max. licet *convitari* peccatores, blasphemos: licet *occidere* quæ nobis alimento esse possunt; ipsum etiam sicarium qui nos adoritur, in propria defensione *occidere* licet, alia si non detur commoda évadendi ratio: *fallere* tamen nunquam daretur, nisi nobis cum animalibus vastis res foret; ideo aves, feras, pisces, aliquando etiam fortasse ægros, & insanos *fallere*, vel etiam ex parabolâ docere, licet, nulla si commodior ad eorum curationem super sit via: *safritem* nostram

interea, cuidam sagacitati, ad naturam corpoream sive belluinam in nobis spectanti supra adscriptimus, & quia turbat, & quia corporeis objectis solummodo gaudet, nihil enim in æternis proficere, ipsa conscientia satis docet: Cui enim mortalium, ex versutiâ suâ, vel Deum fallere, vel iter ad Superos parare licuit unquam? Immane igitur, quantum subdola omnis calliditas à verâ & consummatâ illâ sapientiâ hominis custode, & procuratrici distat: At dices fortasse nullo pacto *ingratitudinem* propugnari posse; verum enim verò si beneficium malo animo & insidioso conferatur, quidni ingratus fueris? non rependenda, sed condonanda sunt hujusmodi Beneficia: Objecta igitur cognata, facultatum simplicium, sive complicatarum (quorum egregius datur numerus) disquirite blasphemi, impij; nulla enim in objecto cognato, vel prava, vel inutilis datur facultas; neque ulterius Deum Optimum Maximum diabolicis vestris calumnijs impetite: si interea luxatis facultatibus, quod malum est consecramini, quod bonum est abdicatis; si vice Dei Optimi Maximi idola colitis; si facultates noëticas Divinas, tanquam corporeas turpissimè prostituitis; si homines, immò Deum, tanquam feras vos fallere posse existimatis; si fidem denique rationi præponitis, nonne totam excutitis structuræ Divinæ fabricam, donorum quæ largitus est Deus Opt. Max. contemptores miserrimi, liberi denique illius arbitrij, sine quo illiberalia & necessaria essetis mancipia, jumenta, perditissimi violatores? Hæc igitur evolvite, & nihil in foro interno malum, nisi libertatem illam, sine qua neque boni esse potestis, existimate: gaudete igitur vos liberos esse, cum hoc ipso ad imaginem Dei conditi sitis; quod liberum est, Divinum est, infinitum est, proinde neque senescere, vel terminis rerum claudi potest; gaudete vos liberos esse, invita enim & coacta, si esset in vobis ista bonitas, aliquid Deo, nihil vobis ipsis tributum foret; sed quia
nostram

nostram fecit Bonitatem illam immensa illa Bonitas, impertivit (pro gratiâ suâ infinitâ) undè etiam præmium speret miser homo. Proindè gaudete vos liberos esse, id est malos esse posse, ut hoc ipso, in bono complacatis; nihilo segnius, totum illud quodcunque benè gestum; Deo Opt. Max. acceptum referetis, ut qui Bonitatis istius auctor, & prima causa, utcunque agnoscendus sit; novimus plures superesse facultates, quarum nomina, neque adduximus, neque quidem adducere possumus: quod & olim Stagyrita questus est; cum tamen ex actionum & sensuum differentijs ista investigari possint, methodus nostra consulenda est; manca enim omninò est nomenclatura vulgaris: quàm optarem igitur verba confingi: dedecorum enim, in nobis anonymos existere sensus. Cæterùm hoc aliorum sit opus, ut tandem integra prodeat ars nostra, & in omni dubio, ad facultatem, ex quâ probant, recurrendum sit; unicum enim postulatum volumus, ex quâ facultate probas: si qui intereà, ultra facultates se sapere posse existimant, vel facultates ex indebitâ objectorum applicatione deformant, videant annon hõc ipsò insaniant; sed de istis vos satis monitos habet iste liber; Ad *conscientiam*, quæ nisi in totis facultatibus rectè conformatis acquiescit, accedimus; sub facultate autem consciente, quæ aciem instruit affectuum totam & componit, sensus interni militant; est igitur sensuum internorum sensus communis. Habet autem objectum, reliquarum facultatum conformationem; proindè rectè conformatur, si facultates reliquæ rectè conformantur: probatur ex *sensu interno*: sive igitur de Analogiâ rerum ad Deum, sive de mutuâ illâ Analogiâ inter hominem & res, sive denique de Analogiâ rerum inter se agatur, debita facultatum dispensatio à *conscientiâ* pendet; in cuius forum idcirco, notitias communes demandari, non semel observavimus; disquisitione sua particulari intereà ut gaudeat facultas

ista, videlicet, *an in esse debent*, in ijs tamen quæ sunt supra nos, adeò non proficit, ut Divinas actiones minime pertingat ista quæstio: quas impie exagitari ideo, non semel docuimus: à foro interno igitur incipiens, ad intrinsecam illam Analogiam inter hominem, & res, terminatur scrutinium istud: Hinc fit ut in Analogiâ, quam erga Deum obtines, nihil foelicius occurrat, quam *justè & sapienter administrari omnia, etiamsi eorum causa nos lateant*: Ideo omnia in Bonum cooperari, statuendum est, utcumque tandem ab occultis Dei judicijs, temperentur: Quando verò ad Analogiam secundam, imò & tertiam ventum est, locum habet ista quæstio, & nihil non sapienter sciscitari potest. Hòc igitur in foro, omnis causa nostra dicitur, ut quæ unicum supra seipsum, agnoscat Dei tribunal: quâ ratione, quæ in corporeo systemate peccant, castigari solent, facultates, spiritus, sive principia, dum facit facultas ista, (modò ritè conformetur) ut in illud quod prævaricatum est, animadversum sit: quâ ratione, Iustitiæ Divinæ partes subire supra docuimus. Magnis interea intervallis in teipso distare cogita, facultates Divinas noëticas quæ sententiam ferunt, ab ijs quæ patiuntur; quod nisi apud te statuas, neque animam à corpore, unquam distingues; huc usque igitur, primo motori, qui non movens, cætera movet, finitimam & conterminam esse mentem nostram supra monuimus: ne interea ex istis, quæ passionem menti adimunt, te nimis exolvi credas: cogita quod in te patitur, ejusque unitatem (modò velit Deus) in æternum pati posse, imò quod durius est, facultatibus Divinis sublatis, & in Deum resumptis, nihil manere quod solatio esse possit, sed teipsum odio, desperatione, horrore & cruciatu, denique perpetuò torqueri posse. Tuâ interea interest, ut ex facultatibus Divinis, quæ in te existunt, corporea, dum tempus suppetit, colas, tuo ut potiaris mundo, quo ma-

jus

ius nihil, vel bonitati Divinæ convenientiùs excogitari potest : Reliqua ex notitijs communibus petenda sunt ; ubi enim luculentiora, quàm in notitijs communibus deprehendi possunt, providentiæ illius universalis testimonia : quas igitur tanquam naturæ sapientiam, doctrinam instinctus naturalis, & fidissimam veritatis Catholicæ normam habemus ; quas etiam non solum tanquam humani, sed ipsius etiam Divini consilij æterni universalis rationem suspicimus, quas denique ad Imaginis Divinæ complementum in nobis, ex sententia communi, unice desiderari, sine blasphemia, neque cogitari potest : Cum interea ex harmonico mundi systemate, is detur rerum ordo, ut objecta facultatibus, & vice versâ respondeant, notitias communes omni ex objecto, libro, sermone, elice, sepone, digere Lector : & huc usque te ultra veritatem, potiùs quàm citra illam stecisse, cogita ; de hijs igitur, uti etiam de conscientia, alibi instituetur sermo ; Ad sensus externos in præsentis accedimus.

SENSUS

SENSUS EXTERNI, ita denominati non solum, quia eorum organa situm externum possunt, sed quia ex conformatione, extima rerum Analogia oriuntur; sunt actus conformatum objectorum, cum facultatibus illis in omni homine sano & integro existentibus, quæ à sensu aliquo interno immutato, ad particulares notitias Analogia rerum externæ ediscendas, exposita, tertio loco, conditionaliter, & ratione sensus alicujus interni, tanquam causa proxima, & instinctus naturalis, tanquam causa, ita remota, ut sit nihilominus magis principalis, versantur.

VNO quasi eodemque temporis momento operari videntur, in objecti cujuscunque perceptione, facultates, præter *discursum* cunctæ: diversè tamen cum operentur, satis inter se distinguuntur: Haud facile est interea advertere, inter illas, quæ primò (ut aiunt) immutentur, nisi ordinem naturæ secutus, quis primò in omni sensatione inducatur affectus, sensu subtili expendas; quo modo aliquid in objecti cujuscunque insultu, sive conformatione primâ, incuti senties, quod neque *color*, neque *sapor*, neque *numerus*, neque *distantia*, neque *motus*, neque *quies*, &c. existat. Hanc ipsam igitur immutationem primam facultatis alicujus internæ conformationi vindicamus, quæ ita ab instinctu naturali, sive aliquâ notitiâ communi, pro ut ab illâ denuò sensus externus pendet: Est igitur ante sensum ipsum, obscura quædam præsensio ex mirâ rerum inter se cognatione oriunda, quod quidem Harmonico rerum systemati tribuimus; tertium igitur locum *sensui externo* vindicamus, cui cum id munus obtigerit, ut externam Analogiam dimetiatur, & signet, universa terminorum extrinsecorum

trinfecorum notitia debetur: Neque igitur, ut prodromæ
 dentur facultates aliquæ internæ, sine externis proficiant,
 vel hæ sine illis, sed reditur ad notitias communes, sensus
 internos, & discursum; factò, rei notitiam integram absol-
 vunt: nunquam satis interea mirari subit Scholas, plures
 quinque sensibus non statuisse; ridiculum diximus non da-
 ri nisi quinque sensus; tot sunt sensuum, quot sunt obje-
 ctorum differentiarum, probatur ex ipso sensu, quem quia
 negligunt suis in demonstrationibus auctores, passim
 ineptiunt: sed dicent, non dari plura sensoria, ergo neque
 plures sensus; negamus argumentum; plurima enim per
 eundem tractum, intrare, & quidem confertim, omni
 in sensorio, ipsa experientia docet: sed resumimus propo-
 sitionem, ergo, quia omnes externi sensus ad tactum reduci
 possunt, non erit nisi unus sensus: sed foramina indigita-
 bunt septem conjugationibus nervorum, per sensoria disse-
 minatis, osse denique spongioso, sive processibus mammil-
 laribus honestata; esto, insigniores quosdam (si poros ad-
 iicias) in forum interius dari aditus; concedimus: Tunc i-
 gitur in limine hærens, totam ex portâ vel fenestris descri-
 bes domum, de interna fabrica parùm sollicitus? non ne-
 gamus quidem, nihil esse in intellectu, quod non prius
 fuerit in sensu, sed eâ lege ut universam differentiarum ex-
 ternarum, universam differentiarum internarum Analogiam huc compelles: Vide quæso in quas angustias nos co-
 gant Scholæ, dum nihil per sensoria immitti, nihil denique
 in intellectu existere, nisi *colorem, sonum, odorem, sapor-
 rem, tangibile, magnitudinem, figuram, numerum, distan-
 tiam, motum, & quietem* (ut taceam denique ista è quatuor
 qualitatibus eduxisse) contendunt; itane quæso? quâ igitur
 in classe universam Analogiam internam, universa
 notitiarum communium dogmata, & ut paucis dicam, uni-
 versam rerum nomenclaturam, (etiam in vocabularijs

traditam) reponitis? sed pergunt, & colorem per se, sub-
 stantiam sive essentiam rei per accidens percipi volunt, quasi
 eorum perceptioni quæ ex consensu universali agnoscan-
 tur, desisset facultas conformans; sed nos dicimus sub-
 stantiam per se, colorem per accidens deprehendi; substan-
 tia enim, sive subjectum inhaerentiae eorum quæ abesse
 possunt, in rebus dari communis est notitia, quam turpius
 negabunt, quam ocludent oculos, libertas ut ad utrum-
 que detur. Quid opus est pluribus, tot dari sensus, quos
 sunt objectorum differentiae, ipse sensus testis in objectis
 suis supremus docet? neque igitur hoc in argumento om-
 nes moramur auctores, qui neque objecta propria faculta-
 tum, neque leges undè conformantur, neque denique ul-
 lam veritatis definitionem, in doctrinis suis pramisere,
 tanquam erroneas igitur, non solum intra seiplos, sed qui-
 dem extra ferè ubique vagati sunt: Ut interea sensus externos
 ab internis distinguamus; *Primo* occurrit, hos circa Ana-
 logiam externam, illos circa internam versari: *Secundo*
 horum species cum intus suscipiuntur, feritatem suam de-
 ponere, idè non urit ignis; idè lupi & agni species, sum-
 ma concordia in memoria degunt; non ita species internas;
 pulchrum enim & turpe, gratum, & ingratum, naturam
 eorum à quibus deciduntur ita retinent, ut nos eodem mo-
 do afficiant. *Tertio* ex ordine, quia externas species gratia
 internarum datas fuisse, satis constat. Quæ autem ad ex-
 ternos sensus spectant, ex definitione supra allatâ petenda
 sunt: Ne interea à communi loquendi consuetudine nimis
 abhorreere videamur, universam illam à Scholis receptam
 nomenclaturam, circa rerum divisionem, puta colorem,
 sonum, odorem, saporem, tangibile, figuram, numerum,
 &c. inter externa recensebimus. Quædam interea propria
 quædam communia vocamus objecta, ex quibus quæ com-
 munita à recentioribus vocantur, puta quantitas, figura, lo-

cus, *spes*, *distinctio*, *numerus*, *ordo*, *continuitas*, & *discretio*, *motus*, & *quies* non ideo communia haberi debent, qui eorum plurima ab una facultate percipiuntur, (cum unicuique differentiz sua respondeat facultas) sed et de causa, communia vocari possunt, quia per plura foramina ingeruntur: quæcumque igitur, alia ratione quam *gradu* distat, suis facultatibus proprijs Analogis gaudent, quod *suprà* adnotavimus: Ideo *quantitas*, omnia sensoria, *figura*, solummodò *visum* & *tactum*, reliqua plura vel pauciora sensoria juxta Analogiæ necessitatem trajciunt. Quædam denique ad *figuræ* conformationem, quibus *numerus* opus non habet, quædam ad *distantiã* quibus *motus* non indiget, &c. postulatur, ex quibus satis patet ista inter se distingui, cum non solum diversum sensum inducant, sed aliquid diversum ad suam veram conformationem desiderent: Hæc igitur ex rebus ipsis potius quam auctorũ ineptijs excutite tenebriones miseri, neque à ratione alieni, ad auctoritatem, turpius quam claudi ad grallas confugite: Quemadmodum igitur quædam facultates circa *subitum*, quædam circa *colorem*, quædam circa *odorem*, &c. tanquam objecta facultatum suarum propria, ex communi sententia versantur: ita quædam facultas, circa *quantitatem*, sive *magnam*, sive *parvam*, sive *crassam*, sive *tenuem*, sive *longam*, sive *latam*, sive *aquam*, sive *inaquam*, &c. Quædam circa *figuram*, sive *rectam*, sive *curvam*, sive *asperam*, sive *levem*, sive *obtusam*, sive *acutam*, sive *concaavam*, sive *convexam*, &c. quædam circa *locum*, sive *superiorem*, sive *inferiorem*, sive *dextrum*, sive *sinistrum*, sive *anteriorem*, sive *posteriorem*, &c. & ut paucis dicam circa reliquas differentias solennes, earumque cognatas qualitates versatur; ex quibus aliqua, in quaestione *quid*, aliqua, in quaestione *quantum* & *quale* respondent; quædam denique facultas, eorum *gradus*, quædam, *ordinem* instituit; plurima enim non aliter, quam

gradu, vel ordine distingui, quæ tamen diversam nomenclaturam fortiuntur, non semel monuimus. Hæc igitur expendenda sunt, neque enim ut per idem transmittatur sensorium, eadem facultas, circa *colorem*, *figuram*, *pulchrum*, *appetibile* versatur; sed unicuique differentiæ suæ respondet facultas: una igitur facultas *colorem*, alia *figuram*, alia denique *pulchrum*, sive *proportionatum* expendit, hæc *laudat*, illa denique *expetit*: quod ut cætera taceam argumenta, ipsæ conformationum leges, quas diversas in horum unoquoque comperies, probant. Velocitatem interea actionum in seipso, qui demiratur, magnæ illius machinæ gyros, unde origo sua suspiciat, & internam, quam in se sentit, veritatem agnoscat: Hoc interea observatu dignum est, objecta, quæ plura pertranseunt foramina, propius ad facultates Divinas noëticas accedere; magis denique in seipsis esse necessaria, quæ enim ad corpus resilire videntur, uti minus necessaria, ita magis obtusa in seipsis existunt; sed in argumento de sensibus externis, satis ab auctoribus sudatum est: licet, in nullo, præter visum, sensu subriles esse videantur; quasi vel inepti, vel sordidi, vel nullis conditionibus proprijs, in conformatione suâ essent obnoxij; quod adeo verum esse constat, ut ad odorum differentias, nondum excogitentur verba, sed ad sapes seipsum subducatur, oportet, cui sagacitas in odoribus proponitur, & diductis malis inhiant, & naribus, & palato simul sapiendum est; sed quidam *cerebro*, quidam *stomacho* gratus datur odor, de cuius natura diversâ statim; pauca, interea de *visu*, (quia hoc etiam in argumento, auctores consuli possunt) more nostro subjungemus; neque enim in ijs quibus abundè scaturiunt Scholæ, fontes turbare volumus; satis fuerit hoc in opere, veritatis definitionem, & methodum, artem denique demonstrationis proposuisse, in qua, nisi omnis facultas (cùm objectum proprium, & vera conformationis media adsint)

eandem

eandem certitudinem ac ipsa visiva facultas ritè conformata, obrineat, frustra veritate exantlandâ, impendetur tempus: Hæc igitur est sententia nostra.

Ad *facultatem visivam* accedemus, cujus organum, pluribus encomijs celebratum, solis porta, Divinum membrum, animi speculum; &c. à Scholis vocatur, non solum enim internorum motuum indicia, ex oculis desumuntur, dum in audacia profiliunt, in reverentia subsidunt, in amore blandiuntur, in odio efferantur, in gaudio hilares subrident, in mœrore depressi languescunt, sed tota etiam corporis sanitas, vel morbosus apparatus, ex illis æstimatur: Ideò ut valent oculi totum valere corpus existimandum est, soli insuper oculi, cœlestia contemplantur, plurimas demùm differentias ostendunt, optimè denique memoriæ & reminiscentiæ famulantur, ut qui non solum altiùs insigant simulachra rerum, sed etiam penè deperdita foeliciùs per circumstantias cognatas, revocent; est maximè tamen conditionibus exposita facultas ista, ut quæ ultra conditiones in principio libri allatas, objectum (non dico medium) illuminatum ad visionem desideret; quibus legibus nunquam errare datur, aliter licet & fallere posse, & falli in objectis sibi creditis contingat. Istæ autem sunt rationes, quod omnem veritatem conditionibus suis obnoxiam, adnotaverimus; cui enim bono *facultas visiva* interserviret, si *lumen, medium debitum, distantia, &c.* deessent? Sunt igitur conditiones, veritatum nostrarum nexus & copulæ, quarum disquisitionem, veritatum nostrarum candidatis commendatam volumus: leges enim sive conditiones conformitatum intermediarum qui habent, & ipsam objecti cujuscunque conformitatem, sive *caduca*, sive quidem *eterna* spectes, habituri sunt; neque deërit, modò ista dentur, *fides*. ad differentias insigniores, oculi humani, regredimur, inter quas, hominibus solis oculos variegatos datos fuisse,

cum in cæteris animantibus, vel similes vel parum certe dissimiles, (equos si fortè excipias) conspiciantur, observant historiarum naturalis scriptores; denique Anatomici quos peritissimos tulit sæculum istud posterius, bellis masculum, qui oculos in terram figit, obcigisse; quo liberatur homo, contendunt: & proinde ad celestem contemplationem natum esse, rectè affirmant: an verò aqueæ an igneæ sint naturæ, scholis discopandum mitimus. Hoc interea certum est, lumen in oculo non esse illud quod videtur, sicut etiam neque calorem in digito esse illum, qui tangitur; nihil nisi extra seipsum sentit homo; etiam peregrinus est omnis qui irritat dolor, quem supinate ex potentis internis, vel saltem cum corpore exuere potes; magnam est interim ista ubique cogitare: neque enim tu, sed ipse tandem frangetur dolor: opportunè denique heic exagitari potest Quæstio nobilis, an apparentiæ, sive species rerum (per quodvis sensorium delatæ) ab objectis realiter decedant, an verò sint defluvia continua, an verò eliciantur, & imprægnentur spiritus, an verò per habitudinem percipiuntur, an verò pluribus horum modorum, an verò nullis: Certè à nomine factum satis hæc in re arbitramur; eum interea, (ut cunctos simul in examen ducamus sensus) mediocrum quædam sunt extra nos, quædam sunt partes nostri, ratio omninò erit diversa; ignis igitur erit calidus, te absente & frigido, durus lapis, etiam te invito, & nisi figuræ rerum ubique serventur, larvata erit conversatio; quo pacto nimis subtiles existimari possunt recentiores quidam, qui energias rerum universas, ad habitudines referunt: etiamsi enim objecta non sine habitudine percipiuntur, qui tamen sensum in rebus tollunt, hoc ipsum tollunt, undè sibi credi postulant; si quid tamen ab istiusmodi sciolis prolatum est, quod veritatem sapit, non ad ipsum sensum, sed ad rerum Analogiam, sive dispositionem idoneam referri debet,

quam, habitudinem, five, quodcunque vis, planè supra-
 captum humanum, vocare licet; cujus rationem adeò mi-
 rari agnoscimus, ut neque montis magnitudo in pupillam
 inducta, vel demùm in occipite servata, repagula frangat.
 Quæstio igitur, quomodo res percipiantur, in naturalibus
 est difficillima: quod ex vi plasticâ, diversas alimentorum
 naturas, in unum compingente satis constat; neque enim
 quomodo vel unum alimentum, in diversas partes, vel di-
 versa alimenta in unam abire possint, capies unquam: Heic
 igitur intra defectum conditionum ad veritates hujus classis
 requisitarum sese recipiat Lector, quod, novum non esse in
 Zeticis nostris fusiùs docebitur; ad debitum visionis me-
 dium accedimus, hujusmodi autem est aer, aqua, & dia-
 phanum quodcunque, in quibus quo simplicius, & purius,
 eò aptius omne medium existimandum est; quod cum adeò
 diversum existat, ut ad veritatum differentias, diversum ali-
 quid, in medio, ubique postuletur, simul doceri non po-
 tuisse in principio libri adnotavimus, ubi etiam conditio-
 nes reliquæ, quæ ad visionem desiderantur, cernere licet:
 Nos interea illam cognationem, quæ inter corporeas facul-
 tates & singularia, inter intellectum, & universalia statui-
 mus; neque enim hæc absque illis, vel vice versâ perci-
 piuntur: De erroribus visus, ubi de errorum causis agetur,
 quem maximè hallucinari eâ de causâ observamus, quod
 pluribus, quàm reliqui sensus, conditionibus fit obnoxius,
 quas (facillimas licet) cum non advertat Schola, ignorat, il-
 lis deficientibus, & ipsam deficere veritatem; omnem ve-
 ritatem igitur conditionibus suis expositam cogita Lector;
 quæ si dentur, neque facultates, neque objecta nova defutu-
 ra esse, etiam in infinitum, cogita: sine conditionibus de-
 nique, neque illas, quibus potiris, juvare posse, sed te obscuro,
 absurdum, insipientem fore. Hæc autem breviter de
 facultate visivâ dicta sunt; cum, hoc etiam in argumento,
 uti

uti etiam circa colorum differentias, auctores utilissimè consuli possint.

Sequitur *facultas audiens*. Objectum facultatis audientis est sonus, sonorum autem differentiarum recensentur, *acutus, gravis, asper, obtusus, &c.* debitum transitionis medium, est, *aër, &* (ut quibusdam placet) *aqua*, quod ex ranarum coaxatione probare conantur; rectè conformatur, si conditiones adsint, quas in principio libri attulimus: Per foramen autem organi auditus, plurima ingeruntur, quæ idcirco, suas proprias conformationum leges postulant, puta, *numerus, proportio, harmonia, objecta intellectus, fidei, &c.* rectè interea dicitur cæcos habentes auditum, esse sapientiores, quàm surdos habentes visum: est enim auditus sensus disciplinæ, modò fidem intelligas, non illam, quæ ex narrantis auctoritate pendet, sed illam, quæ ex debita facultatum conformatione oritur, hæc quia in nobis, illa extra nos, fundamentum relationis obtinet; qua ratione veritatem rei, à veritate intellectus imprimis distinguimus; cum igitur ex doctrinis, fidem, sive ad sensum internum excitari advertis, vide an objectum de quo agitur, sub ratione *verisimilis, possibilis*, vel quidem ipsius *veri æterni* conformaverit; eveniet enim, ut *discursus* præceptus, ista minùs expendens, ex toto temeraverit; adeò ut *verisimile*, vel *possibile*, pro vero, vel vicibus versis, accipiat. Hæc igitur imprimis æstimanda sunt, nisi credulitatem, loco veræ fidei adhibere volupe sit, suam interea fidem præteritis, uti etiam futuris non solùm concedimus, sed tanquam necessariam flagitamus certè, eâ lege ut à notitijs communibus, sive veritatibus æternis universalibus distinguantur, & ab illis ubique suam aucupentur fidem: præterita enim tanquam verisimilia, quoad nos, futura denique tanquam possibilia haberi, docebunt notitiæ communes: quas ita veneramur ubique & suspicimus, ut exindè Deus Opt. Max. Pater communis,

munis, maximè agnoscatur; verus igitur ut sit veritate rei, liber quicumque, tua è teipso veritas desumenda est; propositiones interea singulæ, per *Zetetica* nostra, expendendæ sunt, ut non solum in quâ quæstione prædicatur, sed ex quâ facultate illius veritas probari possit, exploratum habeas; alia ad veritatem cum non supersit via: notitias interea communes potiùs, quàm turpissima scelera à Natura (scilicet rationali) ortum ducere cogita: mali enim, imò pessimi, ut dentur quàm plurimi, illos ita debere esse, nulla communis notitia docebit unquam: neque igitur Naturam, sive providentiam rerum communem, blasphemias suis impetant hominum ingratisimi, ut Gratiam sive providentiam particularem commendatam habeant, quasi simul stare loco non potuissent, attributa Divina, & in Deo darentur contradictoria. Hanc igitur ut superet Gratia, sive providentia particularis (neque enim in operibus suis, imò nec in seipso terminum invenit Deus) malum esse non potest, quod Dei Opt. Max. opus quotidianum (undè enim præterea rerum natura?) visitur: Hæc igitur animo ut infigas tuo, passim & quidem sub titulo auditionis inculcanda duximus, Lector: Ad organum auditus, sive officinam auris accedimus, in quibus *labyrinthum, incudem, malleum, &c.* inspicienda consulimus, de quibus Anatomes periti, plurima observatione dignissima proferunt; summum interea consensum, inter aures, Laryngem & Palatum comperies, propter disseminationem conjugationis nervorum, quæ in istas partes diffunditur: *vox* deindè animatis, *sonus* inanimatis tribuitur; quædam denique cum imaginatione, quædam sine eâ in homine deprehenditur: qua ratione *verba, à tussi, screatu, &c.* distinguimus; videtur autem *sonus* quicumque, esse *materiale* quiddam, neque enim vento adverso, tam facile, quàm illò secundò percipitur: pulchrè deindè perhibetur, esse ex conatu aëris involuti, & condensati, in obstaculo

solido: ipsum enim esse conatum, absurdè dicitur: de erroribus auditus, qui plurimi esse solent, & altos incutere terrores, ubi de errorum causis tractabitur: Nunquam interea satis mirari subit, *Laryngem* illam, in summitate arteriæ tracheiæ positam, è cujus cavitate aëre repletâ, vocis prima quædam materia desumitur; quæ cum subindè à linguâ, modò ad fauces allidente, modò flectente, modò premente, modò se dilatante, &c. articulata fuerit, totum vocis mysterium absolvit: cujus summam refractionem observamus; si enim rectè percurreret semper, nemo se ipsum audiret loquentem, quod plurimis molestum fore, qui sibi in suo dicendi genere complacent, arbitramur.

Sequitur *facultas odorans*, quæ medio inter sensus externos reponitur loco; *odorum* autem differentiarum enumerantur, *crudus, suavis, fetens, putredinosus, marcidus, virosus, teter, dilutus, &c.* quibus saporum differentiarum, puta *acer, acidus, &c.* ipsorum denique florum, herbarum, radicum odores varij, puta *Rosa, Hyssopi, Angelica, &c.* adijci possunt; de quibus hanc accipe veritatem, *quæ uno eodemque modo afficiunt facultates nostras, eadem erga nos esse, nova nisi eaque valentior detur signatura*: sed hac de re, statim, ubi sagacioris Philosophiæ Methodus proponitur; Medium conformationis debitum *aëra volunt & aquam*, (quod exemplo piscium probare aggrediuntur) Auctores; respectu nostri tamen, unus *aër* aptum erit odorum vehiculum; si igitur conditiones adsunt, quas in principio libri attulimus, & debitum istud medium, *facultas odorans* rectè conformatur cum objecto suo: de *organo* facultatis istius disceptatur adhuc; certum est, principium habere in naribus; hujce enim obstructis, planè nihil odoramur; cum verò de instrumento proximo agitur, non immeritò dubitari potest: quia tamen septem illæ nervorum conjugationes (quæ à cerebro propagatæ, sensoria nostra pertranseunt)

transeunt) reliquorum sensuum *organa* immediata rectè perhibentur, verisimile omninò est ad ossis illius, quod cribri instar perforatum est, inferiorem partem, ob molli-
 tiem suam, os spongiosum nuncupati, odorum acrimoniam, retundi, præparari, & transmitti ad processus mammilla-
 res, qui nervi sunt mollissimi, & facultatis odorantis instru-
 menta proxima: est autem crassæ voluptatis & molestiæ sensus iste, & proindè corporeus sensus: ideò nihil ferè com-
 mune cum *visu* vel *auditu* obtinet: quâ ratione ineptè, vel non omninò de *numero, figura, motu, quiete, &c.* judicat, *tactu* licet, qui reliquorum sensuum basis, etiam & ista per-
 cipiantur; cur verò acutior fuerit brutorum sensus, ratio reddi potest, quod cùm in illis sensus sit disciplinæ, neces-
 sarium fuit sagacitate summâ, ut victum conquirerent, &c. prædita fuisse: Naturam autem in necessarijs non deficere non semel monuimus: Nostram intereà in odorando hebe-
 tudinem, non tam ad pituitosum cerebri defluxum deserimus, (quod cæteris animantibus rarò contingit) quàm, ad illam ipsam naturæ providentiam, quæ nobis cavit ne ex-
 cellenter afficeret sensus, ex quo nemo proprium pateretur odorem; An verò plures rerum differentias ostendat nobis, quàm brutis, sensus iste, non abs re disceptatur: certum est *odores*, in diversâ admodum Analogiâ esse constitutos; ideò qui nobis *gratus* odor, brutis *ingratus* esse solet, & vice ver-
 sâ: quopactò, in illis sensus disciplinæ, qui in nobis vo-
 luptatis & molestiæ solummodò esse videtur; in ijs tamen quæ ad corpus & alimenta spectant, si non optima, saltem prima indicia ex odoratu desumi debent: Duplex interea odoris genus, adnotavimus; qui *cerebro*, & qui *stomacho* grati; de posteriore illo odoris genere, hoc cape: *ubicun-
 que & in odoratum & gustum, gratus inducitur sensus, alimentum est sanum*: æquè interea & ab *insipido* ac *inodorabili* absti-
 nendum, nisi ubi ab experientia juvamus: tam enim ex

nullo odore, vel gustu (neque enim signantur istiusmodi)
 quàm ex *ingrato*, nos monitos habet Natura, sive provi-
 dentia rerum communis: sensu interea subtili opus est, ut
 odorum differentia juxta divisionem modò allatam, expen-
 dantur: Neque igitur, tanquam alimènta *sana Moschus*, vel
Zibetta porrigenda sunt, quia *cerebro* potiùs quàm *sto-*
macho, gratus est istorum odor: Crudum interea odorem
 coctione juvari, & Pharmacopœæ, & ipsæ popinæ docent:
 normam interea alimenti sani, hanc accipe, nasutis certè sci-
 tu dignissimam: Maxima igitur inter *gustum & odoratum*
 datur affinitas, ita ut omnia *odorabilia* sint *gustabilia*, & vice
 versâ, ut plurimû, modò ruminés, & reliquæ conditiones ad-
 sint, quas in principio libri attulimus: non diffitemur interea
 quædam odore ingrata, satis tutò intùs sumi posse; sed si
 benè rem expendis, & in istis *stomacho* gratum (*cerebro*
 licet ingratum) subesse *otorem*, comperies; quod in *Allio*,
 &c. *fatis* constat. Hæc igitur sensu subtili expendenda volu-
 mus; ut tandem ad gustum, cum quo & odoratu summæ
 nobis intercedunt necessitudines, deveniatur: hanc tamen
 eo nomine perfectiorem existimamus, quod propiùs ad ta-
 ctum accedat, quo humanum genus inter cætera animantia
 pollet. An verò odores sint *materialis*, vel *immaterialis* Na-
 turæ, scholæ (nescientes tamen quid sit materia) exagitant:
materiales esse testantur, dissipari à ventis, respirando ho-
 minem olfacere, hunc odorem illum expugnare; è contrà
 communicari sursum & deorsum, & ad latera, & longissi-
 mè percipi, quasi in instanti, *imateriales* esse suadent; ad
 usum facultatis istius in re herbariâ (cui maximè inservit)
 accedemus: quemadmodum igitur in alimentis, ita in me-
 dicamentis, prima indicia ex odore desumenda sunt: falla-
 ces enim (quicquid Neoterici dicant) ex visu desumuntur
 signaturæ: neque denique remedia selectiora ex signaturâ
 externâ produntur, licet in ijs quæ moram non patiuntur,
 remedia

remedia quædam ipsi ad spectui satis ostendantur, ut in serpentum moribus, &c. Primæ igitur partes *odoratui*, secundæ *gustui* tanquam facultatibus cognatis, hoc in examine debentur.

Facultatis quæ gustat, *objectum proprium*, est *sapor*, medium debitum est *aqua quadam salivæ insipidæ*, quæ si adsit, & conditiones, quas in principio libri attulimus, rectè conformatur facultas ista: saporum autem differentiæ enumerantur, *crudus, coctus, dulcis, amarus, acerbus, acer, acidus, salsus, adstringens, sive austerus, pinguis, & ipse fatuus, sive insipidus*, qui ex privatione saporis, percipi videtur: Dantur etiam plurimæ aliæ saporum differentiæ, nominibus carentes, quod ex herbarum, radicum, &c. varietate satis liquet; in quibusdam demùm luxuriantur nomina; *poncticus* enim & *stypticus* eodem, cum aliquibus superiorum recidere videntur; sapes denique plurimos comperies ex istorum pluribus compositos, *dulce enim & amarum, & stypticum* quoddam obtinet rosa: De *saporibus* interea, uti de *odoribus*, scitu dignum est (uti nuper diximus) quæ uno eodemq; modo, afficiunt facultates nostras, eadem erga nos esse, nova nisi, eaq; valentior detur signatura: Acutum interea exposcimus sensum, qui & differentias saporum exactè calleat, & unicuique saporis suam agendi efficaciam seorsim vindicet, ut tandem, quantum *amaro*, quantum *acido*, &c. in varia illa saporum compositione, & misturâ deferri possit, perspectum habeat: Ut saporum interea definitiones aliquas, ex Scholarum sententia aggrediamur; *Crudum* saporum illum vocamus, qui à coctione juvari potest; *coctum*, qui à cruditate incipit; *dulcis* sapor ille est, qui linguæ oblitus, inæquales ejus partes, æquat cum delectatione, ejus fibras leniens, & quodammodò blandiens, cujusmodi est *lac, saccharum, & fructus quidam maturi*: de sapore isto observant Medici *citissimè in choleram converti*. *Amarum* saporum

rem definiunt eum, qui linguam detergens, moleste exasperat, cum aliqua ipsius substantiæ colliquatione: De sapore isto notant, primò, *omne amarum esse calidum, opio excepto*, quod quia ex novis signaturis fæctore scilicet, & *gravedine* sese prodat, quod denique ad contrectationem, *lentum & spissum* manibus hæreat, quod denique ad *gustum* os adurat, nos satis monitos habet, plurima in compositionem ingredi, & proindè dissimilium esse partium; circa *opium* igitur plurima inter se conferre oportet, qui ejus vim & agendi efficaciam exploratam habere vult; de cujus methodo statim: secundò observant Medici, *amarum saporem minime putrescere*: tertio *pro alimento ab omnibus animalibus rejici*: ad medicamentorum igitur classem pertinet sapor iste, de quo observant Medici, *omnia amara in suo genere, quanto magis amara, tanto magis esse sana, in sua specie, una Alos excepta*; nempe quia ab extremis, in unoquoque genere, abhorret Natura; Maximè autem prodest sapor iste, cum stypticitate conjunctus. Ideò Absynthium inter amara, maximè est sanum, non ita acido-amara, ut fructus immaturi, & mala persica; *Acerbus sapor* quibusdam *ponticus*, sive *stypticus* ille est, qui linguam exiccat, constringit, & exasperat, & ab *austero* differt, quod hic ad humidum, ille ad terreum vergat; sapor iste in *sorbis immaturis*, & *mespilis* deprehenditur: de sapore isto observant Medici, esse *frigidum & siccum*, proindè ex coctione parum, vel nihil juvari; *Acer* (omnium calidissimus) ille est, qui mordicat, rodit, & exurit ut *euphorbium*, *thymelæa*, *pyrethrum*; *Acrium* autem plurima recensentur genera, puta *igneum & siccum*, ut *calx*: *igneum & humidum*, ut *cape*, *allium*; cum *igneo humido siccum*, ut *galanga*, *piper*: quæ magis moderata in *Hyssopo*, *Thymo*, & c. sentiuntur, alia *acria & acida*, ut *oleum vitrioli*: alia *acria & styptica*, ut *Epithimum*: De sapore acri observant Medici, *esse per se inimicum nature; ex admistione tamen alterius*

terius saporis, sanum esse posse, maximè cum in humores diffi-
culter resolvable impingit; Acidus sapor ille statuitur, qui lin-
guam vellicat, sine calefactione, qualis ille qui in succo li-
monum, narantiarum, oxalidis, &c. Miscetur cum dulci, ut in
malis punicis, cum amaro, ut in malis persicis, cum acri ut in
aceto, cujus sapor proprio nomine, acetosò scilicet gaudet:
Salsus sapor ille est, qui linguam detergit, & abluit, adeò
remisè adstringens, ut hòc ipsò, ab austeris & acerbis ma-
ximè distinguatur; estque vel naturalis, ut in sale fossili,
vel ex arte, ut in cineribus: In herbis etiam, quæ ad mare
crescunt, deprehendi solet sapor iste, maximè verò in ijs
quæ ab æstu maris alluuntur. Huic finitimus, nitrosus, vo-
cari solet, salsus, cum adstrictione quadam: de sapore au-
tem falso observant Medici, maximè esse putredini contrarium:
Austerus sapor, quibusdam stypticus est ille qui linguam ve-
hementer exiccat, exasperat, contrahit & adstringit, cum
refrigeratione; estque peculiaris malis cotoneis & pyris agre-
stibus, ab acerbo autem differt, quod sit magis aqueus, magis
adstringat, & exasperet; de sapore isto observant Medi-
ci fluxiones repellere, coctione juvari, & alimentum fieri posse,
denique ubicunque admiscetur, in melius reliqua cedere. Pin-
guis sive unctuosus, sive oleosus sapor ille est, qui eadem ferè
descriptione cum dulci gaudet, nisi quod hic magis delectet.
Hujus generis recensentur Butirum, medulla, oleum;
admiscetur autem, cum aqueo, ut in radice altheæ & lilio-
rum; de sapore isto observant Medici, intus sumptum esse ci-
tò inflammabilem; esse autem propriè vulnerarium (quia ad
tactum potius, quàm gustum signatur, & proindè dolores
externos sedare; Ininsipidus sapor, sive fatuus, est quædam sa-
poris privatio; invenitur autem in aquis quibusdam, & ci-
trullo, &c. de sapore isto, observant Medici, ad frigidita-
tem deflectere, & proindè omne alimentum ex insipidis
esse pituitosum: Plurimi præterè subsunt saporis, nomi-
nibus

nibus carentes, quorum notitia ex rebus ipsis sigillatim (absque ingluvie, ut debita adhibeatur mora) desumenda est; quantum interea in varia & complicata illa saporum compositione, unicuique agenti deferri possit, tuâ imprimis interest ut expendas; quemadmodum etiam an nova aliqua detur signatura: ita enim instructus, & recte de notis, & caute de novis decernes; *Quæ enim uno eodemque modo afficiunt facultates nostras, eadem erga nos esse, nova nisi, eaque valentior detur signatura*, non semel monuimus; ista igitur in rerum naturalium investigatione vera est methodus, partim à *notitijs communibus*, partim ab *experientia* deprompta; *Quæ* insuper addit tempus, reponenda sunt; infinita enim in re herbariâ, & tota denique *odorum, saporum, &c.* classe incomperta delitescere, quæ dies doceat, nemini dubium existimamus; Pulcherrima confectaria ex istis educi possunt, ad historiæ naturalis scientiam mire conducentia: non solum enim quæ *sana*, sed quæ *pharmaceutica*, quæ *vulneraria*, denique docet methodus ista: ad separationem intereâ in mistis deveniendum est, nisi ubi tota herba, totum compositum confert; cui ministerio proprium in naturalibus *ignem*, quemadmodum in scibilibus *rationem* dicavit natura, quam ultra *media*, non ferri, sæpiùs inculcavimus; ubi intereâ *malum*; ibi *bonum* observant, qui naturæ historiæ callent: qua ratione licet ea quæ penù suo subterraneo recondidit, abdidisse videatur Natura, sive providentia rerum communis, ex illis tamen per *separationem*, remedia potentissima, elici posse, posterius istud sæculum expertum est: quæ deterrima igitur existimantur, ex præparatione & applicatione debitâ fiunt *bona*: extra Analogiam suam autem, & conformationum leges, & optima quæcunque *mala* redduntur: in hijs igitur sagacem, & solertem exposcit natura discipulum; ut interea signaturas, ex quibus sive alimenta, sive medica-

menta

menta explorata habeas, præmittamus, ad memoriam re-
 vocandum est, quodcunque, odorem stomacho & saporem
 palato gratum obtinet, alimentum esse sanum, & intus
 tuto sumi posse, adeoque ubi istæ conspirant signaturæ, ni-
 hil periculi subesse, quam igitur tanquam alimenti sani
 normam statuimus; ubi denique ingratus, teter, & *nausea-
 bundus* (quem subtrahunt Medici) vel quidem nullus nos affi-
 cit odor & sapor, medicamentum ut esse queat, inter ali-
 menta reponi non posse: signaturas interea, quæ in delectu,
 sive alimentorum, sive medicamentorum in re herbariâ,
 sint maximè spectabiles, habe Lector: ad visum occurrunt
 primò *locus*, & *tempus*, & deindè *magnitudo* vel *parvitas*,
numerus, *figura*: ad tactum sese produnt, *durities*, *mollities*,
levitas, *asperitas*, *acuties*, *raritas*, *crassities*, *tenuitas*, *gra-
 vitas*, *levitas*, *lentor*, *friabilitas*, &c. ex odoratu & gustu,
 ultimis & proprijs istorum indicibus, cunctæ quæ supra
 adduximus differentiæ, puta, *crudus*, *amarus*, *acer*, &c.
 expendendæ sunt, quibus instructus, & illis denique quæ
 nuper attulimus conclusionibus, quas, ut plurimum, à
 Medicorum proceribus hausisse profitemur, nihil non ex-
 periri juvabit: quod interea quædam ex *auditu* percipi-
 untur, ut in semine *cartami*, & *castia*, ex accidenti provenire
 existimandum est: Primò igitur occurrit *locus*, qui an sit
silvestris & *incultus*, an verò *cultus* & *domesticus* expendi de-
 bet; deindè an *incolam* præ oculis habeas, vel *plantam pere-
 grinam*: postea an in loco *aprico*, & *Soli exposito*, an verò in
obsuro & *tenebricoso*, an in *monte*, *valle*, *campo*, *palude*,
 vel circa *fluvium*, vel circa *fossam* crescat, an demùm in lo-
 co *congestitio*, & *fimoso*; an verò *proventu gaudeat libero* &
spontaneo: an etiam, terra sit *calida*, *frigida*, *humida* vel *ficca*,
 an verò sit *metallica*; mutationem enim aliquam inducunt
 ista omnia: deindè an fuerit ex *primâ intentione seminis*, an
 verò *hermaphrodica*, vel fortasse *degener quiddam*; in quibus

T

omnibus

omnibus observandum est, quæ loco libero nascuntur, meliora esse in suo genere, quàm quæ hortis suburbanis putidis nascuntur; calida, denique in loco frigidiore esse meliora, & vice versâ; sexcentæ denique hujusmodi observationes, advertendæ sunt; Sympathia rerum denique & Antipathia, cùm doctior evaseris, expendi debet: *Lupini* enim vicinia *vitem* juvat, *Raphani hermodactylos*: *Epithymum* ex *Thymo* laudant Medici, ex *Ocymo* improbant: Item *regio & temperatura*, aliquid semper peculiare sibi vindicat, ideò *opium Thebaicum*, *manna calabriensis*, &c. optima suo genere existimantur: deindè ad ipsam plantam propiùs accedens, ex *magnitudine* vel *parvitate foliorum*, &c. *numero*, *colore & figurâ* indicia desumes; inter quæ, cùm post *figuram externam*, *color* sit signatura fallacissima, (ubi de vi internâ & operatione agitur) ad certiora indicia deveniendum est: Per *tactum* igitur proximè, tanquam tutissimum experiendi medium, explorandum est, an sit *molle*, *læve*, *asperum*, &c. *folium*, *fructus*, *radix*, &c. aliquid enim peculiare, idque signanter ista omnia denotant; ultimo denique ad *odorem & saporem*, (sensus hoc in scrutinio summè Análogos) accedendum est; ut tandem ope conclusionum suprâ allatarum, quas à Medicis, ut plurimum, hausisse profiteamur, (quod enim nostrum non est, isto in libro, ubique agnoscimus) in judicium veniatur; Hòc igitur in argumentò, non solum auctores Botanici, sed & res ipsæ consulendæ sunt; quod certè adeò molestum esse non debet, ut nulla vel utilior, vel jucundior detur in naturalibus scientia: *flores* denique & *folia*, colligi docent *Pharmacopæi*, antequàm desinant; *fructus* ubi maturuerint; *semina* cùm siccarum incipiunt; *succos herbarum & foliorum*, germinantibus adhuc cauliculis; *lachrymas*, vere novo; *stipites & caules*, ubi perfectæ fuerint: de *radicibus* denique diversum quid observant, quædam enim singulis anni constitutionibus, ut *Glycirrhiza*:

cirrhiza : quædam cum flores suos exuunt , ut *Enula Campana* : quædam antequam vis in ceteras partes abeat , ut *Polypodium* , *Iru* : omnia denique cælo sereno colligenda esse : De duratione istorum denique observant , quæ tenuium sunt partium , vel quæ humiditate luxuriantur , minùs durare , quæ crassa & solida meliùs , quæ amara optimè : proindè videndum an signaturas *odoris* & *saporis* validè retinuerint , an verò exoleverint . Quædam enim *vetustate* fiunt meliora , ob acrimoniam expiratam , ut *Euphorbium* , quædam *mediâ atate* ut *dulcia* , *salsa* , & *insipida* , quia *dulcia* & *salsa* amarescunt tandem , & *insipida* exanimantur . Hoc interim persuasum habeat Lector , Naturam suâ in Methodo , & facilem esse & imprimis constantem ; nullibi enim à seipsâ recedit : si interea ex nova aliqua signaturâ , te monitum habeat , diversum aliquid subesse cogita , quod experiri juvabit , modo quæ suprâ adduximus , in animo ubique habeas . Hoc interea in argumento auctores consulendi sunt , quos accuratos & doctos admodùm comperies : *Sapori* interea inter omnes sensus , longe minima obtrigit activitatis sphæra : amarorem tamen Absynthij è longinquo percipi obijciunt ; quibus responderi potest , odorem absynthij crassum , ab humiditate oris resolutam , in linguam decidere & deindè gustari ; sed in istis liberum per me sit iudicium . Porro facillimè in morbis , *aqua salivalis* , quam *mediû gustus* , statuimus , corrûpi & infici potest ; ideò febricitantibus nihil non amarum ; cuius ratio reddi potest ex eâ ipsâ quam nuper adduximus conclusione , dulcia scilicet & *salsa* ex quibus aliméta nostra , facillimè in amarorem verti . Purum igitur nisi adsit mediû , & reliquæ quas in principio libri adduximus cõditiones , neq; gustare dabitur ; Nûquam satis interea mirari subit , quasdâ Scholas , *calidû* & *frigidum* , quasdâ *humidum* & *ficcum* , odorum principia statuisse , in re omninò impossibili , & contraria & absurda prædicantes .

sed nos suum solenne, & particulare principium & odori, & saporis vindicamus: Calidum enim & frigidum, humidum & siccum confundas usque licet, nihil præterea quam illas ipsissimas qualitates secundum magis, et minus elicies: utcunque igitur in elementorum gremio involuta delitescant, *odorum, saporum, colorum*, principia; neque à calido, neque à frigido, neque ab humido, neque à sicco, ortum ducunt: atque ita ad tactum, quo inter cætera animantia homo pollere creditur, accedimus.

Objectum facultatis illius, ex cuius conformatione tactus oritur, à Scholis varium statuitur; ut enim *calidum, frigidum, humidum et siccum*, qualitates famosas taceam; *grave et leve, lentum et friabile, &c.* objecta *tactus*, quatenus *tactus*, etiam dum mordicè tenent Scholæ: quo pacto, demiramur quidem, et *colorem*, et *saporem*, et *odorem*, et ipsum tandem *somnum* exclusisse; nos enim et tangunt ista, et sub latitudine facultatis illius, quæ sentit sive tangit, cadunt: Heic igitur, non tam è sensorijs, quam ex rerum differentijs, *sensus* (unica demonstrationum media) estimamus: quo pacto objectum omne, inter duo opposita situm, aliquod principium individuationis obtinebit, respondens facultati suæ Analogæ in quæstione *quid est*, prout ejus gradus, in quæstione *quale*, ^{et quantum} ut interim definitiones objectorum quæ tactui vindicant, ex Scholarum sententiâ aggrediamur; *Durum* id vocant, cui caro nostra cedit, *molle* quod cedit nostræ carni; *leve* quod habet superficiem æqualem, *asperum* quod inæqualem: *acutum*, quod unico puncto terebrare potest, *obtusum* quod nullo: *Rarum* quod multis meatibus est pervium, *Densum*, quod per exiguis, vel nullis: *leve*, comes raritatis, id est quod sursum ferri est aptum; *grave*; densitatis comes quod deorsum: *crassum* quod ægrè lævigatur, seu in tenues partes minuitur, *tenue* quod facile; *lentum* quod vix trahenti cedit, *cujus extremus gradus in glutinosum desinit, friabile* quod

quod facillimè in pollinem teritur; *viscidum* id est, quod manibus hæret, *liquidum* quod facillimè abstergitur; *consistens*, quod intra se coactum est, *lubricum* quod facillimè abscedit; istæ igitur differentiæ, facultates diversas obtinent, modò intelligas semper, inter ea, quæ vulgo contraria, unum quiddam intercedere, cujus extrema non nisi gradu distant; ideò inter *grave* & *leve*, objectum medium est *pondus*, cui respondet in nobis facultas ponderans, *gravis* & *levis* gradus in quæstione, *quali*, & *quanto* æstimans; atque ita de reliquis differentijs, quas utrinque sua circumstipant opposita, existimandum est; quod nisi ubique advertas, neque quæ heic docentur, capies unquam. Organum externum conformationis, est *Epidermis*, sive *ipsa cutis extremitas*, quæ si temperata sit, & reliquæ conditiones adsint, quas in principio libri attulimus, verus datur sensus. Est autem nervæ substantiæ, cuticula ista: circa nervos autem observant, Anatomes periti, molliores esse qui sensationi, quàm qui motui inserviunt; maxime denique eorum extremitates esse sensu præditas: licet igitur sensibus reliquis sui certi & determinati actionum delatores dentur, sensus iste ubique sese immiscens omnia permeat, qui cum plus voluptatis, quàm reliqui sensus, percipere videatur, & plus doloris pati, æquum fuit; ex *tactu* enim, totius corporis, & crassi sensus famulitium absolvi, ipse tactus satis docet. Si interea, nervus esset carnis exors, implacida & dolorosa foret tactio, non quod caro sentiat, sed quod sit medium frangens conditionem corruptibilem objecti externi: *Cutis* interea, ea de causa medium obtinet temperamentum, inter calidum cordis & jecinoris, & frigidum cerebri & renum, ut per illam, facultas quæ rerum gradus expendit, de contrarietatibus judicaret: Hinc fit etiam quod reliquos sensus externos necessariè permeet facultas ista, per organa sua, retis seu involucri cujusdam instar, distributa: quæ

ideo à *carne* retundi observant docti, ut in temperiem veniat: nuda quippe nervorum pulsatio, ita nos afficeret, ut homo perpetuo, sui ipsius sensu, torqueretur: Tota interea actionum efficacia, à spiritibus, qui animales vocantur, absolvitur, quorum mira virtus vel hoc argumento suaderi potest, quod molem capitis sustineant, cujus gravissimum onus in capite plexis comperies: De causis voluptatis & doloris ubi de sensibus internis fuit sermo. Plura interim hac de re postulantes, ad auctores relegamus, quos satis accuratos videre licet; divisiones tamen suprâ allatæ, imprimis consulendæ sunt: ut quantum unicuique agenti, sive externos, sive internos spectes sensus deferri possit, exploratum habeas. Quæstiones interea nobiles, an plantæ ex fibris (quæ nervos æmulantur) sentiant, rixarum candidatis relinquimus: nos quidem in his omnibus, intra Analogiam propriam nosmetipsos recipimus, ultra quam, nullus mortalium sapit: satis habemus, si hoc in libro, notitiæ communes fanciantur, & tanquam providentiæ Divinæ universalis, instrumenta proxima habeantur, ut tandem in id redeat omnis disputatio, ex qua facultate probas; misere enim nobiscum actum esset, si ad percipiendos *colores, sonos, &c.* caducos, momentaneos, &c. subessent media, nulla autem ad veritates illas, internas, æternas, necessarias, sine errore superesset via. Hoc igitur ex providentiâ Divinâ universali persuasum habeat Lector, modo rectâ incedat, omnia gradatim explicari; viam interea si deserat, per anfractus & devia expatians, ad notitias communes, quæ solè errores castigare possint, regrediendum esse. Quemadmodum, enim, si conditiones adsint, sensus externi certissimi deprehenduntur: conditionibus vero deficientibus, & ipsa deficit veritas (quorsum enim absque lumine, distantia debita, mora, &c. oculus?) Quemadmodum etiam universis conditionibus positis, libertas tamen interna superest,

est, unde occludere oculos, obturare aures possis : ita certè de notitijs communibus existimandum est : nihil enim in foro interiori non potest arbitrij libertas, in hoc ipso tantummodo non libera, ut Beatitudinem suam æternam, non insectetur per omnia, ineptè licet, aliquando etiam & frustra. Atque ita ad *discursum* illum (inter omnes facultates erroribus maximè obnoxium) accedimus, circa quem, advertendum est, sub sensibus internis quodammodò adumbrari, quæcunque ad discursum spectant : sed quia sensus interni, ex divisione nostra, circa Analogiam internam, *bonum* scilicet & *malum*, &c. quemadmodum, externi circa *Analogiam illam externam* propriè versantur : id munus *discursu* obtigit, ut quæ circa utramque Analogiam sciri possint, in suam infimam latitudinem, ope notitiarum communium deduceret : quo pacto discursui peculiare est, ut *per species* ; sive ab externis, sive ab internis facultatibus susceptas operetur, lentè & gradatim, Analogiam rerum inter se, imprimis expendens : est igitur per se facultatum tardissima, quod non solum in macrocosmo, sed in ipso etiam microcosmo constat ; licet igitur in sensus internos desinat, facultatum postrema meritò haberi potest : Ideoque ubi reliquæ facultates in testimonium adduci possunt, adeò non proficit, ut maximorum errorum sit causa, quod quia non advertit Schola, passim imponit ; Proinde ubi *notitia communis*, subest, vel denique *interni sensus*, sive *externi* de rebus enunciant, plane supervacanea est facultas ista ; omnia tamen ex discursu suo, enucleare Scholis solenne est, unde, turpiùs, quàm si cibum in aures ingererent, peccare solent. Quomodo interea, ex *prioritate, independentiâ, universalitate, certitudine, necessitate, & modo conformationis*, facultas ista ab instinctu naturali, sive notitia communi distinguatur, suprâ sub titulo instinctus naturalis docuimus, definitionem aggrediemur.

DISCURSVS

V. S. f. 20

DISCURSUS nostri, sunt sensus, ex conformitatibus
 objectorum, vel (ut clarius loquar) specierum objecto-
 rum, cum facultatibus illis in omni homine sano & integro exi-
 stentibus, oriundi, quæ, (cum objecta particularia intus susce-
 pta fuerint) medio facultatum quarundam Zeticarum, sive
 Ereticarum, & notitiarum communium, circa rerum Natu-
 ram, sive communem, sive propriam, modò per compositi-
 onem, modò per divisionem, eo sine ut Analogia rerum inter se,
 explorata habeatur, quarto loco, & maximè conditionaliter,
 versantur.

MIRA licentia Discursus, Cætera animantia, si non
 necessarias, attamen immediatas & æquales ubique
 produnt actiones; solus Homo ex quadam discurrente, &
 (cujus vicem doleas) satis frequenter titubante agitatus fa-
 cultate, dum aliquando proprijs, aliquando etiam alienis
 sese mancipat opinionibus, neque satis liber & ingenuus,
 (maximam partem) neque satis servus & dicto audiens de-
 prehenditur: Indè tot erroribus complicatas veritates, ha-
 buit prius, & in præsentiarum habet posterius istud sæcu-
 lum: Cæspitat enim discursus palans, & sæpiùs prosterni-
 tur, & dum subsidium ex involutis veritatibus, vix inter se
 cohærentibus captat, totum ferè placitorum suorum infœ-
 lix, & inofficiosum evertit systema; Proinde legibus succum-
 bit diversis Homo, & dum jam Naturali, mox etiam Relli-
 gioso decreto paret, deinde etiam arbitrario, & nonnunquam
 etiam iniquo collum præbet jugo, quantumvis elatus prodi-
 re, & vultuosus satis videatur, vix tamen spiritum ducit, sed
 modò huic, modò illi sese illidens aræ, reijcitur, incertam
 deindè, nedum infidam premens semitam; Tantùm abest
 intereà,

interea, ut constantem ullibi fere seruet tenorem, ut (pessimo consilio) seipsum, immò & totam rerum fabricam, ex *verisimilibus* suis, temerare, & quodammodo perdere videatur; neque tamen heic sistit *discursus*, etiam auctorem suum invadit; maxima igitur ex *discursu* peccata; neque enim quæ à molis corporeæ propensionibus tam *peccata*, quàm *pondera & inclinationes* dixerim, quorum idcirco ex catharticiis suis affatim specifica propinabunt remedia, Medicorum Coryphæi; quòd igitur, *negat, renegat, blasphematur*, quòd etiam *fingit, supponit, imponit*, est *discursus*; neque ipsum *sensum* compatiens. Hinc fit, ut invito sensu interno, se liberos esse, inficias eant quidam inficeti; hinc etiam se nihil boni cogitare posse (neque hoc etiam) nonnullus prædicat; Hinc denique (ut paucis dicam) omnium *notitiarum communium* seriem, totum *sensum internum & externum* etiam ritè conformatum convellere, & improbare pro viribus suis audet *discursus* præceps: indetot contradictiones, absurditates, deliria; sed nos qui cunctarum facultatum humanarum terminos & metas, primi (quod scimus) posuimus, nullam facultatem, impunè in alienam ditionem irrumpere observamus; ideò *instinctus naturales*, sive *notitiæ communes* à seipsis unicè fidem obtinent, & supra *rationem*, id est *discursum* credi postulant; idem de facultatibus reliquis existimandum est, quæ imprimis ab inferioribus facultatibus informari dedignantur: Ideò *sensui interno*, circa objectum suum, potiùs, quàm *sensui externo*; & *sensui externo* denique potiùs quàm *discursui*, credendum: *Discursum* igitur ultimo reponimus loco; illum tamen ex toto labefactare in animo non est, cùm Natura nihil dederit frustra; imò quod magis est, *discursum* istum, tanquam insignem hominis differentiam, nobis imvertierit; sua igitur veritas inest *discursui*; sed ita tenuis, & ferè inutilis, ut quæ verè solida, & ex consensu universali sancita, ad *instinctum naturalem* tanquam postliminio

postliminio revocentur; Proinde eandem latitudinem *discursui* ad errorem obtigisse, quæ libero arbitrio, ad malum, cogita Lector; Non sine summâ cautelâ igitur, *discursu* utendum; præsertim verò in ijs, quæ, cum facultatibus discurrentibus minimè cognata fuerint, improprie, & summo periculo, decernuntur; circa ea tamen, quæ rectiorem non patiuntur normam, discurrendum est; Neque enim aliter, communia illa principia in suam infimam latitudinem deduci, vel aptè inter se connecti queunt: Per *discursum* denique in objectis verborum, *verum* à *falso* separatur, & notitiæ illæ communes proponuntur, quibus facultates *harmonicè* respondent; Proprium denique est *discursus*, ut Analogiam rerum inter se exagitet; in hijs tamen omnibus advertendum, sine ope notitiarum communium, sese mutuò explicantium, *discursum* adeò non proficere, ut planè ineptiat; in quæ igitur *discursus* jus integrum habet, neque est Analogia externa, vel interna, vel communium notitiarum series, sed *Analogia rerum inter se*; quam ope notitiarum communium componit & conformat; proinde Analogiam illam, quæ inter nos & primam causam, vel inter nos & objecta quæcunque propriè & per se non penetrat; ambulet igitur, intra terminos, dubia, & verisimilia sua, & sua per se totella crura, sibi rursus habeat Peripatus: proprijs tamen ex conditionibus rectè conformatur; sed cum cunctas facultates (debitè conformatas) prævias postulet, tota ferè est obnoxia & conditionalis, facultas ista; cum autem *notitiæ communes* (in ijs, quæ sunt *discursus*) cum primis suspiciantur; illas autem adhuc nemo (quod sciam) in ordinem redegerit; donec magnum illud absolvatur opus, satis fuerit monuisse, *discursum*, notitias communes, ritè in suam infimam latitudinem deducere, si facit ut hæc communis notitia cum illâ, vel (ut paucis dicam) cum ullâ veritate minime pugnet; ista igitur *discursus* summa norma esto, & conditio; Mirè interea

terea ista inter se respondent; in foro autem *discursus* præfideret (ex Scholarum sententiâ, *fantasia* (aliquibus eadem cum sensu communi) cui in subsidium tribuunt, facultatem *componentem, dividentem, cogitantem, æstimantem, &c.* quidam Auctores tamen ista inter se confundunt; alij plures, vel pauciores juxta libitum statuunt; sed nos ex *sensu interno & methodo* supra allatâ (quæ quid *anima, quid corpus, quid objecta* denique per se possint, explicat) ista excuti potius, quàm ex Auctoribus, quorum sententias hoc in argumento, neque titivillitio empitem, consulimus; De facultatibus autem quæ *componunt, & dividunt*, observatu dignissimum est, hanc circa rerum Naturam *communem, illam circa particularem* versari, inter quas intercedit *media* illa facultas, quæ objectum secundum statum suum naturalem expendit, principio individuationis in primis Analoga, quam Scholas non advertisse equidem miramur; Hoc enim in statu, arcanum principij individuationis, ad eò a Scholis exagitatum, delitelcit; ex quibus *componens & dividens*, proprie ad *discursum*, ista verò (principio individuationis Analoga) ad *instinctum naturalem* spectat; reliquis idcirco, & *ordine Natura, & ratione* conditionum prior: *Componens* autem facultas recte conformatur, si idem a simili distinguitur, *dividens*, si res in suas infimas differentias resolvantur; quas, *cogitativa, æstimativa, judicativa, electiva*, sequuntur, quarum unaquæque recte conformatur, si prior recte conformatur; quò modò nisi omnes facultates præcedentes recte conformentur, neque recte conformabitur *electiva*, in quamcunque cedat partem; Quam *conditionalis* igitur & quidem ardua sit *veritas*, satis constat, cujus methodum tamen pulcherrimam ex nostris vides Lector; qui plura interea de facultatibus supra enumeratis desiderat, Scholas consulat: Modo *fantasiam*, tanquam larvam, potius quàm facultatem ex earum descriptione pessimè adumbrari, advertat; Ne interea facultati

tati *memorativa*, quæ cunctis facultatibus inservit, essemus ingrati, pauca, (antequam ad Zetetica fiat transitus) more nostro subjungemus: Omnibus famulatur *memoria*, in cujus foro, tanquam in communi aliquo promptuario, deponuntur *species*, *notitiæ*, *conclusiones*, à facultatibus exceptæ, cui præest *reminiscentia*, hæc proma, illa conda rerum; nihil autem in *discursu* sine memoriâ perficitur; quamvis enim in objecto, unus existat terminus, alter, ille scilicet qui conformatur, è memoria desumitur: Ideo si hoc *dulce* eundem sensum inducat, quem olim illud, eandem obtinebit denominationem: Maximè igitur interest, ut *memoria* sit constans, integra, stabilis; Quæ interim optimè in memoria imprimuntur & servantur, ista sunt, quæ *delectant*, quæ *terrent*, quæ *magna*, quæ *nova*, quæ *sæpius repetita*, quibus *applicatio major facta fuerit*, quibus *circumstantiæ apte*, quibus *cognata & affinia multa*; quæ omnia mysteriorum plena; modo sensum *crassum*, & *corporeum*, à *sereno & beato*, discrimines; quâ ex divisione & quod hæc agat, illa patiatur, *reminiscens à memorativa* facultate distinguitur; proinde in memorativa facultate, species consenescere, & aboleri posse observamus, quas tamen facultas reminiscens revocare, etiam ex objecto cognato valet; quarum actiones diversas, ex *sensu interno*, æstimare, operæ pretium ducimus; Quâ ratione interea, memoria est actus conformationis facultatis memorativæ cum objecto aliquo crasso & corporeo, morte tolli posse videtur; sunt enim caduca objecta hujusmodi, & interitui obnoxia; quæ tamen ab ipsâ animâ, sive mente imprimuntur notitiæ, in æternum manere videntur, uti ipsa etiam reminiscens facultas, quam ex objectis cognatis, tanquam notis rerum assiduis, & antiquatas elicere posse conformitates, & fugitivas reprehendere, æquum est credere; Quodcunque igitur, benè & rectè (hisce nimirum legibus) in ipso memoriæ foro, conformatum, habitudinem

habitudinem adsequi non perituram, arbitramur; sunt enim veritates æternæ; ut pereant interim organa, quibus læsis, certum est ipsam memoriam lædi, quæ ab ipsâ mente demandatur notitiæ, excitari ut non possint, perdi non posse existimandum est, & proinde hujusce instructam, superesse in æternum mentem nostram, dotem insuper è terra in cœlum (modò meminisse juvet) objectorum, *crassorum & corporeorum* conformationem, reportaturam: Quod interea aliquorum hac in vita, non adeò facilè recordemur, in causa est, quod illud in quo ultimo versabatur *intellectus*, nihil commune habuit cum illo, de quo tum erat quæstio; *intellectus* autem novas inter se conformans conformitates, aliquid usque in se habet *continui*: quod denique *memoria* sit perfectior in ijs quæ *vidit*, *audiuit*, & *tetigit* homo, quàm in ijs quæ *gustavit* & *olfecit*, pulchra è corporea Natura adduci potest ratio, quam è prioribus eruendam relinquimus: Ista autè breviter de *facultatibus*, quas *discursui* vindicamus, dicta sunt, cujus sūma ars, quã *Logicam* vocant, eo fine tradita est, ut notitias illas cōmunes, contra quæ disputare nefas, è verborū involucris extricet: Quæ nisi sanciantur, neq; de veritate illâ consummatâ, constabit unquam; Quemadmodum enim *Tyronem*, qui ex subitario milite (sive *Tribunis* vel *Antesignanis* suis) exercitum in præliū educeret, victoriam traditurum potius quàm occupaturum existimaverit rei militaris peritus *Strategus*. Ita omninò, ex tumultuarijs & congestitijs opinionibus (citra principiorum conventionem) conflatum syntagma; potius *errores* (aliquando exitiales) creaturum, quàm *veritatem* asserturum, nullus non musteus dubitaverit *Author*; *Quanti*, quanti, refert igitur, ut notitiæ communes, (sine quibus nulla probatio certa, vel documentum dari potest) in aciem componantur: Hoc igitur facultatum nostrarum *Zeteticarum* munus esto, ut earum ope tandem in objecta sua Analoga jus integrum habeat *discursus*:

curfus : Neque igitur *discursum*, vel extenuare volumus, vel explodere, nisi ubi ultra cancellos proprios elatus, ipsum *instinctum naturalem*, *sensum internum*, vel *externum* aggreditur : si enim in Analogiâ propriâ, satis angustam volunt scientiam nostram Scholæ, extra illam sane erit nulla : sobriè sapiat igitur *discursus*, atque intra provinciam : universis interea facultatibus opus habet *veritas*, præsertim ubi objecti cognitio adæquata proponitur : quod tamen *discursum* paulò acrius perstrinximus, in causa est, quia nullus nisi à *discursu* solennis error ; quod ex innumeris illis absurditatibus, quæ subtractionibus noticiarum communium inniuntur, satis constat : *veritatem* enim, non solum *veritatis*, sed ipsius etiam *erroris* Basin esse, non semel observavimus ; quod igitur sibi in erroribus complacent, à *veritate* aliqua implicitâ & habuit omne, & modo habet infœlix sæculum : Hanc igitur (est enim *notitia communis*) eruere, & sibi vindicare etiam importunè suadebimus : Ne interim exempla desideres, vide tot errores, Græcos, Barbaros, nostros, nulla sine aliqua *veritate involutâ*, labes : etiam in turpissimo errore, quædam communis notitia subest : molestè feres reliqua : transimus igitur ad *Zetetica* nostra, ex quibus & facultatibus proprijs ista erues.

Discursum esse infinitum, vulgò creditur & nullum dari dubiorum terminum, sed falsò ; quemadmodum enim *sensuum externorum & internorum*, ita quoque *discursus*, sive quæstionum, quas circa res quascunque movere possumus, certus quidam & definitus datur numerus, ultra quas neque dubitari potest : Diverse autem ad Analogiam suam terminantur quæstiones istæ ; idè facultas quæ quærit *an res sit*, non est eadem cum illa quæ quærit *quid res sit*, vel *undè*, &c. neque denique eadem facultates in quæstionibus istis ubique respondent, sed illa quæ dicit rem esse in quæstione *an sit*, ad causam in quæstione *undè* hærebit, &c. Hæc igitur non

non solum facultatum Zeteticarum numerum, ordinem & methodum, sed earum Analogiam ad facultates reliquas, & leges denique conformationis cum objectis suis (præmissis fortasse) posuimus: Hæc erit igitur discurrendi ratio & norma; quod enim præterea superest, per unicum verbum, sive copulam *est* (non *est* enim ad *est* reduci potest) absolvitur: Hanc igitur seriem cognitionis rerum apud te statue. *Primo* (quod ex vocabularijs, vel rebus ipsis comperies) in Analogia tua plurimas dari rerum *differentias*; *Secundo* omnes hæc *differentias novum* inducere *sensum*. *Tertio* ex omni *novo sensu*, *novam* creari *speciem*: quibus positis, specierum Analogiam quandam inter se observabis, cujus investigationi, facultates quædam in nobis dicantur: quæ licet illæ ipsæ sint quibus inscienter, & nullo ordine, sive delectu nemo non utitur; eorum tamen Methodum, & concinnam dispositionem, nullibi gentium videre licuit: harum artem igitur *Zetetica* nostra vocamus, quam tanquam omnis doctrinæ clavem, publici juris facimus; neque enim aliter instructi, sive Philosophi, sive Theologi, &c. sive veteres, sive recentes, ad rerum cognitionem accessere, vel quidem accedere possunt: dum tamen nostram veritatis investigandi methodum, scilicet (ex qua facultate probas) nescierunt, & adhuc nesciunt, movere dubia, ut in promptu fuerit, eorum solutio per facultatem suam Analogam huc usque latuit: Artem igitur ex quibus ista omnia enodari possunt, hæc pandimus: Neque igitur deinceps imponant Scholæ; eadem enim si dentur facultates, eadem objecta, nisi conditiones (vera scilicet methodus) desint, cur hic illo sapientior evaderet? desinant igitur ad magna illa nomina confugere, ut patrocinium errorum quærant væcordes: unicum ignorantiae asylum, auctoritas: Tantùm abest, ut aliunde, quàm à te ipso veritatem tuam comparare possis, aliâ ut lege, neque prolapia, neque honor, neque divitiarum

divitiæ tuæ fuerint ; veritas quæ in aliorum scriptis invenitur, nisi tua, nisi communis utique fuerit , Auctori permit-
tenda est : quæ igitur tua non sunt, justo domino asserere, quo
pacto veritatem rerum, sive veritates particulares , à verita-
tibus intellectus, sive veritatibus æternis distingues ; sed fi-
dem isto modo labefactari inquires ; minime gentium ; res
enim ita esse posse , in quibus nullæ dantur contradic-
tiones , ut communis sit notitia, ita revera fuisse , à narrantis
auctoritate pendet ; sed de hijs satis superque, nisi usque
delirare lubeat ; ad te ipsum igitur regredere , ut ad facul-
tates proprias , universas Auctorum sententias , reduces ,
quas utilissime evolvi comperies , quatenus notitias com-
munes excitant ; restat ut ex hac Methodo nostra , verum
à falso, in propositione quacunque datâ , separe : alia enim
ad veritatem non superest via ; neque igitur, vel operosa vi-
deri debet doctrina nostra , vel molesta , quibus veritas ca-
ra est , præsertim cum *Zeteticorum* nostrorum ope , indo-
ctissimus quicumque , integra volumina conficere possit,
& quidem circa objectum quodcunque ; neque obstat ,
quod aliquando Barbarè sonent , si per illa , ad facultates
propriam detur regressus. Quod interim unicè monemus,
est, ut prædicamenta vulgaria abijciat , cui ista cordi sunt ;
cùm nihil, in totis Scholis (ausim dicere) magis corruptum,
magis erroneum sit , vel quæ tam amplam depravatæ do-
ctrinæ ansam præbuerit. *Primò* , quod universa ut rerum
seriës obtendatur , *angusta* sint ; quo pacto *causæ* rerum ,
fines , &c. subtrahantur : *Secundò* , quod nullam rerum di-
visionem , quæ vel vera fuit , vel apta præmiserint. *Tertiò* ,
quod *substantia* rerum & *qualitates* , prout vulgo intelligun-
tur , figmenta sint & chimeræ : Nullibi enim per se ipsas
existunt , sed modo quodam relativo tantùm : *Quartò* ,
quod facultates respondententes , ad *Zetetica* nullibi subje-
cerint , sed omnia ex discursu quodam putido deducere
voluerint,

voluerint, nescientes extra provinciam suam, vel fallere, vel falli facultatem quamcunque: Hæ autem sunt imprimis rationes, quibus adducti, prædicamenta illa vulgaria, in quibus res aded insanè & temerè reponuntur, ablegavimus: quorum loco, quæstiones omnes, quæ de objecto quocunque moveri possunt (dico omnes, nihil enim præterea, vel cogitare potes) omnes denique facultates, quæ in quæstionibus istis apposite respondent, substituimus: sint igitur humanæ scientiæ termini & metæ, quæ hîc designavimus; quod etiam invitus experire Lector: circa objectum igitur quodcunque, sive rei, sive *verbi*, sive *signi*, sive *simplex*, sive *compositum*, sive propositio *vera* sit, sive *falsa*, sive sit *communis*, sive *particularis*, sive objectum *sensu interni*, *externi*, vel *discursu*, & ut paucis dicam, circa differentiam quamcunque, quæstiones quæ moveri possunt, & ultra quas neque dubitari datur, sunt sequentes, quas primò simplices, postea etiam complicatas exhibebimus: Simples autem quorum synonyma passim, prout opus fuerit adnotavimus, sunt primò, *an sit*, secundò, *quid sit*, deinde *quale sit*, porrò *quantum sit*, demùm *ad quid sit*, insuper *quomodo sit*, postea, *quando sit*, ulterius *ubi sit*, demùm *undè sit*, ultimò *cujus gratia sit*, ex quorum prædicatis, juxta facultates respondentes, illa prædicamentorum series conficienda est: neque tamen heic sistendum est, sed ad complicatas illas quæstiones (ex quibus, cùm quæstionum, tum facultatum respondentium numerus integrè absolvetur) deveniendum est; exempli gratia, *an quid sit*, *an quale sit*, &c. tum *quid quale*, *quid quantum sit*, tandem, *quale quid*, *undè tale*, *cujus gratia*, *tale, eo modo sit*, atque ita alternatim usque ad *tertiam*, *quartam*, & ipsam *decimam conjugationem*, quibus utinam nomina adaptarent Scholæ, cùm in illis, velint, nolint, universa facultatum humanarum latitudo sita sit; certe ad eorum quasdam, propria jam dudum

excogitantur nomina, ut in quaestione *quid*, rei quidditas, ad quaestionem, *quale*, rei qualitas, ad quaestionem *quantum* rei quantitas, an verò in quaestione, *an*, rei annitas, in quaestione *ad quid*, rei ad quidditas, &c. salva p̄dantum gratia, recipi possint, in medio relinquimus, p̄sertim ubi ad *secundam, tertiam, quartam conjugationem, &c.* ventum est, & de rei *quali quidditate, undè talitate, &c.* agitur; nos ipsi vocabula magis Latina confingi exoptaremus quidem; sed hoc aliorum esto negotium, modo *complicationum* nostrarum rationem, ubique observent; cùm ultra quaestiones istas, neque angì possint; nulla denique p̄ter hanc nostram, unde res omni ex parte exagitari queant, Methodus super sit, si partes necessarias scientiæ spectes; ad illustrationem tamen *cognata, similia, diversa, disparata, &c.* addi possunt; sed in istis parum & cautè immorandum (similitudo enim erroris est foecunda) maximè cùm ad veritatem rei sufficiant, quæ nuper adduximus; ubi tamen ad forum interius ventum est, & à veritatibus rerum, (quatenus fundamentum relationis extra nos obtinent) ad internas illas veritates, quæ ad conscientiam spectant, provocatur, suborietur quæstio conscientie particularis, *an ita esse debeat*, de quâ suo loco; à quaestione, *an sit*, incipiemus.

FACULTAS

FACULTAS *qua movet questionem*, AN.

CIRCA *differentiam* quamcunque datam, inter universas quæstiones, quæ primò occurrit, hæc est; neque enim tutò in reliquarum quæstionum profundum solvitur, nisi exploratâ istâ; ante omnia igitur exagitari debet, *an res sit*, quo pacto objectum quodcunque, non solùm à *non ente*, *fictò*, seu *falso*, sed ab ipso etiam *verisimili & possibili* distinguendum est; sapientissimè igitur à quæstione istâ incipitur, quod utinam adverterent Scholæ, in innumeris illis propositionibus, quas confinxit, sive prius, sive posterius istud sæculum; ut tandem in resolutionem, ex qua facultate probant, devenirent. Quæ respondent autem in quæstione ista, sunt *instinctus naturalis*, *sensus internus*, *sensus externus*, & *discursus*, legibus istis, primò ut nullibi invertas ordinem, sed ut unicuique facultati suam permittas provinciam; neque enim quæ sunt *instinctus naturalis*, ex *sensu interno*, *externo*, vel *discursu*, aut vicibus versis probari possunt; *Secundò*, quando in objecta facultatibus complicatis agitur, ut advertas, ubi superiores facultates in testimonium adduci possunt, non esse opus inferioribus, quo pacto *notitia communis*, cum *sensu interno* complicata, etiam invitis facultatibus reliquis obtinebit fidem; idem de *sensu interno*, in relatione sua ad *discursum*, existimandum est; modo Analogiam ubique serves; extra illam enim, nulla sapit facultas. *Tertiò*, ut *discursui* per se, in quæstione ista, vel parum, vel nihil, ubique tribuas, nisi quatenus, è verborum involucris, *notitias communes* extricat; quâ ratione *discursu*, *verâ scilicet Logicâ*, maximè utendum est. *Quartò*, advertendum est, ubique, res ita esse, ut ex facultatibus istis probare possis, res ita esse non posse, vel potuisse,

nisi summa aliqua detur contradictio, nullo facultatum indicio constare; Est igitur in Analogiâ suâ veritas *affirmativa* tantum, & quaedam asserere, nihil negare, nisi ubi, quod dicitur, cum notitia aliqua communi, ex diametro pugnat, à seipsâ potest; quibus instructus, *veritatem à verisimili*, sive *præterito*, à *possibili*, sive *futuro*, & à *falso* denique optimè distingues; ultimo advertendum est, facultates respondentes, plurimis de rebus decernere, in quæstione ista, circa quæ, ulterior non datur progressus, saltem ad adæquatam cognitionem; quod ubique observasse, permagni momenti esse arbitramur, cum occurritur illis, qui res omninò esse pernegant, quia, *quid*, *quale*, *quantum*, &c. sit objectum, ultra facultatum Analogiam fitum sit; variè enim & inæqualiter facultates ad objecta, & vice versa, terminari, observamus; quâ ratione facultates, quæ in duabus, tribus, vel pluribus harum quæstionum respondebunt, in reliquis scire possunt; quod limine doctrinæ nostræ adnotare placuit, ne scire temerè efferrî pariatur Lector, & uti se nihil non scire, ita nihil non scire posse, cogitet; Exemplo utar, obscuritate aliquando Solem obduci, notitia communis, & ipse quidem sensus docet, in quæstione *an sit*, & *ad quid sit*; Apprimè igitur respondent heic facultates nostræ: cum verò ad quæstiones reliquas, puta *quid*, *quale*, *quantum*, *undè*, *cujus gratia*, &c. ventum est, imperfectè in aliquibus, in reliquis non omninò respondent: utilissimè tamen quæ de re quacunque moveri possunt quæstiones, in promptu adsunt, ut non solùm scientiæ, sed ipsi etiam ignorantia metæ ponantur & termini, neque enim ultra quæstiones nostras, vel scire, vel quidem nescire datur. Hisce instructus, ad syzygias, sive complicationes venies, quarum primæ sunt *an-an*, *an-quid*, *an-quale*, *an-quantum*, *an-adquid*, *an-quomodo*, *an-ubi*, *an-quando*, *an-undè*, *an-cujus gratia*, dentur in objecto proposito. Deinde complicationibus hisce facultates

facultates quæ respondent, in sequentibus habebis Lector, quas juxta quæstiones, complicari ubique advertes: eadem Methodus, denique in *secundâ, tertiâ, quartâ, &c.* usque ad *decimam* complicationem observanda est, quod ex ijs quæ subjiciuntur, facillè intelliges Lector.

FACULTAS qua movet quæstionem QUID.

QUÆSTIONEM summe difficilem ante oculos habere cogita: *quid res sint*; & Elementum, & planta, & brutum, & homo, multa sunt: Nihil hoc in mundo, non congestitium: sese mutuò subintrant res, & nullibi sincerum illud apprehenditur, quod sit, ex toto compositionis expert: *quid igitur res aliqua sit*, nisi plurima respicias, dici nequit; proinde ultima in resolutione sua esse debet ista quæstio, utpote cui reliquæ famulentur; à divisione rerum ordiemur: est igitur res omnis vel *naturalis*, vel *artificialis*, vel *mixta*; divisionem istam in prædicamentis suis subtrahere Scholæ; inde mira illa rerum sagmata: Hoc igitur ex facultatibus, quæ in quæstione *undè* respondent, explorato, ad facultates quæ in quæstione *quid & ad quid* respondent, deveniendum est: quò modò duplicem Naturam, in objecto quocunque comperies, *communem & particularem*: duplex igitur datur objecti *quidditas*; à *communi* incipiemus, ut tandem in *quidditatem individualem*, rei Naturam perstringentem deveniamus: quo in argumento præmittendum est, quæstionem istam in seipsa arduam, in naturalibus esse difficillimam, cum facultates nostræ, ad Analogiam propriam terminatæ, *quidditates rerum intimas* non penetrant: ideo *quid res naturalis in seipsa sit*, tali in Analogia ad nos, ut sit constituta, perfecte sciri non potest: in artificialibus tamen aliter fit; quia sunt ex mente nostra: proinde

opera Naturæ (etiam in nobis edita) ut nos lateant, (nemo enim rationem *generationis*, *nutritionis*, *augmentationis*, &c. exploravit unquam,) quod in artificialibus subest, ex iisdem facultatibus artis periti intelligere possunt : ideo sutor crepidam : sed quia etiam cum objecto naturali quæstionem istam quadantenus conformari posse, par sit credere, à differentijs tanquam notis & signaturis *quidditatum* optimis, incipiendum consulo ; Differentias autem vocamus, illas quascunque signaturas, ex quibus objecta, ita determinantur & constant, ut per illas à reliquis quibuscunque distingui possint, sive rationes illas, per quas hæ res non sunt aliæ : quâ in definitione, duo advertenda. Primò, objecta non cognosci *quidditati-vè*, nisi cognitis differentijs ; secundò differentias, non cognosci *quidditati-vè*, nisi cognitis extremis ; ut à principio modeste quorum extrema nullo indicio constant, quidditati-vè cognosci non posse, pro confesso habeatur ; in omni igitur differentia, extremitates, quâcunque ex parte dentur, expendi debent, ut regressu ad partes integrantes facto, rem absolvamus : quo pacto, sive objectum, *instinctui naturali*, *sensui interno*, *externo*, vel *discursui* competat, ea invenire oportet, quæ rem constituunt : quibus instructus, in unitate objecti cujuscunque (puncto excepto) aliquid super-additum simplicissimo principio comperies, cujus Naturam seorsim, sive per se, vel confertim, sive quasi simul, juxta facultates respondentes indagare licet : cujus opus istâ lege satis molestum, usus & assidua exercitatio in plurimis jam dudum facile effecit : præinde in objecti cujuscunque speculatione, duplicem illam Naturam comperies, (de qua suprâ) *communem & particularem* : *communis* autem consideratur, vel in relatione quam objectum erga seipsum, vel erga alia obtinet, quarum prior rei *quidditatem*, altera *ad-quidditatem* denotat : quodcunque igitur in omni objecto, uno eodemque modo afficit facultates nostras,

nostras, ad differentia latitudinem spectat, sed eam quæ in
 objecto cernitur, cujus terminos idcirco undequaque ex-
 plorare oportet; quodcunque denique in hoc objecto eo-
 dem modo afficit facultates nostras, quò illud olim, ad rei
ad-quidditatem, quatenus eadem cum illo Analogiâ sita est,
 reduci debet: Heic igitur terminos inter se committit in-
 tellectus noster, & quod uno eodemque modo afficit facul-
 tates nostras, idem quo ad nos esse ubique prædicat: ex
 communibus interea, communes, ex proprijs, propriæ re-
 rum Naturæ indagantur: quo pacto ex *communibus*, rerum
convenientia, ex *proprijs*, rerum *disconvenientia* investiga-
 ndæ sunt: quod paucis (quodcunque detur objectum) tan-
 quam *scientia arcanum* proponimus; neque enim uspiam,
 sine signaturis novis, novi effectus produntur, ex quibus
 idcirco, rerum *quidditates* intimæ, eruendæ sunt. Hisce po-
 sitis, triplex enunciandi genus insurgit, *quidditati-vum*, *A-*
nalogicum, & *mixtum*. *Quidditati-vè* enunciari potest quan-
 do constituentis termini objectorum, ita disponuntur, ut
 conditionibus datis, & ipsæ dentur objectorum conformi-
 tates: *Analogicè* enunciatur, quando termini constituen-
 tes (licet ex communi sententia agniti) ob defectum con-
 ditionum, ita nos latent, ut nihil nisi ex remotis similitudi-
 nibus conjectari possimus; neque enim imperfectiones
 nostras in facultates quæ nihil non percipere possunt (mo-
 dò conditiones adsint,) sed in ipsos conditionum defectus
 rejicimus; exemplum apponemus, ne te turbent ista; quò
modò prima causa agat, *qualis* sit mensura *æternitatis*, nisi ex
 actionibus nostris, tempore nostro, (idque satis ineptè) æsti-
 mare non possumus; quod enim *prima causa* agat, quod
 quædam detur *æternitas*, communes sunt notitiæ: *Mixtè*
 enunciatur, quando quædam ex ipsis rerum terminis ritè
 conformatis, quædam ex conjecturâ desumuntur. Quem-
 admodum si de totâ figurâ, lumine, &c. *astri*, cujus ulterior

pars

pars nos latet , audaçter pronounciarem ; aliqui enim termini nos latent ; quemadmodum etiam , si de *primo motore* scientificè loqueremur , quia quædam de motu satis constant ; est autem omnium latissimum istud enunciandi genus , quia *discursus* , ubique se intromiscet , super uniuscujusque veritatis basin , errores sexcentos , ut plurimum , accumulans ; inde tot inconsuta figmenta , deliria , de quibus , ubi de errorum causis ; quemadmodum interea numerum veritatum rerum , per differentias , ita differentiarum , per terminos explicavimus ; ultimò igitur in suos terminos differentiarum resolvuntur , quas nisi omni ex parte complectaris , defectiva erit scientia ; sive igitur objectum *rei* , sive *verbi* , sive *signi* , sive *simplex* , sive *complexum* detur , totum exterminorum investigatione absolvitur negotium ; quò modò latentes explorandi , difficiles explicandi , dubij distinguendi , quibus veritas cara est , ut tandem etiam in facultates respondentes , & leges conformationum deveniatur : Hiscè circa differentiarum essentiam , & Naturam ita statuis , in omni objecto naturali , quasdam *communes* , quasdam *proprias* , vel quandam saltem *propriam* comperies ; inter *communes* autem , quædam sunt magis , quædam sunt minùs communes ; quo in scrutinio (facultatum respondentium medio) à maximè communibus (cujusmodi *Ens* fuerit) incipiendum , ut per minùs communes transitori , in differentias ultimas , rei *quidditatem* maximè perstringentes , definatur . Heic autem conspirationem signaturarum (cuicunque facultati respondeant) ubique advertes , ut , ex maxime communibus *genera summa* , ex minùs communibus , *genera subalterna* (quorum etsi egregius datur numerus , de hijs tamen in definitionibus vulgaribus , altum silentium) conficias , donec in aliquam *speciem* , atque ita in *individuum* , & postremo in illud ipsum quod *individuationis principio* maximè est Analogum , deventum sit ; ubi advertisse juvat ,

quod

quod *differentiarum communium* Naturæ super-addit *genus*, (quemadmodum rectè à Scholis dicitur) est conspiratio illa occulta principiorum individuationis, intensior in genere suo facta, cum plures virtutum radij concurrant, sive res in seipsis, sive earum species in memoria servatas intelligas: in objecto autem quocunque, *maxime communes differentias*, illas, vocamus, quæ cum sint communes *individuo*, cum *specie*, & maxime extra illam *speciem* sunt communes; quæ in gradatione *minus communes differentia* illæ erunt, quæ cum sint communes *individuo* cum *specie*, extra illam *speciem* tamen non sunt adeo communes; ex quâ methodo (quemadmodum supra adnotavimus) *genera summa & subalterna* conficies, donec in *differentias*, sive *differentiam*, rei quidditatem maximè perstringentem deveniatur; *Hæc ita statuis*, *generibus*, sive *differentijs communibus* nomina adaptanda sunt, ut ex illis, tanquam promptuarijs, definitiones rerum desumi possint; neque onerosum istud videbitur cuiquam, cui *veritas* in pretio est; neque aliter vel definitiones rerum, vel divisiones corrupte instaurari possunt; neque aliâ lege demùm, vel communes rerum Naturæ, vel particulares (ex quibus intima Naturæ rimari licet) deprehendi possunt. Quod enim novum in omni objecto subest, ex nova aliqua differentia insigniri, (sive hominem, sive ipsum brutum, &c. spectes) non semel monuimus; ita enim voluit (ne nos incautos opprimerent, quæ in hoc theatrum prodeunt) providentia Divina universalis. *Porro communibus à particularibus* isto modo secretis, videndum quæ *differentia* ita rem constituent, & integrent, ut illis sublati, & aliquid ab ipsius rei essentiâ dematur: quædam enim in objecto quocunque naturali deprehendi posse; quæ non sunt ejus partes prorsus necessariæ, nemini, in dubio positum esse credimus; differentia igitur quæ rem constituent & integrant, in quæstione *quid*, quemadmodum illæ quæ

accedunt, vel quidem accidunt, in quaestione *quale* respon-
 dent; quorum omnium scrutinio, mire inserviunt qua-
 estiones, *quæ omnibus, quæ pluribus, quæ aliquibus, quæ semper,*
quæ aliquando, quæ raro, quæ solis denique convenient; ut tan-
 dem etiã in quaestionum istarum complicatione deveniatur,
 scilicet *quæ omnibus semper, quæ omnibus aliquando, &c.* deinde
quæ pluribus semper, quæ pluribus aliquando, atque ita pari de-
 rivatione, donec objecti Natura, (sive *differentias communes,*
sive particulares, sive essentielles denique & *constitutivas, sive*
accidentales & adventitias spectes,) explorata habeatur; cui
 methodo, sive *individua, sive species, sive genera* in examen
 veniant, sive denique *instinctui naturali, sive sensui interno,*
externo, vel discursui sint Analoga, ubique insistendum; ex
 quibus, *quæ omnibus, semper, & solis* conveniunt, aliquod
genus sive speciem denotant, quemadmodum *quæ solis, in-*
individuum: Differentias igitur istius census, *essentiales &*
constitutivas vocamus, sive *individuum, sive speciem, sive*
ipsa genera spectes; exemplum subijciam, in Analogia ex-
 terna, *calor, figura, motus*; sunt differentie *essentiales consti-*
tutive, viventis; omne enim vivens, aliquem *calorem, figu-*
ram, motum obtinet; ita cum denique ad speciem ventum
 fuerit, hic *calor, illa figura, iste motus, differentie essentielles*
constitutivæ erunt, hujus, illius, vel istius speciei; hic deni-
 que vel iste *calor, &c.* individuo proprie competunt; quo pa-
 cto *quæ individuo, quæ speciei, quæ denique totis rerum*
generibus congruunt, excutienda sunt per Methodum no-
stram; ut *quæ magis, quæ denique minus* sint communia,
 ex facultatibus respondentibus constant, quò modo, res
 quæcunque tandem in suas infimas differentias ejus quod di-
 tatem consignantes, & illam à rebus quibuscunque distin-
 guentes, resolvetur; ita *lineæ inflexio æqualis à centro, est*
differentia essentialis constitutiva circuli, & quia exinde ab
omni figura distinguitur, & quia ita circulum constituit dif-
 ferentia

ferentia ista, ut si aliquid, vel demptum sit, vel super-additum, novum obiectum detur: Hæc igitur ad questionem *quid*; prout ea quæ sunt adventitia, ad questionem *quale & quantum* pertinent; Neque igitur sine extrema dementia quispiam inter accidentia reponat, *calorem, motum, figuram*, sine quibus non omnino fuerit vivens, talis enim *motus*; talis *calor*; talis *figura*, ut sine accidentia, ipse *motus*, *calor*, *figura* non erunt: proinde, ut hic *motus*, ille *calor*, ista *figura* homini, hic *motus*, &c. equo conveniant: neque homini, neque equo accidunt, sine quibus non omnino fuerint; Aliter tamen fit in *ferro*, ut enim *figura* in genere, sit differentia essentialis constitutiva ferri, *calor* vel *motus* in ferro sunt accidentia: Neque igitur ex propria Natura, sed quia alijs subjectis, accidere possunt, ista vocantur accidentia; sine *calore* enim, vel *motu*, ferrum propriam servat Naturam, sine illis homo extinguitur: hæc igitur per se sunt manifesta. Quod interea respectu hujus obiecti erit substantia, respectu illius erit accidens, & vice versa, quod ut cætera mittam argumenta, ipse *sensus*, & *communes notitiæ* docent. Facessant igitur prædicamenta illa vulgaria, à quibus nisi expediamur, de veritate desperandum est: Quorum loco hanc nostram totius rerum scrutiniij Methodum proponimus, breviter licet, & fortasse magis obscure, quàm par fuit, quod an soli præstiterimus videant, qui ista capiunt. Hoc interim ad majorem illustrationem adjicere placuit, differentias quæ ex facultatibus respondentibus in rerum collatione, *omnibus semper & solis* competere deprehenduntur, summa rerum genera constituere; proxima quæ *pluribus semper & solis*; denuò quæ *omnibus & solis, sed non semper*, post illa, quæ *pluribus & solis, sed non semper*, demùm, quæ *aliquibus, aliquantisper, & solis*, ut postremo etiam in ea, quæ *solis* conveniunt, deveniatur; sunt enim principia individuationis; qua in deductione advertendum est, differen-

tiam, quæ *omni & soli* competit (ut risus in homine) licet non *semper* adsit , inter accidentia tamen rejici non debere , quia hominis quidditatem integrat ; licet igitur quæ non *semper* adsint , & sine quibus res propriam servant Naturam, ad quæstionem *quale* pertineant , ut supra docuimus, in ijs tamen quæ rem aliquam ita signant , ut exinde differentiam aliquam propriam nanciscatur, aliter fit, quod supra & quidem isto in loco adnotare placuit : Harum igitur origines & causæ , illis imprimis suspiciendæ sunt, quibus, intimas rerum quidditates penetrare in animo est , vel saltem si ulterius non detur, aliquid peculiare subesse, quod ex usu & observatione addisci potest, cogitandum ; nunquam enim fallit Natura, vel sine re notam, vel sine nota, rem, apponit ; *differentia* interea *essentiales & constitutiua* primò designandæ sunt in objectis quibuscunque, ut tandem etiam, quod novum subest, sua peculiari gaudeat animadversione ; Hiscæ igitur quæ objectum constituunt , deinde etiam ijs quæ adijciuntur , separatim perspectis, aliquam in omni statu *perfectiorem* dari, comperies, sine cujus cognitione, quæ illam *exuperant* , vel quidem ab illâ *deficiunt*, æstimare impossibile ; hujus interea ut sit latitudo quædam ; absque illius scientia tamen, *quid* sit aliqua perfecta species , sive idea edici nequit ; cum autem (quod hucusque subtraximus) omnis *differentia* , ex qua superior aliqua species ab inferiori distinguitur, sit ejus *perfectio* quædam & *complementum* , sapientissime per differentias istas ulterius proceditur ; sunt enim *differentia* illæ , quæ *speciei* competunt, eorum quæ superstruuntur , fundamenta & bases , modò rerum seriem expendas ; aliter tamen fit in *individuis* , quorum differentia quæcunque sunt *imperfectiõis nota* ; à statu enim illo receditur, cujus aliquis saltem datur apex ; quæ ut clariùs constent, quædam de ipsa *quidditate hominis* ex Methodo nostra subiicienda duximus ; Post communem

igitur

igitur Naturam ex universis facultatibus Analogis perspetam, (quo in scrutinio, quæ in quæstione *quid*, quæ denique in quæstione *quale* respondeant, imprimis distinguenda sunt) juxta genera summa & subalterna, differentiæ hominis, quæ emergunt in Analogia *instinctus naturalis*, sunt cunctæ ferè *notitiæ communes* (quasdam enim communes nobiscum, bestię obtinent) in Analogia facultatum internarum, *spes, fides, amor, gaudium, & soluta illa in opposita libertas*; neque enim in brutis deprehendi posse ista, luculenter suo in loco demonstravimus, quæ idcirco repetat Lector; in Analogia ad facultates externas, *figura quedam propria, & Symmetria*, medio notitiarum communium rite deductarum explicata, in quâ *manus, ad sermonem organa quedam, motus, calor, color* quidam, *glabrities, &c.* advertenda sunt: in Analogia ad facultates discurrentes, *mira illa discurrendi & ratiocinandi promptitudo & velocitas, & ipsa tandem contemplatio*; plurima denique alia, quæ ex Methodo nostra, *quæ omnibus, quæ semper, &c.* & facultatibus Analogis deprehendi possunt: ex quibus quæ ad Analogiam internam spectant, maxime hominem integrant; ab externis enim, nisi quatenus sunt in ordine ad facultates internas, parum juvamus; idè in *figura, linearum proportio, in motu, numerus, in calore, &c.* temperies consuli possunt, quo pacto totæ differentiæ externæ, ad internas in suâ ultimâ resolutione, reduci debent, modo leges conformationum, & facultatem respondentem, ubique advertas: quæ interea in votis habemus, ex differentijs petenda sunt, illis nimirum quæ speciei conveniunt; nihil enim à Naturâ (in tota illâ rerum serie, quæ ab Elementis incipit, & in hominem desinit) *speciei superadditum*, quod ad ejus *perfectionem* non facit, supra docuimus; inde *dente Aprum, cornu taurum* petere, rectè dicitur; aliter tamen de differentijs, quæ individuo competunt, censendum, quæ *imperfectionem, & ut plurimum*

mura omnino sum & funestum aliquid denotant: Hæc autem de
 methodo nostrâ in rerum quidditatibus investigandis, bre-
 viter dicta sumo; à quâ quantum recessit definitio illa vul-
 gata hominis, pauca expendemus. Homo est animal ra-
 tionale: quam utroque termino infirmabimus: ut enim
 omnis homo, respectu hujus actionis sit animal, respectu
 istius erit vegetabile; respectu illius Elementum, quædam
 enim communia cum hijs omnibus obtinet; Neque de-
 mum semper est animal, in utero enim vitam degit vegeta-
 bilem, neque solus; quodcumque enim sensum habet; æ-
 que est animal, neque denique semper est rationale, irratio-
 nem enim cum bestijs communem obtinet; inde indoles
 ovinæ, avinæ, lupinæ, caninæ; neque solus, ut enim mit-
 tam brutâ, &c. ipsa Elementa habent rationem propriam
 conservationis, ultra quod nihil sapit; recte igitur diximus
 totas ferè communes notitias (aliquæ enim in Elementis,
 plantis, &c. describuntur) maxime vero illas, quæ circa
 Religionem versantur, cunctas facultates denique ad *spem*,
fidem, amorem, gaudium, libertatem, contemplationem, &c. ho-
 minis quidditatem integrare, quia *omnibus, semper & solis*
 conveniunt, modo conditiones adsint, sine quibus neque
 animal fuerit homo, neque rationale; nullam enim facul-
 tatem, sine conditionibus intermedijs proficere voluit
 Deus Opt. Max. ut gratiam suam quotidianam, votis &
 precibus nostris assiduis exoratum experiremur; *facultates*
 igitur ad *rationem* obtinet homo semper, ipsa ut desit ratio,
 quod imprimis in verbo *rationalis* advertendum est; qua
 acceptione tanquam angustam potius, quam vastam, defi-
 nitionem istam, paulò acriùs perstrinximus: Nequid in-
 terèa hoc in argumento desit, ultima aliqua hominis diffe-
 rentia investiganda est, quæ neque superiori, neque infe-
 riori alicui Naturæ, convenire possit; quemadmodum enim
intellectum, amorem, libertatem, cum Deo, ita irrationem,
concupiscentiam,

concupiscentiam, necessitatem, cum brutis, &c. communem
 obtinemus; ex cujus scrutinio accuratiori, solæ & ultimæ
 hominis differentia, *Religio & fides* insurgunt; dico *vera*
Religio, & fides vera, illa nimirum, quæ ex probâ confor-
 matione facultatum, quæ circa Religionem versantur, ori-
 tur; ex quibus non solum *ad suprema ferimur*, sed facimus
 etiam, ut *illa ad nos demittantur*; sunt enim extremorum
 vincula, & proinde in homine deposita, qui & ipse inter su-
 periora, & inferiora medium quiddam est; quæ ut aper-
 tius consent, dicimus *omni semper & soli* convenire: *omni*,
 quia nemo sanus & integer non quoddam colit Nomen,
 sive Deum, sive Naturam dicas; nemo denique non quo-
 dammodo confidit *semper*, quia hæc ut *Religione, fide* ex-
 cidamus, suboriatur illa, quo pacto ipsa etiam confidit de-
 speratio; *soli*, quia neque illius est indiga vel perfectio Di-
 vina, vel brutorum imperfectio; perfectio Divina, illâ opus
 non habet, quia nihil præterea superest quod perfectioni
 Divinæ adjici possit; in brutis denique supervacaneæ fue-
 rint, nullus si hæc vitâ, melior maneat status, cujus com-
 potes esse possint; utcunque certum est, nullam præ-
 clarâ inter bruta, extare Religionis formulam; ut ducas
 igitur *intellectum, amorem, gaudium, libertatem* nostram,
 &c. Divina esse attributa; ut denique omnem brutalem
 affectum, ad Naturam corpoream ableges; *Religio & fides*
 supersunt, quæ ad nos ita intime spectant, ut hominis dif-
 ferentiæ ultimæ, meritò habeantur; ideò non solum *supe-*
riora cum inferioribus, sed ipsa etiam *præterita, cum futuris*
 componit, connectit, & quidem inter se contextit *Religio*
& fides immensa: & nihil non conciliare, rectè creditur;
 à Deo igitur infinito ut sint, cum Deo denique ut confor-
 mari gaudeant, neque in Deo, neque in brutis deprehen-
 di, satis constat; ex quibus patet, axioma nostrum, *Ipseres*
quascunque, ex differentiis à Natura tributis, perfectio-
 nem

nem aliquam adipisci, in homine verum esse: quod non minùs utile in cæteris quibuscunque speciebus comperies: Hâc nostrâ interea Methodo fretus, sui ipsius cognitionem aggrediatur Lector; nobis enim satis in præsens fuerit ista delibasse: caveant interea veritatis studiosi, ne *differentias nostras essentielles constitutivas*, (sive in individuis, sive speciebus, sive ipsis generibus deprehendantur) inter accidentia peritura numerent, quasi vel adesse, vel abesse potuissent citra subjecti corruptionem: cujus erroris, ut famosum istud *substantie* verbum fit causa, quia tamen contra Auctores scribere præsens institutum non patitur, satis habeant Lectores, Methodum hanc ad *quidditates* rerum investigandas, in veritatis gratiam, à nobis proponi; ex quâ & facultatibus proprijs, (modò leges conformationum ubique advertant,) sapientiores evadent, ausim dicere, quàm ex protritjs Philosophorum Scholis: Restat ut quæ facultates hac in quæstione respondeant, explicemus; respondent autem *instinctus naturalis, sensus internus, sensus externus, & discursus*, & inter hæc maximè, quæ maximè extrema rerum pertingunt. Primæ autem complicationes hujus quæstionis sunt, *quid-an fit, quid-quid fit, quid-quale fit, quid-quantum fit, quid-ad quid fit, quid-quomodo fit, quid-ubi fit, quid-quando fit, quid-undè fit, quid-cujus gratia fit*, inter quas arctiùs nectuntur, *quid-quale, quid-quantum, quid-ad quid*, neque enim à quæstione *quid*, divelli posse videntur.

FACULTAS quæ movet quæstionem QVALE.

QVAESTIO ista à priori pendet; nisi enim *quid* res aliqua sit intelligas, *quale* fuerit, non capies unquam; mutuo igitur in ordine consistunt; licet interea, & ipsius *qualitatis*

qualitatis quædam detur *quidditas*; in complicationibus enim quæstionum nostrarum, quæstionem *quid-qualis* invenies, quia tamen omnis differentia, quæ in ista quæstione respondet, ex prænotione alicujus *quidditatis*, ortum ducit, quia denique *quidditati* illi ita inhaerere vel inesse videtur, ut exinde *intensionem* aliquam suscipiat, vel *remissionem*, subjectum tale denominat; status igitur uniuscujusque rei, per cunctas facultates Analogas, & Methodum quam in quæstione præcedente, instituimus, primò expendendus, ut tandem in quæstionem istam deveniatur; nulla enim, nisi respectu *quidditatis* suboritur *qualitas*; quò modò quæ *excedunt statum naturalom* uniuscujusque rei, vel quidem *ab illà deficiunt*, in quæstione ista reponuntur; non solum interea Philosophorum, sed Medicorum maximè interest, ut ista pernoscant, per *dissimilitudinem* enim imprimis morbos venantur: Post igitur, *differentias essentielles constitutivas* rerum, perspectas, earum *gradus, affectiones, &c.* explorandæ sunt, quarum disquisitioni inserviunt quæstiones, *quæ omnibus, quæ pluribus, quæ semper, quæ aliquando, &c.* quo pacto, quæ, post statum expensum, vel desunt, vel quidem supersunt, quæstioni isti vindicantur; errant igitur, qui qualitates rerum, absque quidditatibus se perspectas habere posse cogitant; quemadmodum interea termini quidditatum, per quæstionem *quanto-quid*, ita termini qualitatum, per quæstionem *quanto-qualis*, designandi sunt; Quæ omnia, ut facilius complectaris, in investigatione nostrâ, *quæ omnibus, quæ pluribus, quæ semper, quæ aliquando, &c.* accidunt, istæ imprimis qualitatum signaturæ deprehenduntur; primò, non semper adesse; quâ in deductione, quæ *sepe*, quæ *rare*, quæ *aliquando*, quæ *insolitò* contingunt, seorsim contemni, & subinde reponi consulimus; ad præcautionem enim errorum maximè inserviunt; *Secundò* res sine illis propriam servare Naturam: quo pacto *differentie constitutivæ*, licet

non semper adsint, à *qualitatibus* distinguuntur; ideò ut non semper rideat homo, quia tamen risus omni & soli competit, inter *differentias essentielles constitutivas* hominis à nobis statuitur. Tertio, subjectum exinde *intendi*, vel *remitteri*, qua ratione à *quantitate* imprimis distinguitur: Quæ omnia faciliùs perficies, si quæstione istâ, cum reliquis quæstionibus complicatâ, per illas demùm, totam accidentis (de quo agitur) seriem, à sua origine deduxeris, & *undè-tale*, *quantum-tale*, *quomodo-tale*, *adquid-tale*, *quando-tale*, &c. accuratè expenderis; ne interea horum exemplum aliquod desideres, in memoriam revocandum est, *calorem*, *motum*, *figuram* inter *differentias essentielles constitutivas* viventis positas fuisse, & proinde in quæstione *quid* respondere; *calor* igitur ad *sudorem*, *figura capitis obstipi*, *motus solitò*, *vel pernicior*, *vel tardior*, ad quæstionem *quale*, vel *quanto-quale* pertinent, subjectum enim tale denotant. Pari lege cùm ad hominem ventum fuerit, in fame vel siti, *Boulimos*, *Ascites*, in risu *cachinnus*, hominem talem nuncupant; absque hijs enim, homo propriam servat Naturam; neque igitur dicimus *qualitatem* esse accidens, per quod substantia est efficax; quasi si deessent accidentia, omnis substantia sopita & iners delitesceret; sed *qualitates*, ad *differentias illas* quascunque, quæ *ultra*, vel *citra* rei cujuscunque *statum naturalem* deprehenduntur, restringimus; quo pacto, cùm utrinque res obsideant, in contrario gradu positæ dicuntur; *latitudo* quædam interea ut unicuique *statui naturali* permittatur, intra quam satis commodè subsisti potest, (quemadmodum si in homine jecur paulò calidius, cerebrum paulò frigidius justò existeret) quodcunque tamen temperaturam illam admodum excedit, ut in *febricitante*, vel *citra* illam deprehenditur ut in *Lethargico*, *differentiæ essentielles constitutivæ febricitantis*, vel *Lethargici*, ut sint, hominis *sani & integri* non erunt; *defectus* igitur & *excessus* isti, ut in quæstionem

tionem *quale* rei jancantur (si statum naturalem hominis attendas) ipse calor , sine quo nec homo fuerit, nec vivens, ad quæstionem *quid* attinet, & tanquam effectus determinatus causæ suæ, necessario sub conditionibus proprijs agentis, recipitur; quo pacto, quod in *homine* substantiale est & quidditativum; in *ferro* adventitium esse & peregrinum, & quod respectu hujus est *accidens*, respectu illius esse *substantiam*, supra adnotavimus; Quæstio autem ista ad ea, quæ caduca (ex sententiâ nostrâ) statuuntur, propriè spectat; ut quæ sola *intendi* possint & *remitti*, & quodammodo *corrumpi*; quod in facultates Divinas noëticas non cadit; idè ut *qualis morbus*, *qualis intemperies* rectè affirmetur, non *qualem intellectum*, *qualem fidem*, *qualem amorem*, *libertatem*, &c. sed *quantum*, dixerim: Neque enim dilatari aut ampliari, sed detegi potius & explicari facultates Divinas noëticas equum est credere; Quæ enim ad formam internam attinent, quia subjecto carent in quo inesse possunt (quod accidentium est proprium) ad quæstionem *quanto-quid* reducuntur; neque igitur in anima, sed ipsa anima sunt; ne interea Lector circa nostra torqueatur, adnotare placuit, quæstionem *in quo*, ad quæstionem *quale* attinere, quia, ex sententiâ nostrâ, qualitates in quidditatibus, tanquam in subjecto hærent; in quibus idcirco totam accidentium latitudinem, satis apertè posuimus; Quam incongruè igitur à Scholis, ad accidentium Naturam extenduntur ea, sine quibus neque *genera*, neque *species*, neque *individua* subsistere possunt, ex nostris constat. Quæ autem in quæstione istâ, appositè respondent facultates, in genere, sunt (in nobis) *instinctus naturalis*, & *sensus internus corporeus*: (extra nos) *instinctus naturalis*, & *discursus*: licet enim ipsæ *qualitates* in corporea, tanquam in subjectum, ubique cadant, earum scientia & dignotio, ad *intellectum* propriè & per se spectat. Primæ complicationes hujus quæstionis sunt, *qua-*

le-an, quale-quis, quale-qualo, quale-quantum, quale-adquid, quale-quomodo, quale-ubi, quale-quando, quale-unde, quale-cujus gratis.

FACULTAS que movet quaestionem QUANTVM.

SVB quaestione istâ, terminorum investigatio cadit (sive *finitum* illud, quod aliquibus, sive *infinium*, quod nullis concluditur terminis advertas;) cùm interea, nisi, omni ex parte, explorentur termini, *quanta* res aliqua sit, dici nequeat; quodcunque post terminos exactè expensos, deprehenditur, quantitatis area existimanda est: quod quidem, sive *res*, sive *verba*, sive *signa*, sive *in nobis*, sive *extra nos spectes*, ubique adnotare juvabit, cùm exinde omnis quaesiti extensionem, sive molem designare par sit; licet interea extra quaestionem istam, nihil, nisi *infinium* illud, cuius nullus est terminus, dari possit, intra illam, cunctæ facultates impendi solent, cùm nullo in *quanto*, non concludatur aliquid, omni facultati Analogum; cæterum, quia de ijs, quæ propriè, hoc ex scrutinio decernuntur, agimus; duplicem ex Scholarum sententiâ, quantitatem deprehendimus, *continuum & discretam*; quarum, hæc, *quantitas*, illa *quotitas* ex earum Latinitate dicenda fuerit; quæ cùm diversum sensum inducant, & diversa conformationis media postulent, diversis facultatibus, propriè & per se, competunt: Principium autem *continui* est *punctum*, *discreti unitas*; præcipuæ autem affectiones, quantitatis *continuae*, sunt, *aequale & inaequale*; numeri *par & impar*; à *qualitate* autem distinguitur omnis sive *quantitas*, sive *quotitas*; *Primò*, quod non habeant *contrarium*, & proinde nullum per se motum, sive corruptionem: *Secundò*, quod neque *intendi* possint, neque *remitti*, neque enim *addere*, vel *subtrahere*, est *intendere*,

dere, vel remittere: Tertio, quod *sensus internos*, illos nimirum qui circa *bonum & malum*, sive *utile & noxium* versantur, non pettingant; neque enim *quantitas*, vel *quotitas* (per se scilicet, absque *figura*, vel *proportione* intellige) vel *sensus internos* afficit, vel *bonum*, aut *malum*, ex *Naturâ suâ* esse videtur: Restat, ut quomodo inter se distinguantur, *quantitas & quotitas*, ex *Methodo nostrâ*, quæ singula juxta facultatum *Analogiam* exagitat, explicemus. Quod facillimè capies, si per sensoria sola *tactus & visus*, facultates illas quæ circa *quantitatem continuam*; per meatum *auditus*, illas etiam quæ circa *discretam* versantur, excitari advertas; idè mirè cum *proportionatis numeris* conformantur facultates, ad quas, per aurium foramina datur ingressus, delectationem, ex *symphonia*, vel molestiam ex *Cacophonia*, percipientes: Attamen ex *gustu*, vel *odoratu*, nihil per se in utràvis quantitate, deprehendere licet; quod enim ex dentibus affixis Chely, dum pulsatur, audire (vel obturatis auribus) queas, ex eo provenit, quod conjugationes nervorum, quæ huic ministerio dicantur, per gingivas transeunt, munus anticipant suum: Hisce autem, circa *Analogiam sensuum externorum & internorum*, ad utramque *quantitatem*, explicatis, restat ut quomodo se habeant, hac in questione, *instinctus naturalis & discursus*, explicemus; *Instinctus* autem *naturalis*, plurima circa utramque *quantitatem* fugerit, frequentes igitur in *Mathematicis* notitiæ communes; quæ, *postulata*, eâ de causâ vocari solent, quia nihil superius, quò provocetur, existat; cur interea, *Scientiæ Mathematicæ*, omnium certissimæ habeantur, ratio in aperto est; quod nimirum de principijs hujus *Scientiæ puncto* videlicet *& unitate*, summus detur consensus, quemadmodum etiam de *notitijs communibus*, sive *postulatis*, undè tota *Matheseos* istius series deducitur; quapropter *discursus* majori, quàm in reliquis *Philosophijs* certitudine, istius

scientiæ normam dedolat : Principia verò formalia, *odorum, saporum, colorum, &c.* ita in recessu abdita ponuntur, ut nihil certi de eorum Natura, & statu, affirmare possimus : de quibus, igitur, hoc, unice, absque errore dici potest, qualitatibus illis solennibus Elementorum, non respondere : quid enim cum calido, sicco, humido, vel frigido, commune obtinet cæruleum ? inique igitur ex jejunis istis principijs, universas differentiarum classes, educere conata est Schola, licet intra Elementorum ambitum, quodammodo delitescant : Hæc autem de ijs quæ ad quæstionem istam attinent, & facultates Analogas denique, breviter, & more nostro, dicta sunt : Ad complicationes primas hujus quæstionis accedimus. Complicationes autem primæ sunt, *quantum-an, quantum-quid, quantum-quale, quantum-quantum, quantum-aliquid, quantum-quomodo, quantum-ubi, quantum-quando, quantum-unde, quantum-cujus gratia.*

FACULTAS *que movet quæstionem* AD-QUID.

SUB quæstione *quid sit*, rerum *quidditates*, sive Naturas individuales & genuinas explicavimus ; huc igitur earum *ad-quidditates*, sive *Relationes & Analogiæ* reducuntur : Quemadmodum enim, illa, quid res sint per se, ista, quid sint ad alia, disquirat ; arctissimè igitur ; quod supra adnotavimus, connectuntur, quæstiones istæ, discuneatæ licet, & distinctæ satis, ex Methodo nostra, exponantur ; Huic interea quæstioni, tanquam omnium latissimæ, totam rerum Analogiam vindicamus, neque enim solùm *convenientias* rerum, & *conformitates*, sed & *disconvenientias*, & *diformitates* quascunque, & ipsa tandem contradictoria disparata, opposita, & contraria, &c. hujus census expendit ; in quam idcirco, universa *actionum & passionum, sympathiarum*

pathiarum & Antipathiarum prædicamenta & series digessimus, cum sine relatione aliqua præcedente, nulla vel *actio*, vel *passio* dari possit; Hæc igitur *actionum & passionum* summa norma esto; uti, quæ ab Analogiâ illâ mutuâ, in qua constituuntur res universæ, ita pendent, ut si conditiones illæ adsint, (sine quibus virtutes rerum quæcunque, vel languidæ fuerint, vel nullæ) in actum veniant; qua ratione quæstio ista, cum quæstionibus, *quomodo, ubi, quando, &c.* complicatur; Nos interea qui paucis, iisque maxime distinctis quæstionibus, ad memoriæ sublevationem, usi sumus, simul cum *relationibus, actiones & passiones* in contemplationem adducimus: cum, sine *relatione* illa, (cujus vis maxime in principiorum energia cernitur) omnis materia, iners & sopita, suis in Elementis, delitescat; quo pacto, relationum seriem primò, postea etiam *actiones & passiones*, tanquam earum resultantiam, & subolem quandam in *complicationem quæstionis istius*, cum reliquis *quæstionibus* deducimus; quibus ita statutis, *relationem*, sive *adquidditatem istam*, ad totam rerum compagem promiscuè extendimus, ita ut triplex omninò fuerit *relatio*. Primò, *realis*, secundò, *attributionis*, tertio, & *mixta*, quarum unaquæque denuò triplicem sortitur considerationem. Primò, in *Analogia rerum ad nos*, secundò, in *Analogia rerum inter se*, tertio, in *Analogiâ horum omnium ad Deum*, sive *primam illam causam*, rerum seriem & momenta disponentem; quorum explicationem ut aggrediamur, quædam de terminis, sive postremis differentiarum notis, in memoriam, revocanda sunt, quos triplices etiam observamus *quidditativos, Analogicos, & mixtos*; *Quidditativos terminos* (suprà in quæstione *quid est*) illos vocavimus, per quos, hæc res non sunt aliæ, quos ideo, inter *differentias essentielles constitutivas* enumeravimus. *Relativi, sive Analogici termini*, illi sunt, qui cum *constitutivi* respectu subjecti dici possint, quia tamen

tamen

tamen *relationem* ad extra obtinent, ad aliud quiddam, sub conditionibus suis, præfiniuntur; proinde *termini mixti* fuerint, qui utriusque Naturam, ita præ se ferunt, ut ex uno termino *quidditati-vi*, ex altero *Analogisi*, dici possint: Quia autem terminos inter se, componi & committi posse declaravimus, apertè constat, varias rerum considerationes, novos & ponere, & tollere terminos: de *relati-vi* hic erit sermo: igitur *adquidditas*, sive *relatio realis*, in Analogia rerum ad nos, ea est, quæ terminos suos, verè & realiter, absque omni attributione, in rerum Natura possidens, à facultatibus nostris, per *sensum* atque *notitias communes* (conditionibus debitis intercedentibus) percipi valet: Estque vel ad *conformitatem*, vel ad *diformitatem*; ad *conformitatem*, uti *verum*, *bonum*: quo pacto, conditiones debitas obtigisse, existimandum est: ad *diformitatem*, ut *error*, *impietas*: in quibus vel totas, vel aliquas saltem, quæ ad veram objecti conformitatem desiderantur, conditiones defuisse, statuendum est: *Adquidditas* sive *relatio realis*, in Analogia rerum inter se, ea est, quæ terminos suos *relati-vos*, verè & realiter, absque omni attributione, extra nos possidens, à facultatibus nostris per *sensum* aliquem, ex *relatione* rerum reciproca oriundum, & ad facultates nostras subinde terminatum, conditionibus debitis intercedentibus, percipi valet: Estque vel ad *conformitatem* rerum inter se, vel ad *diformitatem*: ad *conformitatem* rerum inter se, ut *actiones naturales* & *debitæ Elementorum*, *mineralium*, *vegetabilium*, *animalium*; huc denique *majoritas*, *minoritas*, *totum* & *partes*, (cùm inter se proportionatæ fuerint) reduci possunt; ad *diformitatem*, ut *monstra*, *anomala*, *disproportionales*: *Adquidditas* sive *relatio realis*, in Analogia rerum ad *primam causam*, etiamsi ex termino ad nos, desumi possit, quia tamen, non solum in nobis, sed extra nos, & ubique describuntur *relationis istius termini*, ideo per se spectabilis, proprium

proprium sibi adsciscit locum : *adquidditates* autem sive *relationes reales* quæcunque, ex *instinctu naturali*, potissimum mediante *discursu & sensu interno*, percipiuntur. In quæ enim *discursus* jus integrum habere videtur, ad *relationem attributionis* attinent. *Adquidditas* autem sive *relatio attributionis*, ea est, quæ fundamentum ex utroque termino, non propriè, vel realiter, in rerum Natura, sed in modo intelligendi obtinet, ut *dominia quedam, & servitutes, honores, Encomia, Ceremonia, &c.* *Relatio mixta*, ea est, quæ cum fundamento alicui reali innitatur, super-additum tamen aliquid ex *attributione* obtinet, estque præcedentium latissima : cum enim nihil adeò castum & sincerum in doctrinis quibuscunque deprehendi possit, quod non corruptionem & imposturam, sive ab ingenijs subtilioribus, sive quidem à crassioribus patiatur aliquam, objectum quodcunque, ultra propriam Naturam, fortasse non satis exploratam, aliquid ex *attributione* obtinebit ; ideo in educationibus puerorum, legibus, Religionibus (in omni denique Analogia) plurima depravata, iniqua, prophana, qua ratione, in omni *adquidditate* sive *relatione*, fundamenta relationum (in quaestione *unde-adquid*) quatenus licet, inspicienda sunt : Cum enim fundamenta varia esse possint, (in *actionibus* enim & *passionibus*, mutuas inesse ad *relationem* vires existimandum est) verum *fundamentum* illud vocamus, quod maximè est actionis principium : licet, interea, in *relationibus* nota sit legitima, quod simul cum *correlatis*, pönantur & tollantur, hoc tamen interest, quod *fundamentum* si maneat integrum, *actionis* reiteratio quædam, sive regeneratio dari potest, quod neutiquam fit, ex altera parte : etiamsi enim sublato *filio*, æque ac sublato *patre*, tollatur *relatio* : fundamentum tamen, scilicet *vis generativa*, manere potest ; at sublato *patre*, tollitur & *relatio*, & *fundamentum paternitatis* : semper igitur fundamenta, quatenus licet recen-

fenda sunt, & à proximo ad remotum, & deinde ad remotissimum deveniendum est, ut tandem in illo acquiescatur; veluti, si per terminorum multiplicationem, Bonitas illa nostra (ex Analogia cum objectis secundum sensus internos, legitime conformatos, oriunda) ad primam deferatur causam, tanquam suum fundamentum ultimum, altero termino Analogico, subjectivè in nobis manente, sequitur quod cessante Bono in nobis, cessat ex parte nostrâ, relatio illa, quam ad primam causam obtinet; æquè enim tollitur relatio, moriente filio, ac patre: Bonitas tamen primæ causæ, tanquam Bonitatis nostræ fundamentum, novam generare relationem potest, & nobis tribuere olim, ut boni simus: Mira hinc oriuntur consuetudines, sed cum difformitas realis nostra ex parte dari possit, habemus etiam unde cruciemur in æternum, cum sine resipiscencia vera, iisdem semper hæserimus vestigijs: misere interea torqueri Auctores observamus, dum verum & bonum illud, quæ sunt relationes reales, à vero & Bono illo, quæ sunt relationes attributionis sive discursus, distinguere nescientes, subinde in Antilogias miserimas passim impingunt; est denique scitu dignissimum, in omni actione naturali, illud, quod est actionis principium sive fundamentum, conformitatem aliquam (juxta Analogiam in quâ constituitur) attentare: Ideo ignis assimilationem aque molitur, & aqua, ignis, quorum actione mutuâ, observabis, à principijs validioribus excludi heterogenea, ut homogeneam aliquam conforment Naturam: ubi interea plurima dantur similia, facilis erit actio, & vice versa. Hæc igitur est actionum naturalium (sive sympathias rerum spectes, sive Antipathias) ratio, nexus, & norma, quæ tota, ab Analogiâ illâ in qua constituuntur res universæ, ita pendet, ut si condiciones (immediatum providentiæ Divinæ opus) adsint, in actum verè & realiter deducantur; quod non solum in Analogia rerum inter se, sed in nostrâ æquè constat.

constat : Quòd enim ex *sensibus externis*, *audiamus*, *videamus*, *tangamus*, &c. ab Analogiâ ista & proportione rerum inter se, ortum ducit; quod *Bonum* denique vel *malum* ex *sensibus internis* videtur, iisdem legibus adstringitur, modò in animo habeamus semper, *ea omnia quorum cause nos latent*, ab *occultis Dei judicijs temperari*, quam tanquam unicam notitiam communem, dubia ejus modi, quæcunque enodantem ubique proponimus : cujus usum egregium idcirco, in ijs omnibus quæ te vexant, comperies, Lector; *justè enim & piè administrari omnia, utcunque eorum cause clam nos sint, solennis est notitia communis* : ultimò, ut quanti sit usus doctrina nostra de *fundamentis relationum* constet, advertes Lector, in *ceremonijs*, *ineptijs*, *erroribus* & *figmentis* quibuscunque, aliquas vel aliquam saltem subesse *notitiam communem*, unde tota suffulcitur moles, quam vel quas, extricare, seponere, & in seriem reliquarum notitiarum communium digerere, & antehac suasimus & continenter suadebimus, ut habeas primò quod *scias*, deinde quod *credas*, Lector; Affatim enim omni ferè in doctrinâ, maxime verò in Theologiâ suppetunt objecta intellectus & fidei, adeo ut in utriusq; exercitationem satis, (nedum superq; aliquando) propositum sit; Distinguitur autem *adquidditas* sive *relatio*, à *quidditate*, quod sit *posterior Natura sua*; quod *terminos extra se habeat*, & sit *ad aliud*; à *qualitate* verò, quod neque *intendi* possit, neque *remitti*; neque (ubi *realis* fuerit) *corrumpi*; A *quantitate* verò, *affectionibus ferè totis* distat. Facultates denique quæ in ista quæstione respondent, sunt *instinctus naturales*, *sensus interni*, & *discursus*; nihil enim adjumenti (nisi quatenus sunt in ordine ad superiores) *sensus externi*, in quæstione ista, suppeditant; Quomodo verò *instinctus naturalis*, & *sensus internus*, circa *relationes reales*, *discursus* circa *relationes attributionis*, & isti omnes denique circa *mixtas* versentur, suprà docuimus : ad complica-

tionem igitur hujus questionis cum reliquis questionibus accedimus, quam uti longe latissimam, ita maxime necessariam, inter questiones universas, apud te statue Lector. Complicationes igitur primæ hujus questionis sunt, *ad- quid-an, ad- quid- quid, ad- quid- quale, ad- quid- quantum, ad- quid- ad- quid, ad- quid- quomodo, ad- quid- ubi, ad- quid- quando, ad- quid- unde, ad- quid- cujus gratia.*

FACULTAS *que movet questionem* QUOMODO,
PER QUOD, *vel* QUIBUS MEDIIS.

MEDIA, sive *conditiones*, quæ ad *actiones* cujuscunque generis perficiendas desiderantur, exagitat facultas ista; sunt autem omninò diversa juxta *objecti, facultatis & Analogiæ* differentiam: alia igitur exigunt *media*, quæ per *meatum visus*; alia quæ per *meatum auditus*; alia quæ per *meatum olfactus*; alia denique quæ per *meatus gustus & tactus* traiciuntur; quædam deinde diversa, ad conformationes *sensuum internorum* postulatur, quæ ad *externos* (proprie) non spectant; quædam denique ad *discursus* conformationem, quæ ad *instinctum naturalem* non attinent, & vice versâ, supra & quidem abundè docuimus; in hoc igitur omne situm est opus, sive Analogiam rerum ad nos, sive Analogiam rerum inter se, respicias, ut *media* investigates, quæ si dantur, nihil in se non mutuo *agere* posse existima. Lector; quo pacto omnis scientiæ arcanum erit *mediorum* investigatio; proinde leges & normæ actionum universæ, ex quaestione istâ, eruendæ sunt; quibus datis & licita illa à veteribus decantata magis insurget; Hæc igitur potissimum, in suas classes distinguenda sunt, ut deinde ad *mediorum* complicationem devenias, & subinde in *objectis* complexis, (sive *rerum, sive verborum, sive figurarum*) an universa

universa accesserint media, expendas, *Media enim medijs*
 complicantur, & quod respectu hujus est *principium*, res-
 pectu illius esse *medium*, ubique comperies, cum igitur alia
media, in *objectis simplicibus*, alia in ijs, quæ commiscuntur,
 vel quidem complicantur, subesse constet, *Media* quibus
 objecta, sive *simplicia*, sive *composita cum facultatibus* suis
 Analogis conformantur, utin promptu sint, *quomodo*, in
 seipsis ita se habeant, nos ferè latent. Te igitur *incallescere*,
 ut ex igne vicino sentias, quomodo ignis in seipso sit *cali-*
idus, nunquam conijcies: ita de *colore, sono, &c.* existiman-
 dum est, (nisi notitia aliqua communis subsit) quia sunt ex
Natura; sed in artificialibus aliter fit, quia sunt ex mente
 nostra: media igitur artis, dignosci possunt, ita denique
 sunt necessaria, ut sine illis nulla artis institui possint præ-
 cognita; in *mediorum* igitur investigatione, & pulcherri-
 ma, & difficillima, sive *artem* intelligas sive *Naturam*, sita
 esse cogita: cum tamen *discursus*, per similitudines suas, de-
 fectus, cujusunque generis, supplere conetur, extra limites
 elatus in *errorem* proclivis labitur; pauca enim sunt, eaque
 obscura, quæ in *naturalibus* deprehendimus; quippe pullus,
 & arteriarum micantium motum & rationem, in seipso,
 nemo mortalium vel cepit vel capiet unquam; causam *effi-*
cientem & formalem, interea immo & *materialem* quatenus
 est causa, in quaestione *unde* exponemus; Hoc interea de
medijs cape, scilicet in eorum defectum, omnem ignoran-
 tiam nostram rejici debere: neque enim facultates, ad ob-
 jecta quæcunque, neque quidem *fidem* ad eorum conforma-
 tionem deesse posse, existimandum est: quis enim, de-
 bita si *media* adsint, se objectum quodcunque percepturum
 (vel *Divinum* dicas vel *humanum*) inficias ibit? quod igitur
 non intelligas *veritatem* quamcunque, vel *fidem* ei non
 adhibeas, vel ex *mediorum* indigentia, vel ex *obstructione*,
 sive *medijs* *indebitis*, provenit; mens enim per se, & inter-

minata est, & ad ipsa ^{rebus} extenditur: Rectè igitur dicitur, senem si organa eadem, quibus in juventute usus est, restituerentur, objecta quævis, eadem facilitate quâ olim, percipere posse; Callus membranis oculorum, sordes auribus (vel si quod aliud obstaculum) tollantur, singula munere suo pristino defungentur membra; neque enim senescit anima: Hæc autem breviter, de quæstione *quo-modo*, sive *medijs* rerum, dicta sunt; A quæstione istâ autem, reliquæ quæstiones, tota ratione ita distinguuntur, ut pluribus non sit opus: Quæ autem facultates respondent, sunt *instinctus naturalis & discursus*, neque enim *sensus* vel *externi* vel *interni*, modum vel leges actionum, per se attingunt, in quibus, quæ *consensu univ ersali* firmata (nullo ut rationis indicio constant) ad *instinctum naturalem* tanquam postliminio revocamus, reliqua *discursui* permittentes. Complicationes autem primæ hujus quæstionis sunt. *Quomodo-an*, *quomodo-quid*, *quomodo-quale*, *quomodo-quantum*, *quomodo-ad quid*, *quomodo-quomodo*, *quomodo-ubi*, *quomodo-quando*, *quomodo-undè*, *quomodo-cujus gratia*.

FACULTAS *quæ movet quæstionem* VBI.

DE *objectis* quatenus sunt in *loco*, sive extra locum in *spatio*, querit facultas ista, quæ subinde in *fitum*, (qui in quæstione *quantum-ubi* respondet) terminata, universas rerum capacitates integrat; Distinguitur autem *fitus* à *loco*, quod hic terminos *ambientes*, ille terminos *describentes* objecti denotet; quod et si subtile quiddam videatur, ad rem tamen imprimis facit; ita enim huic, sua latitudo, illi sua angustia obtingit; est autem *locus* omnis, quatenus ad objectum refertur, aptissima quædam circumstantia, memoriæ imprimis familiaris; ideo per locos, ad reminiscentiam facillimus

facillimus datur transitus ; differentiarum autem localis motus enumerantur , *ante, retro, sursum, deorsum, dextrorsum, sinistrorsum, obliquè, &c.* quæ enim propriè ex sententiâ nostrâ , ad *situm* spectant , in principio libri , inter condiciones ad conformitatem objectorum cum facultatibus postulas , posuimus ; ut facultates interea , quæ modo quodam universali , per maxima distantiarum intervalla , sentiunt , & quidem præsentunt , modò meatus non obstruantur , (quia non sunt hujus loci) mittamus , ad facultates accedimus , quæ hac in questione appositè respondent , sunt autem *sensus externi* , & quidam *interni* : ex quibus *externi* , circa eorum *locum* quæ sunt extra nos , *interni* , mediante *discursu* , circa facultatum internarum ordinem , distributionem , & latitudinem versantur ; quod accurata illa observatio , quam in doctrinis nostris poscimus , satis indicat : Complicationes autem primæ hujus questionis recensentur , *ubi-an, ubi-quis, ubi-quale, ubi-quantum, ubi-ad-quis, ubi-quomodo, ubi-ubi, ubi-quando, ubi-unde, ubi-cujus gratia* , quæ quidem , quia nihil absque *loco* , neque fingere possumus , ubique occurrunt.

FACULTAS quæ movet questionem QUANDO.

SUB questione istâ , quærimus , de *objectis* , quatenus mensurantur à Tempore , sive *præsente* , sive *præterito* , sive *futuro* ; sive , extra omne tempus , per *æternitatem* suam , describantur : Huc igitur spectant momenta temporum ; cum interea communis ratio *temporis* , ex motu corporum cælestium , ritè desumatur , ad immortalitatis spem , non parum juvamus , dum in corporibus illis Divinis , eandem constantiam & virtutem , nulla ex parte imminutam , quam à præcedentibus accepimus sæculis , observamus ; eadem igitur

igitur herbarum, iisdem qui olim fructus &c. iisdem denique viribus pollent: neque igitur in nobis quod celestis fuerit originis, esse potest morti obnoxium, suas ut abeant singula in partes: ad facultates quæ respondent hac in questione accedimus; quædam autem circa Tempus *presens*, quædam circa tempus *preteritum*, quædam denique circa *futurum* tempus, versantur: Cum enim sint omninò distincta tempora ista, & diversas denique conditiones ad eorum conformationem postulent, diversis idcirco facultatibus respondent; ab *instanti* incipiemus, quæ autem circa *presens*, vel *instans tempus* versatur, est facultas aliqua Analogæ particularis, neque enim è *motu* desumi posse, exinde constat, quod posterior sit *motus*, ut qui habeat partes in quibus plurima instantia subsunt; quæ igitur circa *motum* versatur facultas, nimis hæret, ita ut totum effluerit necesse est, ex quo indicatur *instans*: habet igitur facultatem Analogam distinctam in nobis, quod ipse *sensus* docet; aliter enim se non jam esse, sed solummodo fuisse unusquisque sentiret, licet interea *tempus* & *motus* inter se denuò conformari possint, omninò per se distinguuntur: quod ex eo patet, quòd non solum *instans*, sed ipsa etiam *æternitas* illa, quam nullus mortalium, *primo Enti* non tribuit, ex *motu* describi nequeat; uti enim non pertingit *æternitatem*, *motus*, ita quidem in illo præterit *instans*. Alia datur etiam, circa *preterita* facultas, à priori prorsus distincta, quòd diversæ *conditiones*, & *sensus diversus*, satis probant: quæ igitur circa *preterita* versatur, facultas, (ut memoriam, sive quidem reminiscentiam mittam) fide quadam tacitâ respondet, quam tamen ita à credulitate distinguimus, ut licet historiam olim conscriptam, inter *verisimilia* relegamus, (uti quæ à narrantis auctoritate pendeat) quædam *sacra* tamen in Auctoribus occurrere posse, quibus, nemo ferè ad sensum negaverit, pro confesso habemus; quo pacto tanquam *instans*

ctus

ctus naturalis, vel saltem Gratię opus genuinum, hujusmodi
 omnino agnoscendum est; sed quia obscuri satis, sunt istius-
 modi sensus, summā attentione ad eorum distinctionem,
 opus fuerit: cū maxima ex parte, qui ad Auctorum le-
 ctionem excitantur sensus, sint notitię illę communes, quę
 nos esse *justos, temperantes, fortes, vindictam Divinam pra-*
carere, &c. monent, quod apertius docebitur, ubi de *ve-*
rissimi erit sermo; Nullane autem datur circa *futura* facul-
 tas, & tota erit de subsequentibus *conjectura*? ane impro-
 vidus ille, qui in præsentibus ita hæret corporeus sensus, ut
 ab illis ægrè divelli patiatur, ita totum occupatione pessi-
 mā habebit hominem, ut nullus Diviniori facultati futu-
 rum statum prætentanti pateat exitus, nisi à morbo, *vino,*
dementiā, enthusiasmo referentur, & soli *futura eterna*, fru-
 straneo, & inani conatu, consecrabimur? An verò *futuram*
 vitam non magis adsequitur, homo, quàm conclusus in
 utero, istam? utcumque certissimum est, non temerè in-
 ditas fuisse facultates istas, quas suum desertura domicilium,
 ita mirè explicare solet anima nostra, ut tanquam volatu-
 ra, alas quatiat: si non igitur, hac in vita, saltem post illam,
 sese exerturas facultates istas, par est credere, (cū nefas sit
 putare frustra à Natura dari) & nos *præterita & futura*, con-
 silio sapientissimo perspecta habituros existimandum est;
 De modo illo universali, ex quo *futura sentire*, imò & *præ-*
sentire possumus, supra dictum fuit; ad distributionem
 facultatum quæ in istā quæstione respondent, accedimus;
Sensum autem illum *præcipitem*, qui totus ad *præsentia* com-
 ponitur, inter corporeos, & ad *Belluinam Naturam* spectan-
 tes facultates, rejicimus, (sua licet ipsi *menti* circa *præsentia*
 non desit facultas) quæ enim facultates circa *præterita &*
futura versantur, altius quiddam spirant, & tanquam Di-
 viniores habendæ sunt: Est porro in nobis *facultas eterni-*
tati respondens; quæ medio notitiarum communium, in

unum & *preterita* & *praesentia*, & *futura* cogit; Complicationes autem primæ hujus quæstionis, quæ ubique se immiscet, (*est enim, fuit, vel erit, est veritatis* cujuscunque copula) sunt, *quando-an, quando-quid, quando-qualè, quando-quantum, quando-adquid, quando-quomodo, quando-ubi, quando-quando, quando-undè, quando-cujus gratia.*

FACULTAS *qua movet quæstionem* VNDE.

QVÆSTIONE istâ, *causas* rerum indagamus, sive *formales*, sive *efficientes*, sive *materiales* fuerint; *unde*, enim, hæc omnia sonat; quo pacto quæstiones, à quo, è quo, *ex quo, de quo, & propter quod*, huc reducuntur: Plurimæ igitur heic subsunt quæstiones, quas tamen, compendij gratiâ, in unam contraximus, ita, ut universas de *causis* quæstiones, præter quæstionem *cujus gratia*, sive *propter-quid*, complectatur quæstio ista; quo in argumento, notandum venit, quæstionem istam, quatenus *efficientem* in se continet, à quæstione *quomodo* distingui, quod hæc *efficientem simpliciter*, illa, *efficiendi modum*, exagitet; qua ratione, imprimis inter se distant, quod non advertit Schola, quæ tamen *formalem* ab *efficiente* distinguere conatur, licet, ferè ubique eadem in *naturalibus* sint; *causa enim formalis* si daretur, quæ non ageret, non jam causæ *formalis*, sed *principij* Naturam referre dicendum foret: *Causa* autem in universum id denotat, à qua, esse rei pendet, quo pacto, & quod latius quiddam & magis indeterminatum sit *principium*, ab illo distinguitur: quæ igitur sub quæstione ista designantur, jam vides Lector; si cui tamen, in plures scindere partes lubeat quæstionem istam, per me nihil vetabit, cum in universis doctrinis, differentiarum investigatio veritati sternet viam; inter cunctas autem quæstiones, non est

est quæ magis accuratam postulet disquisitionem; uti enim nihil fit sine *Causa*, ita nihil sine illâ perfectè cognoscitur; ideo in rerum resolutione ultimâ, ad primam aliquam *Causam* deveniendum est, quæ si *sensus corporeos* lateat, cum & *anima* seipsam quodammodò lateat, haud equidem mirum est; satis est, *intellectui* patere, & nullo non ex objecto constare posse; Sequitur divisio *Causarum*, in *causam* & *concausam*, in *causam per se*, & *causam per accidens*, in *solitariam* & *complexam*, in *communem* & *propriam*, in *magis* & *minus principalem*, in *remotam*, *propinquam*, & *proximam*, in quarum distributione satis superque ab Auctoribus sudatum est; quos consule ea lege, ut cum, ad *medias causas* deventum fuerit, illas scilicet, quæ inter primam & ultimam intercedunt, id semper in animo habeas, ex quâ facultate probant, quia præpedita & quidem ardua valde est catenæ illius *causarum* investigatio; denique ubi plures subesse possunt *causæ*, ut cautè pronuncies: Exempli gratia, durus lapis ex *calore*, ex *siccitate*, ex *frigore*, ex *sale*, &c. reddi potest; temerè igitur in unam aliquam *causam* impingetur; vulgustamen in hâc, vel illâ hæret, cum enim *notitia* sit *communis*, unam omnium esse *Causam*, à *discursu*, *notitia ista communis*, in particularia ita deducitur, ut non nisi unam uniuscujusque objecti, ut plurimum staturat; sed de hijs libro nostro de errorum *Causis*, (juvante Deo) instituetur sermo, ubi non solùm in omni falso, veritatem aliquam subesse, demonstrabitur, sed media etiam dabuntur, quibus illam eruere possis; in *mistis* igitur *mistas* ponere *causas*, nihil vetat, quoniam à simplicitate formæ illius internæ, quæ ista omnia in se coëgit, minimè adimitur: cum enim *forma*, sive *anima* uniuscujusque agentis naturalis, sive viventis id sit, quod habet *scientiam suæ speciei*, potens erit sub quibusdam conditionibus, signare materiam, & per vim suam plasticam, seipsam educere, & ad

facultates denique nostras explicare; *materia* interim, optimè per susceptibilitatem suam formarum describitur, neque enim aliter indigitari posse existimandum est; Facultates denique quæ hac in quæstione egregiè respondent, sunt *instinctus naturalis* & *discursus*; plurimè igitur circa *causas notitiæ communes*, quas *discursus* mirè exalciat, deducit, dedolat, nullibi ferè suas non supponens *causas*, nullibi ferè non imponens, denique *discursus* à *causa* ad *causam* regrediens, nullibi sisteret, nisi *instinctus* aliquam primam doceret *causam*; Hæc igitur imprimis distinguenda sunt, ut quæ ab *instinctu naturali* notitiæ, quæ etiam à *discursu* ortum ducunt, suo reponantur loco, & nulla facultas ultra suam provinciam sapiat, quo pacto omnis errori præcludetur via; Complicationes primè hujus quæstionis sunt, *unde-an*, *unde-quid*, *unde-quale*, *unde-quantum*, *unde-adquid*, *unde-quomodo*, *unde-ubi*, *unde-quando*, *unde-unde*, *unde-cujus gratiâ*.

FACULTAS quæ movet quæstionem CIVIS GRATIÆ.

QVÆSTIONE ista, cujus synonima sunt, *quare*, *quapropter*, *cur*, *quamobrem*, vel *propter quid*, objectorum causam finalem investigamus. *Causa* autem *finalis* ea dicitur *cujus gratiâ*, *aliquid est*; Cùm autem omne *agens naturale*, propter *finem* agere, (qualiscunque tandem ille fuerit) *communis sit notitiæ*; *finis* ille (quatenus licet) in rerum scrutinio, primo explorandus est; omnia enim à *sine* quodammodo pendent; ideoque an sit aliquis *finis* per *accidens*, *intermedius* vel *subordinatus*, loco veri *finis*, substitutus, accuratè disquirendum est; distribuuntur autem *fines*, in *finem per se*, & *finem per accidens*, in magis & minus *principalem*, in *communem* & *proprium*, in *proximum*, *medium*.

medium, & remotum, ulteriorem & ultimum; in quibus observatu dignum est, *finem per se*, non tollere *finem per accidens*, neque *magis principalem*; *minus principalem*, neque *ultimum*, *intermedium*, neque *proprium*, *communem*, vel *vice versa*, nisi ubi *subordinati* fuerint: Quemadmodum igitur *causarum*, ita *finium* series quædam datur, & ordo; & uti *causæ causis*, ita *fines finibus* terminantur; licet interea, præter *finem proximum & ultimum*, pauca de rerum *finibus* constent, eaque in Analogiâ propria (exera illam enim sapere non datur, nisi ultra facultates sapere lubeat) sobriè, de rerum causa finali statuendum, nisi communis aliqua subsit notitia; ideo sive *plantas*, sive *animalia*, &c. spectes, attentè & cautè admodum de fine propter quem in hanc lucem prodire, pronunciandum, tali licet in Analogia erga nos, sint constituta; *ultimum* interea rerum finem, illum vocamus, *cujus gratiâ intermedij sunt*, qui enim propter *aliud* est, *ultimus* esse non potest; Hunc igitur imprimis suspiciendum volumus; Cùm autem *communis rerum finis*, sit *Beatitudo æterna*, ut quæ sit *optimus propria conservationis status*, nihil non in *Beatitudinem* illam *æternam*, pro viribus suis contendit, quæ nisi in *Deum* caderet, quidni ulteriùs ferantur? Omnia igitur *Deum*, *Beatitudinem* scilicet *æternam*, quodammodo adoriuntur, quod ut clariùs constet, *attributum Dei* quod maxime receptum, & ex *consensu univèrsali* sancitum, *Beatitudo* est; qui enim *providentiam Dei particularem* è medio tollere conati sunt, in eâ steterè sententiâ, ut *Deum* omni molestia liberarent, & *Beatum* agnoscerent; sub hoc denique nomine, ab infantibus cognoscitur, imo & appetitur *Deus*, quo pacto, ab *obscuritate* illa, imo & *distantia*, in qua latere videbatur, asseritur *Deus*; Facultates denique quæ in hac quæstione respondent, sunt *instinctus naturalis & discursus*, illæ ipsæ nimirum, quæ in quæstione præcedente versantur, maximè

ijdem cum sit, & prima causa rerum, & finis ultimus. Complicationes primæ denique hujus quæstionis sunt, *cujus gratia-an*, *cujus gratia-quid*, *cujus gratia-qualo*, *cujus gratia-quantum*, *cujus gratia-ad quid*, *cujus gratia-quomodo*, *cujus gratia-ubi*, *cujus gratia-quando*, *cujus gratia-unde*, *cujus gratia-cujus gratia*.

SEQVUNTUR *Conscientiæ* quæstiones, *an tra esse debeat* illud de quo agitur, *deinde quid esse debeat*, &c. donec post examen debitum foro interiori factum sit satis; Huc igitur reducenda, quæ ad nostras spectant partes, sive ea quæ in foro interiori exagitantur; in naturalibus enim, sive in ijs quæ sunt extra nostram provinciam, nimis est procax & petulca quæstio ista, de quibus fusiùs, libro nostro, de *Conscientia*, erit sermo.

Hijs denique, (ne fucum desideres) addi possent *cognata*, *familia*, *diversa*, *disparata*, &c. sed quia ex superioribus quæstionibus ritè complicatis, quæcunque ad veritatem postulatur, erui possunt, cautè istis utendum: cum enim *similitudo* non minùs erroris, quàm *differentia* veritatis sit ansa, similitudines & speciosas illas equiparationes, tanquam præstigias, & falsariorum artes, à veritatibus nostris, longè ablegamus.

RESTAT ut de *complicationibus* ac denique de usu nostrorum *Zeteticorum*, quædam subjungamus; circa *complicationes* autem, non est quod prolixiores simus, quia unusquisque è prioribus quæstionibus, rationes posteriorum usque ad tertiam & quartam *conjugationem*, (quas æquè utiles comperiet) facillimè eruere possit; in quibus insistendum, ubi accurata rei notitia proponitur; Hæc igitur

igitur *alternatim* copula, ut tandem de omni *objecto* sive *in-complexo*, sive *complexo*, quæcunque sciri possint explorata habeas; neque obstat, quod Barbarè sonent *complicationes* istæ, cum neque *verba rebus*, neque *res verbis* ubique respondeant, sed aliquando *supervacanea*, aliquando etiam *nulla* existant; satis habes, si exinde ad proprias regredi facultates, & universas in examen revocare doctrinas, possis. Neque enim ultra quæstiones istas, modò complacentur juxta methodum nostram vel cogitari datur; Neque aliæ demùm quæ respondeant, subsunt facultates; Neque aliâ lege demùm inter se conformantur: Univerſæ igitur rerum conformitates, ex istis desumendæ sunt; qui enim cis quæstiones nostras sistit, (in *objecto* quocunque) rem non pertingit, ultra illas autem, neque fingi potest; quod unice interea agendum restat, est, ut *differentiarum* enumerationem & dispositionem aptam apud te statuas: ex quibus & *quæstionibus* nostris nihil non perficies: exempli gratia, cogita *objectum* quodvis sive *simplex* sive *complexum*, facultates Analogas adhibe, ut quæras *an sit*, demùm *quid sit*, postea etiam quæstiones nostras complica, & nihil præterea superesse comperies: Cum denuò propositioni alicui, novum aliquod prædicatum adtexere placuerit, iisdem gradibus insiste, scilicet quærens *an sit*, *quid sit*, &c. quæ denique facultates in hijs omnibus respondeant, adverte, ut tandem etiam in sententiam venias: Admiratione dignum interea oscitantibus videri potest, universa Authorum dogmata, complicationes quasdam esse differentiarum (nempe illarum quibus facultates in nobis respondent) per *quæstiones nostras*, & copulatæ *est* (*non est* enim ad *est* reduci potest) neque ulterius ferri posse, quod qui expertus fuerit, (etiamsi operosum alicubi esse possit,) nos integram doctrinæ Methodum tradidisse comperiet; Dùm igitur Authores evolvimus, in id incumbendum est, ut propositio-

nes singulas, juxta quæstiones in quâ prædicantur, expendamus, ut denuò facultates respondententes (sive in classe *instinctus naturalis*, *sensus interni*, *sensus externi*, sive *discursus* reponantur) & conditiones denique conformitatum, exploratas habeamus; Authores interea vices objectorum supplere; cogita, dum notitias communes excitant, quod ipse sensus, si expendis, docet; eousque igitur juvat Authorum lectio, maximè verò eorum qui circa *causas rerum* & *finis* versantur; unde enim res sint, & *cujus gratia* disquire, ita nobis à Natura insitum, ut in quæstionibus istis *instinctus naturalis*, quemadmodum suprâ docuimus, imprimis respondeat; neque igitur ut Philosophias mittam, *religio*, vel *lex justa*, à *Sacerdote* vel *Magistratu* jubetur, sed à *Conscientia*, neque magis ille, quàm ipsa, sibi ipsi imperat, Prævaricatores interea utriusque ut dentur, hoc ipsum à *Conscientia* non habent, licet facultas *consciens*, (veluti omnis præterea facultas,) hoc decreto alligetur, ut *oppilari ad tempus*, absque objecto suo debito denique *filere* possit; universæ igitur veritates, ab objectorum perceptione debitâ pendent; quæ enim obstruitur facultas, objectum suum non pertingit, quò modò opiniones falsas præconceptas, totum veritatis systema pessundare, principio libri, docuimus: quando igitur aliquem erroris redarguis, tota opinio convellenda non est: aliqua enim in omni ferè errore subest veritas; hæc igitur primò extricanda, & eousque vos convenire asserendum est: postea per quæstiones nostras & facultates proprias, quomodo error irrepsit, demonstrandum est: quo pacto & pertinaciam illam, quæ (in iis qui mordicè suas tuentur opiniones) inveniri solet, declinabis, & ad veritates reliquas sternes viam: quando igitur ex objectis, sive *rerum*, sive *verborum*, sive *signorum* facultates excitantur, magnum in veritate progressum facies, si diversitatem sensuum sive affectuum, in seipso expendens

pendens quod novum est, ubique novâ notâ in memoria signas; omnes enim facultatum operationes ex *sensu interno*, æstimantur; Neque enim aliter *intellectum à voluntate*, *amorem ab odio*, &c. distinguere vales; *sensu* autem illo *interno* si rectè usus fueris, quot sunt rerum *differentiæ quidditative*, tot facultates internas in te comperies, quemadmodum in principio libri docuimus; Hiscæ igitur sua adaptabis nomina, ut tandem & *facultatum* & *objectorum* numerus constet; quæstionum enim quæ de illis sciscitari possumus, methodum facillimam, heic exhibuimus Lector, quorum rationem tamen (prout à nobis exhibetur) haud ita servare necessum fuerit, ut ubique à serie nostra incipiendum sit; in aliquibus enim objectis post quæstionem *an*, & *quid*, quæstiones *ubi*, *quando*, *undè*, &c. exagitari debent, Porrò in plurimis, quæstiones nostræ *complexæ* & *complicatæ* ante *simplices*, & *incomplexas*, in examen veniunt: Usus denique quæstionum nostrarum est, ut earum ope, homo quicumque sive doctus, sive indoctus, sive Græcus, sive Barbarus, ex puris naturalibus, & experientia, doctrinam certissimam conficere possit, secundum *definitiones*, *divisiones* & *conclusiones* quascunque, absque ullius præceptoris adminiculo, quid *verum*, quid *verisimile*, quid *possibile*, quid *falsum*, indubiè, ex facultatibus proprijs adstruens, primum certitudinis locum, *notitijs communibus*, medium *sensibus internis* & *externis*, ultimum denique *discursui* tribuens; aliorum scripta ad normam istorum, vel approbans, vel quidem reprobans & damnans; quæcunque enim ex facultatibus sciri possunt, heic docentur; extra illas autem, neque fidus conjecturæ locus; desinant igitur deinceps imponere Authores, cujuscunque tandem classis fuerint; cùm enim, circa eadem versetur objecta, cur hic illo solertior evaderet? sobriè interea sapiendum & potiùs intra facultates quàm extra; Neque igitur calami-

toso juveni, à præceptore tetrico miserè distorto, probro-
 sum videatur, si subtilitates & ineptias Scholarum se mini-
 mè adsequi occlamitet, ea lege, ut res ita esse non posse mi-
 nimè diffiteatur; neque enim facultates quæ res ita esse
 probant, res aliter esse non posse, probabunt, nisi, id quod
 dicitur, cum aliqua notitia communi ex diametro, pugnet;
 Brevi, in id redeat omnis Scholarum disputatio, ut constet,
 ex qua facultate probant, suas quas asserunt sententias, qua
 in re summoperè curandum, uti sæpè monuimus, ne ex *dis-*
curso probent ea, quæ sunt objecta *sensuum externorum &*
internorum, vel vice versâ: Neque denique *notitiarum com-*
munium fidem convellant, sed unicuique facultati, ita
 suos tribuant cancellos & metas, ut errori præcludatur via:
 ne quid interea desit, Methodum quandam studendi, ex
 ipsis vocabularijs exhibemus, in quibus non solum nomi-
 na ad *differentias rerum incomplexas*, satis accommodata, sed
 earum etiam complicationes quasdam in unum aliquod
 vocabulum contractas, deprehendes. Hæc igitur utcunque
 exagita, de verbo unoquoque quærens, primò, *an sit, quid*
sit, quale sit, quantum sit, ad quid sit, &c. deinde cui facultati
 respondeat, denique quibus legibus conformetur, quo pa-
 cto non solum rerum essentias, sed earum relationes diver-
 sas per universum vocabularium disseminatas, in ordinem
 coges; quo in scrutinio, simul cum facultatibus proprijs,
 Auctores qui saniores ex communi sententia sunt habiti,
 in subsidium voces; Hæc igitur facillima habeatur studen-
 di methodus; neque erit, quod te moretur, si ea quæ de
 differentiarum, specierum, & generum investigatione in
 sectione nostra de qua questione *quid* adduximus, probè intel-
 ligas: Tua solummodò interest igitur, ut Grammaticam
 discas, cui & Logicam adijcere potes, quam tanquam uti-
 lissimum inventum, tibi commendatam volumus; modò
 nævos & errores illos, quos passim hoc in libro perstrinxi-
 mus,

mus, animadvertas; Quin & Prædicamentorum nomina, (modò ex ijs quæ suprà adduximus, explicentur) retinere licet; sub finem Zeteticorum nostrorum jam superest, ut *numerum propositionum*, quæ de re quacunque prædicari possunt, (sive *veræ* fuerint, sive *falsæ*) doceamus; *multiplicatum primum verbum per secundum, & per productum multiplicatum tertium*, per cuius productum denique, *quartum*, multiplicandum est, atque ita pari lege usque ad calcem libri, synonymis solummodo demptis, in cuius locum, *modi, declinationes verborum, &c.* quæ ad Grammaticam spectant, substituantur; quâ ratione in postremo, *omnis compositionis numerus* insurget: quod quidem hoc in loco adnotare placuit, ut, & *veri & falsi*, terminos dari posse scias, cum aliter inventum sit omninò inutile: jam autem Lector habes Zetetica nostra, in quibus non satis fuerit, quæstiones & nuda verba tenere, nisi quæstionum illarum *explicationes*, immò & *complicationes*, juxta methodum nostram, animo infigas; quod quidem eò difficilius comperies, quòd voces nostræ in alienum sensum ab Authoribus torqueantur; hoc igitur imprimis adverte, ut tandem in Anatomem & dissectionem opinionum vulgarium, devenias; propositiones enim dividit, & frustulatim exhibet methodus nostra; Plurima denique de Prædicamentorum vulgarium Angustia, iniquâ distributione, divisione, confusione dici possunt; quia tamen ex professo, contra Authores scribere nostri non est instituti, quia denique ex eorum collatione cum nostris, (quibus utinam satis Latina extarent nomina) ista facillimè deprehendi possunt, ideò manum è tabula. Ne quid interea in doctrinâ nostrâ ingenuus Lector desideret, definitionem aliquam *veritatis*, (scilicet nostræ) ex methodo suprà allata, aggrediemur.

Questiones.	DEFINITIO VERITATIS.	Probationes.
<i>In quest. an sit.</i>	Veritas est.	<i>Probat. notitia communis.</i>
<i>In quest. quid.</i>	Conformitas quædam conditionalis.	<i>Probat. notitia communis.</i>
<i>In quest. quale.</i>	Conditiones obtinens, quæ ut semper & necessariò possulentur, non tamen semper & necessariò adsunt.	<i>Prob. communis notitia & discursus.</i>
<i>In quest. quantum & ad quid.</i>	Ad mensuram rerum, modo conditiones adsint, extensibilis.	<i>Probat notitia communis & discursus.</i>
<i>In quest. ad quid.</i>	Inter objectum quodvis apparentiam, conceptum, & intellectum.	<i>Probat. notitia communis & sensus.</i>
<i>In quest. quomodo.</i>	Medio conditionum, quæ ad veritatem objecti cujuscvis, apparentiæ, conceptus, & intellectus desiderantur.	<i>Probat. notitia communis & discursus.</i>
<i>In quest. quando.</i>	Quando objecta per conditiones istas, cum facultatibus cognatis conformantur.	<i>Probat. sensus.</i>
<i>In quest. ubi.</i>	In ipso debito conformatio- nis puncto sita.	<i>Probat. notitia communis & sensus.</i>
<i>In quest. undè.</i>	A causa aliqua primaria Analogiam rerum disponente, proveniens. (S)	<i>Probat. notitia communis.</i>
<i>In quest. cujus gratia.</i>	Ad perfectionem hominis pro causa sua finali, facit.	<i>Probat. notitia communis.</i>
	Habet contrarium privativum, ignorantiam, positivum errorem.	

RESTAT

RESTAT ut ex quæstionibus nostris, & simplicibus, & usque ad tertiam aut quartam conjugationem alternatim complicatis, expendas, quid sit illa *conformitas*, quænam sint illæ *conditiones*, deinde *quales* sint, & *quanta*, &c. Denique *facultates respondentes* adhibendæ sunt, ut tandem etiam in sententiam venias; quo pacto veritatis systema pulcherrimum suis numeris absolutum insurget: Quàm jejunæ igitur, & imperfectæ sint vulgæræ Scholarum definitiones, quæ ex genere aliquo subalterno, & differentiâ quâdam solummodò constituuntur: quàm procaciter etiam veritates suas obtruserunt Auctores, cum nullam veritatis definitionem præmisere, jam vides Lector: Attamen eorum nullus non veritatem puram putam, se tradere existimat; imò & sibi uni credi postulat; sed quam rectè ex nostris patet, ex quibus nisi vera illa ars *apodeictica*, huc usque ignota, confecta sit; neque confici posse, contendam: Plurima interea istis adijci possunt, quod Scholarum sit opus; satis enim fuerit, hoc in opere veritatis jecisse fundamenta, quod qui ambigunt, videant Auctorum definitiones, cujusmodi sunt, *veritas est conformitas cum mente Divina*, *veritas est forma verorum*, *veritas est proprietas uniuscujusque rei, quod stabilitum est ei*, &c. frustella definitionum & ramenta, quæ piget referre, videant, inquam, an vel definierint veritatem, vel ita distinxerint, ut ad molem librorum suorum sustinendam sufficiat.

FVERUNT facultates, objecta, & conditiones denique, quibus inter se conformantur; methodus jam & ordo concinnus, instituenda superest, ut tota series constet; quia autem prima ultimis nisi per media, connecti nequeunt,

queunt, facultatum autem prima, in omni homine (immo & in universo) sit *instinctus ille naturalis*, qui circa propriam *conservationem uniuscujusque individui, speciei, & generis* versatur; objectorum autem ultimum, sit *Beatitudo illa eterna*, cujus gratia, cætera quæcunque bona expetuntur, (reliquis facultatibus & objectis intercedentibus) *Beatitudinis istius conformationem* (quatenus scilicet ex veritatibus Naturæ, sive providentiæ Divinæ universalis elici potest) unicatantum propositione complectemur. *Totis facultatibus intermedijs ritè conformatis, ipsa conformatur Beatitudo eterna.* Quænam sint facultates illæ intermediæ, quæ lege denique cum objectis suis, sive proprijs, sive communibus in nobis conformentur, abundè dictum est supra. Iam autem habes Lector veritatis systema pulcherrimum, è sapientia, sive providentia rerum communi desumptum; cujus ad amussim sententia Divina explicanda venit, quæ *totam animam*, id est, *totam notitiarum communium seriem*, probè dispositam; *totum cor*, i. e. *totos sensus noeticos & Divinos intervos*; *totas vires*, id est, *totos affectus corporeos* cultui Divino vindicat. Hæc igitur rigidissimo cuivis satis aspera exhibetur doctrina; neque enim satis fuerit, præcoccem quandam fidem, sive credulitatem obtendisse; neque demùm ex una quavis facultate, Beatitudinem ambijisse; totæ conspirent, concurrant, oportet; neque igitur petulca vel mollis est notitiarum communium doctrina, sed gravis & seria, talis nimirum ut totum postulaverit hominem. Hujus ad normam demùm intelligendum, quod omnium ore teritur, nempe, *non esse nisi unam veritatem*, cum enim facultatum intermediarum debitâ conformatione, prima ultimis jungantur, in unicam veritatem sive conformitatem fit reditus; Ne quid interea isto argumento desideret Lector, operæ prærium duximus, hoc in loco, paucis subjungere, cur à veteri Scholâ, doctrina illa de *Beatitudine eterna*

æterna verbis difertis, omiffa videatur; nos quidem, re ipsâ, non omitti contendimus; si enim *summum Bonum est*, quod ab omnibus expetitur, eodem, cum *Beatitudine æterna*, recidit; nihil enim interest, si explicationem advertas; quod namque *æternum non est*, *summum* esse nequit, neque *emanenter Bonum*, quod non *Beatum* omni ex parte, efficit; idem igitur fuerit *summum Bonum & Beatitudo æterna*. Miserè interea à definitione sua defecit, dum vel in *honore*, *divitijs*, *voluptate corporea*, &c. (quorum 288. recensentur opiniones) ex quibus nulla *summa*, quædam neque *Bona*, *summum* illud posuit *Bonum*. Cur interim *Beatitudinem illam æternam* (quod in hac vita esse nequit) apertè non explicabant veteris Scholæ tenebriones, rationes istæ reddi possunt. 1. quod intra hujus vitæ commoda stantes, de futuris parum solliciti, non adverterant se *æternum* aliquid expetisse; neque enim in promptu fuit, *æternum* esse, quod *summum* cupiebant. 2. quod leges, quibus facultates cum objectis cognatis proprijs conformantur, (i. e. *veritatem*) sive evertentibus, sive non satis explorantibus, spes illa *Beatitudinis æternæ* in interno foro interdicta fuit, inter quos tamen vox communis obtinuit, *neminem antè obitum Beatum*; ut nunquam satis mirari possimus, foelicitatem illam æternam, in requie quâdam à laboribus, ad eò frigidè ponere voluisse; magno igitur bono, concionatores celeberrimi audiuntur, dum verâ facultatum objecta proponentes, cœtum frequentem ad melioris vitæ spem componunt, facultates quæ aliquando silent, expergiscentes; Atque ita ad revelationem mox accessurus, (ut te aliquò saltem onere, in præpositâ investigatione sublevarem) notitias communes sollemniore circa religionem præmittendas curavi.

Notitia

Notitiæ communes circa Religionem.

DE *Revelatione*, sermonem illicò habituri, quædam tanquam ipsius *Revelationis* præcognita, exaranda duximus; neque enim omnis *Revelationem* ostentans *Religio*, bona, neque demum quæ ejus auspicijs prodit, vel *necessaria* quævis vel quidem *utilis* doctrina. Quædam expungi, excindi possunt, quædam debent: cui usui *notitiarum communium* doctrina, adeò inservit, ut citra earum opem, nullus cõmodè institui possit *Revelationis*, vel ipsius quidem *Religionis*, delectus. Quæ enim de implicitâ fide, non solû orbe nostro, sed etiam inter remotissimas gentes vulgo jactantur, minùs ad rem faciunt; Hujusmodi autè sunt, *rationem humanam* exauctorandâ, *fidem* substituendam esse; Penes *Ecclesiam* suam (quæ errare non potest) jus Divini cultus extare, cujus judicio idcirco in omnibus insistendum; Neminem ita proprijs viribus confidere debere, ut sacrosanctam Antistitum, Verbique cœlestis Præconum potestatem, in examen revocare sustinuerit? Eorum quæ prædicantur (tamen si captum humanum superent) veras adeò subesse causas; ut non tam ventilanda, quàm reponenda fuerint; Deum ista immo & majora posse: Hæc omnia, inquam, & istius farinae Argumenta, (pro sæculi & regionis diversitate) tam falsam quàm veram adstruere solent Religionem: Quælibet ex *παιθήρω* isto, ne dicam *πυροθήρω* vernabit semine, quælibet spicabit *fides*. Quis enim gregi suo immundo non ista suggerat solennis impostor? Quæ non hoc pacto barbara asseratur *θρησκεία*? Quodnam ullo ævo abrogabitur commentum, præsertim ubi placita sua cœlitùs tradita asseveraverint *Nomothetæ* vaferrimi, quibus falsa veris admiscere, vera falsis diluere, in more fuit; Proinde, nisi ex notitijs communi-

bus,

bus, veritati sternatur via, & sua unicuique articulo tribuatur dignatio, quidni vel ineptissima quævis obtinuerit sententia? Certè utcunque nugentur, qui ex ambiguis Lesbisque credulitatis regulis, doctrinas suas stabilire conantur, perinde faciunt ac illi, qui ut oculos viatoris minori molestia eruerent semetipsos duces in stadio (quod conficere oportet) mira benignitate pollicentur: Cæterum aliter se res habet; Neque enim ex alienâ, sed propriâ uniuscujusque fide rationem factorum suorum exigit suprema die iudex; Quapropter ex sapientia universali præcognita Religionis sancienda sunt, ut quicquid deinde ex vero fidei dictamine adjectum fuerit, tanquam superliminare & fastigiatum aliquid, substructione istâ fulciatur; Ex quibus patet, haud ita temerè Religionem quamlibet recipendam esse, adeoque ea primò exquirenda esse, undè suus illi constiterit Honos, quæ omnia notitiis communibus inniti comperies Lector. Quis enim (obsecro) magnam illam librorum struem, tanto verborum apparatu & pompa exaggeratam evolvens, sæculorum quorundam figmenta & imposturas non rideret, nisi *vite sanctitatem* quocumque modo præ se ferret? Quis demum personato illi *Ecclesie* nomini, tot ritibus, ceremonijs, ineptijs ludenti, tot diversis denique mundi plagis, sub vexillis diversis militanti, se totum ad *fidem usque implicitam* traderet, nisi *cultus Dei, pietas, respiciëntia, præmium & pœna, ipsâ conscientia* attestante indicerentur? Quis denique ipsi *Propheta*, viva voce prædicanti, fidem adhiberet, nisi *Supremo Numini*, quæcunque dixerit sive fecerit, acceptum referret; Nimius essem, si singula recenserem; satis habeamus istorum nihil, citra *communes notitias*, constare posse, quas adeò magni facimus, ut qui proximè ad earum observantiam accesserit, optimum *librum, Religionem, Prophetam*, dixerim; quarum seriem, quatenus nimirum ad *cursum Thcolo-*

gicum spectat, in medium allaturis, satis fuerit indicasse ab omni homine sano & integro receptas esse, vel fuisse; nulla enim præterea explicatione indigebunt; primò igitur, doctrina *notitiarum communium*, sive *Ecclesia verè Catholica*, quæ neque deficit, neque deficiet unquam, illa demùm in quâ solâ, *providentia Divina universalis* triumphat, agnoscit.

ESSE SUPREMUM ALIQUOD NUMEN.

DE *Dijs* non conventum est, sed de *Deo*; *Supremum* aliquod in *Deorum* classe, nulla non professa est *Religio*, nulla non profitebitur: Ideò *Attributum Dei* inter Romanos olim *Opt. Max.* inter Græcos *ὁ μὲν θεός, ὡς ἀπὸς, ἀεὶ καὶ ἀθάνατος, πάλαι τε καὶ νῦν*, & sexcenta ejusmodi inveniuntur: Porrò inter Indos ejusmodi quædam obtinent nomina; Quod igitur de *Supremo Numine* (quocunque tandem vocabulo insigniatur,) ubique receptum est, *Deum* vocamus, cujus attributa eâdem methodo investigaturi, primo loco *Beatum esse* deprehendimus. 2. *Esse rerum finem*. 3. *Esse rerum causam*, saltem quatenus bonæ sunt; undè sequitur (nempe ex providentia sua.) 4. *Esse rerum medium*, quomodo enim à *principio* ad *finem*, nisi per *media* fieret transitus? neque obstat è palliatorum grege, quosdam aliquam *Providentiæ* speciem è medio tollere voluisse; cùm enim res ex votis suis cedere nisi perrarò, adverterent; *Providentiæ particularem* elevare pro viribus conati sunt, quasi res non pro arbitrio Divino, sed uniuscujusque proprio starent; sitamen ita intelligendi sunt hujus classis Auctores, qui de *medio* operante *Providentiæ Divinæ*, potiùs quàm de ipsâ *Providentiâ*, ex sententiâ nostrâ tergiversantur; utcunque de *Providentiâ universalis*, sive rerum Naturâ summus datur consensus;

sensus; sed cùm orari imò & exorari posse Numen illud, omnis moneat Religio; & *Providentia particularis* statuenda est, quod ut cætera mittam argumenta, in summis rerum angustijs, sensus auxiliij Divini passim docet. 5. Esse *æternum*, quod enim in rebus primum, æternum utique esse, communis notitia docet. 6. Esse *Bonum*, quia causam omnis *Boni*, summè bonam esse, communis notitia docet. 7. Esse *justum*, quia ex providentia sua, res summâ æquitate temperari, communis notitia, ipsa experientia demùm, & historiæ passim testantur; piè enim & justè administrari omnia, etiamsi eorum causæ nos lateant, est (uti sæpè monuimus) quæ difficillimas in Theologia, & Philosophia quæstiones expedit, notitia communis. 8. Esse *sapientem*, quia sapientiæ suæ specimina non solum in attributis suprâ allatis, sed in operibus suis quotidianis egregiè elucent; sequuntur quæ maximè controversa esse observamus, scilicet *infinitas, omnipotentia, libertas, sed infinitatem* suam probat ipsa loci sive spatij *infinitas*, omnia enim permeare *Numen Supremum* communis docet notitia; *omnipotentiam* suam probat *infinitas* sua, quod enim infinitum est, nihil non posse, extra controversiam situm est; *libertatem* suam probat *omnipotentia* sua; quod enim nihil non potest, summè liberum esse, nemo sanus, vel dubitavit unquam. Hos tamen qui diverso modo sentiunt, aliter aggrediendos censeo, & quia quod in nobis per participationem existit, in Deo eminenter deprehendi, communis sit notitia; si captum nostrum ita superat, ut termino nullo claudi queat, erit *infinitus* Deus; si omnia, absque materia præexistente fecit, erit *omnipotens*; si denique *libertatis* nostræ est Author, summè erit liber; iniquè enim veteres Scholæ, seipos liberos, Deum compedibus primæ sphæræ devinctum voluere: quo pacto *attributa Divina*, quemadmodum inter se nectuntur, ita sese mutuò probant; sed de attributis Divinis uti etiam

de attributorum synonymis, Scholę consuli possunt, quas appositè hoc in argumento loquentes maximâ ex parte comperimus; Nos quidem istorum nomenclaturam, variè, & aliquando quidem absurdè componi observamus; dùm enim attributa *infiniti*, & *unius* malè inter se committunt Ethnici, *plures* confingunt *Deos*; vel si sub diversis *Apol-
linis*, *Martis*, *Cereris* nominibus, &c. diversas *providen-
tia Divina* partes agnitas fuisse cum quibusdam sentias, sal-
tem quæ sub istis contexebantur nominibus fabulas tan-
quam infulsissimas semper habitas fuisse, non est quod so-
lus dubites, cùm de illorum fide malâ, nullus mortalium,
quod sciam, dubitaverit unquam. Attributa denique hoc
examine reprobata, sunt quæ *novum*, *corporeum*, *multifarium*,
particularem, *damnantem ex beneplacito* statuunt: cujus mo-
di *Numen* omne tanquam imaginationis eidolum existi-
mandum est, nullibi enim præterea reapse existit. Ad se-
cundam notitiam communem Theologicam pergimus.

SUPREMVM ISTVD NUMEN DEBERE COLI.

DE Adoratione *Deorum*, *Divorum*, *Sanctorum*, *Ange-
lorum*, &c. non conventum est, solam *unius Dei* ado-
rationem, *communis notitia*, sive *consensus universalis* docet:
inde *Divina illa Religio*, (sine cujus aliquâ formulâ, nulla
gens, vel quidem barbara extitit) non solùm ob beneficia
ex ipsâ *providentiâ rerum communi* collata, sed ob ea etiam,
quæ ex *gratia*, sive *providentiâ rerum particulari* impende-
bantur, ubique gentium sancita est: inde (quod suprâ ad-
notavimus) non solùm orari, sed exorari posse Numen il-
lud cœleste ex facultatibus omni homini sano & integro in-
fisis creditum est, inde denique (quod adhuc majus quid-
dam spirat) ad eventuum futurorum dignotionem consule-
batur

batur Numen à Vatribus, quibus solenne fuit nihil serium Numine inconsultò aggredi; Hucusque igitur ab *instinctu naturali* edoctæ perducebantur gentes, & rectè; Neque enim se operibus suis claudi patitur, caussa rerum sapientissima, ultra communem, dilectis suis particularem exhibens Gratiâ; quod cùm in seipso, unusquisque experiri possit, nonne injustum fuerit, eandem *Deo Opt. Maximo*, denegare potentiam? Neque igitur se frustra interpellari patitur Deus, quod ut reliqua mittam argumenta, ipse Divini auxilij sensus passim docet: licet igitur doctrinam de *providentia rerum particulari*, sive *gratia*, à veteribus, quatenus ex eorum libris (qui extant) colligi potest, remissius credi observemus, quia tamen cultus ille Divini Numinis ab omni sæculo receptus, doctrinam illam de *gratia* sive *providentia rerum particulari* necessariò infert; ideò doctrinam *gratia*, sive *providentia rerum particularis* tanquam *notitiam communem* proponimus: Huc igitur spectant *orationes*, *preces*, *sacrificia*, *gratiarum actiones*, &c. Isto fine *delubra*, *Fana*, *templa*, *ades sacra*, &c. edita sunt; Hac denique de caussa *Sacerdoti*, *Vati*, *Mystæ*, *Pontifici*, & reliquis hujus census, honor, & nomen; quorum etiam si egregius usus, non solum in Divinis, sed etiam in humanis patuit; quia tamen gens aliquando vafra & subdola (lucro nimirum proprio) aliquando etiam & inepta fuit, plurima sub *Religionis* nomine, quæ *Religionem* minimè sapiunt, invexit; quapropter, artificio miro, *sacra prophanis*, *vera falsis*, *possibilia verisimilibus*, *cultum Dei legitimum*, *ceremonijs adulterinis* & *superstitionibus insanis* commiscentes, totam ferè ausim dicere corruerunt, constupraverunt, prostituerunt, *Religionis castitatem*. Quatenus necessarij utcunque fuerunt Antistites, dum contemnebantur, timor Dei, & reverentia erga sacra exuebatur simul; Hisce igitur suus habeatur Honos. Nos interea, externum illum Dei

cultum (sub aliqua *Religionis* specie) ex omni *seculo*, *regione*, *gente*, evincimus; est igitur in se communis notitia; neque obstat quod inter Barbaros, neque moles Temporum, neque ipsa fortasse Tesqua extent; suo more enim, oracula scitantes, nihil arduum, nisi propitiato Numine, moliantur; sed in remota quadam regione nullam *Religionis* formulam deprehendi posse, inquit non obscurus *Author*, at à posteriori quodam refellitur, qui linguæ vernaculæ regionis istius imperitiam illi objicit; utcunque, si inficias eat quispiam, respondendum est, eisdem omni homini sano & integro, *facultates ad Religionem* superesse, quas in seipso unusquisque experiri potest, variè licet, & fortasse, nullo sub cultu externo, puta *genu-flexione*, &c. explicentur; Hoc igitur assumimus, ut exinde *Religio*, tanquam ultima hominis differentia insurgat; neque moramur, *irreligiosos* quosdam, immò & *Atheos* videri posse; re ipsa enim *Athei* non sunt; sed cum falsa & horrenda attributa à quibusdam Deo affingi deprehenderint, *nullum* potiùs quàm *tale Numen*, credere maluerunt; Veris honestetur, tantum aberit, ut non credant, quod si *nullum* hujusmodi daretur, *tale* exoptaverint *Numen*. Si tamen *irreligiosos* quosdam prorsus, immò & *Atheos* inveniri posse contendas, (quod tamen non credimus,) cogita & *insanos* & *irracionales* non paucos, deprehendi posse inter illos, qui *rationale* tanquam ultimam hominis differentiam tuerentur; Neque enim aliter inter tot miras circa *Religionem* contradictiones, tot dari potuisse *Martyria*, nulla ferè ut *verba dicit* Ecclesia, suis non gloriatur *Agonistis*, qui non solum (ejus causâ) austerissimum aliquod vitæ genus professi sunt, sed ultroneam etiam subjère mortem, nisi quod hominum pertinacissimi, & summè *irracionales*, *verum à verisimili*, à *possibili*, & à *falso* distinguere nequière, statuendum est; Ad partes cultus Divini, ex consensu universali, agnitas transimus,

transimus, ex quibus ea quæ ad *Analogiam hominis ad Deum, Analogiam hominis ad res, Analogiam denique rerum inter se* reduci possunt, sub *probâ facultatum conformatione* describimus; & proindè dicimus,

PROBAM FACULTATVM CONFORMATIONEM, PRAECIPVAM PARTEM CVLTVS DIVINI SEMPER HABITAM FVISSE.

DE *ritibus, ceremonijs, traditionibus, sive scriptis, sive non scriptis, &c.* minimè conventum est; sed de *probâ facultatum conformatione*, summus datur ubique consensus; Quâ lege, proba illa facultatum conformatio instituenda sit, suprà ubi de *sensibus internis* abundè dictum est, quæ idcirco repetat Lector; ubi, ex conscientia *notitijs communibus* instructâ, veram *spem*, ex verâ *spe, fidem*, ex verâ *fide amorem*, ex vero *amore gaudium*, ex vero *gaudio Beatitudinem* insurgere docetur; & in præsens satis habeat, nullam facultatem, quæ ad *pietatem, puritatem vitæ, sanctitatem, virtutem* facere possit, hac in classe non reponi; quarum seriem aliquam, (pro ætate uniuscujusque & mensurâ sapientiæ, à Deo collatæ) subtexuri, dicimus ab infantibus, sub ratione *Beatitudinis* agnosci quodammodò & appeti, sub ratione allubescens cujusdam gratitudinis in benefactores, recoli neque inscieniter Deum. Ideò nulla *indoles, gratitudine* pulchrior, *ingratitude* turpior: in adultioribus demum, gratiarum actione emergente, & *communibus notitijs* sese gradatim ad objecta explicantibus, cultus Divinus uberius factus in plura transit; dignior tamen *gratitudine* illâ, nullus exhibetur cultus; procedente denique ætate, *pietas illa & vitæ sanctitas* sese in conscientia foro expromentes, *amorem, & fidem* ingentem in Deum excitant,

cum

cum hijs denique maxima ex parte, non solum superstitiones & ineptiæ, sed ipsa etiam vitia & scelera pullulant & conascuntur, quæ uti Zizania & lolium ex tritici quodam semine Hermaphroditico oriunda, serius ut germen emittant, citius tamen (ni fortè sarriantur) maturitatem suam assequuntur, quod naturæ eorum, ex quibus corpus conficitur, tribuimus; Ideò posterior re ipsâ ut sit Natura belluina, ante rationalem tamen Naturam in nobis absolvitur, quod mirum non videbitur ijs, qui bestias triennio ferè perfectionem suam attingere advertunt, quod an ex transplantatione, an verò diverso modo proveniat, non lubet heic explicare; Ne cui Paradoxum interea videatur, duram & rigidam illam virtutem, quæ sensibus corporeis, & (ut ita dicam) genialibus adversatur, ab humano genere tamen omni sæculo & regione ita celebratam esse & fuisse, ut nullibi non veneranda audiat, hanc reddimus rationem; Nempe quod cum animæ è corporeâ mole tandem migraturæ, perpetuo obstetricetur opere Natura, virtutem istam tanquam modum & causam optimam undè paulatim distineatur, laxetur, & in suum jus asseratur mens nostra, secreto ejusdem Naturæ dictamine habuerint; quod (pluribus quidem suffultum argumentis) nullo luculentiore tamen constat indicio, quàm quod animam nostram medijs voluptatibus immerSAM & quidem volutantem non solum revocet & abducat, sed suis etiam Natalibus ita feliciter restituat sola virtus, ut à scædo subinde vitiorum consortio, & ipso demum mortis timore emancipata, rotundè proprio defungi munere, & *in duplato* illam internam, æternam comparare possit.

VITIA

cujusque extitisse, nec per Deum stetit, quò minùs salvi fierent; Vt cunque, huc recidit omnis concionatorum celeberrimorum, circa salutem æternam doctrina, cum citra *pœnitentiam* istam, adeò nullum proficiat remedium, ut ignavum & inutile omninò, (vel ex eorum sententiâ) reddatur. Restat, quod tanti momenti (pro *Bonitate Divina*) esse credant, ut in ijs quibus nulla commodior data est via, totum salutis mysterium exinde absolvi posse existiment; sed regerunt quidam, *Natura*, sive *providentiæ Divinæ universalis* suggillatores, nos non posse semper pro arbitrio nostro *resipere*; ipsi diximus neque *sapere* posse; distinctionem motus *voluntarij & involuntarij* (quod suprà innuimus) nesciunt, ista prædicantes, neque advertuat se aliquos motus cohibere, aliquos neque cire posse: neque recordatur homo quando vult, neque quidem vigilat, aut dormit; Istorum quidem uti plurium motuum internorum quædam dantur vicissitudines & gradus; sed affirmare Deum præclusisse media (modò quod in nobis situm est; præstiterimus) unde ad illum fiat reditus, adeo blasphemum est, ut non jam humanam, sed etiam Divinam bonitatem hujus sententiæ assertores, è medio tollere conentur: Ab istis igitur *resipiscant*, & saltem de occultis Dei judicij modestè sentiant & loquantur, cum, si non ex providentia communi, saltem ex *gratia*, sive *providentiæ particulari* etiam revelata cadere potuisse media, unde placetur Deus, non est quod diffiteantur; nos interea, affatim tributum *gratiæ* existimamus, quod ex illâ perficiantur, per illam accipiantur opera nostra: Hæc autem sunt in primis, unde Deo misericordij, factum satis, pro bonitate sua arbitramur: in Analogia enim illâ mutuâ, quam mutuò obtinemus, quando *expilatione*, *peculatu*, &c. bona diripiuntur, ultra *resipiscantiam*, restitutionem jubet gentium lex illa communis, sive consensus universalis; si quispiam interea prurienti ingenio

ti ingenio præditus, à nobis postulaverit, cur intra nostram, stet arbitrij libertatem, peccata & scelera ista perpetrare posse; optimè quidem respondebimus, ista ab occultis Dei judicijs pendere, si quid tamen ulterius pro modulo facultatum humano generi insitarum petat, respondendum est, hominem esse animal finitum, neque igitur aliquid simpliciter, vel *bonum*, vel quidem *malum* facere; horum interea rationes in unaquâque actione ita temperari, ut utriusque quodammodo fiat particeps, denominatio ut sequatur majorem partem; Qui tamen plura hoc in Argumento desiderat, consulat quæ supra pag. 84. attulimus; atque ita breviter transactis, quæ circa cursum Theologicum in hoc vitæ stadio in primis recipiuntur notitijs communibus, ad *futurum vitæ statum* accedimus, quem unicâ tantùm propositione complectimur, nempe.

ESSE PRAEMIUM, VEL POENAM POST
HANC VITAM.

QUIDAM in *Cælo*, quidam in *Astris*, quidam in *Elisjs campis*, quidam in *Contemplatione*, præmium æternum polliciti sunt; Quidam in *metempsychosi*, quidam in *inferno*, (aliquibus *ardente*, Chinensibus *fumoso* tantum) sive in *infernis* quibusdam, quidam in *media aeris regione*, quidam in ipsa *morte*, quidam demum ad *Tempus*, quidam *æternam* comminati sunt *pœnam*, sed *præmium* vel *pœnam* nos manere post hanc vitam transactam, omnis *Religio*, *Lex*, *Philosophia* (& quod magis est, *Conscientia*) docet, *aperte* vel *implicitè*: *aperte* docet, supra allatis nominibus freta, *implicitè* docet, vel animi immortalitatem statuens, vel Deum ultorem scelerum, quæ impunè hac in vita quispiam commiserit: quo sensu, nulla gens adeo barbara visa est,

quæ præmium & pœnam non agnovit, non agnoscat: est igitur præmium & pœna, notitia communis in quaestione *an*, licet in quaestione *quid*, *quale*, *quantum*, *quomodo*, &c. in plurimum disceptetur; neque obstat, à quibusdam asseri, animam unâ cum corpore interire, aut etiam hoc ipsum tanquam peccati pœnam asserunt, aut saltem, eam animæ partem qua maximè usi sunt, (sensibus nimirum corporeis) hoc ipso intelligunt, vel omnino inter insanos reijciendi sunt; eum ea quæ dicunt, nullo facultatum indicio consistant; *Animam enim posse esse immortalem*, si Deus voluerit, adeo est notitia communis, ut inter gentes remotissimas, sexcentis insaniarum generibus estuantes, *sanctitatem vitæ & fortitudinem beatam* esse, summè conventum sit; ideo dicuntur ossa strenuè morientium recolere; Sed nos qui neque superstitiones, neque ceremonias, neque ea quæ plures, sed ea quæ omnes sani & integri asserunt investigamus, adeo circa ista non torquemur, ut satis habeamus ineptiarum & figmentorum cumulum immensum ruspantes, aliquam vel minimam *notitiam communem* eruere posse; quod adeo magni fuerit momenti præstitisse, ut, quod totas exhaurit vel totas respicit doctrinas (nullo utens delectu) vulgus, ex methodo istâ, usque quo fides adhiberi possit, addiscat.

Ex quibus patet, quæ *Supremum Numen* agnoscat, *cultum* ejus jubet, *vitæ sanctitatem* præcipit, *pœnitentiam scelerum* indicit, & *præmium vel pœnam* post hanc *vitam* demunciat, esse à Deo profectas & in nobis descriptas *notitias communes*; quæ verò plures Deos confingit, *scelera & peccata* non vetat, *impœnitentiam* invehit, & circa *eternum animi statum* vacillat; neque *notitias communes*, neque quidem *veritates habendas* esse! non est idcirco *omnis Religio* (si totum sumas contextum) *bona*, neque in *omni Religione* *salvari posse homines* perhibemus, *Quomodo enim qui blas-*
phemo credit, minus iusto perficit, salvus fuerit? sed in *omni Religione*

Religione, imo & conscientia, five ex *Natura* five ex *Gratia*, media sufficientia dari, unde Deo accepti esse possint, alio credimus, modo nova & particularia quocumq; sæculo fuerint, suis Authoribus vindicentur; neque enim satis fuerit, vetusta ut sint, si aliquando nova; tam innovari enim quam antiquari possunt, quæ supervacanea, vel falsa; necessaria demum in universum esse nequeunt, quæ paucorum captui solummodo subijciuntur: *Revelationi*, inter hæc sua stet veritas, cui, hijs nostris adeo nulla derogatur fides, ut quæcunque præterea adjecerit, in lucro ponamus; ipsius revelatæ veritatis denique fundamenta jaciantur, ut tandem in omnibus controversijs in id rediri possit, ex quâ facultate probas, quo pacto doctrinis vulgaribus adeo non repugnant, quæ heic attulimus, vel novum quiddam innuunt, ut nihil nisi *notitiarum communium Symbolum*, & maxime receptam sententiam omni Religione, sæculo, regione, propositum habeamus; non negamus interea & sacras dari posse *ceremonias*; immò aliquas in omni *Religione, ceremonias*, ad ornatum commodissimè insertas advertimus; harum igitur quidam est usus; dum tamen ab Antistitibus tanquam Religionis essentialia partes vindicantur, & *Religioni*, & nobis ipsis imponitur; stent igitur intra cancellos suos, ea lege demum adhibeantur, ut semper in animo infigatur, *Religionem castam*, qualia *matronam* decere redimicula, ea scilicet, quibus magis augusta, spectabilis & reverenda prodeat; pigmentatas demum & fucatas, artem *isidori*, & quæstuariam nimis redolere.

HÆ autem sunt omnino *notitiæ communes*, ex quibus vera *Ecclesia Catholica* five *universalis* constat. Neq; enim illa macerie quacumq; five lapide exciso & calce vivâ, five quidem marmore extructa moles *Ecclesia quæ errare non potest*, nuncupanda est; immò nec ipsi homines, five dicto, five

scripto sua promiscuè & tumultuariè effutientes suffragia,
Ecclesiam verè Catholicam constituunt; minus adhuc quæ
 sub aliquo insigni particulari militans, vel in aliquem gre-
 gem compulsæ, angustijs alicujus (orbis terrarum) partis,
 vel sæculi concluditur, *Ecclesia verè Catholica sive universa-*
lis censenda est; sola *Catholica*, sola *verè* Ecclesia, est no-
 titiarum communium doctrina, omne spatium, omnem
 numerum complens; hæc sola enim providentiam Divi-
 nam universalem, sive Naturæ sapientiam pandit; hæc sola,
 rationem, unde Pater communis invocatur Deus Opt.
 Max. exponit; extra hanc denique nulla salus: quæ igitur
 particulari cuicumque Ecclesiæ attextuntur encomia, huic
 conveniunt; à qua, quæ maximè recesserit, maximè errori
 obnoxiam esse supra docuimus; Recedit autem, quæcun-
 que à certis providentiæ Divinæ universalis veritatibus, ad
 incerta animum pelliciens, nova fidei dogmata cudit: si
 cui tamen, aliquid ex *Revelatione* constitierit, quod fieri pos-
 se, sive in vigilijs, sive in somno agnoscimus, in usum repo-
 nat, ea lege, ut sibi sapiat, nisi publico aliquid permittatur
 bono; neque enim ad humanum genus spectare posse vide-
 tur, quod facultatum indicio communi, non constat: Piè
 tamen plurima credi posse, nihil autem negari, nisi cum at-
 tributis Divinis ex diametro pugnat, non semel monuimus:
 neque est igitur, quòd nos calumnietur quispiam, qui me-
 dia providentiæ Divinæ universalis exquirentes, in propa-
 tulum denique afferentes, suo nitori & luci, restituimus:
 Hiscæ per me accedant quæcunque, unde Deus Opt. Max.
 benè audire possit: nos quidem ea omnia, quæ sæculis prio-
 ribus, de *Bonitate & Misericordia* Divina decantantur, so-
 lenni fide, & gratiarum actione accipimus, & non solum
 fieri potuisse, sed etiam facta fuisse cum maximâ hominum
 parte credimus; ex veritatibus tamen providentiæ Divinæ
 universalis fundamenta fidei, rectè petita esse contendimus;

cum

cum nullo præterea pacto, conſpirationem *Natura*, ſive *providentia illius communis*, cum *Gratia*, ſive *providentia rerum particulari* ſalvari poſſe perſpexerimus; An verò hæc media ad ſalutem æternam ſufficiant, viderit cui iſta curæ ſunt, Deus Opt. Max. Nos quidem occulta Dei iudicia minimè rimamur: ſed huc uſque ſapere poſſe & potuiſſe omnes homines aſſeveramus; quæ an præſtiterint, an verò *hijs* præſtitis neceſſariò ſalventur non diſputamus; ſed à ſapientiâ & bonitate Divina conſulenda ducimus; ſi impugnas tamen propugnabimus, neque enim alia lege *providentiam Divinam univerſalem* (ſummum Dei attributum) ſoſpitari poſſe, vel invitus fateberis; Hijsce interea ſi exciderimus, (nam ultra media, *Naturam* ſive *providentiam rerum communem* ^{non} ferri, non ſemel monuimus) & blaſphemijs impijs, ſcleribus horrendis, & denique impœnitentia noſmetipſos ſacramento quò tenemur, exolverimus, vel ſuperſtitionibus inſanis, & figmentis putidis, Religionis puritatem conſpurcaverimus, adeo inique, adeo injuſte, inculpatur illa ſuprema bonitas, ac ſi in adijciali cœnâ, lautifſimo ferculorum apparatu inſtructâ, Crapula, Heluatio, & *curia* illa; ponentis vitio vertenda eſſet; quod *ſatis* enim à Deo quod *nimum* à nobis ipſis fuerit.

DE

DE REVELATIONE.

EST & *veritas quædam revelata*, quam nisi ingrati, tacere non possumus; cujus ratio tamen, à priori ad eò distat, ut *veritatis nostræ* fundamentum, à facultatibus nostris, *veritatis revelatæ* fundamentum, è *revelantis* auctoritate desumenda sit; summa igitur cautelâ, ipsis de *revelationibus* discernendum; cùm enim *revelationes* falsæ esse possint, ultra facultates, ipsis in *revelationibus* sapere, vix tutum arbitramur: Istæ tamen conditiones si adsint, fidem *revelationi* adhibere consulimus. 1. Ut *Oratio*, *votorum nuncupatio*, *fides*, & cunctæ demum quæ *providentiam* sive *universalem*, sive *particularem* provocant facultates, præmittantur. 2. Ut tibi ipsi patefiat, quod enim tanquam *revelatum* ab alijs accipitur, non jam *revelatio*, sed *traditio*, sive *historia* habenda est; cùm autem *historia*, sive *traditionis veritas*, à *narrantæ* pendeat, fundamentum relationis extra nos possidet, & proinde tota est *verisimilis*. 3. Conditió est, ut *Bonum* aliquod suadeatur; ita enim *revelationes* sanæ, à *tentionibus* insanis & impijs distinguuntur. 4. Conditió est, ut *afflatum Divini Numinis* sentias, ita enim internæ facultatum circa veritatem operationes, à *revelationibus* externis distinguuntur; Quando igitur quod datur, humanum superat captum, & conditiones suprâ enumeratæ adsunt, & in opere perficiendo denique, *Divinum* persentis *auxilium*, *propitium Numen* venerare; verùm enim verò, vehiculum quò ad nos ferri possit, *revelatio* istius modi quæcunque, ad eò non præfinire certum est, ut quæ supra *Naturam*, aliquibus concludere legibus, ultra nostram situm sit provinciam; sive igitur in *somno*, sive *vigilijs*, sive *Ecstasi*, sive *sermone*, sive *lectione*, &c. compareat, istæ si adsint conditiones,

nes,

nes, *Revelatio Divina* habenda est: Magnoperè interea cavendum ne imponatur, quòd *atrabilarijs, superstitiosis, & causas rerum ignorantibus*, ubique contingit, quo de argumento, ubi de *errorum causis*, (juvante Deo) fusiùs tractabitur: quatenus ad media tamen spectat, communis quidem fert sententia, ministerio spirituum quorundam, revelationes ut plurimum fieri, quos tanquam *existentias* quasdam Naturâ suâ; *invisibiles, impalpabiles à corporea mole liberas, dote agilitatis præditas*, sive Angelorum, sive Dæmonum, sive Intelligentiarum, sive Geniorum, &c. nominibus insigniantur, omne agnovit sæculum; cùm tamen indolem illis adeò ancipitem tribuerit, ut quidam boni, quidam etiam prorsus noxij existimentur, de hijs ipsis non sine ratione ambigi potest: præcedentes tamen si adsint conditiones, non est quod te sollicitum habeas, cùm aliundè, quàm à Deo proficisci nequeat hujus modi explicatio quæcunque: Hæc autem breviter de *Revelatione*, strictiore sua acceptione, dicta sunt: latiore enim suo significato, quodcunque ex *gratia Divina* demandatur, *Revelatio* est. Inde votorum damnatis, è cælo demissum in rerum angustijs auxilium, *Revelatio* est; inde sensus illi interni, Numinis operantis circa *fidem, bona opera, resipiscenciam, revelationes* sunt; inde *compunctiones* quædam & *precum ejaculationes*, à *revelatione* ortum habent, & in illam denique terminantur; & ut paucis dicam, omnis *novus sensus Divinus, beatus*, (qui in foro interno excitatur) *Revelatio* est; propriè tamen loquendo, *revelationes* fuerint solummodo, quas supra *providentiam rerum communem* constitutas, *sensus internus* dicat; ideo nisi *sensus* quidam *supernaturalis*, & *divinus* explicetur, intra *providentiam suam universalem* stetit Deum, & facultatibus ad *fidem, orationem*, &c. omni homine sano & integro insitis (de quibus supra) respondisse existimandum est; quæ igitur ex *providentia universali*, quæ etiam ex *particulari*, quæ demùm tanquam ipsissimæ *revelationes*

lationes haberi debent, ex istis patet; Ne interea parum tributum *gratie* Doctores qui se totos in illâ esse existimant, hujce nostris animadvertant; iterum & iterum dixisse non gravabimur, quod ex *gratia* perficiantur, per illam accipiantur opera nostra. Principia tamen actionum bonarum, è notitijs communibus, sive sapientiâ Divinâ nobis impertitâ derivari, sensu interno edocti, perhibemus; Quemadmodum igitur nullum mortalium conscientiam suam ex industriâ adeo oppilare posse, ut rationem *boni & mali* in actione quâvis tandem non percipiat, extra controversiam situm arbitramur: ita quidem quando ex ratione istâ non satis expensa, malo perpetrato, totum hominem commoveri, & horrore quodam percelli *sensus internus* dicat, quando demum ab istis ita respicit, ut factorum poeniteat, & in munere suo sese aliter præbuisse, omninò exoptat; quando denique *precibus, oratione, & votis* ad Deum, quem maximè conscientia docet isto nomine offensum contendit, & consilium de vita emendatiori inquit, nihil ultra *gratie communis* latitudinem cecidisse existimandum est: Huc usque igitur providentia Divina universalis pertingit; quando tamen fide intensiore factâ, Deum insolito more provocamus, & ope sua salutari, dein in foro interno egregiè & inusitatè sublevari nosmetipsos sentimus, ex *gratia*, sive *providentia sua particulari* illustrari animam, & attributo Divino novo, sese explicante, nos inconsueti modo affici, exploratum habemus; Quod igitur (ut paucis dicam) principia actionum ex sapientia Naturæ, sive providentiæ rerum communis desumpta consummat, & in finem perducit: quod denique actiones istas in Dei conspectu, gratas & acceptas exhibet, ex *gratiâ* est: qua lege terminos & metas *Naturæ, sive providentiæ rerum communis & gratiæ sive providentiæ rerum particularis* optimè poni arbitramur; Ex quibus patet, quæ strictiore, quæ latiore etiam suo significato, *Revelationes*, existimandæ

stimandæ sint; quô modô licet omnes fidei articulos, ita propriâ luce conspiciendos exhibeamus, ut nisi à *revelatione* aliquâ, quæ nobis ipsis constiterit, suam auctoritatem accipiant, tanquam aliorum placita, in examen perducî possint, quia tamen nullo non utitur medio, pro bonitate suâ Deus Opt. Max. non tam organum per quod transmittitur *revelatio*, quàm illa *sensus ratio*, quam supra adduximus, expendi debet: Quæ igitur de *Religionis* magnalibus expectaverit quispiam, ex hysce eruenda relinquimus; neque enim ^{Sapientia} loqui profitemur, Lectori satis fuerit interea ea omnia, quæ quovis sæculo, vel regione pie dicta vel facta ad miraculum usque perpetuâ serie perhibentur, summa fide & gratiarum actione accipi posse & debere; præsertim ubi nulla insignis datur contradictio; Antequam tamen ad *verisimilia* transeamus, paucis expendere lubuit, an quæ in *decalogo* continentur præcepta, sint *notitiæ communes*, an verò veritates revelatæ: A nobis quidem omninò tanquam *notitiæ communes* habentur, cum nulla vel *Religio*, vel *Lex* non ita jusserit. Quæ enim in imperijs maximè imperat, *providentiam Divinam universalem* in necessarijs non deficere, sæpiùs adnotavimus; variè igitur ut compositæ fuerint, in *compositionem* demum ut plurima venerint, quæ fortasse neque *pietatem* neque *justitiam* sapiebant, citra istas stetisse sine piaculo, haud existimandum est; Parum interea refert utrùm ab Antistitibus sacris, an verò à Nomothetis suis promulgatæ fuerint istæ leges, cum legum observantiam non solum civili, sed *religioso* etiam cultu sancitam fuisse docuerint antiquorum doctissimi; sunt igitur notitiæ communes; quatenus tamen circa earum ^{interpretationem} in errorem proclivis fuit via, quandam quasi *explicationem* ex misericordia sua (eamque modo quodam Divino & supra communem) indulgisse Deum Opt. Max. credere par est. 1. Supremus igitur ex notitia communi, ut Deo Opt. Max. debeat *Honos*, ne

fortè tamen inferiorem aliquem cultum sanctitate præclaris
 tribuendum esse suspicarentur homines, se solum coli jubet.
 2. Quia ejus simulachrum aliquod effingere potuerunt,
 quod etiam ad adspæctum patens, venerationem & reveren-
 tiam concitaret, signa quæcunque, & imagines interdixit. 3.
 Quia bonitas illa suprema, in nimiam quandam facilitatem
 & contemptum venire & subinde traduci omni levi ex re,
 vel sermone potuit, seipsum in testimonium vanum vocari
 non passus est. 4. Ne vel negotijs vel ærumnis frangerentur
 homines, vel ex adversâ parte nimis feriarentur (*feriari enim
 Deo, est notitia communis*) sex dies labori & curæ; septimum
 vacationi, & cultui Divino dicavit. 5. Ne parentum seriem,
 tanquam primam aliquam causam suspicerent homines, &
 proinde cultum aliquem Divinum illis deferrent, qualem
 ex honore parentum, sperare liceat benedictionem, docuit.
 6. Ne sibi ipsis, vel aliis iniicerent manus, nisi propriæ con-
 servationis ratione necessaria adducti homines, occisionem
 vetat. 7. Ne nihil in amore non licitum existimarent ho-
 mines, adulteria inhibet. 8. Ne ex subreptione alieni neces-
 sitatibus suis subvenirent homines, furtum interdicit. 9. Ne
 nulla non constaret veritas, falsum testimonium prohibet.
 10. Ne denique in alienum ius trahi posse, quod merito
 quisque possidet, existimarent homines, suum cuique etiam
 in foro interno vindicat; Hæ igitur ut sint affatim notitiæ
 communes, quia tamen illis superaddere aliquid in prom-
 ptu fuit, hoc ipsum *revelatione* sive *providentia sua particu-*
lari præcavisse Deum piè creditur, cui fidem lubentiùs adhi-
 bebimus, quod primoribus sæculis, lege Naturæ inconcussâ,
 ut vixerint parentes nostri, quia tamen prævaricatores tan-
 dem foro interno audiebant, DEVM OPT. MAX. normam
 istam dedisse, unde rectiùs deinceps viverent, æquum sit cre-
 dere.

DE VERISIMILI.

VNIVERSA *traditio, Historia uni-versa*, universum illud demum, quod demandatur olim de rebus, sive *verè*, sive *falsè*, sive *piè*, sive *impiè* gestis, respectu nostri, est *verisimile*; à narrantis enim authoritate pendet: proinde extra propriam facultatù Analogiam, fundamentum suum, (sive *veritatem rei* in seipsa, sive *veritatem intellectus*, spectes) obtinet: prout verus igitur ille, vel falsus fuerit, qui ista narrat, ita etiam & fides quæ illi adhibetur: in hijs tamen dantur quidam gradus; quemadmodum enim ad *veritatem rei*, proximè accesserit, qui res testimonio communi exploratas, & quæ fieri consueverunt, annunciaverit; *Veritatem demum intellectus sui* maxime stabiliverit, qui rationem *loci, temporis, & reliquarum circumstantiarum* (unde existimationem promereantur, quæ credi postulat) adduxerit, ita maxime decoquunt fidem *historia*, quæ nulla probabili ratione statuminantur; quæ tamen haud ita intelligi volumus, quasi mira quæcunque & extra communem morem posita, abdicaremus; & *mira quædam & prodigiosa*, omnis ferè docet *historia*; hijs igitur sua stet fides; fieri enim potuisse, si Deus voluerit, agnoscendum; ea lege tamen, ut si infecta fuerint, nihil minùs, intra *veritates aternas* stari (idque commodè) posse, tecum reputes; quædam enim affirmare, nihil nisi contradictoria negare doctrinam nostram, non semel professi sumus: Vt cunque non hæc *veritas tua*, sed *Authoris* fuerit, cui si condiciones obtigerunt, unde facultates suæ cum objectis, sive proprijs sive communibus conformari potuerunt, *verum* in relationibus suis prodijisse existimandum est; qua ratione quod ille *scire* potuit, te *credere* par est: cum tamen quod isto pacto creditur, nullo *virtutis* facultatum indi-

cio constet, quod in narrante *verum*, in accipiente erit solummodo *verisimile*; ex quibus patet, nullam *aliena veritatis* esse normam, sed quod *verum* in Authore sonare videtur, re ipsa *falsum*, quemadmodum *absonum quodvis*, (contradictiones & *à visum* si tollas) *verum* esse posse; & proinde tanquam extra Analogiam suam constituta, ad te necessariò non spectare; neque enim *veritates tue* fuerint sed *verisimilia*: quo pacto ut nullus de rebus gestis detur scriptor, ut nulla de præteritis extent commentaria, *veritates æternas*, ipsis ex *objectis*, & *notitijs communibus*, medio *providentia Divinae universalis* elici posse, statuendum est; sed ita ne inquires, *historiarum* fidem convellis, infirmas, quasi *parum fecisse* videantur, qui *historiam Creationis, Redemptionis mundi*, &c. tradiderunt? immo *maxime*; sed Deum à quo, per quem, in quo, ad quem omnia, non tanquam *historiam*, sed *notitiarum communium doctrinam* accipio, de modo, tempore, &c. penes Auctores ut sit fides; neque igitur *historiæ sacræ*, hujce nostris concidit fides, vel detrahitur, cui cum maximâ hominum parte, ad sensum ita lubentissimè præbeo, ut & ista & majora fecisse Deum, si prædicarentur, omninò crederem; sed cognitionem & certam scientiam, à fide per auditionem, ita distinguo, ut quid *sciri*, quid *credi* possit, in omni Religione advertam; stet igitur inter libros summus, ille *Scripturæ sacræ*, cujus ut varij fuerint Auctores, quos miro nexu inter se composuit, sæculum istud posterius, quid tamen non *divinitus* toto contextu, quid non tanquam *sanctum*, & à Deo profectum opus, piè credi possit? Istum igitur librum, cæteris abjectis, summa veneratione accipimus, neque ulli solamen comparamus, vel præsidium firmius; dum enim *notitijs communibus* quibus scæter, instauratur *scientia*, uti *miraculis*, *fides*, totus internus homo exuscitatur, & in futurum qui disertè enunciatur statum, componitur; si quid tamen, in sacrum quemvis, vel prophanum librum, ex incuriâ,

riâ, sive quidem cura temporum olim irrepsisse compertum fuerit, unde Deus Opt. Max. malè audiret, & attributa Divina ex consensu universali agnita convellerentur, si non emendandum codicem, (quod novum non est) saltem interpretes incusandos, qui à mente Authorum, & ipsa demum Analogia fidei discedentes, opiniones invexerunt, *notitijs communibus* repugnantes, quidni arbitremur? sed de hijs modestè & intra terminos, quia adeo nihil redarguit, ut neque in examen perducere aliorum scripta sustineat institutum nostrum: Totâ igitur historiæ mole ita constituta, quòd, vera *veritate rei* ut fuerit, vera, *veritate intellectus* (cujus fundamentum in nobis) esse nequeat, & proinde *verisimile* optimè dictum existimemus, (cùm non sit magis credibile illum olim fuisse falsum, quàm te modo futurum) omnem *historiam* legitimam, adeo parum à *veritatis* Natura recedere existimandum est, ut quæ *à Eximio* dixerint, summe impudentiæ fuerit dubitare, veritates istius classis, ut in *fidem* & fortasse *credulitatem*, Illius, in *scientiam* & *intellectum* desinant: Heic igitur iudicio & delectu opus est; quemadmodum enim ad stabiliendam fidem sive legem aliquam novam & fortasse iniquam, miracula quæ consarcinaverit quispiam, imposturam redolere semper nobis visum est, ita quidem quæ bonis artibus, nedum miraculis sancita *Lex*, sive *Relligio*, à nobis semper summo honore habita est; ipsa interea *divina* non solum tanquam possibilia, sed & revera facta fuisse, (maximè verò cùm in bonum aliquem finem edebantur) ubique accepimus; Quorsum enim solus dubitaret quispiam, cùm pluribus celeberrimis *Provincijs*, *seculis*, *scriptoribus*, *Authoritas Historiæ* alicujus sive *sacræ* sive *prophanæ*, vallata, stipata, munita sit? Hujus modi scripta igitur, si non tanquam veritates ipsas, saltem prout *veritatibus* *Civitate donatas* quidni habere licuerit? Quod tamen sobriè, & intra cancellos intelligendum; Te enim ex axioma isto falli

assensu
pud. vltic

falli posse continget, si infœlici *saeculo, regione, ingenio* natus sis; Axiomata autem parum, vel non omninò *veritatis* dignitatem tuentur, quæ indebitè applicata ut fuerint, falsum eâdem facilitate adstruent; neque enim concludit & imponit idem Argumentum; Proinde non est ut rudis & ineruditi sæculi aut regionis consensus te moveat, sive incola fueris, sive inquilinus; Nos quidem istius farinæ plurima neque *vera*, neque *falsa* esse perhibemus, sed suis Auctoribus & sæculis vindicanda relinquimus; hoc solummodo observamus, miracula quædam centum post annos obitus illius, qui ea patrauerit conscripta, centum deinde post annos, credita ut plurimùm fuisse, quæ adeo, tanquam *dubiæ fidei*, in omne ævum quidni supersint, cùm argumenta unde *Authores*, vel *veri* fuerint, vel *falsi*, nos æquè ac posteros lateant? Ne interea fructum illum eximium, qui ex historiarum lectione capi potest, omisisse videamur, præmittendum est, *Historiam vicem objectorum* supplere, & proinde *providentiæ Divinæ universalis & particularis* specimina egregia, exhibere; cùm igitur aliquid *sapienter, fortiter, pie, justè, temperanter* gestum, legeris, facultates Analogas, sive notitias communes in te excitari senties, & res rectè se habere, apud te statues; Heic igitur (quemadmodum ubique) quæ *notitia communis*, sive *incontro-versa veritas* subsit, in te explorabis; *adsensum* enim (ex facultate aliquâ conformante oriundum) in foro interno senties; quò modò ad te ipsum regrediens, *facultates* illas, quæ docent te *debere esse sapientem, fortem, pium, justum, temperantem*, in te exciri deprehendes; *flagitiorum* verò & *scelerum* peractione, *reluctationem* quandam & *horrorem*, ex iisdem notitijs communibus, (vires suas in nobis exercentibus provenientes) in te urgeri animadvertes. Porro, de *liberatione innocentium*, de *assertione veritatis alicujus suppressæ*, de *funesto proditorum exitio*, de *vindictâ perjurijs* sive *fidei datæ non exolutæ*, etiam ad posteros transmissâ, &c.

quæ

quæ prædicantur, ad sanctionem attributorum Divinorum in foro interno descriptorum facere observabis; & ut paucis dicam, quodcunque ad *providentiæ Divinæ* sive *universalis*, sive *particularis* decreta stabilienda conducit, ex *historia*, & antiquorum monumentis utilissimè erues; Quinimò, si quid istâ lege, animo, sive votis non respondere, animadvertes, *judicia Dei secreta* hîc subesse apud te statues, & Authorem in causis rerum explicandis, si non tanquam *falsum* omninò, saltem tanquam *mutilum* conijcies; nullibi enim à seipso recedere, Deum Opt. Max. causæ rerum ut nos clam sint, notitia est communis. De usu lectionis *historiarum*, in *politici*, *naturali Philosophia*, &c. aliorum fit sermo, circa quæ uti plurimæ *notitiæ communes* subsunt, ita earum disquisitioni, adeo inseruit *historia*, ut nondum exploratæ indè excitentur, dubiæ confirmantur, constantes reponantur; Magno igitur bono nostro, *Historiarum* lectioni impenditur tempus, cùm exinde non solum *verum*, sed etiam *Bonum*, elici possit.

Attamen, non solum circa *priorum seculorum* gesta hallucinari contingit, sed & nos, nobis ipsis in plurium objectorum conformatione imponere, ita in more est, ut aliqua tanquam *vera*, quæ vix quidem *verisimilia* fuerint, accipiamus; cujus generis enumerari possunt, ea quæcunque, ad quorum conformationem desiderantur conditionum aliqua quæ circa libri principium attulimus; quibus sanè, ut *latitudo* aliqua detur, intra quam, satis commodè stari possit; ubi tamen earum quævis omninò deest, nullam tutò adhiberi *fidem*, procul dubio existimamus: inde *classe notitiarum communium*, *verisimilia* vocamus, quæ necdum satis in seipsis constant, cujus modi fuerit omnis, non satis intellecta, expensa, recognita, & cum reliquis ejusdem seriei collata propositio. Ideò tota ferè *Astronomia*, sive *Phænomenorum* ex visu doctrina, *Præfagiorum* ars super-

stitiosa, & vulgaris, commenta Philosophica ex solis conjecturis conflata, Hypotheses, & postulata nonnulla in quibusdam Theologorum Scholis recepta *verifimilia* tantummodò fuerint; inde classe *sensuum internorum* anomala & phanatica deliria quædam deprehendimus, quibus (perinde ac res ipsæ extarent) *fidem* ad tempus adhibemus. Inde classe *sensuum externorum*, imperfectæ & rudes notiones; Inde denique in *discursu*, ex miris Rhetorum præstigijs, opiniones & dogmata, non satis coherentia, emergunt; quibus nisi sua certitudo per quæstiones nostras, (*verum*, à *verifimili*, à *possibili*, & *falso* distinguentes) asseratur, *fide* dubia & ancipiti, nosmet intus vexari sentiemus; Hujus modi universa demum quæ, post examen debitum, neque planè *recipi*, neque *reijci* contingit, inter *verifimilia* numerantur; quatenus tamen istis, sua (obscura licet aliquando & sublustri) vindicari potest *fides*, meliorem *historiâ* sortiuntur conditionem, quam neque *approbare*, neque quidem *reprobare* ob defectum circumstantiarum, ad veritatem exantlandam postulataram, licet. Hæc autem breviter hoc in loco dicta sunt; quia libro nostro de errorum causis, ista fusiùs, Deo juvante, tractabuntur: Cùm igitur omne *verifimili* genus, *historiâ* exceptâ, medio conditionum, & pensitationis debite in *veritatem* evadere, vel saltem tanquam *falsum* dimitti possit; satis quidem liquet quantum *methodo* nostræ deferendum sit, quæ *propositiones singulas*, sub *questione propria* expendens, (illorum more qui nil nisi præmansum, stomacho commendant) hæc conficit, illa reijcit: quo pacto, quod secundum *totum & partes suas*, rite intellectum fuerit, hæsitacione nullâ excipientes, velut, alterâ ex parte, ubi conditionum aliquæ, aut aliqua saltem defuerit, vel *præconceptæ opiniones* fuerint *falsæ*, *aversationem & dissensum* quendam, (*organa* si consent) incuti animadvertes; Ex quibus patet, non solum illud, quod

quod *verum* in seipso fuerit, *dubium & ancipitem* inducere posse *sensum*, sed & *verisimilia*, immo & ipsa *falsa* tanquam *vera* exhiberi posse, donec ad quæstiones nostras, & calculum facultatum revocentur, sine quibus, de veritate illâ perfectâ & consummatâ desperandum est; Quemadmodum enim errores turpissimi, ex *veritatis* alicujus admistæ condimento, sæpenuerò non ingrati sapiunt; Ita quidem ipsissimæ *veritates* errorum levi fortasse embammate delinitæ, satis fastidiosè respui solent; qua ratione etiam si quæ *vetera* videntur, (exortum si spectas) fuerunt aliquando *nova*; ita, quæ ex falsarum opinionum præconceptarum obstructione, *nova* videntur, *antiquissima* immò & *æterna* esse possunt *veritates*; cùm enim in confesso sit, hoc ipsum ab omni ævo *verum* fuisse, *novum* tibi ut fuerit, non jam *novum* seu *recens* in seipso existimandum est: *Æternas*, igitur, ex probâ facultatum conformatione, quærite veritates, Hæc nostra denique veri bonique consulite, quibus, licet plurima circa Authores & nomina magna, quasi ex industriâ, omissa videantur, id tamen fastui & supercilio, non tribuatis, sed modestiæ cuidam, quæ aliorum scripta in examen perducere non sustinuit, quo nomine, neque Orthodoxis, neque Heterodoxis Ecclesijs bilem movisse, hujusce nostris speramus quidem; eoque magis quòd communem sententiam venari potiùs, quàm particularem aliquam doctrinam attexere in votis habuerimus.

DE POSSIBILI.

QUOD præterita spectat, à nobis *verifimile* vocatur, uti denuò *possibile*, quod futura; Ita enim ubique hoc in opere accipiuntur; Pulchra autem de Naturâ *possibilia* dici possunt; *positis enim medijs ad finem, & ipsum finem poni, seu æterna, sive cætiã quæ sunt ad tempus, attendas, è Naturæ sapientiã desumpta est notitia communis;* quemadmodum interea facultates, circa *præterita, præsentia & futura*, dudum partiti sumus, ita si medio facultatum, quæ in hanc classẽ adoptantur, naturali quadam propensione, in objecta *æterna & infinita*, eo nixu feratur mens nostra, ut in illis solis acquiescat, quidni (interpositis conditionibus) votorum compos fuerit? Quæ igitur ad excitandam *fidem* (omniñò à *credulitate* distinctam) concionibus & Doctorum scriptis adferuntur, utilissimè accipi observamus, ut quæ sola, ita *futura* anticipet, sola demum ipsa *æterna* ita præveniat, ut illis quodammodo, hac in vita fruatur; neque igitur *fidem* circa præterita, nisi *communes notitiæ* viam sternant, huic nostræ commisceas; cùm quæ circa futura, vera illa *fides*, hæc altera, fortasse (nisi quæ sacris & *divinis* voluminibus continentur, excipias) *credulitas*; illa *facultas Divinæ notitiæ*, hæc non nisi *facilitas & proclivatio quedam, ad verifimilium conformationem, existimanda sit.* Huc accedunt, (confopitæ in aliquibus ut lateant) *facultates ad prædictiones universales, facultates ad prædictiones particulares,* quas medio conditionum suarum, nempe *morborum, & furorum* quorundam excitari non raro advertimus; cùm enim præsentibus incumbere soleat mens nostra, extra se fuerit necesse est; cui futura referantur; quod tamen haud ita intelligi volumus, quasi *qui humanos sensus*

sensu amiserit, (ut olim lepidè dictum) Divinas potius attigerit ; sed quod corpus immo & corporea objecta, penitus obstaculo sint, quominus, Divinas explicet facultates mens nostra : ideo, morbò supremò, è mole prosiliens sua & quodammodo gestiens, futura prænuñciat ; Hinc duplicem faciem animæ tribuit præcorum Auctor, non invenustus ; Vnam, obtutum in objecta caduca, hac in vita, figentem ; Alteram, in æterna, conversam, cujus post hanc vitam, usus fuerit ; sed quia hæc figuratè & quasi Poëtice dicta, vera ut re ipsâ sint, minùs ad rem nostram faciunt ; nos quidem caduca & æterna, neque iisdem respondere facultatibus, neque simul percipi contendimus, ut proinde dilabidum hæc statum mutari, & novum corporis habitum indui, mirum non sit ; eoque potius, quod uti suprâ docuimus, revelationes quæcunque, diversam à communi, obtineant conformationem ; quod ut cætera mittam argumenta, ipse docebit sensus ; tractus denique quidam tenues, & vestigia status futuri, non solùm in facultatibus & notitijs circa honorem, gloriam, & præclaræ illam existimationem adumbrantur, sed in illis etiam, qui nos, ut tempus suæ viter conteramus, instigant ; secreto enim stimulo, ad vitam futuram perducunt, & cum voluptate trahunt, facultates istæ ; quæ (suo ut muneris desint facultates reliquæ) adeo minimè labascunt, ut summâ fiduciâ, meliora, juventute nostrâ, & ijs quæ accipimus delectationibus, superesse doceant ; sed ut propiùs rem perstringamus, cum in ordine ad Beatitudinem æternam, sit facultas quæcunque, facultates uniuersæ circa illum statum futurum, versantur, quem solum de Divinis statuere, nefas fuerit ; Est igitur Beatitudo æterna, possibilis ; Equidem, Embryoni denunciare si licuerit, alium utero materno mundum, meliorem suâ demum superesse vitam, vel non crediturum, vel saltem rejecturum ex solis foras cœli inclementijs adductum arbitros ; Maturatus ta-

men ad partum, & velo (ut ita dicam) sublato, excluderetur, nova subinde (etiam invitus) detegens objecta : secundanus manet iste objectorum orbis, quem ad eò *constrictum, humilem, angustum*, homini scientiâ prædito omnifariâ, ac uterum Embrioni, non semel adnotavimus. Quidni fortasse & tertius, nulla si non in infinito spatia ? Istis igitur unâ cum corpore denudatus, & tanquam spolijs exutus, in Patriam profilies, agilis, integer, Divinus. Habebis quas tecum adduxisti facultates, ad numerum objectorum sese explicantes, quibus præterita & futura complectens, agnosces tandem, *spem, fidem, amorem*, in Deum (objectum nimirum proprium) collatas, plura quàm *furores, dementia & morbi* illi (de quibus supra) præstare posse : proinde universa rerum consilia tibi patere, & in infinito te nihil non sperare, & adsequi posse, fateberis. At parum fidi, supremâ se totos excidere die putant, quod reduces demum haud videant mortales inde argumentantur animas Sophistæ ; sed quò modò in id quod jam seipsâ arctius, redierit anima ? Ignorant fortasse solutam, jam omnibus, quæ heic conspiciuntur majorem esse animam humanam ? mundum demum istum repetere, æquè indecorum, ne dicam impossibile, ac recens nato uterum ? sublimiorem tandem & illustriorem esse animam, quàm ut in furvum & humile istud antrum remeare vellet ? Equidem, si mihi credis, non ad staturæ vulgaris eminentiam, sed ad facultatum extensionem exporrigitur Anima ; Cùm autem ad Solem & ipsa usque sydera feratur facultas visiva, cùm demum intellectus & voluntas circa infinita & æterna versetur, nonne ista adhuc spirantes pertingimus, prensamus, nonne ista quodammodò induimur ? At frigidè fortasse de teipso sentiens, majora quàm ut credere par sit, prædicari existimas ; teipsum tandem intra morticinum tuum sistens, extra claustrum illud te produci negas : sed quantum ista pusillanimitas, quinam spasmus ? Nescis fortasse,

fortasse, te tandem exuere corpusculum, excutere pulvisculum istud, non ex eò egredi? Te interim ita procerum, ita excelsum; ut in ea omnia erigaris quæ probè nosti, sive cœlestia sive æterna tandem fuerint? Stupiditatem extremam dixerim, non sentire, te ad omnem mundi plagam expandi, ad cœli tantummodò non ad capitis verticem præfiniri, dum cœlestium motum & rationem inis; Qualis pumilio cluis, si intra ulnarum binarum complexionem te totum recipis; Quidni cum animo ipsum corpus quodammodò destituis, despondes? Cæterum majus est quàm ut angustijs istis concludi possit animal Divinum; Atqui neque ipsum corpus semper capit mensura sua; Tumet nimirum, & cæcâ quadam ambitione inflatur, quæ sua sunt tandem quærit potiùs, quàm quæ ad animam spectant; Quinimò inaudita prorsus narranti, inquires fortasse Lector, te non satis heic assequi vel animam, vel corpus; At ipse, neque ullum mortaliū; Quinam Embryon exploravit seipsum, quinam adultus explorabit unquam? Numinis vi tacitâ regimur, in nostrum jus non satis asserti, donec isto excludamur & corpore & mundo: Minùs interea liquet, quid corpus quàm quid anima; neque enim quæ nobis cum corpore intercedit necessitudo, affatim constat; Ne tamen frustrâ sint quæ heic allata, dicam quod res est, sed ænigmate: Nempe corpus, sive carnem istam, pudenda animæ sensitivæ velare & obnubere; Hominem verò cætera nudum ad ea omnia ferri, quæ vel capit intellectus, vel ipsa forsitan fides; Hòc igitur tegmine solo amictus, caput, (facultates scilicet noëticas) supra nubes exerens, & omnia latè speculans, intra cœli & terræ pomeria liberè expatiatur Homo, mortem (natalitium scilicet diem) magno præstolans animo: Attamen quia heic aliquod interponi solet tempus, non abs re fuerit, in animum revocare qualis olim extitisti; Rem igitur ad umbilicum (quod aiunt) perducens, ita tecum reputare licet;

Mihi

Mihi Embryoni parentis arvo delitescenti, nihil eorum quæ postea contempseri, vel prætermissæ fas; Pupulus autem, immo & æternæ vitæ alumnus factus, circa ea vacillarem, in quæ ultrò exolvi debuissim? An mercatoris subdoli vafricie, æternam (quæ ostentabatur) sceleratam, mihi quasi præstintanti, & tantum non potienti, exuetur pactum? An mihi fraudi erit, immortalitas & Beatitudo illa æterna, quâ jam frui incœperam? Dicendum potius, melior mihi coaditio obtigit, quàm non ita pridem, inter sæcum æstuariz volutanti. Qui istam jamdudum erogavit, potiorẽ erogare potest vitam; Puerperium olim, debitum tempus sustinui, jam autem Cœlitibus proximum nomen, nonne ijs quæ mihi sanctè promissa immorer; Nonne meam, nonne suam liberabit fidem Deus Optimus Maximus? E mundo, sublu-nari istâ scilicet & sæcunda matrice egressus, quæ præcepi-sti olim, jam stringes? Iter igitur conficienti, primò occur-ret cœruleum illud, quod Cœli laquearia existimat vulgus, sed imperitè; Est enim aëris portio tenuissima, ex distan-tia, (uti Optices periti norunt) colorem istum æmulans: Quo emenso, sydæra comparebunt, non in scintillationem, non in niestationem duntaxat facta, sed in novos orbes: Recludetur demum (ut paucis dicam) etiam ipsum Infini-tum; Quæ non autem in Infinito distantia, quæ non tran-scendentia? cuius momentum aliquod ex eò æstimabis, quod nullo impleatur aut depleatur numero: Ideo neque adjectione augetur, aut subductione minuitur, sed modò abit in suam Naturam, modò redit Infinitum; Vbique tandem sibi constans, ita nullum ambit locum, ut neque ab ullo ambiatur; In quantumvis igitur ut emanent ampli-tudinem sui compotes post hanc vitam animæ, protrudetur potius quàm sistetur Infinitum; Quid opus igitur (si Infinitum respicias) in angustiis quibusdam gurgustiolis, præ-mium vel pœnam, animabus hæc vitâ excedentibus describere?

bere? Cineres quidem brevis capit urna; sed animam quam
 solâ heic fortasse (pro dignitate saltē) non cōplectimur, neq;
 totus quē heic vides, dehinc complectetur mundus; Satis ha-
 beant Authores igitur in *Infito*, & præmij & pœnæ latissi-
 mas dari sedes, adeò denique accessione aliquâ non cumulari
 posse, ut laxetur undi que, ut distendatur potius *Infitum*,
 Brevi, in *Infito* extare omnia, quæ vel imaginari potes,
 & ad hæc etiã omnia; Solus extra omnia situs, & sui juris
 solus Deus Opt. Max. cuius transcendentię præsidens, uni-
 tatis suæ immensitate, *Infitum* ipsum imbuat, signat, &
 quodammodò coërcet; quod adeò certum, ut quemadmo-
 dum in *Infito*, finita & universa demum rerum series, ita
 in quolibet finito, aliquod saltē *Infiti* specimen depre-
 hendi possit; Ideò res unaquæque in infinitas ferè partes
 videtur divisibilis, sed quia in *unitatem*, ultimum scilicet
Infitatis Characterismum, tandem resolvi necesse est, utra-
 que simul constare videtur; De augustiore illa signaturâ *In-*
fiti, quæ nostrâ arbitrij libertate consistit, suprâ monui-
 mus; Ne prolixis tamen hujus animæ dimensionibus effe-
 ratur non nemo, adjicere placuit, haud secus extenuari &
 minui, quàm prolatari & ampliari posse animas, adeoque
 omnia geri, pro equo illo beneplacito Dei Opt. Max. ut
 vel constringi, & supprimi, vel rursus educi, & in con-
 spectum exhiberi possint; sed excurrimus nimis. Propria
 igitur *facultatum objecta* quærite, & *conditiones* denique qui-
 bus inter se conformantur; mirè enim, respondere *sensum*
internum & ad *veritates* suas, tanquam ad *numeros Harmo-*
nicos subsilire comperies, quibus assuetus, & *presentia*, &
præterita, & *futura*, ita in te discriminabis, ut nihil præ-
 terea morari necessum sit; errorem denique omnem adeò
 declinabis, ut non solùm in evolutione libri cujuscunque,
 sive *sacri*, sive *prophani*, *veritatem*, à *revelatione*, à *verifi-*
mili, à *possibili*, & à *falso* ex ipso sensu proprio optimè di-

stinguere, sed & *supernaturalis* illius *sensus* (qui immediate ab ipso demandatur Numine) rationem quam supra adduximus, deprehendere possis; quo pacto omnis & prævaricatori, & quidem obvaricatori hæretico præcludetur via.

DE FALSO.

OMNEM *veritatem incomplexam* (supra) in *veritatem rei*, *veritatem apparentiam*, *veritatem conceptus*, & *veritatem intellectus* eâ de causa dispersiti sumus, quod omnis *veritas rei*, & *intellectus*, sit absoluta, *apparentiam* verò & *conceptus*, conditionalis: *Veritatem* denique *complexam*, ex *veritatum particularium conformatione* inter se, medio *notitiarum communium* oriri observavimus; quam idcirco uti *conditionibus* ita magis *errori* obnoxiam statuimus; deinde *numerum veritatum ex differentiis, differentiarum* investigationem ex *terminis* exposuimus; *leges* denique quibus *facultates* cum *objectis* suis, sive *proprijs*, sive *communibus* conformantur, adtexuimus; ultimo *Naturam Revelationis, verisimilis, & possibilis* adjecimus; Restat ut quid sit *falsum* explicemus, quod paucis absolvi potest, si superiora constant; Quodcunque igitur neque *verum*, (vel naturale intellige vel revelatum;) neque *verisimile*, neque *possibile* est, omninò erit *falsum*; quod non ineptè dicitur, ubi de præmissis conventum est; *verisimile* interea, ut quæ magnam *falsi* misturam obtinet; quemadmodum etiam *possibile*, ubi conditiones desunt, medio quodam inter *verum & falsum* enumerassemus loco, nisi quod, dum in ordine ad entelecheiam suam existunt, *imperfectæ veritates*, potius quàm *falsitates*, existimandæ sint; reliquum est, ut *Naturam falsi*, & ejus denique *inherentiam subjectum*, expendamus; cum autem neque *res*, neque *intellectum* falsò se habere, supra & quidem abundè docuerimus, reliquum est, ut illud *apparentiis & conceptui*

conceptui affigamus; quas defectu conditionum *falsas* esse satis liquet; mendaces enim dantur *species*; quoniam nisi conditiones, ad earum legitimam à prototypis suis decisionem postulatae adsint, corrumpuntur; *conceptus* demum ita falli potest, ut ex *specie falsa*, & organo *vitiato* novum superinducere errorem possit. Quando denique ab *incomplexis*, ad *complexa* ventum est, & ex *falsò exhibitis speciebus*, universalis aliqua Natura compingitur, *simplex error fit multiplex*; perperam enim præconceptæ opiniones, non solum tanquam perfidæ & adulteratæ in se ipsis, *verum* mentiuntur, sed & omni juxta *veritati* obstruunt viam: inde *errores discursus* innumeri; Cùm enim hanc vel illam *notitiam communem* detrahere, malim dicere quàm deducere, Scholis ita solenne sit, ut faciant maximâ ex parte, quod cum aliquâ aliâ pugnet, aberrare illis adeo minimè insolens, ut, nullo ferè in argumento, Auditores suis strophis non quodammodo emungant; quod nunquam contingeret, si *notitiæ communes*, suo retexerentur ordine, quemadmodum in libro nostro, de *errorum causis*, (juvante Deo) fusiùs probabitur; ubi neque ex aliquibus *notitijs communibus* nisi *universæ* adsint, neque ex *universis*, nisi in *suam compingantur seriem* pulcherrimum *veritatis* systema, insurgere docebitur. Iam autem patet, *falsum* solummodo esse, quod *conditionale*; neque enim vel *res falsa*, vel *intellectus* esse potest, uti qui de præmissis semper, citra errorem judicet; & proinde *depravationem* & *falsum* realiter in *apparentiâ*, (quatenus ad prototypum suum refertur) quemadmodum etiam in *conceptu*, (in Analogia illa quâ ad *intellectum* constituitur) inesse posse; in *re* verò, & *intellectu*, per se non dari; ideo *intellectus* medio *notitiarum communium* ad conditiones regrediens, errorem castigare potest, & hanc *defuisse*, illam forsan *redundasse* adnotabit; & quæ denique *notitijs communibus*, & ipsi *sensui* legitimè conformato adversantur, *summè falsa* comperiet; Ex quo tandem

dem discrimen, inter *errorem & ignorantiam* insurgit, nempe quod *error ad conceptum, ignorantia ad intellectum* attineat; cum enim nisi excitentur, suâ involutæ pace & silentio delitescant *notitiæ communes*, in *intellectu ignorantiam, errorem* verò nunquam deprehendere licet: proinde *error est positivum, quiddam, ignorantia privativum*; ex quibus liquet, quid sit *falsum*; quod tamen Auctores una cum *veritate* latuit; neque enim de *vero* aut *falso*, (ubi vel falsarij fuerint vel falsi) rectè sensisse videntur; quod *Ænigma* aut *Griphus* si cui videri possit, ex nostris solvendum relinquimus, nisi *veritates* hoc in libro descriptas non omninò capiens ignoret, vel non satis capiens erret, vel pro mensura facultatum latis capiens, & negans, ultrò *insanias*: ex *libertate* enim *arbitrii*, sive *ratione Infiniti in nobis signatâ*, oculos occludi, aures obturari, & in foro interno demum nihil ferè non suppressi, & extingui posse, non semel monuimus: talibus igitur donec resipiant, interdicanatur *veritates* nostræ.

SPHALMATA & ERRATA quædam fortasse in seipso, nonnulla in Typographo, aliqua etiam in nobis corrigere licet, ingenuo Lectori, modò ultra facultates non sapiat. Omnia tandem *Ecclesiæ Catholicæ Orthodoxæ censuræ* subjicimus.

F I N I S.

